

652

1999

საქართველოს
ანტიკვარია

ISSN 0134 3459

საქართველოს ანტიკვარია

11
1999

ვ ე ლ ო ც ა ვ თ !

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს
თავმჯდომარის – ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის

ბ რ ძ ა ნ ე ბ უ ლ ე ბ ა

დ. ბათუმი

1999 წლის 18 ნოემბერი

პოეტ მუხრან მაჭავარიანის მიმედ აბაშიძის სახელობის
სახელმწიფო არამიით დაჯილდოების შესახებ

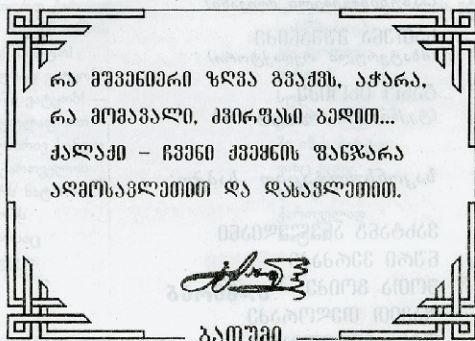
ქართული სიტყვაკაზმული მწერლობის განვითარების საქმეში გაწეული
განსაკუთრებული ღვაწლისათვის, ეროვნული დამოუკიდებლობის,
თავისუფლების, პატრიოტიზმის, მაღალი იდეალების დამკვიდრებაში
გამოჩენილ ქართველ პოეტს შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო
პრემიის ლაურეატს *მუხრან მაჭავარიანს* მიენიჭოს მეხუთე აბაშიძის
სახელობის სახელმწიფო პრემია.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის
უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე,
ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაური

დ. აბაშიძე

იესე იესე აჭარა

დაარსებულია 1958 წელს

ნომერი, №-11

1999

საქართველოს მფარველთა კავშირისა და აჭარის
ორგანიზაციის სალიტერატურო-საზოგადოებრივი
შუენაღი

მთავარი რედაქტორი

სანდრო გერიბა

სარედაქციო საბჭო:

გურაბ გორგილაძე

ანდრო კულაბა

გენრიტა ქუთათელაძე

(პახუზისშეგებული მდივანი)

ხათუნა შუშანიძე

(მხატვრული რედაქტორი)

ტასო სსლიძე

(ტექნიკური რედაქტორი)

საკონსულტაციო საბჭო:

ვახტანგ ახვლედიანი

ნური ვერაძე

შოთა გოძიძე

ლავითი თედორაძე

ოტია იოსელიანი

ლავითი გეგლური

ალექსანდრე სამსონია

რამაზ სურმანიძე

თამაზ წიფნიაძე

ამირან საბაგი

ურიდონ ხალვაში

ჩეხალ ჩაყელი

რედაქციის მისამართი: შელიქიშვილის ქ. №21

ტელ: 7-03-64

პოეზია, პროზა

მუსრან მაჭავარიანი

სულს მივცემ ჩემსას

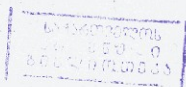
სულს მივცემ ჩემსას
მე იმას მარტო! —
ვინც საქართველოს
ესწრაფვის ქართულს!
არა ცრუქართულს! —
ნამდვილად ქართულს! —
სიტყვითურთ ქართულს! —
საქმითურთ ქართულს!
სულს მივცემ ჩემსას
მე იმას მარტო!
რომელსაც ვატყობ! —
კოჭებში ვატყობ! —
არის ყველაფრით —
ყოველმხრივ სანდო
და საქართველოს
იმნაირს ნატრობს, —
ნატრობს
როგორსაც
ქართველი

მარტო!
სულს მივცემ ჩემსას
მე იმას მარტო!
ვინც უწყის:
ტატომ ღაღადყო რიტომ:

სახელმწიფოთა შორის ერთობას
(ესეც ღვთის ნება არის, ეტყობა!)
სარწმუნოება
არ ჰყოფნის
მარტო!
სულს მივცემ ჩემსას, —
ერთი სიტყვით,
მე იმას მარტო:
ვინც იცის:
გაჩნდა
ქართველად
რატომ!

ბარემდა

ყველაფერია იმნაირად ახლა ყირაზე
(როგორც ხშირადრე გვინატრია დღემდე წინაღდე!) —
კაცმა
დრო კრული
(ძლივს ძლეული!)
ლამის ინატრო!
ჰამს ცოცხლად მძა ძმას
(ეს რა ნახა ჩემმა თვალებმა!) —
აბელს აქამდე
აჲ კენი ქართველს დაერქვა!..
რალას გვიზოგა? —
ღმერთო! —
თუ გვსპობ?! —
მოგვსპე
ბარემდა!

კვლავ და კვლავ

იღვეს და იღვეს, —

კვლავ და კვლავ, —

ჯვარი.

დინდეს და დინდეს, —

კვლავ და კვლავ,

მტკვარი.

იყვეს და იყვეს, —

კვლავ და კვლავ, —
მცხეთა.

და...

ღმერთმა ნუ ქნას, —

ეს არ ქნას

ღმერთმა!

ჩვეულებრივი აზრები

ნაპირს საცაა მოადგება საჩემო ნავი, —

და მე ამ ქვეყნით,

სამუდამოდ,

იმ ქვეყნად წავალ

(სხვი, — ბარეოთი წავიდა რაფაც!)

იქ როცა მივალ, —

ხელგებამოლილით,

მეტყვიან, ალბათ:

— მუნხრანს ვახლავართ!

აქ ზოგი იტყვის:

— ნო, — ჩაბილდა, —

ეტრია ყოფა!..

ზოგი შთოგანი:

— ჩვენც მოგვდებით! —

რა გაეწყობა!

ნაპირს საცაა მოადგება საჩემო ნავი, —

და მე ამ ქვეყნით, სამუდამოდ,

იმ ქვეყნად წავალ.

ფრაზები

მთებს, —

პირდაბანილო, —

შეუმწრალა ქარმა ხელ-პირი,

ხეცას გავხედე.

მოვილხინე მერცხლის დანახვით.

ყალყზე შემდგარი, —

შემომახტა

გულზე

არაგვი.

წყალთით

ლექსები

ამოცყარი

კალმანებევით.

— წარმადეა

ცნაგონ

სოფნობა

რას სურდა საბას

თუ მსურდეს სხვა რამ, —
 ღმერთმა დაძლიებოს!
 მსურს მხოლოდ იგი, —
 რაც საბას სურდა:
 კაცმა ქართველმა, —
 მსურს, —
 ქართულად ილაპარაკოს
 და საქართველოს, —
 საქართველო, —
 მსურს,
 ერქვას მუღამ!

ღმერთმა ქართული, —
 აწ და მარად, —
 აკურთხოს მიწა!
 სვის ჩარხმა მისმა
 აწი მაინც იბრუნოს წაღმა! —
 და ყველას, —
 ჰგვია ქართველი ვისაც, —
 მსურს, —
 სურდეს იგი, —
 რაც სურდა საბას!

1993

პოეტი მიაბოტებს ქუჩაში

ნაფოტისნაფოტი იაფეტის, —
 ყოველთვის, —
 ყოველმხრივ
 შეაზოხე, —
 ქუჩაში პოეტი მიაბოტებს,
 არაა ზოგთათვის ვინც ნაფოტიც, —
 იუდეებრ
 რომელსაც

ეამბორენ, —
 ქუჩაში პოეტი მიაბოტებს.
 გმირქმნალი წინაპრის სიილფითა, —
 სიღანპლეს
 რომელმაც
 მიიღეთა, —
 ქუჩაში პოეტი მიაბოტებს.

1993

ნუ გაიჰვირვებ!

უღბინს თუ უმძიმს, —
 სულ ერთია! —
 ყველა რწმუნდება! —
 ძალნომრეობის დათვლილია უკვე.
 წუთები! —
 და, — ვინც მიგანა, —
 ისევ ჩემთან
 მოძუნძულდება!
 და ისევ:
 არვინ ეკოლება
 ნას ჩემი ფასი!
 და ისევ:
 შესვამს სადღეგრძელოს
 ის ჩემსას თასით!..

კი, მარა! —
 ბეღლა?! —
 მეც კაცი და
 ეს კაციც! —
 კაცი?!
 მე ვინც დამწიხლა! —
 მე ვინც პირქინა! —
 სულზე ქართულზე, —
 დღეს ვინც პირქილებს!
 ნუ გაიგვირვებ! —
 ხეალ ჩემთან ძმობა
 მოიწადინოს
 კაცმა
 იგივემ!

1993

ხან ლურჯათი! - ხან მერნითა!

რუსეთიც და ამერიკაც

დროა, —

ჩაბვდეს რამერიგად:

საქართველო

კუნძულიცა

კი არაა რომელიღაც!

საქართველო

ქვეყანაა, —

იმერითა, — ამერითა! —

მზისკენ

ისრებრ

მიწვივ

მფრენი,

ხან ლურჯათი! —

ხან მერნითა!

1994

ღმართო მოჰკითხა

როდესაც ვხედავ, —

დამხოზილს პირქვე, —

სამშობლოს ჩემსას, —

ღვთისმშობლის წილხვედრს, —

ვით არ ავტირდე?! —

რომ არ ავტირდე?! —

რომ არ ავტირდე?! —

ვით არ ავტირდე?! —

ღვთისმშობლის წილხვედრს, —

ზე უნდა გიყვე, —

რომ არ ავტირდე?! —

რომ არ ავტირდე?! —

ქვა უნდა გიყვე!

გამასავათა მამულზე ფიქრმა!..

კაცმა არ იცის, — რა გველის კიდევ!..

ამ ჭოჯოხეთში ვინც თავი გვიკრა, —

ღმერთო მოჰკითხე!

ღმერთო მოჰკითხე!

1994

როდესაც ვხედავ, —

დამხოზილს პირქვე, —

სამშობლოს ჩემსას, —

სული ვით მიღვას, მიჰვირს!

ძამა, — რა ვითხრა, — იცი?!

(მინდა, — მართალი ვითხრა):

ამ რამდენიმე ხნის წინ

იდევნებოდა სიტყვა! —

ღღეს იდევნება ფიქრიც!

სული ვით მიღვას — მიჰვირს!

მასხოვრის თვალში

ტყემაღზე — ბლიდან.
ყურძენზე — მსხლიდან, —
ლამისფრად.
მზისფრად.
დილისფრად,
წყლისფრად, —
სიმწიფე
ციცებრ
ხტის
ხეზე
ხიდან.
ყვავილი მოლთით

იძახის: —
ჭიტა!
ციც-ციცი წყალი
ამორბის ჭიდან.
ლამისფრად.
მზისფრად.
დილისფრად.
წყლისფრად, —
მაცხოვრის თვალწინ
ფერბევრობს
მიწა.

1994

ძალია რო მომცა
შენი, — სამსონო! —
სიბრძნე
შენი რო
მომცა, — სოლომონ! —

წამავდებოდა, —
ჩემო სანშობლოვ, —
შვებასთან
შენი
შორიშორობა!

1994

რაც იყოს. - იყოს!

სიკვდილის შიშით
გერ დაგიძრავს
ფერმინდილს კრინტი! —
რა ბიჭი იყავ! —
ჰაი გიდი!..
როგორ დაკნინდი!..
რა ჭირად გინდი

დღე ამგვარი! —
მით უფრო, — დიდი! —
რაც იყოს, — იყოს! —
ამოდუდდი! —
გაბედე! —
მიდი!

1994

რაში? - არა! - რაში?

ღამე როა ბნელი, —
დილას თუ არ ველი!
თუ არ ველივე ხაში, —
როა გარიჟრაჟი! —
რაში მინდა მაშინ
მე ქვეყანა შენი? —
რაში? — არა! — რაში?

ღელე თუ არ მელის
და წისქვილი ღელის
და ალერდის ზღვაში
თუ არ სივის ცელი! —
რაში მინდა მაშინ
მე ქვეყანა შენი? —
რაში? — არა! — რაში?

1995

* * *

ფუტად ვინც ებრძვის ნოსტალგიას დღეს კონიაკით
(ვიცნობ! — არ ვიცნობ! — ახლოს ვიცნობ! — თუ შორიახლოს!), —
შეება უბოძოს ღმერთმა ყველა ექსორიაქმნის! —
შინით განძებამ,

როგორც მკვდარ იყო
მისი გუნება! —
მალე ცოცხალის,
იმნაირად,
შინ დაბრუნებამ!

1996

* * *

ყვეს ბერიძალო, —
დაენახოს ვითომდა მტერი! —
საწყალი
პატრონს
თავს აწონებს, —
ეს მერამდენად!

თავგამეტებით ერკინება
ბნელს

მამლაყინწა! —
ერუნა დედლისა
ყურადღების
სურს გახდეს ღირსი!

რომ დააღწეა
ამ უბედურ ხეებს ღრანჭები! —
ნეტა, ეს ქარი
ვის ეპრანჭება?

1996

“დაღიე და დადგი თანის” სანახვლოდ საშლარალი

ელისეის გელის ველი —
თუ აბანო ვირის გელის! —
ხარ ქართველი სვილისფერი
თუ ძირძველი თბილისელი:

თავით

სანთელს აგინებენ.

მერე...
მხარზე გაგიდებენ.
მერე...
ცრემლი (არაბევრი).
მერე...

ვითამ არაფერი!

1996

ხევა ჩემი მთვარიანი სული ყველაფერს

ხევა ჩემი, მთვარიანი სული ყველაფერს:
ხეებს ქუჩისას, თვითონ ქუჩებს, — მთლიანად ქალაქს.
ქარხნის ეზოში, უკან ხევით, შედის მანქანა.
ქარხნის საყვირი ყელყელობს, როგორც ჟირადი.

ეხება ჩემი მთვარიანი სული ყველაფერს:
წისკვილს ღელისას, თვითონ ღელეს, — მთლიანად სოფელს.
ფერშიშველ ბავშვებს, — ღელის პირას რომ თამაშობენ.
თბება ძუძუებამოყრილი მზეზე ვენახი.

ეხება ჩემი მთვარიანი სული ყველაფერს.

1996

რა ბედენაა!

ვდღევარ ორმოში,
როგორც დავით გურამიშვილი.
ვფიქრობ ნიადაგ:
— ვინ მიშველის? —
ან რა მიშველის?...
მგონია ზოგჯერ
(სასომხდლის), —
რომ გაგვიდები...
მესმის ქირკილი:
- ამ ჩემ ფეხებს თუ გაგიდები!

ფრთები ველნი.
წინ მივირბის წარა ტაშვით.
შენ მიქრი მერნით,
ვით ნიკოლოზ ბარათაშვილი.

რა ბედენაა! —
ხარ ორმოში
თუ მიქრი მერნით, —
დღეშია როცა საშინელში
სამშობლო შენი!

1996

მტკვართან ტატო და ტარიელი სხედან ტირილად

ერი მთლიანად გააშავა ლანის მაგილმა.
მტკვართან ტატო და ტარიელი სხედან ტირილად,
არაა სხვა გზა! —
საჭიროა თავის განწირვა! —
არადა
რა ვქნა! —
სული ტკბილია!

ღმერთს ვეხვეწები:
მეცი-მეთქი ძალა იმდენი, —
დღე ვაწვევლინო გაჩენისა
ყველა ნაბიჯვარს! —
ჩემი ბედრკული სამშობლოსი
დღე ხვალინდელი, —
დაბოლოებას
ჰგავდეს
მინდა
რადგან
ზღაპრისას.

1996

ალექსანდრე სამსონია

ხოხოს ბაღი

თავი II

მთავარი,
თურმე, სახელის
შერქმევა ყო-
ფილა.

სულ მალე,
მოსწრებელი

სახელის წყალობით, ხოხოს ბაღი ზოხოზე უფრო პოპულარული შეიქნა. ასმათის სასიხარულოდ, ჭიხურში თავისუფალ ადგილს გვდარ ნახავდით. ამიტომ საჭირო გახდა ახალი მაგიდებისა და საჩრდილობელი ქოლგების დამატება. ქალაქის ხელმძღვანელობამ ახალი ძელსკამებიც დადგა და ძველი შედრეგანიც გაარემონტა. ხოხომ იხუმრა, თუ ჭკუით ვიქნებით, შედრეგანში წყალსაც გაუშვებნო.

ხო, მართლა, ბაღში ყველა სახის ტრანსპორტით შეგეძლოთ მისუ-
ლიყავით. უნდა მოგესმინათ, როგორ
რიხიანად აცხადებდნენ შოფრები,
„გაჩერება ხოხოს ბაღით“. ამის
გავრეგნაზე ლოყებდაყდაყა ზოხო
იტყოდა, უკვდავებისათვის მეტი
არაფერია საჭირო.

ბევრი რომ აღარ გავაგრძელოთ,
ხოხოს ბაღი ჩვენი თავშესაფრის მუდმივ
ადგილად იქცა. აქ არ ყოფილა
შემთხვევა, არასაპატიო მიზეზით ვინმეს
ჩვენი შეგრება გაეცდინოს. აღრიცხვა
ხოხოს ჰქონდა დავალებული. ჩვენმა
მამამ და მარჩენალმა, ანუ ჩვენმა
დაუზარეულმა სბინსორმა მამა მეპურემ
ბატონ ზოხოს სპეციალური ჟურნალი
შეუბინა და უმუშევარ კაცს ამრიგად
საქმე გაუჩნდა.

უნდა გენახათ, რა გულმოდგინედ
ასრულებდი ბატონი ზოხო თავის
მოვალეობას, რაც მამასა და მარჩენალს
შეუმჩნევლად არ რჩებოდა და ყოველი
კვირის ბოლოს სპეციალური პრემიით
აჭილდობდა, ესე იგი, აღმრიცხველს
სუფრაზე არც ღვინო მიაკლდებოდა და
არც არაყი, მაგრამ საოცარი ის იყო,
ხოხო ძველებურად აღარ თვრებოდა და
არც ბევრი ლაპარაკით აბეზრებდა
ვინმეს თავს. ასეთი მეტამორფოზის
შენახედვარე მიშა მეპურე სიცილით
ამბობდა, თუ ასე გაგრძელდა, ზოხოს
საერთოდ სმა დაავიწყდებო.

საოცარი კაცი გახლდათ ჩვენი მიშა
მეპურე. სწორედ მასზე შეგეძლოთ
გეთქვათ, გულის მაგივრად საგულეში
ბაჯადლო თქრთ უდევსო. ყველას
დამხმარე და ხელის გამმართავი იყო.
მეპურის პირობაზე შეძლებული
ეთქმოდა, მაგრამ რასაც შთულობდა,
იმზე მეტს ხარჯავდა. მეგობრებში
დროსტარება უყვარდა, სტუმრებზე ხომ
გადაყოლილი იყო. განსაკუთრებით
ხელოვნების ხალხს სცემდა პატივს.
ქალაქის მუსიკალურ-დრამატულ
თეატრში არცერთ პრემიერას არ
გააცდენდა და მთელ დისს ოჯახში
დაბატივებდა. თეატრის დირექტორს
ლევან პეჩორინს მისთვის ლოჯიაში
სპეციალური ადგილი ჰქონდა
გამოყოფილი.

აქვე იმასაც ვიტყვით, ბატონი
მიხეილ შესანიშნავი ოჯახის პატრონი
იყო, დიდებული მამა და ბაბუა.
განსაკუთრებით ტყუბ შვილიშვილებზე

ამოსდიოდა მზე, ერთ შვილიშვილს ლანა ერქვა, მეორეს — ლია, საოცრად ზრდილი და ლამაზი ბავშვები იყვნენ, მაგრამ მიშა ბაბუა მათ ერთმანეთისაგან ვერ არჩევდა. ვითომ გამოსავალი ვნახეო, სხვადასხვა ფერის ფეხსაცმელები უყიდა, მაგრამ ფერებს, სახელების მსგავსად, მაინც ურევდა. ლიას მაგივრად ისევ ლანას ეძახდა და პირიქით. ჩვენ რომ სიცილს დავიწყებდით, გაბრაზებული გვმტკოდა, ნუთუ ვერ ხვდებით, მსიამოვნებს და იმიტომ ვიქცევი ასეო.

იმ ზაფხულს ბატონ მიშას ძალზე საპატიო სტუმარი ჰყავდა — ვარშაგის უნივერსიტეტის პროფესორი ზბიგნევ კოტლიაროვსკი. გადაწყვიტა, ხოხოს ბაღში მოეყვანა და ჩვენს წრეში ბატონი ეცა. ყველა საგანგებოდ გაგვიფრთხილა, აბა თქვენ იცით, როგორ გაუმასპინძლებითო.

ხოხოს ბაღის კლიენტები თავიანთი მწირი ფინანსებით აბა რისი გამმასპინძლებლები ვიყავით, მაგრამ მატერიალური მხარე ჩვენი პრობლემა არ იყო, მაგაზე თქვენ ნუ იდარდებთო, გაგვიფრთხილა მიშამ და მარჩენალმა, სანაქებო სუფრაზე სანაქებო მასპინძლობა უნდა გაეწიოთ, თორემ სტუმარი ვარშაგაში რომ ჩავა, აქაურ ამბავს ჩაიტანს და შესაძლებელია ევროსაბჭოში თავი მოგვჭრასო.

მიშას განსაკუთრებული მცდელობითა და ასმათის ღიდი გულმოდგინების წყალობით მართლაც სანაქებო სუფრა გაეაწყვეთ. ხორაგზე რომ არაფერი ვთქვათ, ასმათს ვარდების თაიგულებით გაელამაზებინა მაგიდა. თვითონაც თაიგულებით მორთულ-მოკაშბული ისე დაგოგმანობდა ჩვენს რიგებში, ზბიგნევ კოტლიაროვსკის ქათინაურიც დაიმსახურა, ახლა კი დავრწმუნდი, ქართველი ქალები როგორი ლამაზები ყოფილანო. ასმათს ვარშაგის უნივერსიტეტის პროფესორის

ქება ისე ესიამოვნა, ქათინაური დაუბრუნა, თქვენაც ძალიან ელფეგანტურად გამოიყურებითო. ჩვენ რომ იმ სიტყვაში ყველას გაღსტუკები გვეკეთა, ის ვითომ არ შეუმჩნევია. განსაკუთრებით ხოხოს უტრიადა, დაღევა არ ჰქონდა დაწყებული და ოფლში იწურებოდა. მაგ. პოლონელის გულისთვის თავს ვერ მოვიკლავო, ჩაიბურტყუნა თავისთვის, გაღსტუკი მოიძრო და ჯიბეში ჩაიტენა.

მე, როგორც მომავალი თამადა, სუფრის თავში ვიჯექი. მიშა თვალს არ მაცილებდა, აბა, შენ იცი და შენმა ვაჟაცობამ, მაგ პოლონელზე როგორ შთაბეჭდილებას მოახდენო. მე დავამშვიდე, ნუ გეშინია, წუხელ საგანგებოდ მოვემზადე და სადღეგრძელოები დალაგებული მაქვს-მეთქი.

ბატონ ზბიგნევს ალბათ ტანმა უგრძნო სიფათი და იმიტომ იკითხა. ამდენი სალაპარაკო რა გაქვთო.

— მაგას ახლავე დავანახებთო, — უთხრა მიშამ და თამადად მე დამსახელა.

— ვიცი, რაღაცა საიდუმლო ჩაიფიქრეთ და ნუ დამიმალავთო. — შეგვეჩვენა უნივერსიტეტის პროფესორი, მიშას არ დაუნდლავს, თამადა ჩვენი ძმა და მეგობარი, ნიჭიერი მწერალი იქნება და გაფრთხილე. შენ იცი, თავს როგორ გამოიჩენ-მეთქი.

ზბიგნევი გაიცინა.

— მეტი არაფერი?

— არაფერი

— ვთქვათ, მე დავთვრა, მაშინ?

ახლა მე გავუცინე.

— მაშინ მე ხელს ავწეე დამარცხების ნიშნად და კაპიტულაციას გამოვაცხადე.

ბატონმა ზბიგნევმა ხელი მაგრად ჩამოშორა.

— კაპიტულაცია, მგონი, საჭირო არ

იქნება, მაგრამ მე ოპტიმისტი ვარ და ჩემი უპირატესობა მაინც მყვია.

— თუ სამხედრო საიდუმლოება არ არის, თქვენი უპირატესობა მაინც რას ეყრდნობა, პან ზბიგნევი?

სტუმარს სახიდან ღიმილი არ მოუშორებია.

— გამოცდილებას, ბატონო თამადავ.

ჩვენი საუბარი რუსულად მიმდინარეობდა, მარტო „ბატონო“ თქვა სტუმარმა ქართულად.

შევასხენე.

— ქვეფი ფეხბურთის თამაში ხომ არ არის, ბატონო ზბიგნევი („ბატონო“ ქართულად ვთქვი).

— რატომ ფიქრობთ ასე? სწავთ თავისებური სპორტია.

— ხმამაღლა არიფერი მითქვამს, გუნებაში კი გავიფიქრე, „როგორი სპორტსმენები ვართ ქართველები, მაგას ნალე დაგანახებ-მეთქი“.

მისამ თვალები დამიბრიალა, გამათს შეეშვი და სიქმეზე გადადიო.

რა გაეწყობოდა, საქმეზე უნდა გადაესულიყავი. ამიტომ სტუმარს არჩევანი შევთავაზე.

— რომელი არაყის დაღევას ისურვებთ, პან ზბიგნევი?

— რატომ არაყის? — გაიკვირვა პროფესორმა, — ქართულ ღვინოსთან რომელი არაყი მოვა, ჩემო ახალგაზრდა მეგობარო?

ახალგაზრდა მეგობარმა შევებით ამოისუნთქა, „უარი რომ არ ეთქვა იმ კაცს და არაყზე შეჩვეული კუჭით გამოემყოლიდა, მაშინ სად უნდა წავსულიყავი“.

— რაკი ღვინო ისურვეთ, ღვინო იყოს! — ვითომ ხათრი გავუწიე სტუმარს, — „რქაწითელი“ თანახმა იქნებით?

ბატონმა ზბიგნევმა ტაში შემოჰკრა:

— „რქაწითელი“ დიდებული

ღვინოა. „რქაწითელი“ იყოს!

შინში მაინც გამეცნო, ქართულ ღვინოებში ასე განსწავლული რომ ყოფილა, სწავთ კარგი ეცოდინება-მეთქი.

ბევრი ფიქრის დრო სად იყო. ასმათს ფილიბი მოგატანინე. შევესე და ერთი ფილა სტუმარს მივაწოდე.

— პან ზბიგნევი... ბატონებო! სანამ პერსონალურ სადღეგრძელოებს დავიწყებდით, მინდა პოლონელი და ქართველი ხალხების მეგობრობის სადღეგრძელო შემოგთავაზოთ... („დრუბა“) რუსულად ვთქვი. მერე გამახსენდა, პოლონურად „დრუბა“ „ფშიაზნი“ იყო. ასეთი სახელწოდების ყურნალი გამოდიოდა წინათ, როდესაც საბჭოთა კავშირი და პოლონეთი ვარშავის ხელშეკრულების წევრი ქვეყნები იყვნენ.

სუფრას გამარჯვებული სარდალივით გადავხედე და რიხიანად შევძახე:

— მეგობრობა! „დრუბა“! „ფშიაზნი“!

ერთსლოცნად ყველამ მხარი დამიჭირა.

ზბიგნევი კოტლიაროვსკის შევთავაზე, ეს სადღეგრძელო ვახტანგურად დაგლიოთ მეთქი და პრაქტიკულად ვუჩვენე, რას ნიშნავდა ვახტანგური სმა.

სტუმარმა საკმაო განსწავლულობა გამოამჟღავნა, მაგრამ ფილაში ღვინო მაინც მოიტოვა.

— ია პროტესტო! ია პროტესტო! — ვითომ იტალიურად გავუჩვენე და სასმისი მთლიანად დავაცლევინე.

ზბიგნევი კოტლიაროვსკი კინაღამ გადაირია, ეს რა უცნაური წესი გქონიათო, მაგრამ მაინც დალია და სიხარულით ჭეღიბინი დაიწყო, თითქმის ტარიელისვით ვეფხვი ხელით დაეჭიროს.

ის იყო, მწვადის გადაღება დაიბირა, მე აღარ ვაცალე. ფუფერში ღვინო

ჩაეუსები.

ზბიგნევემა ერთი გაპატიყება
გაიბატიყა.

— ძალიან სწრაფი ტემპი ხომ არ
არის, ბატონო თამადა?

— ასეთი ტემპი თქვენ
შემომთავაზეთ, პან ზბიგნევე.

— მართალი ბრძანდებით... აბა,
ახლა ვნახოთ, რა სადღეგრძელოს
იტყვით.

სტუმარს თვალეში ჰინკები
აუთამაშდა.

— ოღონდ მინდა წინასწარ
გაგაფრთხილოთ, ვარშავის ხელშეკ-
რულების სადღეგრძელოს მე არ
დავღვწე!

— ვარშავის ხელშეკრულება კარგა
ხანია მკედარი... ჩვენ შესაძლებარს არ
ვიტყვი, მხოლოდ ცოცხლებზე
ვილაპარაკებთ... მე მინდა დიდი
პოლონელი ხალხის სასახლო შეილების
სადღეგრძელო შემოგთავაზოთ თქვენი
თამადაობით.

წინა ღამით ნავარჯიშევი გიყავი და
ყველა სასახლო პოლონელი გაიხსენე
— მწერლები, რევოლუციონერები,
სპორტსმენები.

— ვაჟა თქვენი ღიღბული თამადა
ყოფილხართ! — იყვირა ზბიგნევემა, —
ყველა გამოჩენილი პოლონელის
ჩანთავლა აღარ მაცალა, ფუფური ისე
დასცალა. წვეთი არ დაუტოვებია.

სასმისი სასწრაფოდ შევუკაე.

— თქვენი თავი რატომ დაივიწყეთ,
პან ზბიგნევე... თქვენ გაგიძარკოთ!

— მე რატომ? აბა, მე რა სასახლო
შვილი ვარ?

— იმიტომ, რომ თქვენ დღეს ჩვენი
სტუმარი ბრძანდებით... იცოდეთ, თქვენ
სადღეგრძელოს მე ისევ ვახტანგურად
დავღვწე!

პროფესორს მწვადის გასინჯვა აღარ
მოუნდომებია, ეტყობა, ჭამის თავი აღარ
ჰქონდა.

მიშამ გამაფრთხილა, ცოტა ტემპს
დაუკელი, თორემ ხომ ხედავ, დათვრა
კაცი, შუშის თვალები გაუხდაო. უორა
ბარამიძემ კვერი დაუკრა, მაგას რომ
რაიმე შეეშთხვას, საერთაშორისო
სკანდალი მოხდებო.

ტემპს კი დავუკელი, მაგრამ
დაღვწას ახლა თვითონ ზბიგნევი
მაძალედა.

— გთხოვთ, ქალბატონი ასმათის
თამადაობით დიდებული ქართველი
ქალების სადღეგრძელო დავლიოთ, —
უკვე მთვრალი, მაგრამ მაინც
ელეგანტური ზბიგნევი ასმათს ხელზე
ეამბორა.

ჩვენი დიასახლისი თავისი
მოტანილი ვარდივით გაწითლდა.

უორა ბარამიძემ ამბორის მომენტში
პროფესორს ლენიათი ჰქია აართვა და
ცარიელი ფუფური დაუღვა. ზბიგნევემა
ვითომ გამიდიმა, ხომ ხედავ, ბატონო
თამადავ, რა მაგარი სმა შემძლებიაო.

უორა ბარამიძემ დიდი გაჭირვებით
მთხერხა პან ზბიგნევის თავის ადგილას
მიყვანა. გაიფიქრე, ახლა საცივში თავს
ჩაყოფს და მისი ქეიფიც დამთავრდება-
მეთქი.

მოლოდინის საწინააღმდეგოდ,
ზბიგნევემა თავი უკან გადასწია და
პირიდან რაღაც გაურკვეველი ბგერები
ამოღუშა.

ხოხომ ვითომ იხუმრა.

— ალბათ მშვიდობის სადღე-
გრძელო უნდა დალიოს.

თავის ნათქვამზე თვითონვე
გაეცინა.

უორი ბარამიძემ იყვირა.

— რა დროს შეყირია, ხომ ხედავთ,
ცუდიდაა კაცი, მომხმარეთ, ტახტზე
დავაწვინოთ.

ყველა წამოვიშალეთ. უორა
ბარამიძე, ეტყობა, ასეთ ამბებში
გამოცდილი იყო, დანით კრიჭა გაუხსნა
და ცივი „ბორჯომი“ ძალით დააღვინა.

— ვახტანგურად, დავლიოთ, ვახტანგურად! — დაიჩემა გათიშულმა სტუმარმა.

მიშა მეპურემ ტაქსი მოიყვანა და პატივცემული პროფესორი მანქანაში ჩაეტენეთ.

— დიდი მადლობელი ვარ თამალობისათვის, — ხელი ჩამოშორდა მიშამ, — შენს პატივისცემას არასოდეს დავივიწყებ და ზბიგნევსაც აღბათ არასოდეს არ დაავიწყდება.

თავი III

ჩვენი შესანიშნავი მოთხრობის არანაკლებ შესანიშნავი პერსონაჟი ხობო (ოთარ)ლომიძე არამარტო აკვიატებული შორისდებულით (ხო, ხო) იყო ცნობილი, არამედ ბერძნული ფილოსოფიური სენტენციებით. მაგალითად: ამ ლამაზ ქვეყანაზე არსთა განმრიგებ ყველას თავისი წესი და რიგი დაუწესა. უფულო კაცი ყოველთვის უფულო არ იქნება. კვირაში ერთხელ არყის დასალევ ფულს მაინც იშოვის.

ხობოს შეხედულებით, წელიწადის დროთა ცვლებადობა ასეთ მკაცრ წესსა და რიგს ემორჩილებოდა. თავად განსაჯეთ: ბოლოსდაბოლოს, ცხელი ზაფხული ცივმა შემოდგომამ შეცვალა. თაკარა მნათობი საადრო დრუბლებში გაჩნდა და ლამაზი ასმათი იძულებული გახდა საგრილებელი ქოლგები აეღო, რადგან თაკარა მზე ხობოს ბაღს ისე იშვიათად გადმოხედავდა, რომ კლიენტებს ნაყინის ჰამა გადაავიწყდათ.

სხვისი რა მოგახსენოთ და, პატივცემული ხობო „მაროენის“ ტრფიალი არასოდეს ყოფილა, ამიტომ ამინდის პირობაზე, ჩესუნჩის კოსტუმი კარდაში ჩაკეტა და პენსიას საზამთრო კოსტუმის „პისტონჩიკში“ საგულდაგულოდ ინახავდა.

ნაყინზე ვინ ოხერი ამოიღებდა ხმას, ასმათს ყავის კლიენტებიც საკმაოდ მოაკლდა. ამინდის ცვალობაზე უმეტესობამ პრესის სახლის პირდაპირ მდებარე კაფეს მიაშურა. ასმათს ყველაფერი „ჩაწყობილი“ საქმე ეგონა. სინამდვილეში იმ კაფეში უფრო დაბალ

ფასებში ვიჭრობდნენ და გამყიდველებიც ლამაზი და მიმზიდველები იყვნენ. ასმათისაგან განსხვავებით ზაირა, ფატი, შორენა, ჟუჟუნა, მაგული და ვარდო ზედს არ ემდუროდნენ და კლიენტები ყოველთვის ჰყავდათ.

ცივი შემოდგომის დადგომა მერცხლებივით ყველაზე ადრე ხობოს ბაღის აქტურ, მაგრამ უფულო წვევრებს ბუდე (ბუდეული) თევზაიას და ყორყიკა ბარანაიას დაეტყუთ.

კაცმა რომ სიამართლე თქვას, უფულობის გამო ბუდეულის პრობლემები ადრე გაზაფხულიდანვე შეექმნა, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვალების გასასტუმრებლად გერც სახლს გაყიდდა და ვერც „მერსედესს“, რადგან არც ერთი ჰქონდა და არც მეორე. ამიტომ სიგარეტის ბიზნესში სცადა ბედი და ნაცნობი თანაქალაქელების მსგავსად მეზობელი კაპიტალისტური ქვეყნის საბაზრო გზებს გაუყვა.

რომელი ბიზნესმენი ბუდეულია იყო, ამ საქმეში რომ გამართლებოდა. კიდევ კარგი, საზღვარზე გადასული მისი ავტომბუსი ავარიასი რომ მოჰყვა და კონტრაბანდული ტვირთი ეზარალა, თორემ ზოგიერთი გადარჩენილის მსგავსად უცხო სახელმწიფოს ციხეს ვერ იცდებოდა.

ზღვისპირა ქალაქში გაზრდილი კაცი ვარო და ჩემი მოწოდება მეზღაურობა უნდა იყოსო, — დაასკვნა სიგარეტის ბიზნესში დამარცხებულმა ბუდეულიმ, მაგრამ წინ თურმე არანაკლები გასაცდელი ელოდა. უცხო

სახელმწიფოს ეკიპაჟით დიკომბლექტებული მისი სავაჭრო გემი იმ უბედურ დროში პოლიტიკურ თრმობრივად მოხვდა და ბუდუღაი თევზაიას ის მინც გაუშართლა, მშობლიურ ნაპირზე ჩამოსვეს და დაჭერას ამჭერადაც გადარჩა.

ამისობაში ვალი ვალს ემატებოდა. ბუდუღაი თევზაიას ისლა დარჩენოდა, აზიისა და ამერიკის არადემოკრატიული ქვეყნების ნაცვლად თავისუფალ ევროპაში ეცადა ზედი და გაზეთების გასაყიდად საფრანგეთის დედაქალაქ პარიზში წასულიყო.

შეიძლება თქვენ გაიფიქროთ, ავტორს ნამდვილად შეეშალა, აღბათ ღვინის გასაყიდად წავიდაო, თორემ გაზეთების გაყიდვას თავის ქვეყანაში ვინ დაუშლიდა! აქ ხომ იმდენი გაზეთი გამოდიოდა, ხალხი სახელსაც ვერ იმახსოვრებდა.

რაც შენება ღვინოს, მატერიალური ხელმოკლეობის გამო, ბუდუღაიას არათუ „პორდოს“ სამშობლოში მისი გაყიდვა, არამედ საკუთარ მიწაზე „ადესას“ დიდევაც უჭირდა.

მოგხსენებათ, უცხო ქვეყანაში გასამგზავრებლად კაცმა ბევრი პრობლემა უნდა გადაჭრას, მაგრამ კეთილი ადამიანების წყალობით ბუდუღაიას მოენაც მოახერხა და სამგზავრო დოკუმენტისაც, რისთვისაც დიდად ემადლიერებოდა თავის მეგობარს ზესო ჟღენტს და ნათესავს თთარ დოკვირს.

ასე იყო თუ ისე, ბუდუ (ბუდუღაი) თევზაიას ხოხოს ბაღის წვერებმა შორეული პარიზის გზა დაულოცეს. სადღეგრძელოებზე მეტი ჭკუის დასარიგებელი უთხრეს. თითქოს მამლექად მიჰყავდნენ, ბუდუ ცრემლიანი თვალებით ყველას თავს უქნევდა. განსაკუთრებით ხოხოს ნათქვამის ჩაწერა დააძირა, — „კაპიტალისტურ სამოთხეში გრიადს

საკუთარ ქვეყანაში პახმელია გერჩივნოსო“, მაგრამ ბოლოს გადაიფიქრა და გონების ყულაბაში არაფერი შეუნახავს.

ერთი წელი კიდა ბუდუღაი თევზაიამ პარიზის ქუჩებში გაზეთები. ტკბილიც ბევრი იგემა და მწარეც, მაგრამ სალი კლდეები უცვლადების ხეზე არ გაუცვლია. ბევრი იარა თუ ცოტა იარა, ბოლოს ისეც ელისეს ბაღიდან ხოხოს ბაღს დაუბრუნდა და თავისი „შთაბეჭდილებები აღწერა მშვენიერ წიგნში „პარიზში წასვლას რა უნდა“, რომელიც ადგილობრივ გაზეთში დაიბეჭდა და ცალკე წიგნადაც გამოცა.

პარიზში წასვლა მართლაც ადვილი საქმე არ ყოფილა, მაგრამ ღვთის შეწევნით და კეთილი მასპინძლების დანაშრებით საფრანგეთის წინააღმდეგობის აქტიური მონაწილის შვილმა ვალიც გაისტუმრა და ერთი კვირის საყოფი ყავის ფულიც ჩამოიტანა. ამიტომ ბადრი ერვანდაძემ სადღეგრძელოში შეაქო, გამიმართლაო, შენ უნდა დიკრებახო, ისე გამოიყურები, აღბათ სულ შენწევარ-მოხრატულს ჭამდი და ფარჩა-აბრეშუმებში გეძინაო.

ბუდუღაიამ, რომელსაც ჩამოსვლისთანავე სახელი გაგროშად გადაუკეთეს, გაიცინა, უპატრონოთა თავშესაფარში სულ მწვადებით მიმასპინძლებდოდნენ, ხოლო სენის ხიდქვეშ ღამის თევს ამ ქვეყანაზე არაფერი შეედრებო.

ამის პასუხად ბადრი ერვანდაძემ მოსწრებულად მიღგო, მდინარეზე ღამის თევა თუ გიყვარდა, პარიზში რას გარბოდი, ჩვენი ასი ხიდიდან ერთი მინც ამოგერჩიაო.

რაც შენება ებრაელთა სიძეს ყორჭიკა ბარამიას, იგი ფხალის დამეავების უბადლო ოსტატი იყო, მაგრამ ვინ იცოდა, შორეულ ისრაელში ეს ხელობა გამოადგებოდა თუ არა.

ბევრი ყოყმანის შემდეგ მაინც გადაწყვიტა ოჯახის მოწვევაზე უარი არ ეთქვა და ქართველების ოცდაექვს-საუკუნოვანი ძმების სამშობლოში ეცადა ბედი. თავის დროზე ალბათ ასეთმა ბედმა ათქმევინა რუსთაველს, „სადაურსა სად წაიყვინა“.

ერთადერთი პიროვნება, რომელიც ბედის უკუღმართობას არ დამორჩილებია და გულში არც კი გაუვლია სხვა ქვეყნის სამოთხეში წასვლა, გახლდათ ძველი სპორტსმენი, მოცეკვავე და, რასაკვირველია, ლოთი გურამ ქეირია, მეტსახელად დონატო — სოხოს ბაღში ერთობ გამორჩეული პიროვნება. მას ფულის გარდა არაფერი აკლდა — არც ქება და არც გინება, ყოველ შემთხვევაში, დაახლოებით ასეთი: მაგი თუ კარგი კაცია, წვერს რატომ არ იბასავსო. სხვათა შორის, წვერის გაპარსვა მარქსსაც ეზარებოდა, მაგრამ დონატოს ასაკში „კაპიტალი“ უკვე დაწერილი ჰქონდა და მსოფლიო პროლეტარიატის ბელადიც იყო.

რაც მართალია, მართალია, დონატოს საგანგებოდ დაყენებული წვერ-ულვაში ისე აღამაზებდა, ქუჩაში მის შემხედვარე ქალიშვილებს მუშტისხელა თვალები გაუხდებოდათ, რაც, ცხადია, მის მიუღწეა შეუმჩნეველი არ დარჩებოდა და ზოგჯერ კონფლიქტის საბაბიც ხდებოდა.

ლამაზი წვერ-ულვაშის გარდა, როგორც გამორჩეულ მოცეკვავეს შეეფერება, დონატოს სხეულის ნაკვეთებიც ლამაზი ჰქონდა. ერთი სანახავი იყო, ხელებს მოხდენილად რომ გაშლიდა და „დავლერს“ ჩამოუვლიდა! შურიან ხალხს ამქვეყნად რა გამოლევს, დაიწყებდნენ ქირქილს. მაგან ცეკვა ისე იცის, როგორც ფეხბურთის თამაშიო, დონატო ახალგაზრდობაში მეკარე ნამდვილად იყო, მაგრამ როდესაც ერთ ტაიმში ოთხი მშრალი ბურთი გაუშვა,

ფეხბურთის თავი დაანება: არც მოისევია ყოფილა იაშინი, მაგრამ ცეკვა დიდებული იცოდაო. შურიანი ხალხი მაინც არ გაჩერდა, მაგის ცეკვა ვინ თქვა, კოჭლი ცხენივით თოხარეკობსო. ცხენს იმიტომ ახსენებდნენ, ვიდაცამ ჩაუშვა, ბავშვობაში თურმე დონატო სოფელში მეველე ყოფილა და კოლმეურნეობამ პერსონალური ცხენი გამოაუყო, რომელსაც „კონდრატი“ ერქვა და სხვა სიკეთესთან ერთად კოჭლიც იყო. მაშინდელმა გურამამა და ახლანდელმა დონატომ თურმე პროტესტის გამოსათქმელად პირი დააღო, მაგრამ იმით გააჩერეს, რომ შრომადღეები მოუმატეს და ჭოგრიტით დააჯილდოვეს. ყანაში შეპარულ საქონელს ნელსონივით იმ ჭოგრიტით ზვერავედა და თუ სადმე შეამჩნევდა, კოჭლი ცხენიდან მარდად გადმოხტებოდა, რომ დაუპატიჟებელ სტუმარს სირბილით დაწეოდა და დაეჭირა.

ახალგაზრდობის წლების ფათერაკებზე დონატო ბევრს არ ლაპარაკობდა, პირიქით, ღიმილით იმასაც იტყოდა, ზოგიერთი რამე მართალიაო. საერთოდ, წყენას იშვიათად შეუშვებდა გულში, მაგრამ ერთხელ სუფრაზე როცა აკადრეს, თურმე არაფერი მოცეკვავე შენ არ ყოფილხარო, გადაიბრა, მეცავე ფეხზე გაიძრო, გაწყობილ მაგიდაზე შეხტა და ცერებით ისე ჩამოუარა, გაოგნებულ ხალხს ტაშის დაკვრაც დაავიწყდა. დონატოს კი, ვითომც არაფერი, არც ღვინიანი ჭიქა წაუქცევია და არც საცევში ჩაუდგამს ფეხი. როცა სუფრიდან მოხდენილად ჩამოხტა, მოქეიფეებს ამაყად გადახედა და ხაფი ხმით იყვირა, აბა გაიმეოროს ვინც ცეკვა იცისო! მოცეკვავეები, მომღერლები და საერთოდ ხელოვნების მსახურნი ამ სუფრაზე ბევრი იყო — გენო, ნუგზარი, თემური, გიზო, კოჭო, სერგო, რუსლანი,

ნოღარი, გელა, ჯოფილი მოცეკვავე და იშვიათად დონატოს ნათლული ჯემალი თეთრად თავის ნათესავ თამაზთან ერთად, რასაკვირველია, ასეთ წვეულებას არც ბატონი ჰაიდარი აკლდა. ერთი სიტყვით, დონატოს ტარიუმის ნაღები საზოგადოება ესწრებოდა. სიხარულით იმხელა ტანისცემა ატეხეს, ქუჩაში მოძრაობა შეჩერდა.

ამ ორმოტრიალში დონატომ ფეხზე დინჯად ჩაიცვა, დინჯადვე თავისი საყვარელი შამპანური „ბაკრატიონი“ უხმოდ გახსნა, მხარდაჭერისათვის ყველას მადლობა გადაუხადა და სასმელი სულმოუთქმელად ბოთლიდან დაცალა (ამის შემხედვარე ბადრი ერვანიძემ ჩაილაპარაკა, თუ გინდათ მაგიდაზე ვიცეკვებ, მაგრამ სულმოუთქმელად მაგას ვერ გავიმეორებო).

ჩვენი მოთხოვნის წამყიანეველა შეიძლება იფიქროს, დონატო — გურამი ბედის ნებეირა პიროვნება ყოფილა, და ძალიანაც შეეშალოს ცხოვრებაში მან ბევრი ტკივილი გამოსცადა,

რასაკვირველია, ბევრი ფული არასოდეს ჰქონია და ხშირად შამპანურსაც ნისიად სვამდა. მაგრამ ეს რა მოსატანია იმ სისტეკ ავარიასთან შედარებით, რაც მას რუსეთში მოყვნილ გზაზე შეემთხვა და თითქმის ერთი წელი ორივე ფეხი საკალანდო ბურვავივით ჩამოუკიდეს.

ყველაზე სასტიკი გამოცდა ბედმა დონატოს წლებანდელ ზაფხულში მოუწყო, როცა საუკეთესო ძმაცაცი გიორგი დაკარგა და მეგობრები შიშობდნენ, დარღით ხიფათს არ გადაყრდნენ.

სხვათა შორის, გიორგის ხსოვნის სადღეგრძელოს, როგორც წესი, სულჯრაზე დონატოს ყველა ნაცნობ-ახლობელი სვამს. ისევე, როგორც სვამდნენ ადრე წასული დემურის, გენოს, მიშას, გავის, თავად ხოხოს, ჯემბერის, ხასანის სადღეგრძელოს, ყველა იმათ მოსაგონარს, ვინც ხოხოს ბადის აქტიური წევრები იყვნენ და რომელთა წარმოსაჩენად ავტორის ნიჭი თუ არა, მონდომება არ დაუკლებია.

ღიახ, ისეთი იყო ჩვენი ბაღი. სხვამ, თუ გაეხარებდა, სხვა ბაღი მონახოს.

21082

ლადო სეიდინიშვილი

და დღე. როგორც იყო

ვდგავარ დაღლილი მთაწმინდის მთაზე და შებინდებულ თბილისს გავცქერო:
ნაცრისფერ ჰაერს სულ გაეცრია ქალაქი თვისი შემოგარენით,
მოღლილებულ ციდან სამყაროს შემკრთალი თვალი იმზირებოდა,
ბინდებოდა და არც ბინდებოდა, და დიდებოდნენ სიძუქით მთები,
ჰგავდა თუ არა შემოღამება იმ დაუვიწყარ ღამის შემოვლას
და განსხვავება სად იწყებოდა თუ სხვაობაშიც იყო მსგავსება,
თუ მიწის ძარღვი და საფეთქელი მოჩვენებითი სიმწვდით თვლემდა
და დამუხტული ყოველი ნაკვთი ხელში ეჭირა სიმძაფრის დედას.

ფერისცვალება?... არ მალეღებდა — ვიცოდი, დღეს რომ მოდევნა ღამე;
არ მალეღებდა მიუსაფრობა — რადგან ვიყავი სამყაროს მკვიდრი,
ხოლო სამყარო მინებებული მზისა და მთვარის საუღლე ხარებს
უკვე გვაძლევდა იმედს და შიშსაც უსაფუძვლობის მიზეზად ვთვლიდი.
გამოცხადების და განწირვის ძრწოლით შებყრობილს არაფრით ვგავდი —
არც ერთი იყო და არც მეორე... ან იქნებ იყო და ვერ ვამჩნევდი,
მხოლოდ გხედავდი და სიძუქეშიც თეთრი ზოლივით მოჩანდა მტკვარი,
რომელიც ფიქრში შექრილ აზრით იკვებებოდა დღის ნარჩენებით!

თითქოს დაგშორდი საკუთარ სხეულს და სიმაღლიდან ვისრუტავ ქალაქს —
რომ უფრო ნათლად, მთლიანობაში აღვიქვა მთელი სამყაროს სევდა,
ხელშესახები გამხდარა რაიც... მოწმე გამხდარაზარ ღამის დაქცევის,
როცა გაცრეცილ რძისფერ სივრცეში შედედებულა სისწლივით აზრი...
რა ახლოს ჩანდა მაშინ ცის ჰერი შეღახული, თან ამაღლებული —
ძაბით მოსილი ვით მწუხარება, ამაღლებული როგორც უარი
სავალდებულო პანგების მიერ პარაკლისით და პანაშვიდებით...
შენი გუმბათი იკრებდა ამ ხმებს და მალღებოდა უხილავ ფრთებით,
რომ თვით სამყაროც ამ დიდი ფრთებით წელა ცურავდა ცხოველ სვეტებზე
და სადღაც დაღს „შენ ხარ გენახის“ მსგავსად მოჰქონდა უმფოთველობა,
ალბათ: ამიტომ მოკადოებულ ცის თვალში თბილად ბრწყინავდა ცრემლი
და უმაჟუროდ ფერისწყვრებზე მოსიარულე ქალს მაგონებდა
ღამე, რომელიც იპარებოდა და სარეცელზე ტოვებდა პირმშოს...

ჰგავდა თუ არა ეს გათენება იმ უჩვეულო დღეს პირველშობილს,
ოდეს პირველად აღმოჩნდა კივილს შეაშრა ცივი სამყაროს ზეცა,
მოვიდა დღემდე სიხელღებული — რამეთუ კაცი მართლდება საქმით.
მან დააფუძნა ვრცელი გვეყანა — რამეთუ სხეულს სჭირდება სივრცე;

* * *

ო, დამიყოვნე წამი შენი ალერსის — მალე...
 ყოველდღიურად ახალ-ახალ თვისებებს ავლენ,
 მე შენი აღღო უფრო მხიბლავს გონების წიაღ,
 ასე მგონია, ხშული ხარ ყველასათვის ღია.
 შეუუღული ვარ შენში — კარი ვერსაით ვბოვ —
 არადა, მხიბლავს შენი საერთო სიმარტოვე.

1998 წ.

QUINTETTO

ის ღვთაებრივი გამოცხადება
 წარსულის სსოვნას შემორჩა მხოლოდ...
 და როცა გული მაინც არ ცხრება,
 სცენაზე ვესხმობ გრძნობების ქოროს.

ღვას ლოტბარივით პულტთან გონება,
 ხოლო ორკესტრში სხედან გრძნობები —
 ჩემი კვინტეტის ხუთი ორგანო,
 თავს რომ ირთობენ მოგონებებით.

ვიოლინოზე ხელის მტევნები
 აკიდულია და ზედ თრთის ხემი —
 ჰანგებს გამოსცემს ჟრუანტელივით,
 როგორც ის გრძნობდა იმ ქალის რხევებს.

ორი ალტი კი ქვითინებს უხშოდ:
 ერთი უსმენდა მეორის სუნთქვას...
 თურმე სარკეში თავისთავს უხშობს —
 ახლა თქვას ის, რაც არასდროს უთქვამს.

მეორე „სკრიპკა“ კვნესის როდესაც,
 ენებიან სხეულს აწყდება ვემით —
 ცრუ კლასიციზმით მოჰყვება მოდას
 და ბანის ნაცვლად სთაფაზობს გერშვინს.

უცებ ყურდება ვიოლონჩლო
 და ხეშს მოზიდავს ბიჭი ეროსი...
 მიჰქრის ისარი და „თავო ჩემო“
 თავს იკლავს სიმზე ამოთეოზით.

სადღაც წყვდიადში აკაიანდება
 და ბნელს აგენკავს ფორტებიანო —
 სივრცეს მიარღვეს ორი კანდელით,
 თითქოს საწადელს კიდევ მიაგნო.

ეშვება ფარდა და ნოტი კლავიშს
სტოფებს, როდესაც ვნებები ცხრება
და მომავალთან ამყარებს კავშირს
ის ღვთიებრივი გამოცხადება.

ხმობს ღირიჯორი გრძნეული წყირით
და უეცარი წელი შესებით
ქალი ამოდის ხსოვნის სკივრიდან
სიმზე შემდგარი ოქროს ფეხებით.

ბურუსში ახვევს მისი კონტური
გონებას და ჰყვანს ირგვლივ აურას —
ბეტრიჩეა ახალმოდური,
თუ ეს პეტრარკას უხმობს ლაურა.

არა! სულ სხვაა მისი საშხილი...
შთაგონებაა ახლა მთავარი —
გამოხმობილი სულის საცვირით
ცხადში შემოდის თეთრი ზღაპარი.

გაბერუალი

წუხელის ვინ იყო შენთან, ბატერფლაი?...
დანამულ მინდორზე დარჩა ნატერფალი.

არ მახსოვს, არ მახსოვს, ისე ღრმად შეძინა —
გათენებამდე მკლავებზე მეწვინა.

შეძინა, მოვიდა აღერსით დამატრო...
ასეთი აღერსი არ მახსოვს არასდროს...

მტკიოდა სხეული... ვინ იყო ნეტავი?
სხვა ვინ ექნებოდა — თუ არა ნეტარი.

ბინდბუნდში ოცნებას ჩაეკრა ინახად...
წავიდა — მის ამბორს ზაგებზე ვინახავ.

სანთლის ცვილივით სულში რომ ჩაედნო,
ეს ჩემი სხეულიც ამიტომ დაენდო.

ეს იყო სიზმარი ცხადზე უცხადესი —
ნაცნობი ჩურჩული ო, ახლაც ჩამნმის

ნუ მკითხავ, ნუ მკითხავ, ვისია ნატერფალი,
შენთან რომ თავდება, ჩემო ბატერფლაი.

* * *

საიდან მოდის ის, რაც შენში მალეღვებს ასე —
 გადაქცეული ტყბილ წუთებად სულში მეღვრება...
 და გვრძნობ თანდათან როგორ ავსებს სურვილის თასებს
 თავდავიწყებით ყველა წამის წინათ შეხება.

გათენდება და... დღე იშიშვლებს ვერცხლის სატევარს —
 შენთან შეხვედრის მოლოდინით თავს ვერ ვიოკებ.
 გნახავ და ნახვით სულში რაღაც მომემატება,
 წახვალ და წამსვე მართლობა ამაწიოკებს.

ქ ა ლ ი

არ შემძლია შენზე ფიქრი აუღელვებლად...
 ხსოვნის დღეებმა დაიკრიფეს გულზე ხელები
 და წარმოსახვის ტყვეობაში მოვილტვი შენგენ
 გზაბნეული ყარიბივით — გადავრჩე ეგებ.
 ქალი, რომელმაც თავის ნებას დაუმორჩილა
 მთელი სამყარო... ო, აღარ მსურს გვაღვე მომჩივანს,
 და მიპყრობს შიში, რომ იშლება თანდათან „ჩემი“ —
 შეპყრობილი ვარ მოლოდინით სხვად აღმოჩენის.
 სასახლის ზღრუბლზე ვზივარ, ვუმზერ, როგორ ბინდდება —
 ვილაცას მოაქვს კოსმოსიდან შეტყობინება.
 დიდი ხნის წინათ ნეტავი რა გამოგვიგზავნა?...
 დაიგვიანა კიდეც კარგი სასურველ მგზავრმა!..
 ცხოვრების ეშნიც ამაშია — ამ მოლოდინით
 კვლავ დიდხანს, დიდხანს სიყვარულის წიადში ვივლი.
 ქალი ხარ, თუმცა მაინც ვერვინ დაგიმორჩილა —
 სიბრძნეს ვეწიე, მაგრამ შენთან ისევ ნორჩი ვარ.
 შენით ვირწყულებ გამხმარ ფესვებს — მეიმედები
 როგორც წამალი, როგორც წყარო შემოქმედების —
 არ წაიშალოს, რასაც ჰქვია საკუთრივ „ჩემი“...
 შეპყრობილი ვარ მოლოდინით კვლავ აღმოჩენის.
 შენ ხარ ცთომილი უხილავი, რომელთან ვერწყმას
 ვესწრაფვი გზნებით, ვნების ცეცხლით რომ დავიმეწყრო.
 იქნებ ვიპოვო საკუთარი თავის სისავსე
 არა იქ, სადმე, არამედ აქ, ამ სველ მიწაზე.
 ო, ჩემო ბნელთ ნახევარო, უარგყო როგორ,
 როცა მიზიდავ და მაშინებ უშალლეს ლოგოსს.
 მოდიხარ, მოგაქვს კოსმოსიდან შეტყობინება...
 სასახლის ზღრუბლთან ვზივარ, ვხედავ, როგორ ბინდდება.

განრიგთა ქუთათელაძე

სიკლიდან: მოგზაურობა წარსულში

* * *

სულს რომ ხუთავდა, ის უხილავი თოკი დავწყვიტე,
მერმისიდან გამოვიხმე შთამომავალი — მსახული ჩვენი
და შორ წარსულში გავგეგზავრე „ქართლის ცხოვრებით“...
გადავუქროლე საუკუნეებს მიწყობილს მიჯრით
და როგორც ჩიტებს, გაფრენილთ შორით

წამოძეწია დელგმა და მეხი...

ავი ქიპერა გამომედევნა და მე სიკვდილი დავინახე
ტრიბლ მინდორზე...

ო, ბაზალეთო,

ქართული სულის მოურჩენელი შენ ხარ იარა...

იელვა ელდამ,

ოდეს ვიხილე შუბშემართული ხელები სამტროდ,

და მე ავცივდი:

— თქვენი დაჟ ვარ, ჰეი, შეჩერდით,

ნუ გამიშვებთ, ბიჭებო, მინდილს,

ჩააგეთ ხმლები!

არავის ესმის ძახილი ჩემი, არავის ესმის...

ო, ბედისწერავ!

ისევ აწივლდნენ ხმლები — გველები

და განგმირულნი ველზე დაცვივდნენ ამერ-იმერნი...

ვაი, სირცხვილო,

სად დავებოლო მე თქვენს საფლავებს,

გათხრილს ძმის ხელით...

ახლა სიკვდილი წამალია, თუკი მომკლავენ,

ახლა სიცოცხლე ღალატია, მერე როგორი!

რაჟღენ პირველმოწყა:

შენ რომ გიწამე, უფალო ჩემო, ძალა მომეცა მართლა ღვთისური,

ეს მერამდენედ მგვემეს უწყალოდ, ვინდა დაითვლის...

ვერ დამაჩოქეს მაინც ვერასგზით, ვერც წამებით და ვერც მოფერებით,

თუმცე მოქნეული როზგის სიმწარე გულ-სისხლში მივლის...

ზეცით დამადგა ქრისტეს ნათელი, როს გოლგოთისკენ გზას გამიყენეს,

წრომის მალღობზე ჯვარი აღმართეს — წამების გვირგვინს ვიცი, დავიდგამ,

მიახლოვდება სატანის მაცნე — ჯალათს ლურსმანი ხელში უჭირავს,

მზავკარ სახეზე უჭირავს თვალი ქვეშრომის

და საფეთქელთან უთიმითიმებს მოშავო ძარღვი...
 დამხსნეს ბორკილი, მერე ჯვარზე გამაგრეს რიხით,
 ნიშნს მიგებენ ავი ხითხითით...
 გმინვა ძალუმაღ ჩივიკალ გულში და გავირინდე,
 დროა, სიცოცხლეს გამოვეთხოვო...
 სიცოცხლეს დავთმობ, მაგრამ რწმენას კი ვერ შეველევი,
 დავრჩები მარად ქრისტეს მხედარი...
 და როს ისრებმა წივილ-წივილით ელვასავით გადამიარეს,
 სხეულს გათანგულს უკანასკნელი ჩამოწყდა წვეთი,
 სისხლისა წვეთი და ბალახს მინდორზე უცვალა ფერი...
 აღარ ვინდომე ქვეყნად სიმწვანე რომ შეილახოს,
 უნდა დამთავრდეს ეს აგონია...
 გტოვებ სიცოცხლევ, რწმენით და სევდით
 მიგეხლები ჩემს ციურ მეფეს — უფალს სულისას.

* * *

ამას რა ხედავს ჩემი თვალები, ო, ღმერთო ჩემო,
 ადამის შვილი რომ არ ჩაიდნეს, რაა ისეთი?
 რამხელა ორმო გაუთხრიათ ანის ქალაქში
 სულთნის ბრძანებით!
 სისხლის წვიმების ნაკადულები ორმოს შეერთო,
 ყურისწამლებად ახმაურდნენ დაფა-ზურნები,
 ეს საბანაოდ გამობრძანდა აღფ-არსლანი,
 მიაცილებენ მცველები და მცველთა მცველები...
 ათას ქრისტიანს გამოსწურეს ძარღვებში სისხლი,
 ხარობს სატანა, ზეიმობს ეშმა, კვდება სიცილით;
 შემოიძარცვა სამოსელი აღფ-არსლანმა
 და საბანაოდ გადაეშვა სისხლის მორევში...
 თბილია სისხლი, ნეტარების არის მომგვრელი,
 გაშალა მკლავი, გასცურა აღმა, შეისხურა სახეზე სისხლი,
 დალია კიდევ, დაირწყულა გული მძვინვარე
 და ახარხარდა...
 ქექდა სამყარო განრისხებული...

დაპითი:

უნდა დავიხსნა უმეცართაგან შეჭირვებული ყრი და ბერი,
 ყველა უღირსად გამოიჩინებულს უნდა წავგვარო პატივი ჩემი,
 კმარა ფლილობა, გაიძვრობა, უტიფრობა და სიცრუე მრუმე,
 სიმდიდრისა და გვარის მიხედვით აღარ აღზევდეს ამიერ ვინმე.
 პატივს მივავებ მხოლოდ და მხოლოდ მაღალ ზნეობას, ღირსებას კაცის,
 ნიქს და სიქველეს, სიბრძნეს და ჭკუას, სიკეთესა და სიდიდეს გონის
 მე ვანაცვალე ყველა სიმდიდრეს...

ვინც უერთგულებს მეფეს და მამულს,
ჩემს საქართველოს ვინც უერთგულებს,
ქვეყნის სამსახურს ვინც უპირველეს სიკმედ გაიხდის,
მე თავს დავუხვრი...
მას ელოდება გაზირის სკამი, სკამი მაღალი, გამოორჩეული...

ლიპარიტ ბაღვაში:

საქტემბერობელი საქართველოსა ქვეყანაო, ვინ ამბობს ამას,
და ვერც იმ არავს დაფიქრებ, რომ უშიშარი ვაჟკაცი არის;
მგელი მოაშთო? იტყვიან რაღაცას,
მეფე არის და მლიქვნელები, ცხადია, უძღვნიან ოდებს,
ასხამენ ზოტბას...
გულმოწყალე და სამართლიანი?
ესეც არაგი!
მას საქართველო უყვარსო ძლიერ, ესეც მსმენია, მაგრამ...
ვერ დავიჯერებ სიტყვებს უსაქმოდ...
უნდა გიცალო და მხარში დავუდგე?
ო, არა, არა...
ტახტი მეფისა მე შეკუთვნის წარმომავლობით,
კმარა მეფობა მაცდურისა, უნდა შეგცვილო,
ემშავთ ზეობა უნდა დამთავრდეს;
ვერ გავიხარებ გელათის ქებით, თუ დამცრობილსა ვიხილავ კლდეკარს...
სამეფობელოს და საგანეს ჩემასა გავუფართოვო უნდა საზღვარი...
ჩქარა ბიწვებო!
დავსდეთ თათბირად...
ხმალი არ გასჭრის? ვერ ვძლევეთ უძლიერეს?
არის საშველიც — საწამლავი და ზურგში მანველი!

მეფე თეიმურაზი:

სისხლი ქართული ერთი წვეთიც რომ დაიდვაროს,
ნე ვერ ავიტან;
ვეღარ ავიტან ვათიშულობას და მამბზღრობას,
თავგერძობას, პირმოთენობას,
ყველაზე მეტად დაღატაკ ქვეყნისას მე ვერ ავიტან!
ჩემთვის მამული მთავარი არის, უწყოდეს ყველამ,
ღმერთს ვთხოვ შენდობას და მოწყალებას,
გამიძლიეროს მიტყვების ღვთიური ნიჭი,
მომფინოს მაღლი მისი კალთისა...
დედაო, ხუთშაქ,
და თქვენც, კრავი,
თქვენი გონების ვარ მოიმედე,

თქვენ გთხოვთ დესპნობას,
 აუფრიალეთ თეთრი მანდილი ჩემს მტრებს და შეთქმულთ,
 და თან აუწყეთ, რომ მივუტევე მათ ორგულობა,
 არ ელოდებათ არც სასჯელი, არც წაყვედრება,
 ოღონდაც ჭკუას მოუხმონ აწი და ქვეყნისათვის იღვაწონ მხოლოდ.
 დედაო, ხელაშაქ,
 და თქვენც, კრავი,
 თავს დაგიხრიან საუკუნენი.

• • •

თქვენ, ჩემი ქვეყნის მიწავ და ცაო,
 ჩემი მიწა-წყლის ძებო, შვილებო,
 მივდივარ თქვენგან საუკუნო განსასვენებში,
 სად მამა-პაპაც წასულან ჩვენი,
 მივდივარ, გტოვებო, გემწვიდობებით,
 ვერ დავბრუნდები, აწი ვერასდროს ვერ დავბრუნდები...
 იყავთ მშვიდობით, თესეთ სიკეთე, გული გაივსეთ რწმენით, იმედით,
 არ დაგლახადეთ, არ დაჩიადეთ, უფრო განავრცეთ ქვეყანა ჩვენი,
 მომიხსენიეთ დილის ლოცვაში, სამარადქამოდ თქვენზე მლოცველი.
 დმერთო, მოხედე ჩემს სამეფოს, ჩემს საქართველოს,
 ჩემს ძვირფას შვილებს—ჩემს გიორგის და ჩემს რუსუდანს
 და სულსა ჩემსას...
 და დამაბრუნე შენს წიაღში, უზეშთავსო...

ლაშა-გიორგი:

არა, ამეღამ ამ სასახლეში ვეღარ გაატანს ნაგვემი სული,
 უნდა გავეძვე ჩემს ვაზირებს, ამ კანონებს და უცულო წესებს,
 რის მაქნისია მეფის ტახტი ანდა გვირგვინი,
 როცა ნაბიჯიც გიმწყემსივენ თავგამოდებით,
 ოდეს საყვარელს ავაგლეჯენ ღამით მკერდიდან...
 უნდა გადვიცვა მდაბიურად, ვითომ გლეხი ვარ,
 და ველისციხეს გავეშურო თავდადრეკილი...
 გულისწორს ჩემსას რომ შევხედო თუნდაც წამითაც,
 სხვას არას ვნატრობ...
 მთვარიან ღამეს გავუყვები ვიწრო ბილიკებს,
 სატრფოსკენ მავალს...

მეფე დემეტრე:

ასე ბოროტ უამს რომ გაჩნდი ქვეყნად,
 ტანად სარო და სახემწყაზარი,
 ვერსად გავეძვე სოფლის ცდუნებას,

შევცოდე ღმერთო, თი, რამდენჯერ შევცოდე ღმერთო...
 და დავალ ახლა, უმთვარო ღამეს, გზებზე, შუკვებში
 დაგვძებ გლახებს, უბოვარო, ლტოლვილთ და
 ფულით საესე ქისებს ვურიგებ...
 მაინც ვერ ვპოვე სიმშვიდე სულის,
 თუშეცა ტაძარში ვდგავარ ლოცვაზე;
 როგორ მოვიქცე,
 რა გავაკეთო,
 როგორ ვეწამლო ჩემს სამშობლოს,
 უცხო ტომების სათარეშოს და სანავარდოს,
 ახლა დამცრობილს?
 მთებში გავიქცე და თავს ვუშველო?
 რას მეუბნებით,
 რაისთვის მინდა მეფის ტახტი ანდა გვირგვინი,
 სამწყსოს ჩემსას თუ შემუსრავს უსჯულოთ მოდგმა;
 მე, დამე, მომკლან, ოღონდ სალოცავს, ჩემს სახატეს არ ევნოს რამე;
 ჩემი სიცოცხლე?
 რა სათქმელია, ოღონდაც ერი გადარჩეს ჩემი,
 არ აიხეხოს ოღონდაც ვაზი,
 არ დაითაღზოს ოღონდაც ცირა,
 არ დაგვიბლდნენ ოღონდაც ბაღლინი...
 ურდოს მიხმობენ?
 კეთილი, წაგალ, ვეწვევი ყვენს,
 ჩემი ქვეყნისთვის სულსაც გავწირავ...
 ნუ, ნუ მარწმუნებთ, აზრს არ შევიცვლი,
 ჩემი განზრახვა ნებაა ღვთისა,
 ვერ შემაშინებს არღუნ ყენი, ქართველს სიკვდილი ვერ შეაშინებს!

სოლომონ I:

ოთხჯერ მეტია რიცხვით თურქნი, ვერ მოგერევით?
 ეს ერთხელ გითქვამთ, პოდა, გიკრძალავთ,
 აღარ გაიგოთ გულში მეტად ფიქრი მზაკვარი,
 ოდეს ყოფილა გულით ჯაბანი ნეტა ქართველი
 ახლა რომ იყოს?
 ვერ დაამარცხებს ქართველს მტერი, ნამდვილად ვერა!
 შენ ხუტუნია და შენც კაცია, მამია ჩემო, საუბრის მოტიცება
 გვერდში თუ მკაცხარო,
 თურქთა სიმრავლე რას შემაშინებს...
 ლაშქარი იხმეთ, ჯარი საომრად შეჰყარეთ ზრესილს,
 ჩემო ერთგულო ჯარისკაცებო და სარდლებო ჩემო —
 პაპუნა, ბერი!
 ხვალ გამოჩნდება, ბრძოლის ველზე, რა კაცებიც ვართ!
 რაო, რა მესმის,

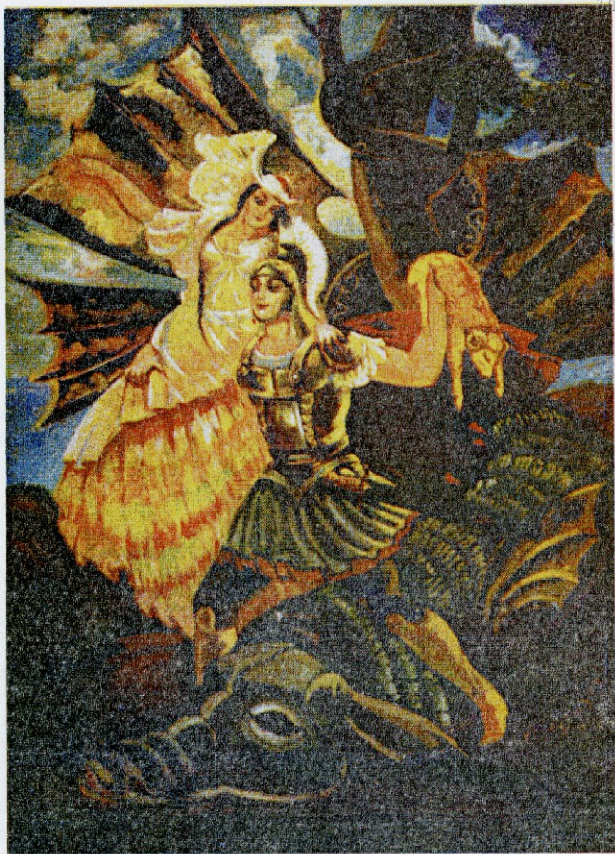

ურდოს მიემხრნენ თვისი ჭარებით იმერეთის და რაჭის მთავრები?
 აღარ თქვამდნენ,
 მათ საქმეებს, ამბავს სასირცხვის ნუ გამაგონებთ,
 წყნელი იყოს, ღალატი ვინაც გაივლოს გულში,
 კინც მამულს თავი არ ანაცვალოს;
 ხრესილის ველზე გამოჩნდება თეთრი და შავი!

* * *

აღბათ, სიხარბემ წამოიღია, ჰოდა, მაყვლოვანის გაგუყვებ ბილიკს,
 ლორთქო ფოთლების ტკბილმა სურნელმა ისე დამათრო და გამაბრუი,
 ვეღარც კი მივხვდი, ჯაგებში ისე ამოვყე თავი და გავიხლართე,
 სადღა გავეცე ჩემს ბედს უღმობელს, რაღას მიწველის მოთქმა-ტირილი,
 თუმც უფოდველი ვარ ბატკანი, ასე თეთრი და ისე პატარა,
 მაინც უფალ ღმერთს გავუჩენივარ სხვის მაგიერ შესაწირავად...
 ჰა, საცაა ხელი კაცისა მძლავრად გამოთკაცს
 და სამსხვერპლოზე მიმიჩენს ადგილს,
 დანდობილია ნანატრი შვილი,
 მე კი მის ნაცვლად ღმერთს ვეწირები,
 უდანაშაულო და საცოდავი...
 ღმერთო მაღალო, მოდემას ადამის ამიერდიან ნულარ გამოცდი,
 ანგელოზს შენას უმწყნოსკენ ნუ მოახედებ,
 ასეთ ზვარაკს ნუ მოითხოვ, უზენაესო!

ლადო გუდიაშვილი ოქროს ხაწმისის მოტაცება

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

უტა ჯაფარიძე

იპერელი

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

აპოკალიფსი

გაგრძელება

* * *

მზის ქუჩაზეა
ომზირი. შეუხ-
ვია მარჯვნივ.

ეს ერთი, ორი
კადეც... ორი სახლი და მივიდა კადეც-
აი, ის სახლიც!

ადის ციბეზე. აგერ ბინა 33-იც.
ზარის ღილაკს დააჭერს თითს და
თვითონვე მიაყურადებს აწორილებულ
ზარის ხმას.

— ჰლინკა!

გაიღო კარი ამ დროს და ჰლინკას
მუსიკაც შეწყდა. ომზირი ფართო
მისაღებში აღმოჩნდა. უკან მიიხედა და
კარიც მიიხურა თავისით. დაბრძანდითო,
მიმართეს ომზირს და წამოუდგნენ. —
გელოდითო, გელოდებით... იგი გელის...
ახლავე შემოვა...

— მე ომზირი ვარ, თავდგირიძე! —
თქვა და მხრებში გაიშალა, — თქვენ კი
კაენ ადამაძე უნდა იყოთ, მაგრამ... „კი
მოვედი, მაგრამ არ ვსლებივარ, ესეც
მინდა იცოდეს, რადგან ვიცი, ისიც აქ
არის და უნდა გამოამჩინდეს!“

მართალი ბრძანდებით, ბატონო
ჩემო... იგი აქაა მართლაც და... მალე
მოვა, ახლა კი მართლა დაკავებულია,
მის მოსვლამდე კი, იქნებ მე მომისმი-
ნოთ... იცით, ალბათ, რა სერიოზულიცაა
ლაურას მდგომარეობა...

— თქვენდამი უპატივცემულობადაც
ნუ ჩამომართვეთ იმას, რომ მე იმის
ნახვა მაინტერესებს უფრო, ვიდრე
თქვენი... მაგრამ თუკი შეგიძლიათ რაიმე

დამაიმედებელი მითხრათ ლაურაზე,
მაშინ ნამდვილად მოვისმენთ...

კაენ ადამაძემ მხრები აიჩეჩა,
როგორც გნებავდეთო, — იცით, ისე
მძიმე ავადმყოფია თქვენი ლაურა,
რომ... — შეიშუშუნა და მალა ასწია
ცალი წარბი, მაგრამ იმედი მთლიანად
გვექონდეს გადაწურულიო, არც ამის
თქმის უფლებასაც არ მივცემ თავს...
ჰო, არ ვართ მთლად იმედდაკარგუ-
ლები... და... — აქ განგებ გაწყვიტა კაენ
ადამაძემ სიტყვა და ფეხის წვერებზე
შედგა, რომ გასწორებოდა იქნებ
ომზირს სიმაღლეში და თავიც აღარ
ეგრძნო დამცირებულად: „ასე ერთი
სიმაღლისანი ვართ“... — თავი
დანაწებით გადააქნია, — თქვენზეა აქ
დამოკიდებული ლაურას ბედი!

— თქვენ მაინც თქვენებურად
ამღერებთ, ბატონო კაენ... სამწუხაროდ
ასე ნაცნობი და ასე გულისამრევია
ჩემთვის ეგ თქვენი სიმღერა... შენ ახალს
რას მეტყვი?

— ახალს... — თავი უნებლიეთ
ჩაჰკიდა კაენმა, — ახალს მე კი არა, ისიც
ვერ გეტყვით! — კაენ ადამაძე ქუსლებზე
დაეშვა და ექვსი-შვიდი სანტიმეტრით
დადბლდა. მერე მხრებიც ჩამოყარა და
კაი დიდლილ-დაქანცულივით ჩაესვენა
თავის საგარძელში... — დაბრძანდით
თქვენც, დაბრძანდით... რომელ
სიგარეტს იწებებთ? მაგრამ სანამ
იწებებდეთ, ხომ უნდა ვიცოდეთ, ეწევით
თუ აღარ ეწევით? არ ეწევით! ასეც

ვიციოდი... იქ, ჩანჩქერთან, დიდი ხანსმოკიდებული ლოდი რომ გდია, იმას იცავით ამოფარებული და...

— შეეძლო იმას, ვიცი... შეეძლო და არ გაშწირა, კაენ, — ომზირიც ჩაჯდა საფარცელში.

— ლაურა ჩემი ავადმყოფია და...

— შავი სილუეტიც ამასვე მეტყვის, იცი... — დანაღვლიანდა ომზირი, მაგრამ სიმტკიცე მაინც არ მიკლებია იმის ხმას.

— თქვენ, ეს უკვე ცხადია ჩემთვის, უკან დახევის არც აპირებთ, — (სევდა შეპარვოდა კაენ ადამაძის ხმასაც, ივნებ: — უიმედობა უფრო), — მე ვერაფრით დაგეხმარებით... მე — პას! — ხელები მაგიდაზე დააწყო, თავი მალლა აიღო მერე, აქეთ-იქითაც გადააქნ-გადმოაქნია და ჩაქინდრა ასევე მოულოდნელად, — აქ გენები... გენია დამნაშავე... უფროსი ლაურა ნათელაშვილიც ამ სენით იყო დაავადებული... უფრო სწორად! შეპყრობილი. შემოძლია იმ ლაურა ნათელაშვილის ავადმყოფობის ისტორიაც განახოთ. მე დიდი სიმპატიებით ვარ თქვენდამი განწუგობილი, პატივსაც გცემთ და იმას... განგებ დაიბოხა ხმა, — იმას — თქო, რომ ვაშბობ, ხედებით ალბათ, ვინცა მყავს მხედველობაში, ჰო, მაესტროზე გელაპარაკები, არ უყვარს მაესტროს, როცა არ უსმენენ და კიდევ უფრო ღიზიანდება, როცა არ ჯერათ მისი! არ უჯერებენ: მოკლედ: სანამ მაესტროს შეხვედებოდეთ და მისი უგენიალესობის წინაშე პირისპირ აღმოჩნდებოდეთ, უკჯობესია თქვენთვის, ფასეულობათა გადაფასებას რომ მოახდენდეთ თქვენსავე ცნობიერებაში.

— მე, ბატონო კაენ, შემოძლია მოგისმინოთ, მაგრამ არ დაგიჯეროთ, ჩემი საქმეა, გავიზიარებ თუ არ გავიზიარებ თქვენს რჩევებს. რჩევისათვის კი მადლობა მომიხსენებია თქვენთვის. გულწრფელად გმიადლობ...

და თუკი ვერ შევთანხმდით?

— ლაურასაც უნდა დაემშვიდობოთ მაშინ! არც იოსებია დღეს თქვენს გვერდით და საეჭვოა, რომ თქვენამდე მოაღწიოს ამ მოკლე ხანში. „სკობს გვიან, ვიდრე არასდროსო“, ეს თეორია არაფრის მაქნისია დღეს ჩვენთვის, მიგვიფურთხებია ჩვენ ამნაირი დებულებებისთვის!

— კარგი, კარგი, მაგრამ იოსები რომ ჩამომავორეთ, ივნებ მითხრათ, და ვის ჩავუთვალო ეს „მართლაც რომ დიდ დამსახურება“?

— ეს უკვე ჩემი დამსახურებაა... იდეაც ჩემი იყო და ამ იდეის განხორციელებაც!

— მე რომ რუსულ ჯარში გამსახურობ და ის ზემდეგი, ბატონი იბრაჰიმი რომ მომიჩინეთ ზედამხედველად, ამასაც თქვენ ხომ არ უნდა გიმაღლოდეთ?

— მართალი ბრძანდებით... — სახე გაეზარდა კაენ ადამაძეს, — ხომ ხედავთ, მაესტროს ყველაფერი შეუძლია... იგი ყოვლისშემძლეა, მე კი — მისი მარჯვენა ხელი — თითქმის ყოვლისშემძლე! მე იმასაც ვერ უარყოფ და ვერ დაეჩივებ, უბრალო ვინმე ბრძანდებოდეთო თქვენც... არის რაღაც თქვენში, რაც აღვამოღებთ ადამიანებზე, მაგრამ ამ ფენომენს შესწავლა უნდა და არა მგონია ყურადღების გარეშე დაეტოვებინოს მაესტროს თქვენი ეს მართლაც რომ საინტერესო ფენომენი... თქვენ მართლა ერკვევით შექმნილ ვითარებაში. არც დაიბნეთ შეიძლება, არსებულ სიტუაციაში და... განსაკუთრებული, ყველასაგან განსხვავებული ნაბიჯიც გადადგათ.

— თქვენც მართალი ხართ, ბატონო კაენ, მე მართლა შემოძლია შექმნილი სიტუაციის ასე თუ ისე შეფასება და... მე კმაყოფილიც კი ვარ, რომ მაესტროსთან შეხვედრამდე თქვენ

შეგხვდით ჯერ და ისიც ხომ ცხადია ჩემთვის, რომ ამ ჩვენი დღევანდელი ღონისძიების გვერდზე მისი შედგენილია და ჩვენი შეხვედრაც ერთ-ერთი პუნქტია იმ დიდი გეგმისა, მაესტრომ რომ უნდა განახორციელოს თქვენი უშუალო მონაწილეობით. ბოლო პუნქტი იმ დიდი გეგმისა, რასაკვირველია, მაესტროსა და ჩემი შეხვედრა უნდა იყოს, იქნებ ბოლოს წინადაც...

— ვიცო, თქვენც მზად იქნებით ამისათვის და ერთი რჩევა მინდა მოგცეთ, თმზირ ბატონო და მიიღებთ თუ არ მიიღებთ ამ რჩევას, თქვენი საქმეა ისე! ლაურას ბედი, იცოდეთ, არ ვახდობ და შენზეა დამოკიდებული და ჩემთვის, როგორც მეტურნალისათვის, სულაც არ არის სულერთი, ჯერათ თუ არ ჯერათ ჩემი, — ჩაფიქრდა წამით და დაახუსტაო თითქმის, მტკიცე ხმით გაიმეორა: — სულაც არ არის სულერთი, ჯერათ თუ არ ჯერათ ჩემი — განა ჩემი სახელი არ იქნება, თუკი საბოლოოდ განიკურნა ლაურა ნათელაშვილი? ასე რომ, რჩევა ჩემი სულაც არაა რიიმე აზრს მოკლებული.

— ბატონო კენ, მე ხომ წინდაწინ ვიცო, რაც უნდა მირჩიოთ, მაგრამ გიჭირთ რატომღაც ამის გაშუქება... ვიცო, სულს მთხოვს მაესტრო და თქვენი რჩევა, რომ... არ გავანაწყინო ის თქვენი მაესტრო!

ამ დროს ზარიც აწყრილდა და შეწყაოიქრა კენ ადამაშეც, — იგია! — წამოიყვია და ოფლი დაასხა.

— თქვენ მირჩიეთ, ბატონო კენ, რომ... — გაიღმა ომზირმა და კარიც აჭრილდა მის ზურგს უკან, — ბატონო ჩემო... ეს მაესტროა, ამას რაღა მიხვედრა უნდა?!

— თვითონ ბატონო! — კარისკენ შებრუნდა კენი, — მაესტრო...

ომზირმა მაესტრო იცნო... მტკიცედ მოაბიჯებდა მისკენ, იღიმებოდა

მაესტროად.

კენი განუ გადა და მისი ადგილი მაესტრომ დაიკავა.

— შენ თავისუფალი ხარ, კენ! — ბრძანებდასავით გაისმა მაესტროს ხმა და კენიც გაქრა.

— მაესტრო... — ბირი გაუშრა ომზირს.

— ჩვენ კი დავსდეთ, ომზირ... კენი კი შებრუნდება კლინიკის რეგისტრაციაში და კიდევ ერთხელ გადაივლებს თვალს ლაურა ნათელაშვილის ავადმყოფობის ისტორიას... ლაურასაც გაესაუბროს იქნება და... ბახალომ! ჩვენ აქ ვართ, ომზირ და... მე და შენ მართლა შეგვიძლია, გადავწყვიტოთ ადამიანის ბედი! ბახალომ! ბახალომ! თვითონ სიტყვა მომეწონა... თურქეთში ვიყავი ავერ ახლო და იქ გავიგონე... ქართულად თითქმის „ვნახოთა“ ბახალომ! მომწონს ეს სიტყვა! მართლაც ბახალომ! მე და შენ განვაგებთ დღეს... ჩვენ გვნებას ასე და ასეც იქნება! ხომ არ... მოგვესვენა ამ სავარძელში... ბახალომ! — ჩამთავრა სათქმელი და ჩაესვენა კენის სავარძელში.

„ეს სავარძელი არაა ჩემი, მაგრამ სავარძელია მინი“, — გაიგლო ომზირმა გუნებაში და ისიც მიენდო შემოთავაზებულ სავარძელს: — „ბახალომ“, — გუნებაშივე წამოცდა მასაც და გაეღმა უნებლიეთ.

— ომზირ... მგონი შენც მოგეწონა ეს „ბახალომ“ და... მეც მიემდება, რომ... იცი, ვინცა ვარ და რაც შემძლია, მეც კარგად გიცნობ... ფიქრობ, სულ ფიქრობ, რომ სუსტი ადგილი მომინახო. მეც მესმის შენი და... შენც უნდა გესმოდეს ჩემი. ამიტომაც: პირდაპირ საქმეზე ხომ არ გადასულიყავით? მგონი ძალიან კარგად უნდა გიცნობდეთ ერთმანეთს, რომ... ერთი მეორის დაზვერვა გვჭირდებოდეს!

— მაგრამ ისე კარგადაც არ უნდა გიცნობდეთ მგონია ერთმანეთს, რომ გავუშინაურდეთ ერთი მეორეს და... საქმეც დასრულებულად ჩავთვალოთ... საქმე ქე მაქვს და აწყობილიო, რომ წავიმდღეროთ...

— საქმე ქე მაქვს და აწყობილი... კარგად კი გამოგივიდა, ომზირ! ამიტომ ერთი სამსახურიც მინდა გაგიწიო... გინდა შეგაბვედრო ლაურას? გინდა, რასაკვირველია, მაგრამ უკანასკნელი, — სახე უცებ მოეჩამა მაესტროს, — ეს დღეს, მაგრამ ხვალ...

— ნუ ავჩქარდებით, მაესტრო...

— არა, ომზირ, მე სულაც არ ავჩქარებულვარ... შენ იცი, რომ თვალისჩინი აქვს დაკარგული შენს ლაურას და შენი სიკიუტის გამო შეიძლება სმენასაც გამოეთხოვოს... ველარასოდეს გაიგონოს... შენი ხმა, ომზირ! და მაინც მინდა დავასკვნა, რომ საბოლოოდ მაინც ვერ გაწირავ შენ მშვენიერ ლაურას... ასე რომ, მომირიგდები მაინც! იქნებ მართლა მოვრიგდეთ და... არა და...

— ნუ იზამ ამას, მაესტრო! — სავარძლიდან წამოიწია ომზირი, — გთხოვთ...

— ასე არ მოვიქცე?! როგორ? მაგრამ... თქვენ თქვენსას ითხოვთ, ჩემი სურვილი კი... რაო, მართლა ანგელოზი ხომ არ გგონივარ, ომზირ?! მაშინ უნდა მომირიგდე!

— მე არ შემიძლია შენთან მორიგება! — მაგდის მუშტი დაჰკრა ომზირმა, მაგრამ მაშინვე მოერია თავს და მოუბოდიშა მაესტროს, მბაბაეთ, ასე რომ აგვლელიო, — იქნებ მოვრიგდეთ კიდევ, თუშეა...

— ომზირ... — ხმას დაუწია მაესტრომ, — გონს მოდი... დღეს სტუმარი ხარ შენ ჩემი და ნუ მაიძულებ... — ჩურჩულზე გადადის შავი სილუეტი (იგი ახლა მართლაც შავი

სილუეტით ირწევა „თავის“ სავარძელში) — ნუ მაიძულებ, რომ უპატივეცმულოდ მოგებყრა...

— მაესტრო! — სიტყვა გააწყვეტინა ომზირმა, — თქვენ მითხარით, რომ ერთ სამსახურს გაგიწევთ და... — გული სულ მოეთუთქა. (მის წინ ნომერ პირველი მტერი იჭდა, სილუეტით რომ ირწეოდა. და „იმან“ გაუშვილა ომზირს თავისი ზრახვები, ლამის ხვალინდელ პერსპექტიულ გეგმაშიც კი ჩაახედა და აბა, რას ემართებოდა კიდევ?) „კი მეთამაშება, მაგრამ გახსნილად“, — ჩაამთავრა ომზირმა ფიქრი და თვალები მოწყურა.

— ომზირ, შენ სწორად ფიქრობ, არაფერიც არ გეშლება... აბა, კლინიკაში! შენი ლაურა ხუთ წუთში გამოიღვიძებს...

— გამოიღვიძებს, თუ...

— ჩვენც ზუსტად ხუთი წუთი გგპირდება კლინიკაში მისასვლელად. მანქანა ქვევით გგელოდება. აბა, კბეგებზე ხომ არ ამოვიყვანდი... — უცბილოდ კი გამოუვიდა ხუმრობა მაესტროს, მაგრამ თავიც არ მოუკლავს ამისათვის, — დრო და სივრცე ხომ ჩვეს ხელთაი! — სტუმარი თავაზიანად გაატარა წინ და იმის ნაკვალევზე შედგა. ომზირმა თავი უხერხულად იგრძნო როგორღაც და მაესტროს მოხშირებული სუნთქვაც იგრძნო (და სუნთქვა იგი ვერ იყო აღამიანური).

„ჩემი სიმაღლეა... — გაიფიქრა ომზირმა, — არც — მეტი, არც — ნაკლები... და რანაირი ცივია ამ კაცის ამონასუნთქი?“

— ომზირ, ჩვენ ორივე ერთად შევალთ ლაურასთან, მაგრამ მე ალბათ, ასეა საჭირო და უჩინმაჩინის ქედით შევალ... გინდა, სულაც არ შემოგვეები. კარგი, აღარ შემოვალ! დაელაპარაკე... მოელაპარაკე, არა და იქნებ სამუდამოდაც გამოემშვიდობო...

მართალი გითხრა, მეტრალემა ლაურა, მაგრამ... ეს დღეა და... ისევ თქვენზეა დამოკიდებული მისი ბედი და ჯელაზოდეს გაიგონოს შენი ხმა... ეგ თქვენი ნებაა უკვე, — თქვა მანქანაში და ცილინდრი შეისწორა, — არაა ეს უჩინაჩინის ქუდი... აგერ ჩემი „მერსედესი“.

— თქვენ თვითონ ატარებთ? — სხვათაშორის იკითხა ომზირმა.

საჭეს მანქანა მიუჯდა და შავი „მერსედესი“ მოწყდა ადგილს, თანდათან უმატა სიჩქარეს და გაეკრა მიწას.

მივფრინავთო, გადმოულაპარაკა მანქანაში ომზირს, — თუკი მაინც მოერიგდით, შენ მერე იკითხე, რის შემძლე — ნაჩალიჩი ვარ მე. ჩვენ შეიძლება მართლა გავფრინდეთ. დრო და სივრცე, როგორც პროზაში, შენთვისაც აღარ იარსებებს. შენ კედელშიც გახვალ, ომზირ! უჩინაჩინის ქუდაც დაგახურავ ერთ მშვენიერ დღეს და...

— მაღლობთ, მაგრამ მე ვერ ვიქნები თქვენი მსახური!

— კეთილი, კეთილი... მაგრამ როგორც ვხედავ, თქვენ უკვე გადაგიწყვეტიათ ლაურას ბედი... — ამოიხვნეშა მანქანაში, — მდაა... — პირი უსიამოდ გააწყლა პუნა.

— მაგრამ მე ჯერ არ მინახავს ლაურა... გთხოვთ მართლ დამტოვოთ ლაურასთან, ერთი წუთით მაინც...

მანქანაში ათავალ-ჩათვალეირა ომზირი, ერთი ჩახველა და თქვა ასე: — ნება თქვენიო, თქვენი ერთხელ, ომზირ და... — დაამუხრუჭა მანქანა, — სიტყვასაც აღარ წავიღებ უკან... სამი წუთი გავიდა უკვე. ლაურა ორ წუთში გამოიღვიძებს. უნდა ავჩქარდეთ! ამაზე მეტსაც გეტყვი: ლაურასთან ხუთ წუთს დაგტოვებ... ხუთი წუთი კი ახლა შენთვისაც და ჩემთვისაც საუკუნეზე

მეტია! ჰო, მართლა... არც ისე იფიქრო, ექიმოსოო თითქოს, ბიოლოგიურად და გამოიღვიძესო... თვალისჩინსაც დაუბრუნებ... ხუთი წუთით, იცოდე და... მინდა გიხილოს ლაურამ და მოგისმინოს კიდევ. მე მნებას ასე! მე ესეც შემძლია! — დასაშვებზე ხმამალა თქვა და მაშინვე მოიბოდიშა, — ემოცია... ემოციის გარეშე მეც არ შემძლება თურმე... ხარი ხართან რომ დააბაო, ხომ იცი, რაც დაემართება და... მეც ხომ აღამიანებთან მიხდება ურთიერთკავშირი... — მანქანაში თვალი თვალში გაუყარა ომზირს და ცალი თვალი მოჭუტა. ორი თითი „შუბლზე“ მიიღო და მხრები შეიბერტყა: — გცივა? არა მგონია, ასე ციოდეს დღეს, — გაეღიმება უნებლიეთ და აგრძნობინებს ომზირს, რომ არაფერია დაფარული მისი თვალისთვის და მიუღწეველი — გონისთვის.

კიბებს აპყვნენ.

— აგერ ლაურას პალატა! — მანქანაში მხარზე ხელი დაადო ომზირს და ომზირსაც მაშინვე გაუჯდა ძვალ-რბილში მანქანის სიცივე. — მე აღარ შემოგყვები, დავრჩები აქ, როგორც შეგთანხმდით.

ომზირმა კარი შეღო პალატაში და ლაურამაც ამოიფშვნიტა თვალები. მართლაც: ისე ხდებოდა ყველაფერი, როგორც მანქანის ნებადვა ეს და ლაურამაც იხილა ომზირი: — მე ვხედავ! — ლოგინიდან წამოიჭრა და ყელზე ჩამოეკიდა ომზირს.

— ლაურა!

— მაღლობა ღმერთს, რომ ვხედავ!

— მაგრამ ასე მხოლოდ ხუთ წუთს იქნება. ისევ ჩამოხვალდება მერე და მზად უნდა იყო შენ ამისათვის! — ხმა აუთრთოლდება ომზირს და გონისმოსულ ლაურას თავზე გადაუსვამს აკანკალბულ ხელს.

— ომზირ, ომზირ... — აქვითინდება

ლაურა, — იქნებ ვეღარ გავუძლო და ხელი მომიჭირე ხელზე. მომეცი, გადმოშევი შენი ძალა, რომ ცთუნებას გავუძლო როგორმე, მეყვას ნებისყოფა და... ო, ღმერთო ჩემო, კარს უკან ვიღაც უნდა იყოს მოღარაჟებული... მაესტრო იქნება... — შიშისაგან კინაღამ გააცია ლაურას.

— ლაურა, შენ შეგიძლია ხედავდე და კიდევ... ოღონდაც ისურვო და... — ენა დაება ომზირს.

— ომზირ, რას ამბობ? შენი სულის საფასურად! არა! არა და არა... დანებდები მაესტროს და ჩვენც დაკარგავთ ყველაფერს. რათ, ომზირ თავდგირიძემ მაესტროს მიყიდოს სული?! მე არც მინდა ვიცნობდე სხვანაირ ომზირ თავდგირიძეს. თუკი გინდა, რომ არ მოკვდეს ლაურა ნათელაშვილი, ისეთივე უნდა დარჩე, როგორიც ღმერთს გაუჩენიხარ. ოდესმე ხომ უნდა ჩაბარდე შენ — სული გამჩენელ ღმერთს... შეურყენელი და ამალელებული!

— მაგრამ შენ, ლაურა, სმენასაც დაკარგავ...

— სმენასაც? — გააძაგძაგა ლაურას.

— ასე ამბობს მაესტრო.

— ომზირ! — თვალები აუელვარდა ლაურას, — ეს ჩვენი გამოცდაა, ომზირ, დიდი გამოცდა და ამასაც უნდა გავუძლოთ! ჩემთვის ისიც ბევრს ნიშნავს, რომ გხედავდე სულით... მაესტრომ კი სხვაგან ეძიოს მსახური თავისთვის! თუკი ვერ ნახა, ხომ უკეთესი — აღამიანებისთვის. მაღლ იოსებიც გამოჩნდება... დრო, დრო უნდა მოვლოთ, ომზირ, გესმის?! — ამოიხენწა ლაურამ და ხმაში თრთოლვაც გაერია, — ომზირ, მომიხლოვდი... მცოცა, ომზირ, — წამოიწია, — მომეხვიე, ომზირ... გამათბე, ჰო, ასე, სულო ჩემო! მე ვიცი, ომზირ, საოცრად მეყრა, რომ არ გაგვწირავს ღმერთი... მისი შვილები

ვართ ჩვენ...

— მაშინ კიდევ ერთ კვირას გამოვთხოვ მაესტროს... ერთი კვირა რომ გამოიმეტოს კიდევ... დროს მაინც მოვიგებდით!

— არა მგონია, ომზირ... არ იზამს ამას შავი სილუეტი... ამისთვისაც მაღლობა უნდა ვუთხარათ, ამ ხუთი წუთისთვის... საკვირველია, როგორ გამოიმეტა ეს ხუთი წუთი?! მართლა მაკვირებს მაესტრო... ომზირ, რაიმე ისეთი ხომ არ დევს ამაში, რომ... იქნებ: წააგო ამით მაესტრომ... დაუშვა შეცდომა, შეცდა უნებლიეთ და... ვეღარ გამოვიყენოთ ჩვენ ეს შეცდომა?! გვადროვა ხუთი წუთი და უკვდავებასაც გვაზიარა ამით! მე შემეძლება... მე ვისწავლი სულით ხილვას! წააგო მაესტრომ! — სული მოითქვა ლაურამ და თავალთაც დაუბნეოდა. (ამოწურულიყო თურმე ის ხუთი წუთი), მხრები ჩამოუცვივდა და ჩრდილმა გადაუბრინა სახეზე, — გასულა ხუთი წუთი, თვალდახელწევა გაგვჰარა, — თქვა დანანებით, ღრმად ჩაისუნთქა ჰაერი და აღჩურჩულდა სულიც: — გხედავ, გხედავ, ომზირ... სულით გხედავ და... მიდი მაესტროსთან და უარი უთხარი! იმას რომ ნებაგს, ხომ შეიძლება მეც მნებავდეს და მნებაგს კიდევ! მაესტრო... შავი სილუეტი... გხედავ ავიწყდება იმას სუყველაფერი და... ესეც ნებაა უფლის!

კარზე დააკაკუნეს.

აუღიენცია ლაურასთან უკვე დამთავრებულიყო ომზირისთვის და ისიც გაუღდათუთქული განოვიდა პალატიდან.

მაესტროც იქ დახვდა, სადაც დატოვა ამ ხუთი წუთის წინ, დერეფანში.

— ნურაფერს იტყვი... მე ყველაფერი ვიცი... და მაინც: მომიცია მე ის ერთი კვირა. მე შანსს გაძლევთ!

იფიქრე, ომზირ, მაგრამ ნურც ის დაგავიწყდება, რომ მე — მაესტრო, თუნდაც შავი სილუეტი, არავის მიგცემ იმის უფლებას, რომ დრო წამართვან! ისე კი: როგორც გენებოთ, ისე მოიქცეით. თუკი შეგიძლიათ, მოიგეთ დრო! მაგრამ მე ვერაფერს ვერაფერს წამართმევს! ვხვდები ყველაფერს, თითქოს თქვენს სულში ვიჯდე.

მესმის ყველაფერიო, თავისთვის იტყვის ციფრებადადგლებული ომზირ თავდგირიძე და დატოვებს იქაურობას.

შორს თვალი მოჰყარა კენ აღამაძეს, პალატაში რომ შედიოდა. მაესტრო კი

ისეც იდგა დერეფანში, თითქოსდა გახეხილი და იმედგაცრუებულიც. ხომ არ გამაცურესო, ფიქრობდა შეცბუნებული.

ომზირიც შეფიქრინებული, მაგრამ როგორღაც იმედმოცემული გაუყვა ახალაყრილ ფილაქანს: — ერთი კვირა... კიდევ ერთი კვირა... დრო — ვისთვის დაკარგული და ვისთვის მოიძებნული... ვნახოთ ვინ ვის? ვინ დაკარგავს და ვინ მოიძებნება?

ვისი იქნება ნეტა ეს ერთი კვირა დრო?

* * *

„იმის უფლებას მე ვერავის მიგცემ, რომ დრო წამართვან! თქვენ კი: თუკი შეგიძლიათ, მოიგეთ დრო!-ო. (ჩაფიქრა იოსებიც მაესტროს ფიქრ-გადაწყვეტილებამ, — ომზირი ჩიხშია! ლაურაც, შეიძლება ვეღარ გაუძლოს ამხელა დატვირთვას და გატყდეს სულით. ხომ წახდა მაშინ ქვეყანა!

ლაურას სულის სიმტკიცეში არც შემპარვია ეჭვი... ოღონდაც: ხომას დასაშვები, რომ გატყდეს ფიზიკურად! ამიტომაც: აუცილებელია ჩემი ნამთარში ჩასვლა! მაგრამ მეც ვერა ვარ ისე თავისუფალი, რომ... და დაიწყება ჩემი სულის ევოლუციის ახალი ეტაპიც: ენქილდ...

მაინც რას უნდა ითხოვდეს ომზირისგან მაესტრო? სულს, რა თქმა უნდა! გასცემს სულს ომზირი და სააქაო სახელსა და დიდებასაც მოიპოვებს. იგი იქნება ყოვლისშემძლე და ყოვლისმხილველი... ყოვლისმქონე. ოღონდაც: აქ, დედამიწაზე... ამ საინფორმაციო ველში უნდა დასრულდეს კიდევ მისი სულის ევოლუცია. ვეღარ დაუბრუნდება იგი დიად სულს — ღმერთს! ეს სული მაესტროს მიუერთდება და მაესტროც

უძლეველი შექმნება! შავი სამყაროს დიდი და განუუმერებელი მბრძანებელი... არა, არ შეიძლება ამის დაშვება! ფიქრიც კი არ შეიძლება ამაზე! ომზირი სიკეთის ზეა და სიკეთესავეთ უნდა შრიღებდეს! ხე — სიკეთის ნაყოფით დახუნძლული... ქარმაც მოუბეროს უნდა, შეარხოს ხე სიკეთისა და ოქროს ნაყოფით მოიფინოს მიწა. იგემოს ეს ოქროს ნაყოფი მომავლის ადამიანმა და შეაურეთლოს კიდევ იმისმა გემომ. აქ, აქ მეც უნდა გამოვიღო ხელი და ომზირის ადგილი დავიკავო მაესტროს ცნობიერებაში. შევძლებ კი მე — იოსებ ნიჟარაძე ამსიმძიმე (ამხელა) ტვირთის ტარებას?! ეზიდავ კი... და ნუთუ იმასაც შევძლებ, რომ თვალი ავუხვიო მაესტროს?

მაგრამ მანამდე კრავია მყავს სანახავი! მაინც როდემდე უნდა ვმალეთ, რომ გვიყვარს ერთმანეთი... და რომ გაიგებს, რას იტყვის ომზირი? და მართლა რა იქნებოდა, რომ და და—ძმა არ ყოფილხვნენ კრავია და ომზირ თავდგირიძეები?! მით უმეტეს: ტყუპისცალები...

ჰო... გადაწყდა: ხვალ ნამთარში უნდა ვიყო!

ასე დასრულდა იოსებ ნიჟარაძის ზუგდიდური ოდისეა.

„ნამთარში ვარ! უკან მომკივის გოლგოთას გზა და გული მიგრძნობს, რომ ისევ გოლგოთა უნდა აღიმართოს ჩემს წინ?“ — ეს გულია, რომ ეუბნება იოსებს. — წუხანდელი სიზმარიც ხომ ამის დასტურია?“

ბერმა მიიღო თავის სენაცში. ის დიალოგიც ხომ ზედმიწევნით ახსოვს, მათ შორის რომ გაიმართა?! სიტყვა-სიტყვით...

რა თეთრი და ქათქათა წვერი ჰქონდა იმ ბერს?! ლურჯი თვალები, ზღვისფერი და ზღვით ამოვსებული. და მოუწონდა იოსებს, რომ ჩაძირულიყო ამ თვალებში, ჩაყურყუმალაგებულიყო შიგ და ბერსაც გაეღიმა ანაზად. წაიკითხა იოსების ფიქრი-სურვილი და მისმინეო, ბუბუნა ხმით უთხრა: — შენ ხვალინდელი დღე გაინტერესებს, როგორი იქნება და ვის უნდა დარჩეს იგი. სული წინ ხომ არ მიგისწრებს, ყმაწვილო, და ვერაფერი სახარბიელოა შენთვის ასე აჩქარება. მეც მესმის შენი... — ხვალინდელი დღე... არა, ამის უფლება ჩემთვის არავის მოუცია, მაგრამ იმას კი გეტყვი, რომ რაღაცას, შეიძლება უმნიშვნელოს, მაგრამ მაინც დათმობს მაესტრო და... ესეც დიდ წარმატებად უნდა ჩათვალოთ! შავი სილუეტით... რა კარგად შეურქმევია მაესტროსთვის იმ შენს ომზირ თავდგირიძეს?! — ომზირს რა მოუვა?

— არაფერი... თუმცა... აღასრულებს იგი თავის მისიას! — ჩაბუბუნა ბერმა და თვალებში ჩახედა იოსებს. კი არ ჩახედა, შთავიდა თითქოს ამ თვალებში, მიმოიარა ფიქრით იოსების სული და ჩურჩულით იკითხა: — მაგრამ თვითონ შენზე რატომ არაფერს მკითხავ?

— ვიცი, რაც მომელის... ბავშვობიდანვე ვიცი... მაგრამ დავძლიე უკვე სიკვდილის შიში, დავძლიე იმით, რომ არ არსებობს თვითონ სიკვდილი როგორც ასეთი...

— სიკვდილი, როგორც ასეთი, დიახაც რომ არც არის. მთავარია გააცნობიერო აწმყო და გაიმარადისო. აწმყო შენი აქაური ყოფაა... აწმყო — საბაო შენი; საიქით — ეს უკვე მომავალი, მაგრამ ნისლში გახვეული და... მომავალი, რომელსაც მომავალი არც უნდა ერქვას — ნელი-ნელ შემოდის შენში და სახეშეცვლილი წარსულად გექცევა, მაგრამ მანამდე ხომ უნდა გექცეს იგი აწმყოდ... აქ მგონი... რაღაც წრებრუნვასთან უნდა გვეკონდეს საქმე და კიდევ: შაბათს შენ და კრავიმი უნდა იქორწინოთ! ეს აუცილებელია! მე კრავისაც გამოვეცხადებ და იმასაც ასევე ვურჩევ! ან — შაბათს, ან — არასოდეს!

სუფრა ომზირთან გაიშლება. ომზირმა უკვე იცის ამის თაობაზე. მთავარი ახლა კრავია! მეშინია, თავისი მარტოხელა მოხუცები და ინვალიდები... მაწანწალა ბავშვები არ მოიმიზეზოს, მაგრამ არა მგონია უფლის ნების წინააღმდეგ წავიდეს... კრავიც დიდი სულია, კრავიცო?! კრავია სწორედ დიდი სული... ყველაზე ამაღლებული... აი, სული კრავის ვერც მაესტრო გაეკარება და კაენ აღამაძეზე ხომ არაფერს ვამბობ, მაგრამ გაფრთხილდით ყველა და განსაკუთრებით მაესტროს უფრთხილდით! ერთი კვირა შემოგწირათო... აქ იმალება სწორედ ძაღლის თავი! ფიქრობს, ყურადღება მოაღუნოს თქვენი და იქნებ ამ ერთ კვირაში მოიფიქროს ისეთი რამ, რამაც არსებითად შეცვალოს იქნებ ყველაფერი, თავდაყირა დააყენოს... და

ფრთხილად, იოსებ! იმან — მესტრომ, არაფერი არ უნდა იცოდეს თქვენს ქორწინება — ჯგრისწერაზე, თორემ... ახლა კი კრავისაც ვეხლები... — თქვა ბერმა და წამოდგა, თავი დაუქნია იოსებს. იოსებიც წამოდგა და ბერის სენაკიდან გამოვიდა.

თვალი სინათლემ მოჭრა იოსებს და გამოიღვინა. ისევ მოხუცა თვალი, იქნებ გაგრძელებოდა ის ხილვა-სიზმარი, მაგრამ არა, ფიქრი მოუვიდა მხოლოდ: „ეცინა მე ჩემი მოძღვარი, ჩემი მფარველი ანგელოზი... წამომაყენა... სიზმარში“ — ეს სიზმარი იყო მართლაც. სისხლი სდიოდა მუხლისთავებიდან და სიმწრისაგან თვალი გაახილა.

* * *

პირველი, ვისაც ნამთარში ჩამოსულმა იოსებმა მიაკითხა, კრავი იყო.

კრავი დაიბნა კიდევ, იოსები რომ დაინახა.

— იოსებ? საიდან, როგორ? სულაც არ გელოდი... თ და რა ქარმა გადმოგაგდო? ჩვენ კი, არ გეწყინოს და გადაგეჩვიეთ უცვ, — ნაძალადევად გაიღიმა და სულში ჩაუძვრა იოსებს, — თავი მართლა არ მოგვანატრე?! ვფიქრობდი შენზე... ომზირიც ფიქრობდა შენზე... იცი, რა მითხრა ამ დილას: სულაც არ მოველოდი და... იქორწინეთო შენ და იოსებმაო!

— მერე შენ რაო? — გულმა რეჩხი უყო იოსებს, — იმის გრძნეულ გულს შენ რა უპასუხე?

— რაო და... ფოფოლიობის აღარ დაგიწყებ და... ამაზე მეტ მიფიქრია, იოსებ, — სახე აელანდა კრავის, სირცხვილისაგან თავი არ აუღია მაღლა, — მოდი და ეს საუბარი ხვალისთვის გადავდეთ, კარგი?

— იყოს ხვალისთვის, — დაეთანხმა

ჯერ ძილ-ღვიძილში იყო, სიზმრიდან ჯერაც ვერ გამოსულიყო. იგრძნო, რომ ჭრილობაზე ხელს ნახად უსვამდა ვიღაც.

მისი მოძღვარი იყო. ჭრილობა მაშინვე შეუხორცდა. მაშინ იოსებს უურადლებაც არ მიუტყევია ამისათვის, მაგრამ ახლა რომ იხსენებს იმ განცდილ-ნანახს, ხვდება თითქოსდა ყველაფერი:

„ახლაც რომ ვინილავდე ჩემს მოძღვარს...“ — სიხარული ვეღარ დაფარა იოსებმა, — ვიცი, გამომეტხადებდა ისევ, მაგრამ ახლა კრავის უნდა ეწვიოს... დღეს ჩემი ბედი წყდება... ჩვენი ბედი წყდება...“

კრავის იოსები.

— შენი ჩამოსვლის ამბავი თუ იცის ვინმემ? მიხარია, თვითონაც ხედავ... იქ, იქ როგორაა საქმე? მესმის, მესმის, ნუღარაფერს იტყვი... იმაზე ცუდად, მეტი რიამ არ შეიძლება, ხომ? ახლა კი ერთი ცუდი ამბისთვისაც შეგეშალე, იოსებ!

— ომზირს ხომ არ ჭირს ისეთი რამე, რომ...

— ომზირი რა შუაშია აქ? მოლა ხომ გახსოვს?! იმის ნარგიზა იყო ჩემთან... თურმე არ ცნობენ იმას მოლას ძმები თავის რძლად... იცი, რა ბიჭი დარჩა მოლასაგან ნარგიზას? საწყალი მოლა, რა ბიჭი იყო და... და ამ ჩვენს მოლას ბიჭსაც აღარ ცნობენ ბიძები... დარჩნენ დედა და შვილი უსახლკაროდ და უბატრონოდ...

— მოგიფიქრებ რამეს... — ჩაფიქრა იოსები ამ უსიამოვნო ამბავმა და მოლა დაუდგა თვალწინ, მუდამ მომლოდინე და თავის თავში დარწმუნებული ერთი ქართლელი ბიჭი, მძიმე-მძიმედ მოსიარულე და საოცრად სიტყვაძუნწი,

მაგრამ უსაშველოდ გამბედავი! არაადამიანურად გამბედავი... სულ იმას ამბობდა ბოლოს, ამ თვეს თუ გადაფურჩი, ერთი ათ წელიწადს კიდევ არაფერი დამემართება...

ვერ გადაურჩა ამ თვეს, ვერ გადაურჩა.

იოსებო, თავი შეახსენა კრავიამ ფიქრებში წასულს.

— მაპატიე, კრავიამ... მოლა გამახსენე და... სამი დღე კიდევ მაქვს და ჩავალ გორში, ბიჭებს ჩამოვუვლი და... მოვახერხებ იქნება რამე. მოლას ძმებს მოვინახულებ... ეეჰ, რაღა მაინცა და მაინც მოლა აფეთქდა ეშერასთან? მოლა და გურამ ვეკუა — ქუთაისელი. შენ, მახსოვს, გურის ეძახდი იმ ბიჭს.

— გურიც კაცი იყო კაცური! ჩვენი სული და გული, — ჩაფიქრდა კრავიამ, — მოლა მაშინვე მოკვდა, გური კი... ფეხებზეაგლევილი ძლივს ამოიყვანეს ბეტეერიდან... ერთი საათიც არ უცოცხლია ამის შემდეგ. საწყალი გური...

— ყველა თავისი წილი სიცოცხლით ცოცხლობს... ღმერთი ხედავს ყველაფერს... ეეჰ, რა ბიჭები ჩაწვნენ ეშერასთან და ლაბრაც ხომ ჩვენი ბიჭების სასაფლაო იყო! აფხაზებიც კვდებოდნენ... აფხაზები და ქართველები. ერთიც — მსხვერპლი და მეორეც — მსხვერპლი. ვაი, რა ტყუილუბრალოდ შევასკდით ერთმანეთს?! სატანას ურევია ხელი ამ უუსაშველო ცოდვაში! სატანის საქმეა ეს ძმათამკვლელი ომი — დიდი ცთომილება...

— ღმერთი ყველაფერს ხედავს, ერთხელაც აღმართავს თავის სამართლიან კვერთხს... მაგრამ ღმერთი და — ასე მიმტევებელი?! ჩვენ რას შევწვდებით უფლისა ფიქრებს... და მაინც მოუწვევს კვერთხის ძირს დაშვება... ცრემლი შეიწმინდა კრავიამ, — უჰ, რა

ბიჭები ჩაწვნენ აფხაზეთში... ქართველებიც და აფხაზებიც... სრულიად საქართველომ მსხვერპლი გაიღო, დიდი შესაწირავი... — თვალს ველარ აცილებს იოსები კრავიას, უყურებს და ვერ გამძღარა მისი ცტერით. კრავით ივსება და კრავი აკლია მაინც: „ნეტა მიხვდეს, იგრძნოს, რომ იგი მწყურია მე ერთადერთი! მაგრამ რომ ვერაფერი მითქვამს. ღვას აგერ, ჩემს წინ და ელის, როდის ვეტყვი სათქმელს, როდის წამომცდება ის ერთადერთი სიტყვა, რა ხანია ასე რომ მიწვავს და მიშნათავს სულს. მახსოვს, სამიზაბლოში იყო ეს: ოსებმა ტყვია მართლაც რომ წვიმასავით დაგვიშინეს. ჩვენც დაბნეულები ვფეხდით თავშესაფარს და ამ ყოფაში რომ ვიყავი, ფეხი არ წამოვიკარი უცებ! თავი ველარ შევიკავე და წავიქეცი. კრავი, კრავი იყო, რომ მთელი ტანით გადამეფარა. ცოცხალი ხომ ხარ, ხმა გამეცით, მეხვეწებოდა ნამტირალევი ხმით.

— დაჭრილი უნდა ვიყო... — ვთქვი პირგამომშრალმა და მისი ტუჩების, ბადაგივით ბავეთა შენება ვიგრძენი კეფაზე. ეს იყო და ეს. აღარ ვიცოდი, რა მეფიქრა.

სიყვარულით ხომ ყველა უყვარდა კრავიას! მაგრამ მე სულ სხვანაირ სიყვარულს ვითხოვდი იმისგან. მე მაინც და მაინც მისით მინდოდა ედინა ჩემს სისხლს, ედინა ასე და... აღესვლულიყო სრულიად საქართველო! აღშენებულიყო და მომძლავრებულიყო ჩვენი მამული...

ფიქრებიდან კრავიას ხმამ გამოიყვანა იოსები.

— აგერ ჩემი მანქანაც... საზეიმოდ გადმოვიკა ბაბუშ. იცი, იოსებ, მე და ბაბუ ერთმანეთს ვებრძოდით. იგი ერთ ბანაკში აღმოჩნდა და მე — მეორეში. აქ ბაბუშ იმარჯვა. ეს ილბალია მისი... ბედისწერა ჩვენი... მისთვის არც ქველმოქმედებაა უცხო ხილი. იცის,

აუცილებელია, რომ ნამთარში ფუნქციონირებდეს „სათნოების სასახლე“... უფასო სასაღილო გაჭირვებულთათვის... ჯერ გამოცადა და რაკი დარწმუნდა, რომ ეს საშვილოშვილო საქმე მართლაც რომ ზემო საქმეა და ამ საქმეს მაინც მივიყვან ბოლომდე, ადგა და... ამომიღვა მხარში!

ბაბუმ ისიც კარგად იცის, რომ მანამ ვერ მოვისვენებ, სანამ „სათნოების სასახლეს“ არ გავხსნი ნამთარ-ქალაქში! განუთვრებელს... ერთადერთს... ნამთარის „სათნოების სასახლე...“ დაგეხმარებო, მპირდება ბაბუ: ეს ხომ მისი სახელიც იქნება! ჭკვიანი კაცია ბაბუ... ჭკვიანია-თქო, ვამბობდი და... იცის, იცის, მეც აღარ შევეშვები ამ საქმეს და... მოვკვდები და იქნება ნამთარ-ქალაქში დიდი და მშვენიერი „სათნოების სასახლე“, თეთრი და ქათქათა... მოქათქათე...

— კრავი, მეც მიმსახურე!

— მე კი არა, იოსებ, საერთო საქმეს ვემსახუროთ... „სათნოების სასახლე“ ჩემი ოცნების სასახლეა, ბროლის... გრაალის კოშკი... — მღელვარებისაგან გულ-მკერდი ძალუშად აუღ-ჩაუდის კრავის, ისიც თვალუბარწყინებული შეჭურვებს იოსებს და იოსებსაც უნდა მოეხვიოს ასე წამოგზნებულ კრავის, გულში ჩაიკრას ასე აღელვებული სული, მართლაც რომ სათნო ქალწული... სიმშვიდე მოჰგვაროს, იმისი წილი ტვირთიც თვითონ მოიკიდოს ზურგზე და თუნდაც: სულ დაუმძიმდეს მგზნებარე სული...

— კრავია... კრავია... — აჩურჩულდება იოსები.

— მანქანის ტარებაც ვისწავლე... — ესმის ძილ-ბურანში წასულ იოსებს და ეშინია, უნებლიეთ მკლავებში არ მოიქცეოს კრავი და კოცნით არ შეუკრას სუნთქვა.

— მანქანა... ტარება... — ლულულულებს იოსები და ებრძვის თავის თავს.

— იოსებ, იცი, სადაც ვიქნები ხვალ... „სიყრმეში“ ვართ უკვე... ბარათაშვილზე რომ კადე-ბარია... ახალგაზრდულიო... ცირკთან ახლო.

— იქ განაგ ხვალ... — თავს მაინც მოერია იოსები, სურვილი გულში ჩაიკლა და ერთი ნაბიჯით დაიხია უკან, — ახლა კი... შენი ბაბუშკები გელოდებიან, ვიცი... თორმეტი სრულდება და გაგვიანდება... — ფურგონიან „მოსკვიამდე“ მიჰყვა კრავის და კარიც გამოუღო.

— ჰო, მაგვიანდება, იოსებ, მაღლობთ... ბაბუშკები შელოდებიან და... ხომ ვერ ვალოდინებ ამხელა ხალხს? ხვალ მნახე!

თვალს მიეფარა ფურგონიან „მოსკვიჩი“ და იოსებიც გამოთრევა ფიქრებიდან. რატომღაც პითაგორა გაახსენდა და მისი სახის წარმოდგენა სცადა... პითაგორა დიდ პლატონამდე... ამადლებული და განსულიერებული... უდიადესი კაცთა შორის... დიადი სული... სულის მცოდნე და... სული გრძნეული...

* * *

კრავის შეავიანდა.

ომშირი ოთახში გამოკეტლიყო.

„ფიქრის სავარძელში იქნება... მთელი ამ ხნის განმავლობაში მეხმარებოდა, მე კი იმის საქმისა

თითქმის არაფერი ვიცი... ვგონებ ძალიან დიდ საქმეს შეჰიდებია და... ეგოისტი ვარ... ერთხელაც არ მიკითხავს მისთვის, ხომ არ გჭირდებათ? მე მხოლოდ ჩემი ბაბუშკები მახსოვს... ეჰ, დღეს კიდევ

ერთი ბაბულია გამოგავლდა... აღარაა ქეთო ინწკირველი... ცნობილი პედაგოგი... მაინც როგორ გაიტანჯა ეს ქალი?! მადლია იმის სიყვდილი, მაგრამ კაცის დასაფლავებაც რომ ჰირს ღღეს?! საზღვაო ბანკის მმართველმა ასოთხმოცდაათი ათასი რუსული რუბლი ჩამოთვალა განსვენებულის ჰირსუფლისთვის გადასაცემად, საწყალი ბატონი იაშა... სამოცდაჩვიდმეტი წლისა დაქვრივდა... ცოდვია მარტო სული. ჭირაც ვერ უგრძნია სიმარტოვის სიცივე. ამბობენ ქალაქის მერიც უნდა წაჰოეშველოსო. ჩამონათვალი მომიტანეთ, — რა გჰირდებათ, რომ გამოგვზავნოდო... — თვალეში ამოისრისა კრავაი, მაგრამ თავს მაინც ვერ მოერია და თვალცრემლიანი წამოწვა. ძილმაც მაშინვე წაართვა თავი: ვიღაცის სენაჟში შედიოდა თეთქის და ვეღარც შედიოდა. „სამჯერ დავაკაკუნებ... ჰო, ასეც მითბრეს, სამჯერ დააკაკუნებ და კარსაც გაგიღებენო (ჩამინებისთანავე ჩაესმა ყურში).

დააკაკუნა სამჯერ.

— შემოდი, შემოდი, კრავაი! რა ხანია გელოდები! ამდენხანს სად დაიკარგე? — ფეხზე წამოხდგა ბერი თეთრ, ფაფუკ წვერზე რომ ისეამდა დამარღვეულ ხელს, — მე იოსების მფარველი ვარ... წაეცი თანე მისი ბედის ფურცელი და ასე ამიტომაც აეჩქარებულვარ. სათქმელი მაქვს: შეილო, შენთვის. შაბათს, კრავაი, თქვენ ღვთისმშობლის ეკლესიაში დაიწერთ ჭაბარს — შენ და იოსები და აღსრულდება ამით ნება ღვთისა. ვაჟი შეგეძინებათ და იოსებს დაარქმევთ, მაგრამ ჭვრისწერის ამბავი არ უნდა გახმაურდეს... ბოროტ ძალებს არ ძინავთ და... შეეცდებიან თქვენი ჭვრისწერის ჩაშლას. ასე, შეილო ჩემო, ვიცი, შენც გიყვარს ჩვენი იოსები და ამდენის

უფლებასაც იმიტომ ვაძლევ ჩემს თავს... ანაზე შენს ძმასაც მოველაპარაკე. დედაშენსაც მოხსენდება ეს ამბავი. მხოლოდ შენი თანხმობაა საჭირო. დაფიქრდი მაინც... მე ვარსკვლავებს ვაკვირდებოდი და გამოვითვალე... მართალი აღმოჩნდა ჩემი ვარაუდი... ხმა წუხელაც მესმა მადლითგან, ეს საქმე მომიგვარეთ... უფლის ხმა ვიცანი და ურყოლად ვიქცეი.

— მე და იოსები... იოსები და მე... — თავი დახარა კრავაიმ და ბერსაც გაეღმია:

— მაშინ აღსრულდება ნება ღვთისა! და ნებაც თქვენი, შენი, კრავაი და შენი, იოსებ! — ბერმა პირჯვარი გადაწერა კრავაის, სივრცესაც იქით გადაწერა ჭვარი, სადაც იოსები ვეულებოდა, და თვითონაც სამჯერ გადაიწერა პირჯვარი ლოცვიდ ამის შემდეგ დიდგა: „მამათ ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა“. ლოცვას მორჩა ბერი და კრავაისკენ მობრუნდა. მერე თავისი ზღვისფერი თვალეში დაანათა ქალწულს.

— მაგრამ რა საჭიროა ასე აჩქარება? — მალა ილიო თავი კრავაიმ და ბერის სულში ჩაიძირა.

— აუცილებელია იმის გამოჩენა, ვისაც ასე მოელოს ყველა იგი იშპირის მოწოდვით გახდება და თავის მასწავლებელთან ერთად ამადლდება.

— იოსებიც? — შეკრთა კრავაი.

— ჩუუ... შეილო... იმიტომაც შეგარჩიეს შენ იოსებისთვის, რომ იმის შეილს უბატრონო! ეს არის ღვთის ნება — სურვილი.

— რაღაც ხდებოდეს უნდა... — ფიქრმა გაუეღვა კრავაის და ლოცვისთვის განეზადა თვითონაც: „მამათ ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა...“

— ილიოც, შეილო... ღვთის შეილს ლოცვაც გამართებს... ლოცვა თუ გადაგვარჩენს. კრავაი, მეც თქვენთან ვიქნები ჭვრისწერის დროს. იოსებზე

ოდნაგ მალლა, სივრცეში
ფეხმორთხმული. მხოლოდ შენ
დამინახავ და სხვა ვერავინ. ამის შემდეგ
გაჩენდები შენთან: მკლავზე სითბოს

იგრძნობ და... იცოდე, ეს სითბო მე ვარ,
კრავის!

ახლა კი მშვიდობით შაბათამდე."

იოსებს (სადღაც) რამდენიმე
შეგონება ამოეწერა პითაგორას
ორდენის წესდებიდან, მაგრამ
ვერაფრით გაეხსენებინა, როდის და
საერთოდ სად და ვისთან ინახებოდა
თავად ის წესდება: — მე უნდა ვიცოდე
ყველაფერი, რაც ეზოთერულ
მოდერნებს ეხება. პითაგორას ოქროს
ლექსები ხომ ომზირმა თარგმნა... ჰო,
ის წესდებაც ომზირთან თუ არის...
ღმერთო, გამახსენე... ის ქალაქის
ნაგლეჯიც ხომ არ დამკარგვია ნეტა, ის
შეგონებები რომ ჩამოვწერე... სად
შევინახე ნეტა? იქნებ თვითონ ის
შეგონებები გავიხსენო და ღმერთს
მადლი მივიგო... ჰო, როგორ
გვმოძღვრავს ბრძენი პითაგორა?

I: ნუ ჭამ ზორცსო და მეორეც:
მიწიდან ნუ აიღებ იმას, რაც ერთხელ
დაგივარდა; მესამე: პურს ხელით ნუ
მოიტებს და... ნურც ჩაებენ! — ეს უკვე
მეოთხე და მეხუთეც აქვია: — გულსაც
ნუ შეჭამ! მეექვსე გვამცნობს: გრძელი
გზით ნუღარ ივლი, თუკი ბილიკი
გამოგიჩნდა. მეშვიდე: ხომ გადაიდე
თუნგი კერიდან, ეცადე მისი ძირის
(ფსკერის) ანაბეჭდი ისე გადაშალო
ნაცარზე, რომ ნაცრის კორიანტელი არ
დააყენო. ხელისგულით მოასწორე
ნათუნგარი ადგილი და მერვეც: ისე ნუ
დადგამ სარკეს, რომ შიგ ჩახედვისას
ბუხარში გაჩაღებულმა ცეცხლის ალმა
თვალი მოგჭრას. მერვეს მეცხრე მოჰ
ყვება: ლოგინიდან წამომდგარმა ისე
აჟუცე და დაფერთხე ზეწარი, რომ შენი
სხეულის ნაკვალევი ზედ აღარ დარჩეს.

და კიდევ რამდენი საჭირო რჩევა-

დარიგება მოუცია მომავალი
თაობებისათვის ბრძენთა შორის
უბრძენეს პითაგორას?! მაგრამ დროა
მეისტროზე გადავიტანო ფიქრი. კენ
ადამაძეც ხომ კლდია მეისტროსი და იქვე
იქნება, მეისტროსთან. იქნება... ხომ არ
მეცადა და... რომელიმეს ფიქრში
გადავსულიყავი?! ერთი გადავიწერო
პირველი და მივენდო უფალს!

მეისტრო — დუმბილ-ფიქრის
ზღუბლზეა შემომდგარი. იზილა
იოსები და თვალიც დაადგა იმის
შუბლს, — ვანახებ მე ამ თავხედს... Где
раки зимуют!

და იოსებიც წაიღო მთქნარებაში.

„ესეც ჩემს ფიქრში რომ აპირებს
შემოსვლას“, — გაიფიქრა მეისტრომ,
მაგრამ არ შეუწყვეტია დაწყებული
ფიქრი: „საინტერესოა მართლაც... იქნებ
დავუთმო და ნებით გავულო ფიქრის
კარიბჭე... ვნდავ, ფიქრის კარიბჭესაც
მოვდგომია უკვე იოსები! ხომ არ
გამეცურებინა ნეტა ეს კბილის მატლი?
ზახალომ, ბახალომ, იოსები!“.

ჰოდა, მიაწვა იოსებიც კარიბჭეს და
გაიხსნა ბჭენიც. იოსებმა შეაბიჯა შიგ და
მეისტროც ნიაღვრავით შემოიჭრა მის
ფიქრში.

„შემოიჭრა და... იმის ნაკვალევს
მოვყევი მეც. მე მოვდიოდი, შემოვდიოდი
ჩემში (გე), ჩემს წინ კი ფეხისწვერებზე
შემდგარი მოინავლებოდა მეისტრო;
თუმცა ცვდები მგონია! მეისტრო
მართლაც არ უნდა იყოს კაცი, არც ეს
კაცია მეისტრო... კენ ადამაძეს უფრო
ჩამოჰგავს. კინალამ არ შევცდი?! აწი
მანც არ უნდა შევცდე! (იქნებ სწორედ

ახლა ცდებოდე). ჰო, შევდივარ მე იმის ფიქრში...”

„არაფერი გამოვიდა ომზირისაგან. კერაქტი ნიგოზივითაა. მოვედება და არ დათმობს პოზიციას! აი, სულელი! დიდი სულელი... ლაურაც რომ ომზირივითაა?! არც მანქროსი მესმის... რა საჭიროა ლაურას სიკვდილი? წაართვა თვალის ჩინი საბრალო გოგოს და ჩემს კლინიკაში გამოკეტა... აწი სმენასაც დაუშვროს და... იქნებ დაუშვო კიდევ... გონამღერეულიცაა ზოგჯერ და... საღისტიგით ხომ არ იქცევით, მანქრო?! აქ საღიზს უნდა ჰქონდეს ადგილი მესმის, მესმის მე შენი, მანქრო. აქ ირაციონალურ აზროვნებასთან უფრო გვაქვს, საქმე, ბატონებო! მაგრამ ასე რატომ ელოლიავენ, მანქრო, ომზირ თავდგირიძეს? ამ ღლას?! ან სხვანიირად როგორ მოვიხსენიო ეს ბიჭი? უნდა შეეშვათ, მანქრო, ომზირას... (ბავშვობაში, იქნებ არც იცით და... დიდი პრეტენზიული ვინმე ყოფილა... ძმაბიჭებში განუცხადებია ერთხელ: იისუსი დამიძახეთო...) და მთელი აქცენტი იოსებ ნიჟარაძეზე გადაიტანათ! ეს ბიჭი ომზირაზე დამყოლი ჩანს...”

ქანდაკდქეული იოსები შეირხა და კენ ადამაძის სიცილ-ხარხარიც გაიგონა, კარის ჭრიალს რომ მიამსგავსა თავდაპირველად: „გასაგებია ყველაფერი... გასაგებია ჩემთვის ყველაფერი. მესმის, რომ...” — აქ ფიქრიც განკებ შეწყვიტა და ისე დაამოქნარა, კინაღამ ება აეხა.

კენი შეცბა და უხერხულად შეიშუშნა. მიზნდა, მარტო არ იყო იმ თავის ფიქრებში და თვალები აუბრიალდა სიბრაზისა თუ თავისი უსუსურობისაგან. აქეთ ეცა, იქით ეცა, მაგრამ ეჭვი გერაგისზე ვერ მიიტანა და შეგვდი უმძველოდ, დაასკვნა. „იქნებ

მანქრომ გამათამაშა და... მაგრამ ის რა იყო... იოსების სახე დავლანდე თითქოს... მაგრამ, ეს რომ შეუძლებელია!” — ხელი აიჭნ-ჩაიჭნია, საკუთარ თავსაც ვეღარ უნდა ვენლოო?!

მაინც რა მოიფიქროს?

„მე იოსების ფიქრში ვიყავი და იოსებში მანქრომ შემაგდო... ასე იქნება ეს! მაგრამ იოსები? ნეტა ვის ფიქრებში ჰყუჟმალობდა? არა, არა და კიდევ არა! გამოვსულვარ მე იოსებიდან და... ერთიც ვცადო და... ომზირის ფიქრებში შევიჭრე... მაგრამ ხომ უნდა დავადგინო, ეს ჩემი გადაწყვეტილებაა, თუ მანქროს სურს ასე? მაგრამ ამასაც არ უნდა ჰქონდეს გარკვეული მნიშვნელობა... ჰო, ომზირში შევიჭრები ახლა და...”

იოსებიც გათავისუფლდა თითქოსო კენისაგან და წყალი მოსვა, — კი, მაგრამ მე რომ არ დამიმთავრებია ჯერ ჩემი ექსპერიმენტი? მინდა და არც მინდა, რომ გამოვიდეს ჩემგან კენი... აბა, სადაცაა გამოიწყველება და... არა, ჯერ არც გამოსულა მთლიანად... და მაინც როგორ მივიპყრო კენის ყურადღება, როგორ გადავაფიქრო, რომ ჯერაც ჩემშია, დამშვიდდეს როგორღაც, თავი სამშვიდობოს დაიგულგოს როგორმე... როგორ თქვა, ომზირაზე დამყოლი ჩანსო... სუსტი ვარ, უნებისყოფი და სანამ საბოლოოდ არ გამოსულა ჩემგან... ომზირზე ვიფიქრებ, ომზირზე! თითქოსდა იმედი გამიცრუვდა ომზირში... აბა, კენე, მგონი ამით დაგაინტერესო უნდა და... როგორ? ჰო, ვიწყებ ომზირზე ფიქრს: ომზირი მართლა არ ყოფილა ის, რაც ადრე მეგონა... რაში მაწყობს აწი მე ომზირ თავდგირიძე?! ჩამოვცილდები... ასე რომ, დასაყრდენი სხვაგან უნდა ვეძიო მე — იოსებ ნიჟარაძეში!”

— ხედავთ, თურმე ამასაც გაცრუებია იმედი ომზირაზე! —

წამოიძახა იმედმოცემულმა კაენ ადამაძემ და სიხარულისაგან კინალამ სისხლი აუვარდა თავში.

„აჰა, გამოსავალიც!“ — მოწვდა იოსებს კაენის ფიქრი-დასკვნა და სულგანაზულმა ფეხი მოინაცვლა.

კაენი კი განავრცობს თავის ფიქრს: „... ხედავ მუ თვითონ მივაციტხავ იოსებს, მაგრამ ეს ხეალ იქნება და კმარა საკუთარი სულისა და ხორცის გვემა! ერთი ქაჯეთის ციხეშიც შევთარო. დღეს ზომ მიღების დღე აქვს მაესტროს! შეიძლება იმ იღუმალეზით მოცულ შავ წიგნშიც ჩამახედოს. ერთხელაც რომ ჩავიკითხავდე იმ წიგნს... დაფარულიც არაფერი დამჩრება ამ ქვეყანაზე!

კაენმა ჩამოიცილა ეს ფიქრებიც და აუყვა შავი მარმარილოს კიბეს. რაც უფრო ზევით მიიწევდა, იმისი ნაკვალევიც სულ უფრო და უფრო იკვეთებოდა საფეხურებზე.

სწორედ ამან ჩააფიქრა იოსები, ასე ფეხდაფეხ რომ მიჰყვებოდა კაენ ადამაძეს. მაგრამ დროზე მოეგო გონს. იგი ზომ არასდიდებით არ უნდა აცდენოდა კაენისათვის ხელსაყრელ ფიქრს და მიმოიხედა ირგვლივ. ორი

თითი შუბლზე მიიღო და იმედგაცრუებულ ხმით წამოიძახა: — არავინ და არაფერიც არ ყოფილა ეგ თქვენი ომზირ თავდგირიძე! მიკვირს, ასე მაინც რატომ გამოარჩია იგი მაესტრომ სხვებში? კინალამ კაენზეც არ დავკარგე შთაბეჭდილება?

„ეს ბიჭი ჩემ ხელთაა უკვე!“ — სიხარულს ველარ ფარავს კაენ ადამაძე და იოსებიც ხვდება, რომ ხელში ჰყავს კაენი და გააგრძელებს კიდევ ერთხელ დაწყებულ ფიქრს ომზირ თავდგირიძეზე: — სულაც არ ყოფილა ომზირი ის სული, ადრე რომ მეგონა. ჭეშმარიტი სული კაენია, კაენ ადამაძე! ჟღერს კაენ ადამაძე! კაენი უეჭველად იქნება ყოვლისშემძლე! და... — იოსებმა ისევ მიაყურადა კაენ ადამაძეს და იმის ფიქრებში ამოვლებულმა ამოისუნთქა შვებით.

— ხეალ მოველაბარაკები იოსებს. მისი ხელშეწყობით მე დიდი მაესტროს გულის მოგებაც შემიძლია! იქით, სულ იქით... დიდი მაესტროს მძიმე სავარძელი დგას. სავარძელში კი მაესტრო უნდა თვლებდეს...

* * *

წამოიშართა თავისი შავი სავარძლიდან შეამანტიამოსხმული მაესტრო (შავი სილუეტი), გოროზად მიმოიხედა ირგვლივ და გასწორდა წელში. ლამის ჭერს მიწვდა თავით.

— შენ ხარ? ნაადრევად მოსულხარ თუ... დაავიანე მაინც, აა? — მაესტრომ ზევიდან დახედა კაენ ადამაძეს და უნებლიეთ გაეცინა.

მართლაც და საცოდავად გამოიყურებოდა კაენ ადამაძე მაესტროსთან შედარებით:

— გამოდი იმის ფიქრებიდან! ასე ცდილობ შენ იოსებ ნიჟარაძის სულის

დაპყრობას?! ამაზე მართლაც ღირს დაფიქრება. იდეას გიწონებ, კაენ! მაგრამ ეგ საკითხიც რომ ჩემთან უნდა შეგეთანხმებია?! არა, დღეს აღარ გაგიბრანდები. მართალი ხარ, რომ ომზირისაგან აღარაფერი გამოვა! წუხელაც ვცადე... შეგვლი კიდევ იმის სიზმარში, მაგრამ... — ამას კაენის გასაგონად კი არა, უფრო თავისთვის ლაპარაკობს მაესტრო, — ლაურაც რომ ვერ დავიყოლიე... ლაურა რომ დაგვეყოლებია, ომზირსაც დავიმორჩილებდი... მე შენიც მესმის, კაენ... თვით-დამკვიდრებისათვის იბრძვი შენც!

იოსები მაინც სხვაა! იოსებთან გამოვივა, კაენ, გამოვივა!

აქ ფიქრი წამოუფარდა იოსებს უნებლიეთ, მაგრამ უცებ მოეგო გონს და გულშივე ჩაიკლა ის ფიქრი. იცოდა: რომც გაეცუტებინა კაენ ადამაძე, შავმანტიამოსხმულ მაესტროსთან ვერაფერს გაზღებოდა! ამა, თვალი როგორ აენვია ამ თითქმის ყოვლისმზილველი სუბიექტისთვის?! ამიტომაც: მხოლოდ და მხოლოდ მეთვალყურის სტატუსს უნდა დასჯერებოდა. ამა თუ იმ მოვლენის აღმსრულებელ პირად გამოდგებოდა უფრო, ვიდრე მოვლენათა წარმმართველ ძალად.

— შენც იმ შავ წიგნში გინდა ჩაიხედო? კეთილი, კეთილი, მაგრამ იმედი არ გამოცრუო, იცოდეს, კაენ! იცი რაც მოგელის, თუკი ნდობა დაკარგე ჩემი? — გაიცინა მაესტრომ და ცეცხლი ჩაიყენა თვალებში, — დაგწავს, კაენ, ჩემი თვალების ელვარება! ეღარასად წაუხვავლ ჩემს თვალთაგან გადმონთხეულ ცხელ ლავას, მე ჟღერავი ვარ, კაენ და... დიდი დუღილი... ყველგან მოგწვდება ჩემში დანთებული ცეცხლის ალი! პო, თქვი, რაღაცა გინდა მკითხო, თუ...

— ერთხელ მაინც რომ ჩამახედებდე იმ შავ წიგნში და... — გააყრუოლა კაენ ადამაძეს, ფაითუ იწყინა მაესტრომ ჩემგან.

— მიჯრთხილდი, კაენ! კარგად მომისმინე: ომზირის სული გვინდოდა, მაგრამ შორს დაიჭირა ჩვენგან. ეს მისი ნებაა. თამაში თამაშია, კაენ! და მე დიდი მოთამაშე ვარ! მაგრამ მაინც არის გამოსავალი — იოსებ ნიჟარაძე — თითქმის ომზირის ტოლი სულის მატარებელი. ეს იოსები უნდა მოვიშინაოთ, მაგრამ ვაი შენი ბრალი, კაენ, თუ იოსებიც თამაშობს, გვეთამაშებია... მაგრამ ეს შენი

პრობლემაა უკვე. იოსებისთვის ჯერ არც მცალია... ქაჯეთის ციხეში მოშინაურებულ, მოთვინიერებულ იოსებს შემოვიყვანო. ხედავ: ისე გენდობი, იოსებ, რომ რისკზეც მივდივარ. ხომ იცი: ქაჯეთის ციხეში შემოსული სული უნდა ვაზიაროთ კიდეც ჩვენ ცოდნასა და გამოცდილებას. „ჩაიხედოთ საიდუმლოებათა სკერივში“. ამიტომ: შენ არც შეიძლება, შეცდე! შეცდები და იმასთან ერთად შენც დაიფრთხლები! ასე რომ, იოსების სულის შესწავლას აქედანვე უნდა შეუდგე!

თუმცა ჯერ იმ ჩემ შავ წიგნში ჩაიხედოთ. ჯადოსნურია, კაენ, ეს ჩემი წიგნი. საკმარისია ჩაიხედო შიგ და... შენც მაგიურია ძალა გენიჭება, შენ მაგი ხდები, მაგი, გესმის?! ჯადოქარი, გრძნეული... მთელი ქაჯთა ქვეყნის ცოდნა და გამოცდილება მექანიკურად გადმოდის შენში. შენთვის საკმარისია, რომ ერთხელ, ცალი თვალი მაინც შეივლო იმ... იმ... განათლები, კაენ და... პირადად მე, შენც ზედავ და ნდობას გიცხადებ. შენც ჩვენი შავი ორდენის კავალერი ხდები... ამ ორდენს შავი სილუეტის ორდენი ვუწოდებ ოდესღაც და მიკვარს, საიდან და როგორ მომწვდა მე ომზირ თავდგირიძე და ავითონ მე მიწოდა შავი სილუეტი. გრძნეული თუ არის... იმასაც გუებნებოდი, თუ ჭკუით იქნე, შეიძლება ჩვენი შავი ორდენის საპატიო წევრიც გახდე და იცი თუ არა შენ, რომ ეს სამი საუკუნეა, კაცთა შორის არავის რკებია ამხელა პატივი, მაგრამ... — თვალები აიბრიალა მაესტრომ, — ვაითუ ვინმე თავზეხილობდეს შემოგვკა ფიქრში?!

აქ: სულ გაიტრუნა კაენის ფიქრში აწრიალებული იოსები. აღარ სუნთქავდა და აღარც ყოფილიყოთ თითქოს, მთელი ორი წუთით მართლა გაჭრა. (ამოშანთელიყო იგი ქაჯთა საბრძანებლიდან).

— კრისტალივით სუფთა და გამჭვირვალე ვარ, მაესტრო! — მხრები შეიბერტყა კაენმა და იოსებმაც მოასწრო გონს მოსვლა, დაიბრუნა ჩვეული მხნეობა და გამბედაობა და უჩინმაჩინის ქუდიც წარბებამდე ჩამოიფხატა.

— ასე, კაენ, მხოლოდ ასე... — ფიქრი ჩამოიცილა მაესტრომ და გულიც აუფანცქალდა იოსებს: „უნდა გავქრე... ავოროტელდე, მაგრამ მაინც ჩავრჩე კაენში... უხილავი უნდა შევიქნე... — აქ ფიქრიც მიენაცლა და ჩაეფერფლა. შეცბა თითქოს, მაგრამ მაინც ამოისუნთქა შვებით.

— აგერ შავი წიგნიც! — წამოიძახა მაესტრომ ამ დროს და წამოიწია სავარძლიდან, — კაენ! თვალი არ მოაცილო წიგნს... გადმოღის, გადმოღის შენში უწყვეტი ენერგია... ამ ენერგიის მფლობელი ხარ, კაენ, შენ და კიდევ ისიც, თუკი მართლა არის ასეთი ვინმე შენში... და, კაენ, შენ ამით უზარმაზარი მოვალეობაც იკისრე... ოღონდ: თუკი მიმტყუნეთ... შენა და იმან... შენში რომ გატრუნულა... ყველას მოგწვდებოდა ჩემ თვალთა ცეცხლოვანი ისარი, ვინც ჩემს ღალატს ინდომებს... ვინც მილატებს, მოკვდეს! ნდომა ბევრია, ამის მსგავს ფიქრსაც კი არ გააბატონებ!

გული იოსებსაც აუტყვრდა, ცუდად ენიშნა მაესტროს სიტყვა-მუქარა.

ხელისგულზე ის შავი წიგნი ედო მაესტროს.

ხედავდა ამ წიგნს იოსებაც და უბრწყინავდა თვალები: გრძნობდა, როგორ მოედინებოდა იქიდან უხილავი, უწყვეტი ენერგია და წყვეტილ-წყვეტილად და ასევე უწყვეტ ნაკადად უერთდებოდა მას, რომ მოედინებოდა და კიდევ უფრო დაძაბულიყო, ვეღარ გაუძლებდა კაენი და საპნის ბუშტივით გასკდებოდა, ნაფლეთ-ნაფლეთებად შეერყოდა სივრცეს, ასე ჩაიკარგებოდა

იგი უსასრულობაში და დასრულდებოდა მისი სიცოცხლეც, მაგრამ ამდენის უფლებაც რომ აღარ ჰქონდა?! „კაენი თავითონ კაენისვე შემფობით უნდა დაგამარცხო, შემდეგ კი... მაესტრომ მყავს დასამარცხებელი, მაესტრო, რომელსაც თითქმის ყველაფერი ძალუძს ამქვეყნად... მისი ფიქრიც კი რელიზდება სამყაროში...“

შავ წიგნს ჩასცქერიან კაენი და იოსები და ივსებებიან ამ წიგნით. თითქოს და გრძნობენ, რომ შეუძლიათ, ფეხქვეშ გაიგონ მთელი ეს ქვეყანა, მაგრამ როგორ გაუილონ ერთმანეთს?

როგორღა შეძლოს იოსებმა კაენში ყოფნა? „კიდევ კარგი, რომ... გერ შევუფასებიათ მაესტროს... იცის, იცის, რომ კაენს შემოუყვები ფიქრში, მაგრამ საჯანგამოდ მაინც არ მოუჩნევია ეს ამბავი. არც კი სცალია ჩემთვის... იქნებ არც შეგუწინებია... ისე, იგარაუდა, მაგრამ ყურადღების ღირსადაც არ ჩამთვალა... დაკავებული თუა ძალიან... რომ მოენდომებია, აღმომაჩენდა უთუოდ! კაენს მიენდო და ასე რომ არ ყოფილიყო, არავის ინდომებდა ჩემ ტყავში ყოფნას!“ — ბოლოს მაინც შეგუა იოსები იმაზე ფიქრს, რომ უხილავია იგი ყველასათვის, თავითონ კი ყველაფერს ხედავს; თუ ყველაფერს ვერა, ხომ გაიაზრებს თითქმის ყველაფერს?! და კმაყოფილიცაა ამით! ამასთან: საესეა იგი ამ დიდი შავი წიგნით და შეუძლია თითქმის ყველაფერი (კაენივით მაინც). აბა, სხვა რაღაზე უნდა ეფიქრა იოსებ ნიჟარაძეს?!

— კაენ... — ისევ ბრძანებს მაესტრო და იოსებიც თავს ძალას დაატანს, რომ აწი აღარ იფიქროს.

„რა დროს ფიქრიაო!“ — გულში გაივლო და მიასურდა.

მაესტრო კი ისევ ბრძანებდა:

„... ჩემს წიგნთსაცავში არის კიდევ ერთი წიგნი... ამის გაგრძელება არა, მაგრამ...

ამ წიგნის თითქოსდა ანალიზია, მაგრამ არც ანალიზი... ეს წიგნი უიმწიგნოდ არაფერსაც არ წარმოადგენს. იმის წაკითხვა ნამდვილად არ გააყენდა, კაენ, მაგრამ ხვალ იყოს ეს, ხვალ... იოსებზე იახლე! ის კაცი, რომელმაც სული უნდა დამითმოს თავისი, უნდა ფლობდეს კიდევ ჩვენი ორდენის ზოგიერთ საიდუმლოებას, გრძნეულიც უნდა იყოს! ქაჩეთის ციხეში ეს შავი წიგნია უმაღლესი განგება! შენ კი, კაენ, აღარ მოტიწყობ იმ დიდ გამოცდას, რადგან: ერთხელ მეც მინდა, რომ ამოვისუნთქო შევებით და არა მგონია, მაინცდამაინც დღეს გამოიღოს ხელი ომზირ თავდგირიძემ. იოსები კი... არ ვცდები მგონია და ჩვენია უკვე... ჩვენიანი-მეთქი! და იცი, როგორ არ მინდა, კაენ, რომ შენს ჯერ კიდევ დაუწმინდავ სულში შემოვიღე... სულაც მოვიტყვა და შენი სიზმარი მიმოვიხილო. ვაითუ გაგვუწყვიანდი ისე, რომ თქვენმა ჭოროხმაც ველარ გამწმინდოს. ვერა, ველარ შემოვალ, კაენ, მე შენ სიზმარში, მაგრამ თუკი ტყუილები მაინც და მართო არა ხარ, მაშინ მე გამოვასწორობ ამ საქმეს, ოღონდაც მერე აღარაფერი გეშველება შენ! იცოდე ეს! Заруби себе на нос, что... მე ვიცი ისიც, რომ ომზირ თავდგირიძე ჩვენს მოწინააღმდეგე ბანაკშიც გაივლის ხელდასხმას, ეგრეთწოდებულ "Посвящение"-ს და მერე ველარც შევეწლით ხელს იმ მართლაც რომ ბედის ნებიერ ბიჭს. იოსები კი... კარვად არ ვიცნობ ჯერ, მაგრამ მგონია მაინც, ჯერ არც უნდა იყოს მზად იმისათვის, რომ იხილოს... ჩაიხედოს ჩვენ შავ წიგნში... რომც ჩაიხედოს, მაინც ვერაფერს გამოიტანს იქიდან... — წიგნი შეარხია მაესტრომ და ჩაიშავლიძილა. — ამ ჩვენი წიგნის სიმხურვალემ შეიძლება (ამ წიგნში უსაშველოდ დიდი ენერგია დევს) ფერფლადაც აქციოს გამოუცდელი

კაცი, — მაესტრომ გამომცდელი თვალი შიგ სულში გაუტარა ჟრჟოლაშეყრილ კაენს.

— მაგრამ ვინა თქვა იოსებზე, გამოუცდელიაო? — ძლივს გასაგონად ჩაილაპარაკა კაენმა.

— კარგი, კარგი... — ხმა დაიშატრა მაესტრომ. — იოსებზე შეშძლეა ბევრის, ასე რომ არ იყოს, თვალსაც არ დავადგამდი... იოსები დიდ სამსახურს გაგვიწევს ჩვენს — აქ ხმას დაუწია მაესტრომ.

— მაესტრო! — სიტყვა გააწყვეტინა კაენმა და მაესტროც ამან გამოიყვანა წონასწორობიდან.

— კაენ! — ხმა დაიბოხა შავმა სილუეტმა და ნათლადაც აგრძობინა ამით, რომ ასე გაშინაურების უფლებაც არ ჰქონდა კაენს. მაესტრო ერთადერთია, მწვერვალია შავად გაბრწყინებული, რომელსაც თვალმოჭუტული უნდა შეჰყურებდეს ჩვეულებრივი მოკვდავი, — ხვალეც ჩემი დღეა, კაენ! ახლა კი თავისუფალი ხარ! იფიქრე ხვალინდელ დღეზე! ხვალ დიდა გამოცდა გეღის — შეხვედრა იოსებ ნიჟარაძესთან.

— მინდა ირწმუნოთ ჩემი! იმედს აუცილებლად გავიმართლებთ, მაესტრო! — ოფლი შეიწმინდა კაენმა და თავისი ერთადერთი მბრძანებლის წინაშე მუხლი მოიყარა, — თქვენ ღირსი ხართ, რომ უერთგულესი აღამაინი გემსახურებოდეს.

— წადი, წადი! — სიტყვა მოუჭრა მაესტრომ კაენს და ხელისუფლებიდანაც აუთოტლდა ის შავი წიგნი.

და ზის თავის შავფიქრთ სავარძელში შავმანტიამოსხმული მაესტრო და შავად ფიქრობს ხვალინდელ დღეზე.

ფიქრობს იოსებ ნიჟარაძე: „კიდევ კარგი, რომ აცდენია დღევანდლობას... დღევანდლობას კი არა, ამ წუთის

ფიქრს დაბრუნდნია კი? მე ისევ ცფიქრობი, მაგრამ უტყვიათ და გადბიფიქრა და წუთიერი შიშით შემოიჭრას! მაშინ? ხომ აღმომაჩინა? ჩანდა და არ ტყავს? შეიძლება დაბნეულ შებარუნებს ეს დღე... თავდაყირა დამაყენონ დღევანდლობა და მაშინ? ჩემი დამცმართება, იალბათ, მეტია. ამიტომაც ვიბს: მე კი არ ვფიქრობდე, არამედ ვისმენდე სხვის ფიქრს! — შეწყვიტა ფიქრი და მაესტროს ჯივარა, ისევ კაენ ადამაძეს ჩაუდგა კვალში. აქ ფიქრებალი იოსებთან... მე კი არა, ის მოვა ჩემთან და თუკი მოვრიგდით მართლაც, თან ვიხსებოვ ქაჩეთის ციხეში. ჩვენი ორდენის წევრი გახდები, მგორიხა-რისხოვანი, მაგრამ მაინც წამდგელი წევრი! — ფიქრობს კაენ ადამაძე. არ მოასვს გამოვიდნენ კაენი და იოსები ქაჩეთის ციხიდანა? შეუძნევენად ჩამოშორდა კაენს იოსებთან თავის ვხვადამართს შეუწყვალა ირის ასეთი გინე შეწყვიტა მაესტროს — შავმა მტკბარა სხმელი შავი სილუეტით მიენდო კაენს აღბაძეს, თვითონ კაენიც ზედმეტად თვითაღჯერებულად გახლდათ იმაში, რომ იწი ევლარაენი გააცურებდა მას კაცი კაცთაგანი. დამეხს: გინე მიილატებს, მოკბომ არ გამართლდა ნეტა იოსების ვარაუდით! აბა, ერთი ჟუკანაც მიიხედოს:

კვალში რომ არ ჩამოყენა მაესტრომ კაენი?! კონტრამეტევაზე? რომ არ გადმოიყვანა მაესტრომ? თავისი მსახური?! იქნებ... შეთანხმება და... ისე მიამაჩივო არ უნდა იყოს, რომ ასე აღვიღო გამოცურების თაფი... მხე დამოვ ვითომ იქნებ შეთანხმება კაენს აღბაძეს?! კაენიც ავერ არა? სიდაცაა გასცდება მოსახვედს და... — სული მოითქვა იოსებმა, და სამშვიდობოს რომ დაიგულვა თავი, მარჯვნივ შეუხვია. ომზირისკენ გასწია სუნთქვა შეკრულმა. — კარგი თმზირმა გაუღო, ახალგა-მიღვიძებულმა თვალები ამოიფშვნტა

და მოუბთლდა მამატი და ამხრუვეთ ნერვანობად ვერ მოგლეხა, მაგრამ ანდერთმანელს მისალმნენ: კონდა? კაენ შავი სილუეტისთვის გასასაზღვრული ვარა მხოვრდელი სუფთა ჩარხო გედელზე კვიდა ცხებელი, მაესტრომ და გაუღმა იმზირმა იოსებზე და ამოცარიელებულია... გამეტყუა მაშინ მაესტრომ, მაგრამ ციხე სხვის სულის დაუფლებას რომ შეეცდებოდა მანე ვერ გაუძლებს ცხატქმობას ნიდათის გე მთავითხანს... მაგრამ მანამდე აღბათ შეგრეულოცე ვოლუბა სხვა ვინეა? რამ რა? — შეიძლება ასეც იყოს და შეიძლება არც იყოს ეს ქელას ორგზროვანია იოსების პასუხად დგას გახეგებული და თვალის ვერამოშორება აცდელზე ჩამოკიდებული ჩარხო სთვინში, მაგრამ სავადა მოე მოუღალღნელღნე ვიდაც, თბთქოსდა არსად იანე შეიძლება ჩაჯდა ცარიელ ნაზრში და იანე მოსავდა, იოსებმა ჩარხოში აწილილებულ მავან-მაგან შთათავა ეშმეცნო და უსთამოდ გააქრთლდა იოსებმა, აღმომაჩენდა უთუნეტა იანე მოხედავდეს ჩარხო კენ ემზირი და... — არ გაიფიქრა იოსებმა და გაცოცხლებულ ჩარხოთ თვითონაც აირიდა თვლი ფიქრს, რომ თხილავი იგი ყველანთ შთათავა იოსებ... ვიხსებოვ ბხლავე ამოგტუშებდე ემაგ ჩარხო და ნილარე გედელზე იანე ჩარხოც აღვილი და... მე ადგილი უნდა მივჭიჩიო მაესტროს, მაგომზირმა გედელთან ჩამოხსნა ჩარხო და ყველაზე მხელ კუთხეში ააყვდა. ექ თიქმის აღარ ჩანდა ჩარხო და იოსებსაც გული შეეკუმშა სიხარულისაგან. — შავი სილუეტის თვლილიც იანეა, რამ დარდილულ კუთხეში.

— კედელზე კი იანე ჩარხო ს ჩამოვკიდებ, ვეწვარადიხსხულს... ეკლესიაში შეულოცეს ამ ჩარხო და ჯვარიც იქვე გადაწერეს. ავერ ეს ჩარხოც... — მიღლა წამოსწია სკივრის

სახურავი და იქიდან სადად ნაკეთები, „კი“ გადაჭიმული ტილო ამოიღო, ჩამოკიდა კედელზე და პირველი გადაიწერა, — ყოველივე ეს, იოსებ, შენ თვალწინ უნდა მგენია, ახლა კი ხომ არ ჩამოგმსხდარიყავით და...

— ღირდა კი... — თქვა შეფიქრიანებულმა იოსებმა და თვალი აარიდა ომზირს, აღარ უნდოდა სულში ჩახედოდა მისთვის და დიდი ომიც თვითონ წამოიწყო ასე აღელვებულ-აფორიაქებულს:

— პირველი რაუნდი მგონი წაგაგე კაენთან... — თქვა იოსებმა.

— არა მგონია... მესტრომ კი მოიგო ნამდვილად. თუმცა არც არაფერი შეცვლილა ამით. მეორე, ახლად-დაწყებული რაუნდი კი უნდა მოვიგოთ ჩვენ, შეიძლება ორივემ ვერც მივადწიოთ წარმატებას, მაგრამ საკმარისია, ერთ-ერთმა რომ მოიგოს ჩვენ ორს შორის...

— შენ უკვე გადაგიწყვეტია რაღაც და...

— არაფერიც, იოსებ!

— მაშინ მე მომისმინე, ომზირ. შენი მაგივრობა მესტროსათვის მე უნდა გავწიო. შენზე ხელი ჩაიჭნის უკვე, მიხედნენ, არაფერი გამოუვათ შენთან და ასპარეზზე მე უნდა გამოვიდე ამ დროს!

იმის უფლებასაც ვერ მოგცემ, რომ ჩემი გულისთვის, შენი პირადი მეობა მიიტანო სამსხვერპლოზე!

— არა მგონია, მსხვერპლს ითხოვდნენ ჩემგან, — ხელები გაშალა იოსებმა და თვალი აარიდა ომზირს: „ყველაფერი იცის ომზირმა, არაფერიც არ გამოპარვია, დააფიქსირა კიდეც ის ფაქტი, რომ კაენ აღამაძის სიზმარში მოგვხვდით...“

— ხელდასხმა ოთხშაბათსაა, ჩემი ხელდასხმა... დიდ ოთხშაბათს... — ჩაფიქრდა ომზირი. ასე ჩაფიქრებული წამოდგა თავისი ფიქრის საგარძლიდან

და გააზმორა. ხელები გაშალა და ჩაახველა.

იოსებმა მხნეობას მოუხმო და თვალეში ჩახედა ომზირს. ამ თვალეში ინახავდა ომზირი ლაურას სახესა და სახეებს და იქნებ ამიტომაც იყო, რომ ვერ დაეთრგუნა ქალწულის ამაღლებული სული მესტროს.

— იოსებ, შენ დღეს დიდი ექსპერიმენტი ჩაატარე. იგი დიდ რისკთან იყო დაკავშირებული, დიდ რისკთან... — წამოიწყო ომზირმა:

— შენ ყველაფერი იცი? საიდან?

— მეც ისე მოგვებოდი ფეხდაფეხ, როგორც შენ — კაენ აღამაძეს. იოსებ, შენთან ერთად... შენთან და კაენთან ერთად ქაქეთის ციხეში მეც ვიყავი და... იმ შავ წიგნში მეც ჩავიხედე... ასე რომ... იოსებ, კაენ აღამაძის ფიქრწყეოლის, ჩემზე, რასაკვირველია, არც გიფიქრია... მეც ვისარგებლე ამით და შემოგყვეით კიდეც იმ ფიქრში... ჩემმა ექსპერიმენტმაც გაამართლა... ის შავი წიგნი მეც ვიხილე, მაგრამ... — სახე მოეღრუბლა ომზირს, — ეს ხომ...

— ხელდასხმამდე გაიწმინდები, ომზირ! იმ ცოდნას კი, იმ შავი წიგნიდან რომ გამოიტანე, აწი ვეღარავინ წაგართმევს... შენც დიდი მესაიდუმლე ხდები...

— იოსებ, ღმერთთა მოწყალე... შენს ენას — შაქარი! მესტრო ერთხელ კიდეც მომინახულებს ნაშუაღამევს და მინდა ზედმიწევნით დავიმანსოვრო მისი ნამდვილი სახე...

— ეს ხომ თითქმის შეუძლებელია... იმას ნიღბები უშალავენ სახეს, გრძნეული ნიღბები, ომზირ და სიფრთხილაც ამიტომ გმართებს! იმისთვის ხომ არაფერია დაფარული. შეუძლია ყველგან და ყველაფერში შეაღწიოს და ნებისმიერი სიტუაცია თავის (და) სასარგებლოდ გამოიყენოს...

ნაშუალამევს მართლაც ეწვევა მაესტრო ომზირს და კარიც თავისით გაიღება.

ვიდაცამ კი შემოაღო კარი, მაგრამ უხილავია იგი, არ ჩანს, უჩინმაჩინის ქული თუ ჰსურავს.

— ეს მე ვარ. ვიცი, მელოდი და არ მიყვარს, როცა ალოდინებ კაცს, როცა განგებ იგვიანებ. ნაწილში ხომ არ გიჩმახებენ საქმეს? გაფრთხილებული მყავს, ვინც საჭიროა, რომ არ გაგვიტოვონ საქმე. ჩვენ, ომზირ, მე და შენ, ვთამაშობთ. მე და შენ, ორივე, ერთნაირ პირობებში უნდა ვიყოთ, რომ თამაშშიც სამართლიანი გამოგვივიდეს. თუ გინდა, სულაც გაგათავისუფლებ სამხედრო სამსახურისაგან...

— უკვე აღარც მიჭირს, მხატვრად გამაფორმეს და თავისუფალი მქვია, თითქმის თავისუფალი. ესეც თქვენი წყალობაა, ვიცი და რით დავიმსახურე თქვენი ესოდენ დიდი ყურადღება, აი ამის გაგება მიჭირს! მადლობის მეტი რაღა მეთქმის?

— შესავალი სიტყვა უკვე წარმოვთქვით, შენცა და მეც დი... ასე და აპრიად მოთელვა დამთავრებულია! კარგად მოგესვენება და მე ნილბით დავდივარ ყოველთვის. ზოგან და ზოგჯერ ნილბოსანსაც მეძახიან. ადამიანებმა არც კი იციან ჩემი ნამდვილი სახე... ზოგს არც კი გაუგონია ჩემი სახელი... ამ ნილბასაც ისე შევეჩვიე, რომ მართლაც დარჩენილმა, ვშიშობ, თვალეში როგორ ჩავხედო ჩემსაც თავს?! მაესტრო... შავი სილუეტი... მაგრამ მე მაინც ვახერხებ და საკლთარ თავს დღეში ერთხელ მაინც დავენახებ... უტიფრად ჩავხედავ თვალეში და ჩაგებულები სიღრმეში. ასე რომ: „... მე ისა ვარ და... მე ის არა ვარ, ვინცა და რაც ვარ... ხან ისა ვარ და

ხან ისა“.

— თქვენ... — გააგრძელა სიტყვა ომზირმა, — ომზირ თავდგირიძესთან ომზირ თავდგირიძისვე ნილბით მოსულხართ?!

მაესტრო შეირხა და თავიდან ფეხებამდე შეათვალიერა ომზირ თავდგირიძე, მაგრამ ფიქრი არ მოუშველიებია ამჯერად.

ომზირი კი ფიქრად ქცეულა „ზუსტად ჩემი სიმაღლე ყოფილა, ჩემსაგით თხელი და თვალეში ჩემსაგით ამღვრევია, ეს ამღვრეული თვალეში, მომწვანო ფერში რომ გადადის... ოღონდაც: ორჯერ და სამჯერ უფროსი ჩანს ჩემზე... ვერა, ასაკი ვერ შეუნილბავს...“ — უკვე აღარ ფიქრობს ომზირი, მაგრამყველაფერს აკეთებს იმისათვის, რომ ვეღარ წაიკითხონ იმისი ფიქრი.

მაესტრომაც თავი ნაძალადეგად დაუქნია მასპინძელს და ნილბი შეისწორა, — ომზირ, მართლა მაინტერესებდა, როგორ და როგორი იქნებოდი დღეისათვის? გამოიცვალე, გატუბ, საგრძნობლად გამოცვლილხარ!

ომზირმა აღარ იცოდა, როგორ გაეგრძელებინა საუბარი, შემოეღია სალაპარაკო და ისევ მაესტრომ გამოიყვანა იგი ამ გამოუვლი მდგომარეობიდან: — ომზირ, შენ, აჰ, სადღაც ჩარჩო უნდა გქონდეს ჩემთვის განკუთვნილი...

— მაქვს, — შეცბა ომზირი, — ეგერ, ჩრდილოვან კუთხეშია მიდგმული.

— კუთხეში? — იწყნა მაესტრომ. — ასე მიწუმათებულ ადგილზე? მაგრამ რა ხდება და როგორ? ეს რა ჰქირს ჩარჩოს? ვიდაცის სახე უნდა იკვეთებოდეს, ასე მგონია, შიგ... — ფერი შეცვლიდა მაესტროს. — თითქოს სარკე ყოფილიყოს შიგ ჩასმული და... ჰე,

ჩაიხედე და საკუთარ სახეს შეხედები... ეს მე ვარ, ომზირ! და ხომ გითხარი, ომზირ, დღეში ერთხელ აუცილებლად უნდა ჩაიხედო მე ჩემ სარკეშიო და ეს ყოველთვის განსაზღვრულ დროში უნდა ხდებოდეს. რომელი საათია? ჰო, მართლა, ჩემი სარკეში ჩახედვის დროც არ დამდგარა თურმე?! ომზირ, მინდა ჰგეგოდე, რომ პატიოსანი მოთამაშე ხარ და... ნუღარ შემშილი ხელს... ბარემ ჩამატარებინე ჩემი ნაშუადღევს ჩასატარებელი პროცედურა, კარგი?

კეთილიო, გაიღმა ომზირმა, — ეს სარკე — ჩარჩო თქვენს განკარგულებაშია, მესტრო. არც მე ჩავიხედავ თქვენს სულში ქურდულად... თამაში თამაშია!

— მალღობთ, ომზირ! არ დაგვიწყებ ამას! — თავის ჩარჩოსთან მივიდა მესტრო. დაწვდა და ტელევიზორზე შემოძვდა.

სარკეში მესტრო გამოჩნდა. მის გვერდით სარკეში სხვებისათვის ადგილი აღარც დარჩენილიყო. და მესტრომაც, იმაში დარწმუნებულმა, რომ ნაშუადღევს რიტუალის აღსრულებაში ხელს აღარავინ შეუშლიდა, გაიხსნა შეკუმხვნილი წარბები: — მოგესალმები შენ, უკვდავების ორდენის შავო რაინდო! — წამოიძახა და მუხლი მოიყარა სარკის კაცის წინაშე.

— კარგი ჰქენი, რომ ომზირთან მოხვედი, მაგრამ შენც ხომ იცი, რომ ვეღარ იყიდი იმის სულს. ომზირი შენი რანგისაა და ერთი დიდი მისიითაცაა მოსულნი, მაგრამ იმასთან ურთიერთობამ, ვხედავ, გერაფერიც გვრ უნდა დაგაკლოს, მესტრო, — მიმართა გამოსახულებამ სარკიდან და უკან დაიხია სარკის სიღრმეში.

— მეც დაგიბოთ უკან? — შეუბღვირა მესტრომ სარკის კაცს და წარბები შეჰყარა, — გიყურებ და... ცამდე მართალიცაა ომზირ თავდგირიძე, შავი

სილუეტი რომ შეგვარქვა, — უკან დავიხიო?

— ეს მე არ მითქვამს, — თვალიც არ დაუნახამებია შავ სილუეტს, — სული მომყიდო, ამ წინადადებით კი არ უნდა მოსულიყავი ომზირ თავდგირიძესთან, არამედ... თანამშრომლობა უნდა შეგეთავაზებია მისთვის... უნდა გეფიქრა ამაზე! თუმცა დაგვიანებულიც არაა ჯერ, მაგრამ მეფეება, რაიმე მანძილ გამოდნეს აქედან...

მაესტრო შეიმშლუნა და ავად შეხედა შავ სილუეტს: — მაგრამ როგორ დავიჯერო, რომ დავმარცხდები მე — მაესტრო? — თვალი გაუსწორა სარკის კაცს და თვითდაჯერებულობამაც იმატა იმის მზერაში — მე გაემარჯვებ!

— ახლა კი მართლა მომწონხარ, შენ ის მაესტრო ხარ, მაესტრო დიდი... ალბათ, ჩამოდგება ის დღეც, რომ ნიღაბს ჩამოვიხსნით ორივე და გამარჯვებასაც სახეიმოდ აღვნიშნავთ. მე და შენ გაგვიმარჯოს, გამთლიანებულსა და მთელს!

— გაგვიმარჯოს! შენ გაგვიმარჯოს, სულო ჩემო... დიადო სულო! — წამოიძახა მესტრომაც.

— ზჩემოდ ხომ არ გიჭირს?

— სხვათა და სხვათა სულებზე ვნადირობ, იცი შენ... — ამოიოხრა მესტრომ და სარკის კაცსაც (შავ სილუეტს) გააძევაძევა:

— მაესტრო, მე სული ვარ შენი და... საიდუმლოა ეს, მაგრამ... სამ დღეში ეს სულიც ამოიწმინდება შენში... ახლა კი დროა, თვალი მოწყვიტო სარკეს. ვიცი ვისი სულითაც დადიხარ ახლა, მაგრამ... დრო: სამი დღე... მოიპოვე შენ შენი საარსებო სული... წადი, პირი იბრუნე ჩემგან! მოიცი, ჩემო მესტრო. ნუღარ მოგაცდენს აწი ამაზე ფიქრი... აჯერ ის სული, შენ რომ გჭირდება. ნუ მკითხავ, ვინ არის და სადაური. ახლავე შეგიძლია მისი დაუბრუნება. სულ ერთი წუთი თუ

დაგჭირდეს შენ საამისოდ! აბა, დაიწყე!

ჰოდა, მაესტროც დაიძაბა, მერე მოეშვა ერთბაშად და იწყო კიდევ იმ ძველი, უკვე (თითქმის) მოკვდინებული, სიკვდილისათვის განმზადებული სულის ამოტუმბვა საკუთარი ცნობიერებიდან. ამოისუნთქა ბოლომდე, წამით შეყოვნდა და ახალი სული მთელი ძალით შეისუნთქა. შეივსო და შეიბერტყა მხრები.

— ამის პატრონს რაღა დაემართა, სულო ჩემო? — იკითხა მოლონიერებულმა მაესტრომ.

— ის უკვე აღარ არის! სააქაო ცხოვრებით დაასრულა თავისი სიცოცხლე... მარჯვნივ შენგან, პაწია შავი ღრუბელი რომ იწყის, ის არის, იმის სულის ანარეკლი...

— ანარეკლიც იწყის? — მხრები აიწურა მაესტრომ.

— ჰო... წაყვია ცეცხლი და... აბა, ამოიწვა სივრცეში! ამოიწვა მისი სახსენებელიც კი... ახლა კი შებრუნდი ჩემგან!

მაესტრომ კედლისკენ შეაბრუნა ჩარჩო და თვითონ ომზირისაკენ ჰქნა პირი. — ეს ჩარჩო-სარკე, თავის ძველ აღდგენზე რომ... აბა, იმ კუთხეში, იმ ჩრდილში უხერხული ხომ არ... — შეიშმუშნა და თავი გადააქნია, — თქვენ როგორ ფიქრობთ? ასე ჩრდილში ყოფნასაც რომ არ ვარ ჩვეული?!

— თქვენ არც უნდა გაგიჭირდეთ ჩრდილში ყოფნა... — გაეღიმა ომზირს.

— მადლობთ, მადლობთ... მე არასოდეს არ გამჭირვებია მართლაც... მადლობთ ჩემი შესაძლებლობების შეფასებისთვის. მოთამაშე ყოფილხარ! სამწუხაროდ: ჩემი პარტნიორი კი არა, მეტოქე ხარ, ამიტომ ჩვენი ჭიდილიც ყოველგვარი წესების დაცვით წარიმართება. ახლა კი ერთი სურვილი მინდა შეგისრულო. მთხოვე რაც გინდა და შეგისრულე ამ სურვილს!

— ეს ხომ... სასიკვდილოდ განწირულად მთვლით და... როგორც სიკვდილმისცლის, უკანასკნელი თბოების შესრულებას მპირდებით სიკვდილის წინ. მაქვს ერთი ასეთი სურვილი. ჯვარცმული იესოს ხილვა მინდოდა...

— შენი სურვილი-დავალება ძნელია, მაგრამ სურვილია მაინც. კეთილი... იხილავ შენ ჯვარცმულ იეშუას... მინდა მოწმე და მოწამე იყო მთელი იმ პროცესისა, დღეს ჯვარცმას რომ ეძახიან! — წამოიძახა მაესტრომ და თვალები აუღელვარდა, — მაგრამ მარტო ჩემი ნდომაც რომ არ კმარა საამისოდ?! აჲ შენი სულია საჭირო, მხოლოდ შენ ამაღლებულ სულს შეუძლია იყოს ჯვარცმის მხილველი. სანაცვლოდ ამისა, მე — მაესტრო, მართლა არაფერს ვითხოვ, სრულიად არაფერს და რომ იხილავ შენ იეშუას, ეს ჩემი დამსახურება არც იქნება. ეს სურვილია შენი, სურვილი მხოლოდ. დიადი სულის სურვილი და არც ამდენი მადლობაა საჭირო! ხელს აღარ შეგიშლი... მე ვიცი თამაში, იმ თამაშის ფასაც ვიცი, რომელსაც ჩვენ ვთამაშობთ და... მეც ხომ მოთამაშე ვარ, თანაც დიდი მოთამაშე... გავღვები განზე, მაგრამ... გაძლევ დროს, მანამდე კი უნდა გაერკვე დროში. დრო კი, მინდა შეგახსენო, ომზირ, რომ განსხვავებულ წამიერებათა თანმიმდევრული ცვლაა უსასრულოებაში და თვითონვე წარმოიდგინე და ეს წამ-დროები შესაძლებელიც ყოფილა თუტრმე ერთად, პარალელურად მიმდინარეობდნენ... ძნელი კი არის ამის წარმოსახვა, მაგრამ რა გაეწყობა და იწყლიტო უნდა გვ თავი, თუკი მართლა გვაბია მხრებზე... თავი გვადგას მხრებზე, თუ გვაბია, ომზირ? არა, პასუხი შენი არცაა აუცილებელი... მეც გხუმრობ... და ყველაფერი ეს რომ გაიაზრო და გაითავისო, საჭიროა შემოიგლიჯო სხეულებრივი გარსი... დარჩება სული,

რომელიც...

— და კაენ ადამაძეც ამიტომ მომიგზავნეთ!

— ეს მართლაც ასეა, ომზირ... არც ჟარველიც ამას. მერე თვითონ მე მოვედი შენთან, მაგრამ ამოდ, თუმცა დღეიდან ჩვენ მაინც გვეყოლება შენი შემცველი, შენი მეგობარი და მესაიდუმლე — იოსებ ნიჟარაძე. რაო, არ გაგიკვირდა? იოსების სულიც შენი სულივითაა ამაღლებული. დღეიდან ჩემი მარჯვენა ხელია იოსები...

— და მარცხენა — კაენ ადამაძე?

— ასე ვთქვათ... მაგრამ ვერ გავრკვეულვარ, გაგაკვირვა ამ ამბავმა, თუ ამასაც საესებით ჩვეულებრივ ამბად თვლით?!

„დასაშვები ყოფილა თურმე ყველაფერი... — გაიფიქრა ომზირმა, — მაგრამ რომ არ გამოეხატო გაცემა და აღარც ადგმფოთლდე, მაშინ მაესტრო უნდა დარჩეს გაკვირვებული, ამიტომაც: უნდა გამიკვირდეს და ადგმფოთლდე კიდევ... თამაში მაინც თამაშია, გახსოვს, მაესტრო, ერთხელ ნილაბი ჩამოგლიჯე, ოღონდ ისე, სწრაფად აიფარეთ სხვა, მაგრამ მაინც თქვენი ნილაბი, რომ ვერც მოვასწარი იმ თქვენი ნამდვილი სახის დანახვა. მაგრამ მე მაინც დავინახე, მაესტრო! მხოლოდ შენთვის გათვალისწინებულ ჩარჩოში ჩახეხატავ... იმ ჩარჩოში, აგერ ახლა რომ მიაბრუნე კედლისკენ... შენ შავ სილუეტს ელაპარაკებოდი ჩარჩო-სარკვეში, მაგრამ არც მიცდიდა ამის დანახვა... შავ სილუეტს, იცი, პირისპირ შეგხედრივარ, მაგრამ არ დამიხატიათ მაინც — უბრალოდ: არ მინდოდა დამერღვია თამაშის წესები... ასე რომ...“

და ესაა მაესტროს ყველაფერი ეს და აუწრიალდა სული. თუმცა მაინც დამწვიდდა, როცა გააცნობიერა, რომ ომზირს არასოდეს დაერღვია თურმე თამაშის წესები. — მე აღარ შეგიშლი ხელს. თქვენ მართლა გახდებით

ჯვარცმის მოწმე და მოწამე. ისურვეთ ოღონდაც და ჩემი თავი გენაცვალოთ! ოღონდ ისურვეთ მთელი სულით და გულით! ამასთან: ამაზე დიდი სურვილი თქვენ ამ დროს სხვა არც უნდა გქონდეთ... ჰოდა, ჩაიკალით თქვენში ყველა სხვა სურვილი!

— მე ასეც მოვიქცევი... თქვა ომზირმა და ფიქრმაც წამოუარა ამ დროს.

— და შენ გაინტერესებს, მაინც, რაისთვის მოგსულვარ მე — ნილაბედად გაიღიმა მაესტრომ, — მინდა გულახდილიც ვიყო შენთან...

(„ესეც ბაბუსავითაა... — უნდა, შენობით გელაპარაკება და უნდა — თქვენობით); — უნებლიეთ გაიფიქრა ომზირმა და მიამიტის გამომეტყველება მოიშველია.

— შემეძლო, არც მოგსულიყავი თქვენთან და ისე, ფიქრით გაგსაუბრებოდი იმ ჩემი ციხე-კოშკიდან, მაგრამ ასე ვამჯობინე რატომღაც. ასე და ამრიგად, ვღვაჯართ ჩვენ ერთმანეთის პირისპირ და აღარ ვთამაშობთ, ომზირ, მაგრამ... თამაშია ესეც...

— მე მართლა არ გეთამაშებით, მაესტრო, — ჩაილაპარაკა ომზირმა და შეატყო, ჩააფიქრეს მისმა სიტყვებმა ღამის სტუმარი.

— შენ მართლა არ თამაშობ, ომზირ, მაგრამ ესეც რომ თამაშია თავისთავად! არც მე გეთამაშებით, მაგრამ ცხადია, ესეც თამაშია... მე ვიცი, ვიცი ყველაფერი, მე მესმის, მესმის ყველაფერი, მე ვხედავ ყველაფერს და შენ და შენ იოსებს კი გეგონათ, რომ ვერ დავინახავდი კაენის ფიქრში გახვეულ იოსებს... ქაჭეთის ციხეში ეს სიურპრიზია მართლაც! მაგრამ მე თვითონ დავუშვი ეს სიურპრიზი! და რადგან იოსებმაც ჩაიხედა იმ ჩემ შავ წიგნში, წესით და კანონით, ხელდასხმულია ისიც...

— მაგრამ ეს კაენმა არ იცის!

— არ იცისო?! საიდან უნდა იცოდეს?! — გადიხარხარა მანქანაში, — იოსებო, ხელდასხმულია, ჩვენი ორდენის ნამდვილი წევრი.

— შავი სილუეტის ორდენის ნამდვილი წევრი?

— ჰოდა, ხელფენიც ამით შეგუჯარი მე იოსებ ნიჟარაძეს... თუმცა იმან არც იცის, რომ მე ვიცი ყველაფერი... მაგრამ გაიგებს და... ომში, მე ამაზე მეტიც ვიცი! ვიცი, რომ ხელდასხმის რიტუალს გაიგლი შენც, მაგრამ დამილოცინიხარ მაინც!

— მაღლობთ, მაგრამ რომ არ მჭირდება მე თქვენი დალოცვა?! — უნდოდა ომში, რომ წამომდგარიყო თავისი ფიქრის სავარძლიდან, მაგრამ გადაიფიქრა და თქვა ასე: — მაგრამ თქვენ ამისთვის რომ არ მოსულხართ?! გაკვირვებისაგან კინალამ წამოიყვია მანქანაში, მაგრამ დროზე მოგო გონს და სავარძელს ჩააფრინდა. სიმწრისაგან ლამის ჩიემტვრა კბილები. ბოლოს, როგორც იქნა, თავს მოერია და გაიღმა, შეირხა სავარძელში და ისე, ყასილად თქვა: — თქვენ გინდოდათ წამომდგარიყავით, მაგრამ აღარ წამომდგარხართ... კინალამ მშურს მე თქვენი ნებისყოფის ფიქრი? გიყვარდეს: ჩემი აქედან წასვლის შემდეგ რამდენი მოგივიდეს?! მართალიცა ხარ, როცა მეუბნები, მართო მოსალოცად არ უნდა იყო მოსული... ჰმ... მაგრამ ლაურა რომ ჩემს ხელთაა?! სწორედ ეს უნდა იყოს

თქვენთვის ყველაზე დამფიქრებელი... ეს მე, რასაკვირველია, მე მანიჭებს უპირატესობას და ამაზე მინდა შეგახსენო! მაგრამ თამაში! დავუბრუნებ სმენას, თვალისჩინისაც დავუბრუნებ, მაგრამ ქაჩეთის ციხიდან მაინც ვერ გავითავისუფლებ. ერთგვარ დათმობაზე კი მაინც მოვდივარ... თვალისდახმარება მინდა გამოვიყენო... თვალის წამოღება მოხუჭებისას იგი ჩემს ტყვედ რჩება მონაცვალში. ზედავ, მივდივარ გარკვეულ დათმობაზე და შენ რატომ არ უნდა ჩავაფიქროს ამ ჩემმა საქციელმა?! მაგრამ ვიცი, რომ ბოლოს მაინც მობრუნდები ჩემკენ და... ჩემი ახალი სურვილი — გადაწყვეტილება ხვლიდან შევა ძილაში, ნაშუადღევს, და არ უნდა გახმაურდეს ეს ამბავი! ამაზე ვიცი მე და შენ. ლაურა რომ ლაურაა, იმანაც კი არაფერი არ უნდა უწყოდეს. ოღონდაც: მე ვერ კიდევ მჭირდება შენი ნიდაბი იოსებ ნიჟარაძესთან მიმართებაში გამოსაცდელად... მაგრამ ისიც უნდა იცოდეს, რომ ვერაფერსაც ვერ გამოიმუშავებს მე შენი ენქიდუ! მივდივარ! მამ, ასე: ყვარი და გოლგოთა... ამ კვირისწორს... იმ კვირაში. დღე, რომელიც გინდა, შეარჩიე! გინდა გამო-ჰყვებ ჩემ ფიქრს, მაგრამ თავმოყვარეობა არ მოგცემს ამის უფლებას! მაშინ: იარე შენი გზით! გემშვიდობები... ხელს აღარ ჩამოგართმევ! — თქვა ეს მანქანაში და გაუჩინარდა. იყო და გაქრა. სივრცეს შეერია...

ესიზმრა ლაურას: თითქოს ხელდავდა. გადიდლილ მზეს თვალით შეწვდა, თავის თავში, თავისთვის რომ დნებოდა და სულში ეღვრებოდა სივრცეს. მერე და მერე, ასე მაღლა ამოტყორცნილმა, დედამიწაც დალანდა ლეთარგიული ძილით გათანგული და გამოთავყვანებულივით მორიალუ. და მიწა იგი იყო

სიმწვანესა და სილურჯეში ჩაფლული საოცრება.

ლაურაც საგნე იყო იმის სილამაზითა და მშვენიერებით.

ეშვება ძირს, ეშვება ნება-ნება. დაადგა ფეხი მიწას და გულიც აუტყვრდა. ასე გამლღვალმა მზემ თვალი მოჭრა ლაურას და გააცანკალა.

ქაჩების ტყვე უკვე აღარ იყო იგი. გათავისუფლდა და გულმაც ომზირისკენ გამოუწია.

დაინახა ლაურამ ომზირი და გული აუტყვრდა.

ომზირისაც მისკენ მიეჩქარებოდა. (!) ამოიფშენიტა თვალები ლაურამ და წამოიწია საწოლიდან, შუკი ჩართო და თეთრი, ქათქათა კაბა გულისფანცქალით ჩაიცვა. — იქნებ სიზმარია ყოველივე ეს, — გაკენწლა გუნებაში და მოეშვა უცებ, — ზომ შეიძლება, სინამდვილეში ვერ გხვდავდე და მეჩვენებოდეს, გხვდავდე თითქოს. იქნებ სურვილია ჩემი ეს, დიდი ნდომა და მეტი არაფერი?!

თვალები ისევ ამოიფლელინა ეჭვებისაგან გათანჯულმა, მაგრამ შიშმა დარია ხელი, ვაი, თუ მართლა ვერ გხვდავდეთ და თვალი მოხუტა.

ვაიმე, ქაჩებიო?! ამოიგმინა და ქირის ოთლი დაასხა.

— თვალი, თვალი გაახილე, ლაურა! — ომზირის ზმა გაიგონა ლაურამ.

— არ შემიძლია, ვაითუ... სადა ხარ, ომზირ?

— აგერ, შენს გვერდით... მოიწი სარკესთან. ჰო, ასე... სარკის წინ დგახარ, ლაურა, თვალდახუტული და თვალის გახელას ვერ ბედავ... ნუ გეშინია, გაახილე თვალი, პირველად მე დამინახავ, მომენდე და მიხილავ, იხილავ... შენ გესმის კიდევ... სმენაც დაგიბრუნა მაესტრომ და... თვალისჩინიც...

— კარგი, ვახელ თვალს, ნეტია, გიხილავდე! ვიხილავდე ნეტა... მერე, მომკალით, თუ გინდათ! — ფერი წასვლოდა ლაურას. ცოტაც და შეუფაცლდა დაწვები. ლამის დააწყდეს ნერვები: — ვაითუ... ვაითუ... — უჩვეულო ცახცახი აიტანს ამ დროს, — ომზირ, ომზირ, სადა ხარ, მომიახლოვდი... შემეხე ხელით! მაგრამ რომ ვერ დავინახო? — ფიქრმა დაუსერა

სული და როცა კიდევ ერთხელ დაკარგა იმის იმედი, რომ იხილავდა, მაშინ მოეხვია ომზირი. ორივე გაირინდა და იგრძნო ლაურამ, როგორ ჩამოიღვარა მასში ომზირის სითბო... სისხლძარღვები აუჩქაროდა და შეირხა.

— შეშხედე, ლაურა! შენ უნდა იხილო... დიდი სინათლე, ასე არს წეროლ და მერე თვალისჩინსაც ვეღარავინ წაგართმევს... ველარც კენდ ადამაძე და... თვითონ მაესტროც უძღურობა აქ... — ჩამოწვა დუმილი და ამ დუმილს მიაყურადა ომზირმა.

— მაგრამ რომ არ მკერა, ომზირ?! მაინც არ მკერა! — წამოიძახა სასოწარკვეთილმა ლაურამ, — რომ ვერ ვიხილო, მაშინ?

გული აუჩუყდა ომზირს და მიეფერა აკანკალებულ ლაურას, თვალებზე დაადო ათრთოლებული თითები და ძირს დაშვებული ქუთუთოებიც წამოუწია: — იქმენინ ნათელი! — შესძახა თვითონაც წამოგზნებულმა და გასწორდა წყელში: — აქეთ, ლაურა! მე შემომხყდე!

და ლაურამაც (!) იხილა!

პირველად ომზირ თავდგირიძე დაინახა! ძლიეს, მაგრამ მაინც მოწყვეტა თვალი აღელვებულ ვაჟს და თავის თავს მიაჩერდა სარკეში: — ეს კი მე ვარ, ომზირ, ლაურა ნათელაშვილი.

„ახლა კი შეცბება მაესტრო და ისიც შეეცდება, რომ უახსპარეზოდ აღარ დარჩეს“, — უნებლედ ფიქრმა გული მოუწურა ომზირს და ხასიათიც გაუფუჭა. მაგრამ ამ დროს გამოეცხადება ფიქრში იოსები და ომზირიც შეცბება. სახე ჩამოსტიროდა მის ერთგულ ენქიდეს:

— დიდ სიურპრიზს გვიმზადებს მაესტრო... — ამოთქვა იოსებმა, — შენ კვირას იკითხე, რა დღეში აღმოვჩნდეთ...

„შაბათს ჯვრისწერაა თქვენ, იოსებ... შენი და კრავის ჯვრისწერა“. — ესეც ფიქრშია ნათქვამი.

— ომზირ, ასე მგონია, რომ... მიყურებ და... მაინც სხვაგან უნდა იყოთ თითქოს... — თმები შეისწორა ლაურამ.

ომზირმა უკან დაიხია, — მაპატიე, ლაურა, და აგერ კაენ აღამაძე!

— გამარჯობათ, გამარჯობათ... — სიტყბოდ და სიტხოდ იღვრება კაენ აღამაძე, — მომილოცავს, ლაურა! ვიცი, ვიცი და მომხსენება ყველაფერი და ასე სწორედ ამიტომ ვარ გაოცებული. ვერაფერიც ვერ გამიგია მე მაესტროსი! — თვალები ამოისრისა, — დღესვე გაგწერდით, მაგრამ... განკურნებულხარ თურმე მაესტროს წყალობით, მაგრამ მე რომ არაფერი ვიციოდი?! კი გაგწერდი, მაგრამ... —

ფერი წასვლოდა კაენ აღამაძეს. ნაწყენია და მართალიცაა:

გგერდი აუარეს კაენ აღამაძეს, არაფრად ჩააგდეს! შეურაცხყოფილია და სულიც ამიტომ აფორიაქებულია!

ომზირისკენ შებრუნდა: — თქვენ წადით, წადით, ომზირ! შენ ხომ იცოდი ყველაფერი... მოილაპარაკეთ წინდაწინ და მორიდდით კიდეც... წადით, წადით... ისე, ტყუილუბრალოდაც რომ არაფერი ხდება, ამის სწავლება მე არ მჭირდება. * წავედი მეც... გავედი... ნეტა საითკენ უმიზნებს მაესტრო? — პალატიდან გაბანცალდა კაენ აღამაძე და კარის ზღურბლზე კინალამ წამოიჭრა ფეხი.

კარი არც მიუხტრავს.

* * *

უთენია მივიდნენ ომზირი და კრავი ეკლესიასთან. პირველი გადაიწერეს და შევიდნენ ტაძარში. მამა გიორგი გამოეგება მათ.

იოსები ღვთისმშობლის ხატთან დაჩოქილი ღოცულობდა. იგრძნო ომზირისა და კრავის შემოსვლა და იმათკენ შებრუნდა. მამა გიორგი, ეს ნათელი სულის მოძღვარი, როგორც ყოველთვის, ახლაც იდიმებოდა. შეხედავ მამა გიორგის და გინდა ემთხვიო, მუხლი მოიყარო იმის წინაშე. გულიც ასე გეტყვის და ავაცრიალდება სული. ავითართოლდება ფიქრიც.

მზად ხომ ხართო, კრავის მიუბრუნდება მამა გიორგი, მერე — იოსებს და ორივეს გაუღიმებს.

(ვგრისწერის პროცესია დიდხანს გაგრძელდება).

— ნუ ღელავთ, ამ წმინდა ზღურბლს ვერ გადმოაბიჯებს ეშმაკი! — დაიმედა მამა გიორგიმ ახალგვარდაწერილები, — ვიცი, ვიცი მე ყველაფერი! ღვთიუკურთხეულნი ყოფილიყავით აწ და მარადის და უკუნიით უკუნისამდე...

მამაო, უნდოდა ეკითხა ომზირს რალაცა, მაგრამ მამა გიორგიმ პირზე მიიღო ხელი და იყუჩეთ, ომზირის გასაგონად ჩაილაპარაკა, — ვიცი, რაც უნდა მკითხო... იყუჩე!

ადარც ომზირს უთქვამს იოსებისთვის, რომ წუხელ მისი მფარველი ანგელოზი გამოეცხადა ფიქრის საგარძელში მთვლემარეს და აუწყა ის, რაც აუცილებლად უნდა ახდენილიყო. ღვთის ნება, მართლა ღვთის ნება თუ ყოფილა იოსებისა და კრავის ვერისწერაო, გაიფიქრა ომზირმა მაშინ და როგორც ახლა, მაშინაც გადაუწერია პირველარი, — მაგრამ მაინც რომ მათიქრებს ასე ნაუცფათვე გადაწყვეტილება?! რაიმე საფრთხე ხომ არ ემუქრება ნეტა იოსებს?! იქნებ კრავია განსაცდელის წინაშე და... ერთზე... კიი ხნის წინ იყო ეს, კრავია ვიხილე დაქვრივებული... ჩვილით ხელში, მაგრამ ყურადღება არ მიმიქცევია მაშინ ამისთვის... — შეაჯრყოლა ომზირს და ხმა ვეღარ ამოიღო.

გამოვიდნენ ეკლესიიდან.

ცრიდა.

იოსებს მკვდრისფერი დასდებოდა სახეზე და ომზირსაც დაეჭიმა ფიქრიანი თვალის გუგები.

სულში, სულში ჩახედეს იოსებს და ჩულო, ჩაიჭურჩულა თავისთავის: კრავი მაინც დაინდე, ომზირ და მაგ ფიქრსაც ნულარ გაახშიანებო.

ჰოდა, აღარც ომზირს გაუხშიანებია

მხოლოდშობილი ფიქრი, უჩინველ ჩაიბრუნა, შიგ სულში მოუნახა ადგილი ამ არდასაცლელს და იოსებმაც მოითქვა სული.

თვითონ ომზირი კი: მარტოდმარტო დარჩენილიყო თითქოს. ყველასაგან გარიყულმა და მიუსაფარმა გულიდან გადაიარეცხა ფიქრი ყოველგვარი. გაინდგვილივით შეირბა ადგილზე და მხრები აიჭურა...

* * *

მოდრიდნენ და მოუტიროდათ სული. გული ავს ეუბნებოდა სამივეს, მაგრამ დანამდვილებით არაფერიც უწყოდნენ ჯერ.

წინ — კრავი და იოსები;

ომზირი უკან მიჰყვება ჯვარდაწერილებს.

„დღეს იოსებსაც ველარ გცნობ, ომზირიც შეცვლილია... არც იოსები მომწონს, აღარც — ომზირი. ამათ ყველაფერი იციან, მაგრამ არაფერს მეუბნებიან. დაფარულია, ალბათ, ჩემგან ყველაფერი და თავის დროზე შემატყობინებენ კიდევ ამ ყველაფერს...“ — ფიქრობს ადღეღებელი კრავი და ბრაზი ჯერ თავის თავზე მოსდის და მერე ამ „ბაიყუშებზე“, თავს რომ იკატუნებენ, აქაო და არაფერიც არ ხდებაო.

იოსებმა, თითქოს წაიკითხაო კრავის ფიქრი, მკლავზე წაიტანა და კრავიც გამოერკვა. არა, არ იყო ეს თავდავიწყება. ეს ხომ მხოლოდდა ფიქრიო, გაიფლო გუნებაში და იოსების გასაგონად ხმამაღლა თქვა: —

ველარაფერს ვხვდები... ისე კი მინდა ყველაფერს ვხვდებოდე.

— ჯერ არაფერი ვიცი, კრავი...

მხოლოდ ეს იყო, ბერი გამომეცხადა წუხელ — ჩემი მფარველი ანგელოზი... უფრო: ჩემი მოძღვარი. ეს ჯვრისწერაც ხომ მისი სურვილია!

— იმისი თუ შენი?

— სურვილი იმისი და ჩემი — ოცნება!

— მოძღვარი მეც გამომეცხადა, იოსებ... შენთან რომ იყო, ალბათ ის იქნებოდა ჩემთანაც, თეთრი, ქათქათა წვერი ჰქონდა, საოცრად ნათელი და მეტყველი თვალები...

— ჰო, ჩემი მოძღვარი გამოცხადებია, კრავი, შენც! ღვთის წარმოგზავნილია თუ იყო... — აჩურჩულდა იოსები და აცხვაცხებულ კრავის მხარზე ჩამოადო ხელი.

და საოცრად თბილი იყო დღეს იოსები.

„საოცარია... სისწაული სწორედ...“ — გაუელვა კრავის და ათრთოლდა ნეტარებისგან.

* * *

„გუყვარვარ კრავისაც! გუყვარვარ! — იმახის იოსების სული, — მე ბედნიერი კაცი მქვია, მაგრამ... შეიძლება უფლებაც არ მქონდეს, რომ

გქორწინდებოდე კრავიზე... ვითუ, ვითუ ვერ გავაწიო ამ წილს და გავუბედულო ჩემი კრავი.

გული მოეწურა იოსებს

ტკივილისგან.

სიკვდილის სულაც არ ეშინოდა, არც იცოდა სიკვდილის შიში, მაგრამ ასე ახლო რომ დაიგულგა კრავი, გული შეუტოვდა, მართლა აღარ უნდოდა სააქაოს დატოვება: „ანდა როგორ მივატოვო ჩემი კრავი, ჩემი ოცნების ქალწული? იქნებ ვაჟი შეეძინოს და... (ეს ასეც იქნება!) ობლად დავაგდო ჩემი სისხლი და ხორცი?! ობლობას არც აგრობინებენ ჩემს ბიჭს, მაგრამ უმამოდ გაზრდილი შესაძლებელია მართლა სიმართლემელახული დარჩეს და... მაგრამ მოწყალეა ღმერთი... ნუთუ აქაც თავს გამოიდებს მაესტრო და... იქნებ უკე ჩააწყო კარტი და... მაესტრო: ჩვენი, ყველასი, განსაკუთრებით მაინც ომზირის დაუძინებელი მტერი! მართლაც და: ვინ არის მაესტრო? ვინ არის კენ ადამაძე? მაესტროს ფეხის მტყერი!

მაესტრო?

იქნებ ისიც ვიღაცის ნების აღმსრულებელია?! თუ მხოლოდ

საკუთარი თავიდან ამოდის და... ეს რომ ვიცოდეთ, ხომ გაგვიადვილდებოდა მაშინ იმასთან ბრძოლა! მაგრამ კაცია ვითომ მაესტრო — შავი სილუეტი? მართლა არ უნდა იყოს კაცი! კაცი რომ ყოფილიყო, არც მოითხოვდა ომზირის სულს! მგონი არც ჩემს სულზე უნდა ამბობდეს უარს! მაესტრო... იდეის მატარებელი ნამდვილადაა, თუ იდეა თავად... და მე ხვალ უნდა შევხვდე (სუბიექტსო, ვერა, ვერ ვიტყვი მაესტროზე)... ამ ფენომენს. ხვალ კვირაა... რაღაც უნდა ხდებოდეს კვირას... ქავეთის ციხეში მიმელიან მე იოსებ ნიჟარაძეს! თუმცა როგორც გამოვითვალეთ ომზირმა და მე, ჩვენი შეხვედრა ცხრა თვის შემდეგ უნდა შემდგარიყო, მაგრამ როგორც ჩანს თვითონ დროა დაჩქარებული და ბედის ბორბალიც შეტრიალებულა ასე! თუმცა ვინ იცის? დასაშვებია დღეს ყველაფერი და საწინააღმდეგო მიმართულებითაც კი გაგორდეს იქნებ ბედის ბორბალი ჩვენი“...

სუფრა ომზირის ოთახში გაიშალა — სუფრა მწირი, მართლაც რომ დროით შეკაზმულ-შეზავებული. სანთელი სალომე დედამ აანთო. სიხარულის ცრემლი სდიოდა ქალს და აღელვებული თავისთვის ბუტბუტებდა რაღაცას.

— დედა, ვიცო გიხარია, სიხარულითაც უნდა გქონდეს ეს სული სავსე... — ხელი მხრებზე მოხვია ომზირმა და სუფრის თავში დასვა, — შენ ჩვენი მარჩენალი ხარ, შენ გაგიმარჯოს, დედა! იოსებ, დედის სადღეგრძელო ვთქვათ! დედაშენის მოგონება იყოს... ეს ღვინო, იოსებ, დედაჩემმა დაწურა... ხომ მართალია, კრავ, ჩვენისთანა დედა იშვიათად თუ ვინმეს ჰყავდეს. მაგრამ მოვიგონოთ

ჩვენი მამებიც. ნათელში იქნებიან ისინი... — კი არ ჩაესვენა თავის ფიქრის სავარძელში, არამედ ჩაჯდა მთელი სიმძიმით.

სადღეგრძელო უსიტყვოდ შესვეს.

ომზირმა კრავისა და იოსების სადღეგრძელოც მოკლედ თქვა. ჩამთავრდა ეს სადღეგრძელოც და აუტირდა და-მმას დედა სალომე. გულმა ავი თუ უგრძნო. სული უთრთოდა დედას.

ფიქრის სავარძელშია ომზირი. კრავი და სალომე დედა ადგილებს მისგან ზურგშექცევით იკავებენ, სუფრასთან, იოსები კი იმ სკამზე შეაჩერებს არჩევანს, ფიქრის სავარძელთან ყველაზე ახლო რომ იდგა.

„მიმიხვდა იოსები... ესეც იხედება

ჩემს ჩარჩოში... ადრეც ხელაღვია ჩარჩოში მიმდინარე მოვლენებს... იოსებ, შენ ასე გინდა?"

ჰოოო, ჩუბჩუბით უპასუხებს იოსებიც და ფიქრთანად იტყვის: — იქნებ გვხედავს კიდეც მაესტრო... ხვალ ხომ მისასვლელი ვარ ქაჯეთს და მერე, ომზირ, მე ისიც აღარ მომწონს, რომ უკან დაიხია მაესტრომ... დამო ვითომ პოზიციები? არა! არა მგონია... იქნება მახესაც აქ გვიგებდეს, მაესტრო...

— და ამიტომაც: არაფრით არ შეიძლება ყურადღების მოღუწება! — ეს უკვე ხმამაღლა ნათქვამზე მეტი იყო, მაგრამ ბრძანება მაინც არ ეთქმოდა.

— და მეც იმიტომ მინდა ქაჯეთში ვიყო, მაესტროს გვერდით, რომ... — წამოდგა იოსები.

— კიდეც კარგი, რომ სალომე დედა და კრავი არ გვისმენენ და... — წამით დადუმდა ომზირი და დედას მიუბრუნდა: — შენ და კრავი ყავას რომ აგვიდუღებდით... მარტო დაგვტოვეთ იოსები და მე... იქნებ ბედის წიგნშიც ჩაგვხედა და... თუ არ გვიწყენ, კრავ... ახლა სამზარეულოშია თქვენი ადგილი. არ გეწყინათ, ძალიან გთხოვთ...

და კრავიცა და სალომე დედაც უსიტიყვოდ წამოდგნენ. გავიდნენ ომზირის ოთახიდან. ომზირის სიტყვა, საოცარია და ერთისთვისაც და მეორისთვისაც კანონი იყო. ომზირს ეთაყვანებოდა ყველა. ამ სახლში უყოყმანოდ სრულდებოდა ყოველი მისი სურვილი.

ომზირი წამით მიუბრუნდება იოსებს: — დედაჩემისა და კრავის შემოსვლამდე ჩვენი ექსპერიმენტიც უნდა დასრულდეს, ექსპერიმენტისთვის დრო სულ წუთნახევარი გვრჩება, წუთნახევრის შემდეგ კი ექსპერიმენტი მაესტროს სასარგებლოდ შეტრიალდება. მხოლოდ მოთმინება, იოსებ, დიდი მოთმინება, მაგრამ სიფრთხილეს თავი

რომ არ სტკივას?! შენ რომ ფიქრში შეტყევი კაენს და ხელდასხმულები რომ ხართ შენ და კაენი, როგორ გგონია, ცნობილი არ უნდა იყოს მაესტროსთვის?! ჰე... ჩვენი ექსპერიმენტიც იწყება! — წამოდგა და ანთებული სანთელი ჩარჩოს ქვედა კუთხეში დაამაგრა.

ალიცლიცდა სანთლის ალი და სულ გადაანათა ჩარჩო.

ჩარჩოს ცენტრში — მაესტრო... ისე დგას, რომ არ უჩანს სახე-ნაღები. ფანჯრიდან შემოჭრილი ნიავე შავ მანტიას უფრიალებს.

მაესტრომ მალა აღაპრო ხელები, მერე მოეშვა უცებ და ძირს ჩამოუცვივდა, თვალები მოხუჭა. ფიქრად ქცეულყო მაესტრო, მაგრამ. გამოცოცხლდა უცებ, მარჯვენა ხელი თვალთან მიიტანა, მეორე მომუშტული ხელი კი გაშალა და ხელისგული გამოუჩნდა. რაღაც წაიჩურჩულა და ხელისგულზე დაიხედა. ილიმებოდა არაადამიანურად.

— იოსებ, კარგად დააკვირიდი ამის მარცხენა ხელისგულზე ამოძრავებულ წერტილს. ეს კაენი, ადამაძე... მარჯვენა ხელისგულზე კი... შენ ხარ, იოსებ, შენ... და თქვენ შეეჯახებით ერთმანეთს! ასე სურს მაესტროს... ერთი თქვენს შორის უნდა დაიღუპოს! არჩევანი მაესტროზეა და შენ მისი ნდობის მოპოვება გჭირდება. ეს აუცილებელია, იოსებ! ხედავ, ხედავ, იოსებ, ბრძოლას კაენი იწყებს... იწყებს გარდასახვით. გარდასახვის შენც დაიწყებ და დამარცხებ კაენს. ამას, როგორც საკუთარ მარცხს, ისე აღიქვამს მაესტრო, მაგრამ ფარხმალს, რასაკვირველია, მაინც არ დაყრის. ამოუწურავია მისი შესაძლებლობები, იოსებ და რაკი შენ რჩები და არა კაენი, მაესტროც, გასაგებია და, მთლიანად ინდომებს, რომ თავის მხარეზე

გადავიბიროს. ახლა კი, იოსებ... — დაიხარა ომზირი, სული შეუბერა სანთელს და ჩააქრო, — ძლივს არ მოვასწარიო?! ზუსტად წუთნახევარში ჩავეტიეთ. რომ გაგვგრძელებოდა ექსპერიმენტი, აესხებოდა ფარდა ჩვენს ჩანაფიქრს და ამ ექსპერიმენტსაც თავის სასარგებლოდ გადაწყვეტდა მაესტრო... მერე ველარაფერს გაკუგებდით შეგმანტიმოსხმულს, შეუერთდებოდა წყვლიადს და გაწყვდიადდებოდა. ასე რომ, ცოტა ხნით მაინც შეგვიძლია დავმშვიდდეთ. თუმცა: კვირაა ხვალ და... და დღევ საოცრად დაიძაბება ჩვენთვის. მაგრამ მე თვალს გაღვენებთ, იცოდეთ... თუ თვალი აგვიხამხამდა, ეს იმის მაღწეველი უნდა იყოს, რომ წყვდიადის ფარდა გადაფარებია ჩარჩოს და შიგ მომხდარ მოვლენებსაც თვალს ველარაფერზე უკვე... ვერც დაგხმარები, იოსებ. ისევ შენ უნდა იფარგო გულზე მიიდე ხელი და მიჰყევ კიდევ შენ შენს გულისთქმას.

— ამის შემდეგ ცხრამდე დავითვლი უნდა უნდა მოვხუჭო თვალი. თუკი დამინახე და ჭვარიც გადაიწერე, უნდა შევწყვიტო სუნთქვა და მეც გადავიწერო ბირჯვარი. დიქრით მაინც. მთავარია: ქაჯეთის ციხეში მიმდინარე მოვლენების მოწმე და მოწამე ვიყო... მერე კი სამოქმედო გეგმასაც ერთად შევადგენთ. კარზე დააკაკუნეს ამ დროს.

— შემოდითო, გასაძაბა ომზირმა და სალომე დედა და კრავი შემოვიდნენ. — ყავა სალომე დედამ შემოიტანა, კრავიმ — ნამცხვარი.

...თერთმეტ საათზე კრავი და იოსები წავიდნენ.

— ატირდა სალომე დედა. — ომზირ... გული ავს რომ მიგრძნობს?! ამ ჩემ გულს რა გუთხრა მე! მეტყვის გული და არ ამისრულდეს!

— დედა, დამშვიდდი! ნუღარაფერზე ედიჭირებ. მე თვითონ... შენი

ნერვიულობით შეიძლება მართლა შემიშალო ხელი და ამით საერთო საქმესაც დაუშავდეს...

სალომე დედამც ამოიშშრალა თვალები და ნაძალადევად გაიღიმა. ჯეროდა იმას თავისი შვილის. დარწმუნებულიც იყო მის ყოვლისშემძლეობაში, ევედრებოდა მამაზეციერს, რომ არ მიეტოვებინა ომზირი ამ შეპირების ჟამს და ხელი მოემართა მაესტროსთან შეჭიდებულისთვის.

წამოდგა და გავიდა. ახლა ომზირიც წამოდგა თავისი ფიქრის საგარძლიდან. ანთო სანთელი და ხელმარჯვნივ დაიმაგრა. წინ სარკე დაიდო და შიგ ჩაიხედა.

— ყველაფერი სწორადაა. სანთლის ალი არ ჩანს სარკეში... მგონი არაფერი მეშლება. ვიწყებ მედიტაციას სარკეში! და გადაიშალა ყველაფერი მისი ცნობიერებიდან: მხოლოდ სარკე, ომზირი და მისი გამოსახულება ამ სარკეში.

თავის ფიქრის საგარძელში ზის მაესტროც. ათამაშებს ფიქრს და ფიქრსვე ეთამაშება, მაგრამ თვალსაც არ აცილებს იოსებ ნიუჰარაძესა და კაენ ადამაძეს.

ეს ფიქრის თამაშიც დაასრულა მაესტრომ და წანოიძართა საგარძლიდან, — ერთი რამ მეც მისწავლა ომზირ თავდგირიძემ... ამ ჩემს საგარძელს მეც ფიქრის საგარძელი შევარქვი. მამ... მე — მაესტრო — შავი სილუეტი და... ომზირ თავდგირიძის მიმბაძეველი?! — მარჯვენა ხელი აიჭნა მაღლა და ბრძანა: — სმენა და გაგონება! — მთელი მისი არსება ბრძანებდა, ბრძანება იყო თვითონ მაესტრო და სმენად ქცეულიყვენ კაენიცა და იოსებიც.

— სმენა და გაგონება! თქვენ უღაბნოში მიხვებათ... არა, უღაბნოში იოლია! ჭიაობი ხომ არ მოვიშველიოთ?

ჭაობი იყოს! შენ — ჭაობში, იოსებ! შენ კაენ კი... მაინც — უდაბნოში... კაენ, ამ უპირატესობით ინიტომაც გასარგებლებ, რომ იოსებთან შედარებით ხნიერი ხარ, ამ შედღავთსაც ამიტომ გაძღვე! — ხელი ძირს დაუშვა მაესტრომ და იოსებმაც ჩაიყურყუმელავა წებოვან ჭაობში.

იქით კაენი ისრუკება უდაბნოში. აჭერს ცხელი მზე და უჭირს კაენ აღმაძვსაც;

მაინც მიიწვეს წინ.

ამოიყურყუმელავა იოსებმაც ჭაობიდან და ღრუბლებიდან გამათავისუფლებული მზისკენ გამაბოტა.

იქ, შოორს, თითქმის მზესთან, ომზირი დალანდა იოსებმა და ძალაც მოეცა: — ომზირი ჩემთანაა! არ მიმატოვებს, მაგრამ თავისი სათვალთვლო პუნქტიც რომ არ უნდა მიატოვოს?! ფიქრის საფარქელში უნდა იყოს ახლა და თვალს ადევნებდეს ჭაფეთში მიმდინარე მოვლენებს.

გულმა ომზირისკენ გაუწია, — კაცური კაცია ომზირი, გაჭირვებაში მნახა და გამოიმჩნა. შეიძლება საფრთხეშიც ჩაიგდო თავი, მაგრამ მე დამაყენა ფეხზე, დაკარგული იმედი დამიბრუნა! მაგრამ ეს ომზირი იქნებ არცაა ომზირი და მაესტროა ომზირის ნიღბით... ნუთუ მცდის და... მაესტროა, მაესტრო! ომზირი იმის უფლებას როგორ მისცემდა თავს, რომ მიეტოვებინა თავისი საგულშაგო! მაესტროა, მაესტრო! — სუნთქვა შეეკრა და აქედან ასიოდე მეტრის მოშორებით კიდევ ერთი შავი სილუეტი დალანდა და ისიც — ომზირი!

ესიც ზელს უქნევს იოსებს.

ტყუპისცალივით ჰგვანან ერთმანეთს, მაგრამ როგორ ამოიციოს მაესტრო რომელია, რომ მაინცდამაინც მისკენ გასწიოს, ომზირში არ შეეშალოს

და ის დიდი დაწყებული საქმეც არ ჩაუფლავდეს. გულს უნდა მიენდოს... გული ომზირისკენ გაუწევს და სინამდვილეში იმის საწინააღმდეგო გადაწყვეტილება უნდა მიიღოს.

კარგად კი მოიფიქრა!

— იოსებ! იოსებ! — ერთიც ეძახის და მეორეც, — განიწმინდები შენ ჩემს განსაწმენდელში... სალხინებელში.

და ნეტა რომლის განსაწმენდელში შევა იოსები და განიბანება?

აჰა, მოაღწია პირველამდე, შეიხედა იმის განსაწმენდელში და აუფანცქალდა გული. აქ ყველაფერი სადადაა მოწყობილი. საპონიც უბრალო დევს სასაპნეში და პირსახოციც უბრალო, ტილოსი: „ეს ხომ ომზირია, გულიც ამისკენ მიმიწვეს, მაგრამ მაესტროს თვალის ასახვევად ზურგი უნდა შევაქციო ომზირს. მე დღეს მაესტროს დავუმტკიცებ ერთგულებას...“ — გაივლო გუნებაში. (კი არ უფიქრია?!).

ჰოდა, განერიდა იგი ომზირს.

იარა, იარა ჭაობში, იარა გულის გაწყალებად და მეორე, ცრუ ომზირის წინაშეც წარსდგა.

ახლა ამის განსაწმენდელშიც შეიხედა და თვალი მოჭრა აქაურმა ბრწყინვალეობამ: ოქროს სასაპნეში ოქროსფერი და საოცრად სურნელოვანი საპონი, რბილი, სალბუნა პირსახოცი ოქროსფერ საკიდზე და: უჩვეულო სიმდიდრე — ოქროს განსაწმენდელი მართლაც!

იოსებმა წყალი აქ მოუშვა, განიბანა და გამოვიდა ოქროს განსაწმენდელიდან.

— იოსებ! შენი არჩევანი ერთადერთი და სწორი არჩევანია! შენ შენს გულს მიენდე და გულმაც არ გიღალატა. მე მაესტრო ვარ... შენ ჩემთან ყოფნა არჩიე და... მე — მაესტრო შენი და შენ კი — შეგირდი ჩემი.

იოსებმა თავი ძირს დახარა და ნათელი ჩაიყენა თვალებში.

— გულმართალი კი ყოფილხარ, მაგრამ როგორ? — მხრები აიჩეჩა მაცეტრომ, — მაგრამ ის ეჭვი, რომ... ზომ არ გამომოჩნა ისეთი რამე, რომ... — გულში კითხულობს, — ყველაფერი მისხალ-მისხალ რომ მაქვს გათვლილი?! „თითქოს არც იცოდეს, რომ მისგანვე ვარ ხელდასხმული...“ — ფიქრი მსწრაფლ მოთოკა იოსებმა და თბილი გულით გაიღიმა, — მე ვიხედები მაცეტროს ტვინში და ვკითხულობ, —

ამჯერადაც მოახერხა, რომ არ გამხელილიყო მისი ნამდვილი ზრახვა და კრძალვით ახედა ოსტატს.

კაენსაც ორი მაცეტრო შემოხვდა წინ. იმანაც ამოიკნო თავისი პატრონი და ისიც განიბანა იმის განსაწმენდელში. „ესეც ჩაბარდი თავის პატრონს!“ — ირონიულად გაიღიმა მაცეტრომ და ხელი ლოყაზე მოუთათუნა კაენს.

გამოცდას ორივემ გაუძლო. ერთიც კმაყოფილი იყო და მეორეც...

— იოსებ, მომილოცავს გაბედნიერება, გულში შენ და კრავის ჯვარი დაგიწერიათ თურმე ღვთისმშობლის ეკლესიაში. მაგრამ არ გასაყვედურობ. მთავარია შენ ჩემთან იყო. მაინც მომილოცავს! ააა... აგერ ჩემი კაენცი! ყველა აქ ყოფილვართ. აი ის წიგნიც... ხელში რომ მიჭირავს. სახელმძღვანელოდ უნდა იქცეს ყველა იმისთვის, ვინც ჩემს ციხეში შემოდგამს ფეხს. და... ფეხს მოიკიდებს! მე ახლა პირველ ნარკვევს წაგვიკითხავთ და იცოდეთ, არაფერი გამოგჩრქოთ!

„აღსრულდა, აღსრულდა!“ — გულში წამოცდა იოსებს, — მაცეტრო მართალია, არაფერი გამოგჩრქოთ, რომ ბრძანებს“.

მაცეტრომ ღრმად ჩაისუნთქა ჰაერი, მერე მთლიანად ამოისუნთქა და მიმოიხედა ირგვლივ. წიგნი გადაშალა: პირველწყარო — მეთორმეტე საუკუნე: ქაჯეთის ციხის პირველი ტყე — ბინადარი ნესტან დარეჯანი — დიდი სულის მატარებელი. ჩვენ უნდა დავუფიქროთ ამ სულს და მისი მიჯნურიც დავიმოწხოთ ასე, სწორუბოვარა რაინდი, მეფე და პატრონი თავისი ხალხის. მხოლოდ ნესტან-დარეჯანის წყალობით თუ შეგძლებოთ ტარიელის ჩვენს სამსახურში

ჩაყენებას... აქ მთავარია: დაითრგუნოს ნესტან-დარეჯანის დიდი და მოსიყვარულე სული და ტარიელის ზვიად სულსაც მაშინ მოვევლება!

მინაწერ — გაფრთხილება ქაჯთათვის:

უფრთხილდით ავთანდილისნაირ ადამიანებს: ისინი მაინც შემოადგენენ ქაჯეთის ციხეში, რადგან შეუძლიათ წყლად ქცევა... ავთანდილისნაირ ადამიანებს წყლის ადამიანებსაც ეძახიან ჩვენში. მერე და: ერთხელ მაინც რომ ჩაიხედონ ამ ჩვენს შავ წიგნში, გრძნეულნი ხდებიან თვითონაც და შეუძლიათ ჩვენც კი გადაგვამეტონ მერე ამ ხელოვნებაში... ამის მერე მათთვის ბევრი რამ ხდება ხელმისაწვდომი და სიცნაურიც. თამარის კარის ქრონიკებიც გვაუწყებენ ქაჯეთის ციხის აღების ზოგიერთ ფრაგმენტებს. ეს სამარცხვინო ფურცლებია ქაჯეთის ციხის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში.

ამბობენ, წინასწარმეტყველებენ, რომ მეოცე საუკუნის მიწურულს გამოჩნდება ერთი ავთანდილისნაირი ვინმე, რომლის სახელი დაფარულია ჩვენთვის და ოცდამეერთე საუკუნის დადგომამდე რამდენიმე წლით ადრე (ეს თარიღიც არაა გახსნილი ჩვენთვის) უნდა აღსრულდესო წერილი იგი: აი, ის

ავთანდილისნაირი კაცი კვლავ ჩაიხედავსო თითქოს ამ შავ წიგნში, აღიკუთრებდა ჩვენი ცოდნითა და გამოცდილებით და ომს გამოგვიცხადებს, ჩამოიქცევა ჩვენი ციხე-ქალაქის ჭერი და კედლები, ფარდა აეხდება ჩვენს საიდუმლოებას და... — კითხვა აქ დაისრულა მაესტრომ და თვალი განგებ შეაჩერა იოსებზე.

აქ იოსებიც გულს გარეთ დაიწვებს ფიქრს და სანამ მიუხვედბოდეს ამის მაესტრო, იქნებ სწორი და უტყუარი გადაწყვეტილება იმიდოს: „ავთანდილისნაირი ვინმე ხომ მე ვარ, მე შემოვადწიე ქაჯეთს და ამ საიდუმლოებასაც მე უნდა ავხადო ფარდა, მაგრამ კანკაღი რომ იცის ყველაფერი? იქნებ ეჭვობს და... აბა, რას გაუგებს მაესტროს კაცი? თუმცა... ხომ მაინც ვერ შეაფასა მაესტრომ ჩემი შესაძლებლობები? მე კიდევ დამარჩენია დრო და მერე: ომშირიც ხომ მხედავს და... თამაშს იგი წარმართავს უკვე!... — აქ ჩაიწყვიტა იოსებმა გულს გარეთ გამოტანილი ფიქრი და თვალი გაუსწორა მაესტროს.

— მაინც რა დაერქვას ჩვენს დღევანდელ მეცადინეობას, იოსებ? შენც იფიქრე ამაზე, კანკ! ჰო, რა დავარქვათ და... თვალები მოწყურა მაესტრომ, — რა დავარქვათ და... არაფერიც არ უნდა დავარქვათ! უბრალოდ: შეხვედრა პირველი, იქნება შეხვედრა მეორეც და ა.შ. ახლა ეცადეთ გაიანჯროთ, რაც გამოგივლიათ და როცა შავი წერტილი აციმიკმდება ჩემს წყვილიადისფერ კარზე, მაშინ შემოდით! — ბრძანა შავმა სილუეტმა და თითქოს არც ყოფილიყოსო, ამოშშრალდა იქაურობიდან.

აქეთ — იოსები, იქით — კანკ აღმაძე (ორივე ასე დაბღვერილი და ფერწყასული).

ეფლობიან თავთავიანთ ფიქრებში:

„მე ვგრძნობ მაესტროს მწველ მზერას... მისი ყური ისმენს ყოველივეს...“ — ისევ გულს გარეთ ფიქრობს იოსები. გულში კი აი, რას ამბობს: — მაესტრომ ყველაფერი იცის, მისთვის დაფარულიც არაფერია! მე მივალ მაესტროსთან... არა, არაა სწორი ამ აზრის ასე ფორმულირება! მე მივალწვევ, მე შევალწვევ, ავალ მაესტრომდე, ავმალდები. ნეტავი ავმალდებოდე მე მაესტრომდე?!

და ისმენს თავის თავთან განმარტებული მაესტრო იოსების გულის ფიქრებს; მაგრამ არ იმჩნევს, თუმცა გული უწყუხს სიბრაზისაგან: „ხედავთ იოსებ ნიჟარაძეს?! ხედავთ, რა მოუნდომებია?! ყოჩაღ! ჰო, როგორ იტყოდა ამ დროს სუფოროვი? „შემიკვცვენიაო ის ჯარისკაცი, გენერლობაზე რომ არ ოცნებობდესო!“ მეოცნებეა იოსებ ნიჟარაძე... ამას რომ დავიმორჩილებდე... ხომ გავანადგურებდი ომშირ თავდგირიძეს და... იიმიასაც გამოვუტყუებდი უკანასკნელ ომს! მაგრამ მეც ხომ იოსებივით არ ვოცნებობ?! არმაგედონთან... არმაგედონი! და მაინც რანაირი ჯადოსნური ჩარჩო ჰქონია ომშირის? ჯადოსნური ჩარჩო — სარკე და... არ შეიძლება კიდევ მეორე, ასეთივე სარკე-ჩარჩოც არ ჰქონდეს ომშირ თავდგირიძეს... როგორ ვერ მოვიფიქრე, როგორ ვერ მივეხვედი ეშმაკობას?! — ჩაჯდა თავის სავარძელში და თვლებმა მოერიან: „და მაინც ვერ არის ეს სავარძელი ფიქრის სავარძელი, რაღაც სხვა უნდა იყოს... იქნებ ოცნების სავარძელი? არა! რატომ, რატომ ვერ მომიფიქრებია?! თუმცა რა დროს ამაზე ფიქრია, როცა... ჰო, კრავიც არ უნდა გამოძრჩეს მხედველობიდან! რატომ, რატომ არ გამოდის ჩრდილიდან?

დელავს კრავი. შეიცვალა მისთვის ცხოვრების რიტმი. საზრუნავიც მომატებია. იოსებიც რომ ომშირივით მოსავლელი და ხელით სატარებელია?! აგერ მეორე დღეა, არ გამოჩენილა და არც არაფერი დაუბარებია.

სახლიდან კი გავიდა იოსები, მაგრამ როდის შემობრუნდება, ეს უკვე აღარ უწყის. — დაფურცავდი ომშირს, მაგრამ დაკავებული რომ იყოს?! რაღაც ხდება და არ შეუბნებია. იცის ომშირმა ყველაფერი, იმას ყველაფერი მოესხენება, მაგრამ... ვერ შევაწუხებ: მაგრამ რაღაც ხდება იმათ თავს და....

ვგ ერთი პრობლემა! არის მეორეც და თითქმის გადაუწყვეტელი: სასაღილო „სათნოება“ ეს უკვე რამდენიმე კვირაა, რაც კაფე-ბარ „სიყრმეში“ გადასული. თითქოს და აქ უკეთაღ ემსახურებიან მარტოხელა მოხსუცებსა და ინვალიდებს, ბავშვებსაც უფრო ღმობიერად ეპყრობიან და კერძებიც შედარებით ხარისხიანად მზადდება. მაგრამ რაღაცნაირი შებოკილობა იგრძნობა მაინც: (ანდა სიყრმე და ხანდაზმულობა ზოგიერთის აზრით ერთ სიბრტყეზე როგორღა მოთავსდეს?)

— ჩემ ბაბულებსაც უხილავი და გაუგებარი რამ ჩასახლებიათ სულში, შიშს დაუხსადგურებია ამ ვრცელ დარბაზში და... დაუკარგავთ ჩემებს მოსვენება, ამას ისიც ემატება, რომ ერთობ უჟმური კაცია კაფე-ბარის დირექტორი. მართლაც და რა უნეში ვინმეა?! საუბარიც კი ჭირს ამ კაცთან, — თავისთვის ამბობს კრავი და გული ეთანადრება, — რა იქნებოდა ერთი პაწია შენობა გამოეყოს „სათნოების სასახლისთვის?“ ეს მომხვეჭელი...

მაინც როგორ გამოიბედა?! ერთმა მებაჟემ ცხვარი გამოიმეტა „სათნოების

სასახლისთვის“, ჩემი ბაბულებისთვის და...

— ქალბატონო კრავი... — შემოესმა კრავის კაფე-ბარის დირექტორის ცოტა არ იყოს თავხედური ხმა, — ორმოცდაათი ათასი რუბლია საქირო! ხომ იცი, სამზარეულოში შესაძენია რაღაც-რაღაცეები, გვაკლია გაზის ბალონებიც, კინაღამ არ დამავიწყდა... და ხომ იცი, ცვდება მოწყობილობა და...

— მერე და საიდან მოგიტანოთ მე ამდენი რუსული რუბლი? — მხრები აიჩეჩა კრავი, — ანგარიშზეც რომ არაფერი დამრჩა?

— საიდან? ჯერჯერობით: მებაჟის ის ცხვარი უნდა დათმო! გავიყვან ბაზარზე და დავგეგავ... — შეპარვით იცინის კაფე-ბარის დირექტორი, — ეკლესიაშიც შევიარე და... იქაც მოველაპარაკე... ორ ცხვარს და ორ ტომარა შეაქარს კიდევ მომცემენ თქვენის ნებართვით, კრავი ბატონო და...

— თქვენ მოგცემენო? მერე და თქვენ რა შეიშო ხართ? — მართლა გაიკვირვა კრავი და თვალი გაუსწორა კაფე-ბარის დირექტორს.

— თქვენის ნებართვითო, ხომ გითხარით!

— მერე და... ვინ ბრძანდებით თქვენ... მერე და რა უფლებით შედიხართ ეკლესიაში და ითხოვთ „ჩემის ნებართვით?“

— თქვენი სახელით-თქო...

— ჰო, თუნდ ჩემი და ბაბუშეების სახელით! აკვარაზენებთ საქმეებს, რა თქმა უნდა, თქვენთვის... ჰოდა: ჩემი სახელითა და ჩემის ნებართვით არსადაც არ განაზოთ მისული, თორემ...

— თორემო? ნუ დელავთ, ბატონო კრავი, შაპატივით, ქალბატონოო, მინდოდა მეთქვა, — ბრაზი გულში ჩაიკლა კაფე-ბარის დირექტორმა, — ნუ

დელავთ, ქალბატონო... დავაშავე უნებლიეთ, მეგონა ერთ საქმეს ვაკეთებდითო...

„გარეწარმო“, გაიფიქრა კრავიმი, მაგრამ თქმით აღარაფერი უთქვამს.

კადე-ბარის დირექტორს კი ლაპარაკის საღერდელი აშლოდა და ძნელად თუ შეაჩერებდით აწი: — იქნება ისე, როგორც თქვენ გნებავთ, ბატონო კრავიმი... უკან ვიხევე, მაგრამ იმ ცხვარის დათმობა მაინც მოგიწევთ! თქვენმა ბაბუშკებმა რომ ცხვარი არ მიირთვან, ამით ცა არ ჩამოიქცევთ თავზე, — ჩაიხიზნითა თავისთვის, — შეიძლება აწყინოთ, კრავი ბატონო...

„ისე მელაპარაკება, როგორც კაცს და ისიც დამცინავი ტონით... იქნებ ასე სჯობდეს...“ — გაიფიქრა კრავიმი, მაგრამ სულ სხვა რამე იკითხა: — მერე იმ მებაჟის რა ვლთხრა, შემოწირულ ცხვარს რა უყავით, რომ მკითხოს?

— ის მებაჟე, სიტყვას გაძლევთ და გერადფრსაც ვერ გაიგებს... არა და... — კადე-ბარის დირექტორმა სქელი ტუჩები მოკუმბა და კბილებში გამოსცრა, — არა და გაგყრი აქედან შენ ბაბუშკებს და შენც იმით მიგაყოლებ, ბატონო კრავიმი! ეს კადე-ბარი პრივატიზებული მაქ... საზღვების ობიექტი მაქ მხედველობაში, რესტორანი, სასადილო: ყველაფერი ეს შესყიდულია უკვე. ასე რომ, *Парадом команду Я!*

— გისმენთ, გისმენთ, ბატონო ჯემალ... ვატყობ, კიდევ გაქვთ სათქმელი, ამოთქვით, ამოირეცხეთ გული...

— თქვენ მაინც დათმობთ მებაჟის ცხვარს და დავთმობ მეც... რაღაც-რაღაცებს, მერე და ბაბუშკებისთვის, კრავი ბატონო, უპ, რავა მესულუბა ყოველთვის, ქალბატონო კრავიმი, ცხვრის ხორცი მაწყენარია... ბაბუშკებისთვის. ბავშვებისთვის ერთ ბარკალს მოვხარშავთ და კმარა! მეორეც: სამზარეულო სახსრებს მოითხოვს და

თქვენც უნდა გაიღოთ ამ გარკვეული სახსრებისთვის საქმით თანხის გარკვეული წილი. მერე კიდევ: ტრესტის ვალი გქონიათ თურმე, ტრესტს კი ჩემი ვალი აქვს და... უნდა გავსწორდეთ მე და შენ, კრავი ბატონო! ბატონი კონიც გიბარებთ... აბა, კრავი ბატონო?!

— თქვენ ბატონ კონის გადაცემით, რომ მე მისი თანამშრომელი არ ვახლავარ და კი არ უნდა დამიბაროს, არამედ მანახოს, თუკი გვირდები, ან დამირეკოს. ცხვარი კი უნდა დაგეთმოთ მართლაც. მოვიფიქრებ რაღაცას.

— ეკლესია კიდევ ორ ცხვარს რომ გვპირდება და კიდევ...

— იქ კი... დაფიქრება ხომ არ გმართებთ, ბატონო ჯემალ... შორს ხომ არ შემოტოპეთ?! გირჩენიათ, შედგეთ, სანამ გვიანი არაა! ეკლესია, ეკლესიაო, გაიძახით წამდაუწყებ და პირველად არასოდეს გადაგიწყვრიათ... თქვენ თქვენ საქმეს მიხედეთ და ჩემ საქმეში...

— ცხვირს ნუ ჩივყოფ, არა, კრავი ბატონო?

— ჰმ... ჰოო... გუშინდელი „ბორში“ „ბალანდა“ იყო, მითხრეს, სხვათა შორის...

— ვინ გითხრა?! — წამოიძახა კადე-ბარის დირექტორმა და საჩხუბრად განემზადა, — ვინც ეს გითხრა, ვერც გაიჭაჟანებს ჩემ „სიყრმეში“! იცი, ვინ და რანი არიან შენი ბაბუშკები?! ძველი ბოზები, კრავი ბატონო, პროსტიტუტკები... გამოვიძიე მე... ყველას ისტორია ვიცი! ეგოსტები და... შენ გგონია, რომ დაგიფასებენ?! აი, ნახავ! ისე გატყენენ გულს, რომ თავბრუს დაიწყებ. აი, ნახავ, თუ არ იხანებ, თუკი ისე არ მოიქცევი, როგორც მე გირჩევ ამას! კრავი ბატონო!

— მემუქრები კიდევ! მაგრამ ეს შენი საქმეა... ცხვარი კი მართლა ვთმობ, მაგრამ იმ ცხვარივით თუ იქნებით ბაბუშკებთან, მართლა მოიგებთ... —

სული მოითქვა კრავიმი და წარბშეკრულმა განაგრძნო: — კრავი კი ვარ, ბატონო ჯემალ, მაგრამ მართლა კრავი არ გვეწოდო!

— არც მიფიქრია, ბატონო კრავი... ქალბატონო კრავი, თქვენ და კრავი ვინა თქვა?! არც მიფიქრია ასე...

— კარგი, კარგი... — შუბლი გაიხსნა კრავიმი.

— რომ მოგიკითხონ, კრავი ბატონო, მამატიეთ და სად იქნებითო, რა ვუბნებო?

— მინისტრთა საბჭოში... ერთი საათით გავდივარ, შენობის გადმოცემის თაობაზე, იქნებ გვედირსოს და... ექნებათ ჩემს ბაბულებს ერთი დიდი საკუთარი სახლი... „სათნოების სასახლე“ და თქვენც გეშველებათ, ბატონო ჯემალ...

— რომელი შენობა გნებავთ, კრავი ბატონო?

— თქვენი არა, დაშომშინდით, ბატონო ჯემალ!

— გიბარებენ, თუ... თქვენ ითხოვთ აუდიენციას, კრავი ბატონო?

— მე ვითხოვ აუდიენციას, მე! ეს თქვენ დაგიბარებენ დარგის მინისტრთან თუ მის მოადგილესთან და იმწამსვე მიცუნტულდებით. შეიძლება ტყავიც გაგაძიონ... ცხრა ტყავი აგხადონ. ჰო, კაი, ვხუმრობ, გულთან ახლო ნუ მიიტან ჩემ სიტყვებს... მალე დავბრუნდებით, რომ მიკითხონ... — გამოვიდა კრავი კაფე-ბარიდან და ჩაჯდა თავის ფურგონთან „მოსკვიში“.

და გაგორდა ბარათაშვილის ქუჩაზე ბორბლებზე მოსიარულე „სათნოების სასახლე“.

მინისტრთა საბჭოში „კაი ამბავი“ დაახვედრეს კრავის: „მალე დაგიხიზნებს ბაბუ და... როგორც ვიცით, სიურპრიზსაც გიმზადებს“.

კრავი გახარებული გამობრუნდა მინისტრთა საბჭოდან და „სიყრმიდან“

გამოსულ მარტოხელა მონასტრშინას გადაეცია. „მოსკვიშიდან“ გადმოვიდა და სახენამტრიალზე ქალს მიესალმა. რა გჭირთ, რა დაგმართვიათო? — თანაგრძნობით ჰკითხა. კინაღამ გული ამოუვარდა, ამ თხზმოც წელს მიტანებულ ქალს, თვლებში რომ ჩახედა.

დირექტორმა გამომავდით, წამოილტუნა აკანკალებულმა მონასტრშინამ, ფეხზე ძლივს რომ იდგა და მუხლები ევეთებოდა.

— შემოდით, შემოდით გლაფირა ნიკიტინა... მე იმას ვანახებ, როგორ უნდა ადამიანის დაზავება? ვასწავლი, როგორ მოეპყრას ჩემ ბაბუშებს! — წამოიძახა კრავიმი და შეურაცხყოფილი და შევიწხვნილი ქალი რის ვაივავლანით შეიკვანა სასადილოში, ყველაზე გამოსაჩენ ადგილზე დასვა და მხრებზე მოხვია ხელი, — ახლავე შემოვიყვან იმ ტუტუცს აქ და ბოდის მოვადგილებ, გლაფირა ნიკიტინა.

კრავიმიც მოივითხა დირექტორი და მოხუცებიც გარს შემოერტყნენ, — ეს კაცი კი არა, მხეცია ადამიანის ტყავში გახვეული; სულ ასე გვემუქრება! გვაგინებს... ეს თქვენ რომ ხართ და... თქვენ რომ არ იქნებით, ხომ მართლა გაგვზადა ტყავი!

— რამდენჯერ გავაფრთხილე და მაინც არ იშლის თავისას... — ჩაფიქრდა კრავი და ასეც დასკვნა ბოლოს: — განა მოიშლის მგელი მგლობას, მაგრამ გავუძლით უნდა... მოვიფიქრებ რამეს. ჰო, მართლა, სულ მალე თქვენი „სათნოების სასახლის“-თვის შენობას მიიღებთ, ბაბუმი თქვა ასე და ტყუილუბრალოდაც რომ არაფერს იტყვის, ამის ატყვინი“ ვარ მე! თქვენს მაგინებელს კი, მართლაც რომ მხეცს, ჩამოვაგლეჯთ კაცის ნიღაბს და ზოოპარკში მივუჩენთ შესაფერის ადგილს... მაგრამ... მიდით, ქალებო,

ღვთისმშობლის ეკლესიაში და ამ მხეცის სული შეგვედრეთ მარიამ ღვთისმშობელს...

— დირექტორი სამინისტროში ყოფილა... — უთხრა კრავაის ზეგზზარეულმა და წყნამაც გადაუარა კრავაის, — ახლა უზენაესში მელიან და მბატიეთ... ჭამეთ და ნულარ კანკალებთ, გლადფირა ნიკიტინა, იმ თქვენს მწკალებელს კი ისეთი დღე დავათენო, რომ...

კრავაი მართლაც მივიდა უზენაესში, მაგრამ ბაბუ გასულიყო, უთხრეს და ვერც ვერავინ გეტყვის, უკან როდის მობრუნდება.

უზენაესის შესასვლელში ბატონ რამაზს შეყრია პირისპირ და პირველ კაცთან მოსვლის მიზეზიც გაუმხელა მისთვის. ბატონი რამაზიც შეპირებია, ყველაფერს გავარკვევო და დანმვიდობებია კრავაის, თავს არ გავიდა ეს მართლაც რომ ტვინგახერტილიო, დაუქაღნია ასეც, — ჰო, მართლა, ბაბუ გასულია დღეს და არც დაბრუნდება, ისე კი... სამახარობლო მერგება შენგან! არ გაგიკვირდეს, ბაბუმ რომ დაგიბაროს ამ მოკლე ხანში და... საიდუმლოდ მითხრა, მაგრამ როგორ არ მეთქვა?! რესტორანი „გემო“ ხომ იცი? აღარ ფუნქციონირებს და იმის გადმოცემას აპირებს შენთვის და შენი ბაბუშეებისთვის... არ გამცე, თორემ... კაი, გაწყენთ, ქალბატონო კრავაი, ამდენი კაი ამბავი, მეჩქარება ახლა და... ხომ გახსოვთ ჩემი ტელეფონი, ხვალ პირველიდან ორამდღ დამირეკეთ... აუცილებლად! — თქვა ბატონმა რამაზმა და გავიდა შენობიდან.

სიხარულის ტალღა სასულეში გადაცდა კრავაის და გაბზული ხველა აუფარდა. სული ძლივს მოითქვა.

და ასე რომ მოუხაროდა, არ ეძინა თურმე „სიყრმის“ დირექტორს. იმან უკვე იცოდა, რომ უჩივლეს ბატონ რამაზთან, ბაბუს რეფერენტთან და

მრჩეველთან და რის შესახებაც ზედმიწევნითაც მოუხსენებიათ დარგის მინისტრის მოადგილისათვის.

— მოერიდეთ ამ ქალს, ხომ გითხარით, ხომ გირჩიეთ! — აღრიალებულა დარგის მინისტრის მოადგილე, — მაგრამ ახლა რაღა ვქნათ, როგორ წამოვყენოთ წაქცეული კაცი? კაი, დაგეხმარები კიდევ ერთხელ და... ვეცდები საერთო ენა გამოვნახო ბატონ რამაზთან, შენ კი... მართლა ჯეშალავ, შემოირიგე ის მონასტრისწინაა, თუ... სხვა ბაბუშეებსაც შემოირიგებ იმით... ისე: არ გირჩევ ამ ქალთან ობოზიციაში ყოფნას. მართალი გითხრა და... ყოჩაღი ქალია! ერთი ამისთანა ქალი მყავდეს დარგში და... უჭირს ასე და... თავისი გააქვს მაინც, ბაბუ რომ ბაბუა, იგიც ანგარიშს უწევს... ბოლოს მაინც შემოირიგა და... გენიოსია ბაბუ! ზოგი მოყვარეს გადაიკიდებს მტრად, ბაბუ კი... მტრად ყოფილს მოისვენებს გვერდით და... დიდი დიპლომატია ჩვენი ბაბუ, დიდი პოლიტიკოსი, ეს ერთი სიკეთე ხომ მაინც ჰქნა პირველმა პრეზიდენტმა?! ჰოდა, ჯეშალავ, შე მართლა ზირიკლო და... მართლა ზეგნელო... შენი ზეგნური რომ არ გამოუყო, არ იქნება?! ახლა დაფაცურდი და... ნემსის ყუნწში გაძვრი და... ნახე მონასტრისწინა, მკვდარიც რომ იყოს, მაინც მონახე და მოუბოდიშე, მიეფერე და... სუფრის თავში დასვი ისა და... თუკი ვინმე ჰყავს მახლობელი და ძვირფასი... უნდა გადოუყოყნო კრავაი თავდგირიძეს და... მერე შეიძლება თავიდანაც მოვიშოროთ... ეს სუფრა იმათთვის, ვისაც არ უსადილია დღეს, გიჟგვი?! თავი მომაწონე, თვარა თუ გული ევიაყრე შენზე, ხომ იცი, და... წასულია მაშინ შენი საქმე! ზმა! იუფჩე, თორემ გამოგაბუნძულებ „სიყრმიდან“ და... მართლა შენი ხომ არ გგონია

„სიყრმე?!“ — ადგილიდან წამოიწია დარგის მინისტრის მოადგილე და კუთხეში ატუშულ რიგითი ღირეკტორის კარისაკენ მიანიშნა. — თავი არ გამაბეზრო, ჯეშალავ, თვარა... ჩემი მოყვანილი კი ხარ, კიდევ მეტი — ნათესავიც ხარ ჩემი, მაგრამ მაინც არ დაგინდობ... აღარ დაგინდობ! წადი ახლა ქუანასწავლი და...

...და ეს კვირა დღეც ღირეკტორისა იყო!

კიდევ უფრო გაქაბუქებული შემოვიდა „სიყრმეში“ ზურგმომაგრებული რიგითი ღირეკტორი და მოჰყვა ბოლთის ცემას. მერე გამოერკვო თითქოს, ოფიციალტვიტ დატრიალდა, თვითონ ემსახურებოდა გაკვირვებულ მოხუცებს, ენაც რომ მოითაფლა?! დაითბო და ლამის გადნა იმათი სიყვარულით!

ჩამოარიგეს კერძები და ამ დროს სახელდახელოდ შექმნილი კომისიაც ეწვიათ ბატონი რამაზის ხელმძღვანელობით.

გაიკითხ-გამოიკითხეს ამბავი, როგორ ბრძანდებოდა, ხომ არაფერი გიჭირთო და ყველაფერსაც შეპირდნენ ბაბუშეებს. სუფრის თავში მონასტირშინა იჯდა თვალეზგაბრწყინებული. უთხრეს, შენ ნუ გეშინია და შენთან საუბარი სურს ამ კომისიის თავმჯდომარესო. მონასტირშინა უცებ მოეშვა და გუნება გაუფუჭდა: — მე ვარ დამნაშავე, ბოროტი დავღვარე და... თუ შეიძლება, მაპატიეთ... ჩემი ქალიშვილია რუსეთიდან ჩამოსული და იმას მოვიყვან. მთელ დღეს იმუშავებს დამლაგებლად, ოღონდ ნუ გამაგდებთ აქედან, — ნიკაბი უკანკალებდა საცოდავ ქალს.

— ვინ გითხრათ, რომ ვაგდებენ?! პირიქით, გლავირა ნიკიტინა! თქვენთვისაა ჩვენი „სიყრმე“... — კიდევ უფრო დატკბა „სიყრმის“ ღირეკ-

ტორი, — მე, ჯეშალ ისმაილოვიჩი ყველაფერს გაგაქეთებ იმისათვის, რომ აღარასოდეს გაგიჭირდეთ თქვენ... კიდევ რა მოგართვათ, გლავირა ნიკიტინა? რა გენატრებათ? თქვენ ყველაფერი გექნებათ ჩვენი მინისტრის მოადგილის შემწეობით, რასაკვირვლია!

უსმენს დარგის მინისტრის მოადგილე თავის რიგით ღირეკტორს და კმაყოფილია მისით:

— თქვენ მართლა გექნებათ ყველაფერი და იცით, ვისი წყალობით? ამაზე გიყვიათ?! — თავისი რიგითი ღირეკტორისკენ გაიშვირა თითი, — კია ენამყრალი, მაგრამ კეთილი აქვს გული... ერთხელ ვაბატოთ და... ჯეშალავ, იცოდე და... — მიუბრუნდა დარგის მინისტრის მოადგილე თავის ხელქვეითს და თითი დაუქნია, — ეს უკანასკნელია იცოდე, თორემ დაემშვიდობე ჩვენს დარგს... უკანასკნელი გაფრთხილება იყოს შენთვის! ისე კი... — ოფლი შეიწმინდა და გაიღმა, — კი, კია ენამყრალი, მაგრამ... — ხმა გაიკაცრა, — თუმცა... მაინც არ ჩანს ცული ბიჭი! ხომ ხედავთ, ოქროს გული უფანცქალებს, გლავირა ნიკიტინა, ვაბატოთ ხომ?

— რა თქმა უნდა, თუმცა რა აქვს ამ პატიოსან კაცს საბატოებელი?! ნისაყვედურა, მაგრამ სამართლიანიც იყო მისი საყვედური! — ისევ შეეკუმშა გული გლავირა ნიკიტინას, — ხომ არ გამაგდებთ?

— ჯეშალავ, გეიგევი, რა აწუხებს ამ ქალს? მიდი, მიეფერე და... გათავებულია იმ ქალის საქმეც! — ეს ისე უთხრა დარგის მინისტრის მოადგილემ თავის რიგით ღირეკტორს, რომ ბატონ რამაზს არ გაეგონა.

რიგითი ღირეკტორიც გაღიმებული მიუხლოვდა მონასტირშინას და ხელზე ეამბორა, — მაპატიეთ, ქალბატონო გლავირა ნიკიტინა...

და გლავირა ნიკიტინასაც ცრემლი

მოერია სინარულისაგან, — ამას რას ვერჩი, ხალხნო, რას უნდა ვერჩოდე ამ კაცს, უფასოდ გვასმევს და გვაჭმევს და... თუ შეუძლია, აქეთ მაპატიოს... — სადაცაა ხმაბალა ატირდება გლადიონი ნიკიტინი.

„სიყრმის“ მთლად გაჭაბუკებული დირექტორი კი მოხუცებს მართლა ევლებოდა თავს, — კიდევ ხომ არ გინდათ რამე? თქვენ კი რას ინებებთ? დღეს ყველაფერი მაქვს თქვენთვის და... ბარემ ახლა შემეცვეთ, სვალსთვით, თქვენთვის არაფერი გვენანება ჩვენი მინისტრის მოადგილე გვაფედს კირვად და... არაფერიც არ მიგვაკლდება! ილოცეთ მინისტრისთვის და მისი მოადგილისათვის, რომ დიდხანს იყვნენ და...

და დარგის მინისტრის მოადგილეც გაიბადრა: — ითხოვეთ, რაც თქვენ გულს გაუხარდეს და...

ასეც უნდა დასრულებულიყო ეს დღე, მაგრამ...

კრავი დოქტორ ფაუსტუსს კითხულობდა, როცა ტელეფონი აწერიალდა. დაწვდა ყურმილს. რამაზი ვარო, უთხრეს კრავის... — დღეს „სიყრმეში“ ვიყავით. დარგის მინისტრის მოადგილეც გვახლდა. თქვენი მოხუცები კმაყოფილი არიან კაფე-ბარის დირექტორით. მონასტრის შინასაც ვესაუბრე. აღარ უჩივის, პირიქით, ამ კაცის მადლიერიცაა. თქვენ კი, ქალბატონო კრავი, სულ სხვანაირი სურათი დამინატეთ. მე არ შემძლია ყოველივე იმასა (ეს თქვენს თვალსაზრისზეა ლაბარაკი) და ყოველივე ამაზე (აქ ჩემს თვალსაზრისს ვუთხრობ) არ მოვასხენო ბაბუს.

— ბატონო რამაზ... თქვენ თვალი აგიხვიეს და... პატიომშინა ხომ არ გენიშნათ „სიყრმეში“? მერე და ეს ხალხი მე ორი დღით მყავდა დათხოვილი

უსახსრობის გამო... და მისი ასე მოწადინება გერაფრით გამოიგია... — ჩაფიქრდა კრავი.

— დირექტორმა მითხრა რაიონშია წასული პროდუქტების შესაძენადო და...

— მოუტყუებხართ! მთელი დღე ფულისთვის დავრბოდი, არც მიფიქრია რაიონში წასვლა, — გული მართლაც რომ ხელით ეჭირა კრავის, — მივერის, ასე როგორ გავაცურეს, ბატონო რამაზ, მაპატიეთ, ასე რომ მოგმართავთ, მაგრამ... — ტუჩები მოკეცა, — მაგენმა არ იციან ვისთან აქეთ საქმე?! ვერც თქვენ გიცნობთ, ბატონო რამაზ... ასე რომ... მე ვიწყებ და... ნუ გადამიდგებით წინ! — ყურმილი დადო და წამით ჩაფიქრდა, — ვიწყებო, ხომ ვთქვი და მართლა ვიწყებ! — ნომერი აკრიფა, — გამარჯობა! მე თქვენი „Soni“ მჭირდება... დღესვე. თავისუფალია? მოვდივარ! — ჩასძახა ყურმილში განარებულმა კრავიმ, — თქვენი მისამართი?

კრავიმ ჩაიწერა მისამართი და ბორბლებზე შემდგარი „სათნოების სასახლეც“ შეუღდა „ადმირალს“.

— მობრძანდით, მობრძანდით, ქალბატონო კრავი. ჩემი „Soni“ მზად არის თქვენდა სამსახურად. მეც ხომ არ გამოგყოლოდით? ყავასაც მოგართმევთ, დღეს უკვე... — დატრიალდა მასპინძელი შოკოლადი დატეხა და თევზზე დაუყარა.

— დღეს მე თქვენი „Soni“ უფრო მჭირდება, ვიდრე — ყავა, მაგრამ ყავაზე მაინც ვერ ვიტყვი უარს. და რაც შეიძლება მეტი ყავა და... შაქარი, რაც შეიძლება ცოტა...

ესლავე გაახლებთო, თქვა მასპინძელმა, — აგერ თქვენ — „Soni“-ც, — აუხსნა მუშაობის პრინციპი და თვალეში ჩახედა კრავის, — აიღეთ, „Soni“ თქვენს განკარგულებაში!

— ყველაფერი რაგზე იქნება... — გაიღიმა კრავიმ, — ახლა სწორედ რომ

მისწრებაა ყავა! — დილია და წამოდგა, მადლობა გადაიხადა და გახარებული გამოვიდა გარეთ.

ორშაბათი:

კრავიმი ადრე გამოიტანა პური პურკომბინატიდან და „სიყრმეში“ მიიტანა. დირექტორი შემოსასვლელში დახვდა.

— კრავი, მგონი უნდა დავამხო მე შენი მაღალი ტახტი! აწი უჩემოდ ვერაფერსაც ვერ გააკეთებ! შემოწირულობამაც, რაც რომ შემოგდის, ჩემს ხელში უნდა გაიაროს... ასე რომ, ჰკუთ იყავი და... მეცინება, რომ ფაფხურობ და... მე ვარ შენი ბატონი!

„ძლივს არ მოვასწარი ჩართვა?! ჰო, მუშაობს უკვე ჩემი „Sonit“, — უხარია კრავაის და ცდილობს, როგორმე გააღიზიანოს დირექტორი: — ჯემაღვ, შენ ხომ არ გინდა ჩემი ტახტი?

— რაო, ჯერ დაეიმშვენებ თუ?

— მაგრამ იქამდე, მე უნდა ჩამოვიდე ტახტიდან... — გაიცინა კრავიმი, — ან ჩამომაგდო ტახტიდან!

— ეგ არაფერი, გასკდი გულზე, კრავიმი! მე ეკლესიაშიც შევირბინე ამ დილით და... — სული მოითქვა დირექტორმა და ამოიხვნეშა: — იქაურ ზავზოზს მოველაპარაკე. ასე რომ, საღამოსთვის მზად იყოს შენი ფურგონი „ლაბაზო“! გადმოსატანია სამი მეშოკი შაქარი, გრეჩიხაც — სამი მეშოკი, ფქვილსაც შემპირდნენ... ხუთზე, იცოდეს! არ დაიგვიანო, თვარა მეინსნები!

„ძლივს არ მოვასწარი ჩამერთო?“ — სიხარულისაგან ლამის ამოუვარდეს გული კრავაის, მაგრამ დირექტორის უხეშმა ხმამ მაინც გააწყვეტინა ფიქრი:

— კრავი, დაეშვი დედამიწაზე! მაინც ვერ დამკვიდრდები იმ ზეციურ კოშკში... მე კი მექნება ყველაფერი! და ისევ შენი „ბაბუტკების“ წყალობით მოვიპოვებ მე ყოველივეს! შენ კი... თუ

ჰკუთ იქნები და მხარში ამომიდგები... ჩემი წყალობით აივსები შენც... ანდა, რატომაც არ უნდა გავმდიდრდეთ მე და შენ და კიდევ: იქნებ შევეწყოთ ერთმანეთს და...

— კარგია... კაია ოცნება... მერე და ხელისუფლება? ბრმები ხომ არ არიან ხელისუფლებაში? ბრმები და გამოკრუბულები... ყრუ-მუნჯები?

— კრავი, მე შენი ბაბუსი არ მეშინია! ბაბუ სულ ხომ არ იქნება მართლა? ერთი შენ და შენი ბაბუც!

„თურმე არც შენ გყვარებია ბაბუ! ესეც, ესეც იწერება, ბატონო ჯემაღვ! რომც არ იწერებოდეს ჩვენი დიდილოგი, ბაბუს მაინც ესმოდეს შეიძლება... ბაბუს ათასი ყური აქვს!“ — ფიქრობს კრავი და ეცინება გულში: „თქვენ, ბატონო ჯემაღვ, ისე გავს, არც თქვენი მინისტრის მოადგილის გეშინიათ?

— მინისტრის მოადგილე? — ღრმად ჩაისუნთქა ჰაერი „სიყრმის“ დირექტორმა და გადაიხარხარა: — ისიც შეჭამს ბებიაშისას! ხუთი ათასი დოლარი რომ ჩაფუთავლე, როგორ გგონია, შემეღევა ვითომ? შემეღევა და კაი ჩიტებსაც დეიჭერს! და ყოველი თვის პირველ კვირაში ამდენივეს რომ ვუთვლი კრიალოსანივით, რაო, არ მაძლევს მე იმის გარანტიას, მტკიცედ რომ ვიდე ფეხზე? ერთი იმ ჩემი მინისტრის მოადგილის... მონა პირწავარდნილი! ისიც აძლევს და ერთი არ მიუტანია თავის ღრობე?! აღარ იქნება დარგის მინისტრის მოადგილე... ერთი მისი დედაც!.. ასეა ჩვენ სისტემაში და მიჩვილ აწი სადაც გინდა და როგორც გინდა! დღეს კაპიტალია ყველაფერი და ამ კაპიტალს აგროვებს ყველა! ყველაფერს იყიდი ფულით! ფული ღმერთია! მე ყველაფერი ვიცი! გაყოფაც მხეჩრება და ჩვენც მოვილაპარაკოთ იქნება... ნომ ხედავ და... ქალიც მაგარი უნდა იყო შენ ჩემი აზრით! გაეკეთდები

მე და შენც გაგაკეთებ! მე და შენ შეუძლებელსაც შევძლებთ! კრავი, გავეთდებით ორივე! მერე და რამდენი ჰუმანიტარულია შემოსული?! შენ ადგილზე რომ ვყოფილიყავი... და რატომაც არ უნდა გავკეთდე ჩვენ?! ომია ჩვენში და ომიანობის დროს კეთდება ტკვიანი კაცი! წითელი ჯვარიც გამოვიყენოთ! სოცულზრუნველყოფის სამინისტროც და ჩვენი სამინისტროც! აღარ მახსოვს, იმ ახალმოყვანილებულ ორგანიზაციას რა ჰქვია, ნაწილი შევარდნაძემ რომ ჩამოაგალიბა და... რეგიონალური ორგანიზაციის გამგეობის წევრადაც ავირჩიეს მგონია, მოკლედ: უკეთესს ვერც ინატრებ კაცი!

— თქვენ, ბატონო ჯემალ, დაამთავრეთ უკვე? — აუღელვებლად იკითხა კრავი.

— კრავი, თუ ტკულით იქნები, ძალიან არ დაყვეს შენ ბედს!

— ტელეფონი მუშაობს?

— ვისთან რეკავ?

— ეგ შენი საქმე არაა უკვე!

— მაინც ვისთან რეკავ?

— დარგის მინისტრის მოადგილესთან.

— მაშინ კაბინეტში შემოდი!

— ჩვენი საუბრის მოწმე იყოთ გინდა? კეთილი... მადლობთ, ბატონო ჯემალ... — შედიან კაბინეტში.

დირექტორმა ნომერი აკრიფა, — მინისტრის მოადგილეა ხაზზე! — ყურმილი გადააწოდა კრავის.

— კრავი ვარ თავდგირით, თქვენი ნახვა მინდოდა, ბატონო დარგის მინისტრის მოადგილე... მოვდივარ უკვე, — თქვა კრავიმ და თვის ადგილზე დადო ყურმილი, — კიდევ ერთი ბრძოლა მომიწევს იქ... — კრავიმ ხელი გადაუსვა ყურმილს.

— მილიხარ?

— ჰო... დამტოვეთ ერთი წუთით, თუ შეიძლება... — ეუბნება კრავი

დირექტორს.

— კაი, კაი... — დირექტორი კაბინეტიდან გადის.

კრავი მარტო დარჩა და „Soni“ ამოიღო ხელჩანთიდან. გადაახვია უკან და ჩართო: — სულ ჩამიწერია, პირწმინდად... — გამორთო ხმის ჩამწერი, — ეს რომ სამინისტროში მოისმინონ და უფრო მაღლაც... საციმბიროდ გაუხდება საქმე ამ ჩემს ილზევებულ დირექტორს... და მართლაც: უნდა გადაშენდნენ ასეთი ადამიანები... თურმე მოვწონვარ კიდევ... არ მოშწონს მე ეს საქმე, მაგრამ რა გქნა? ამ დეგენერატის გულისთვის ხომ ვერ დაგვტრავ ჩემს „სათნოების სასახლეს“. ხმის ჩამწერი მთლიანად გადაახვია უკან და დიალოგის საწყისზე დააყვნა.

სამინისტროში ამრეზით დახვდნენ.

— უქმაყოფილო ვარ თქვენთან, — მხრები აიჩეჩა დარგის მინისტრის მოადგილემ, — ხომ მოვილაპარაკეთ, რომ მოხვიდოდით ჩემთან და მე მეტყოდით ყველაფერს, თქვენ კი უზუნაესში დაგვაბეზლეთ, ბატონ რამაზთან... მე გადამაბიჯეთ... ჯემალაი მართალი ყოფილა... — თქვენ, როგორც ვხედავ, აზვიადებით. კომისიამ კი სულ სხვანაირი დასკვნა გამოიტანა! — აქ ხმასაც აუწვია თანამდებობის პირმა და ხელიც დაჰკრა მაგიდაზე.

— გისმენთ, გისმენთ... მეც ვხედავ, სათქმელი ბოლომდე რომ არ გითქვამთ... — სულაც არ ღელავს კრავი, — აღარ გაიგრძელებთ? ახლა კი კეთილი ინებეთ და მეც მომისმინეთ! — ხელჩანთიდან „Soni“ ამოიღო და მაგიდაზე დადო, — შეიძლება ამ ფირში თქვენმა ღრმად პატივცემულმა რიგითმა დირექტორმა ათი ათასი დოლარიც კი შემომაძლიოს, მაგრამ არა! აღარ დავინდობ! ეს ფირი თვითონ მე მიღირდეს შეიძლება მილიონად... თქვენი ცამდე მართალი დირექტორი ისე

გახსიათებთ, როგორც დახელოვნებულ მექრთამეს... ბაბუსაც გაჰკრა თავისი კლანჭი... აქედან ირკვევა, რომ... გინდათ, ჩაერთო?

— როდის ჩაიწერეთ? „სიყრმიდან“ მირეკავდით... ალბათ იქ მოახერხეთ... — დაბნეულიყო დარგის მინისტრის მოადგილე, — მაინც რას გვიბირებთ?

— თქვენთან თუკი ვერ მივალწოე სამართალს, უფრო მაღლა ავინაცვლებ კიბეზე.

— არც შეეჭვება და ვერც ვერავინ გადაგიდგებათ წინ, მაგრამ ყველასათვის აწობებს, რომ არსადაც არ წახვიდეთ. ხომ შეიძლება აქ მოვავგაროთ საქმე!

— მაგრამ ფირი ჩემთან დარჩება... ვერ დაგიტოვებთ... ასეა საჭირო... — ჩვეული სიდინჯე მოიშველია კრავიმ, — ფირი ჩემთან იქნება, შეიძლება თქვენთვისაც ასე ჯობდეს...

— მჯერა, არსადაც არ გააცხადებთ... — დარგის მინისტრის მოადგილემ დამშვიდებულიყო თითქოს, — დანარჩენი ჩემზე იყოს!

— მაგრამ თუკი მომატყუეთ, იცოდეთ, არ გაბატონებთ. დაიხსოვეთ ერთი! ნამთარში იქნება „სათნოების სასახლე“ და ვერავინ გადამიდგება წინ! ღმერთიც ჩემთან არს! მე ღმერთი მიცავს და მწყალობს, ბატონო დარგის მინისტრის მოადგილევ!

„ეს ქალი შეუძლებელს შეძლებს! ცხრა უღელი ხარ-კამეჩიც ვერ დაუმაგრდება!“ — გაიფიქრა დარგის მინისტრის მოადგილემ და ფეხზე

წამოუდგა კრავის.

კრავიამაც იგრძნო, რომ ამ კაცის სახეზე რაღაცნაირი კრძალებისნაირი გრძნობა აღიბეჭდა და ასეც დაასკვნა: „დარგის მინისტრის მოადგილე აწი ჩემ წინააღმდეგ ვედარასოდეს გამოილაშქრებს!“

— მიდიხართ, ქალბატონო კრავი?

— მივდივარ დაიმედებული, რომ ხელს აღარ შემოშლით და ისეც თქვენი ინტერესებიდან გამომდინარე, დაესძენ: ჭკუა უნდა ისწავლოს იმ თქვენმა რიგითმა დირექტორმა.

— სულ მოვაცილებ იქაურობას!

— არაა საჭირო! იყოს, მაგრამ ნულარ ეცდება, ხელი შემოშალოს... კარგად ბრძანდებოდეთ!

— კარგად ბრძანდებოდეთ, ქალბატონო კრავი, დღეიდან მეც თქვენს გვერდით მივულვეთ.

კრავი გამობრუნდა სამინისტროდან. მივიდა თავის მანქანასთან და ოფლი დაასხა უცებ, ერთი კი შექანდა, მაგრამ თავი მაინც შეიკავა და აღარ წაქცეულა.

სული ძლივს მოიბრუნა, — არაფერიც არ მჭირს, ძალიან, ძალიან კარგად ვარ მე! — ჩაქდა თავის მანქანაში და მგონი გადავიტანეთ, თავის გასაგონად თქვა.

ძრავა ჩართო.

წინ მისულს პაექტი დახვდა მინისტრთა საბჭოდან: „... სათნოების სასახლეს“ გადაეცა რესტორან „გემოს“ მთელი შენობა...“

* * *

ნეტა ვინა ვარ?

რაისთვის მოვსულვარ ამ ქვეყნად? ნუთუ ისა ვარ, ვინაც გადაარჩინოს უნდა მარადი სული? თუნდაც მსხვერპლად შეეწიროს, მაგრამ გაქვს კი იმის უფლება შენ, იოსებ ნიჟარაძე, რომ

შეეწირო ომშირ თავდგირიძეს?! ძალაუფლებურად ზურგიც კი შეაქციო კრავის? — ეს უხილავის ხმა ესმა და უცებ მოფხიზლდა. მიიხედ-მოიხედა: ქაჩეთის ციხეში იყო და ცხვირში გოგირდის სუნი სცემდა. სუნთქვაც

ამიტომ უჭირდა.

— რა ხანია არ მინახავს კრავაი...
მივატოვე და... იმასაც უჭირდეს
შეიძლება და ჩვენი უფრო უჭირდეს.
ნეტა გადმოსცეს თუ არა ის შენობა
კრავაის? იქნებ გადმოსცეს კიდევ და
როგორ არ მიველოცო? რას იფიქრებს?
მაგრამ შეძახიან! — ძლივს ჩამოვიღია
ფიქრი.

— მაესტრო გელოდება! —
შემოუწყრა შეფიქრიანებული კაენ
აღამაძე იოსებს და ექვის თვალით
შეთვალიერა.

კარის სახელურს შეეხო იოსები და
დროშაც ამ დროს წაართვა თავი.

და ლეკბ ლატრილა იმის ირგვლივ
ყველა და ყველაფერი და ფიქრიც
შეუბრუნდა. შეადო კარი და ომზირის
ოთახში აღმოჩნდა.

თავის ფიქრის სავარძელში
აზმოვრებდა ომზირ თავდგირიძე.

— შემოდი, შემოდი, იოსებ! კრავაი
როგორაა? შენობა მიუღიო „სათნოების
სასახლისათვის“. და რაც კრავაიმ
შეძლო, რაც კრავაიმ გააკეთა, ზღაპარია
მართლა!

„კრავაის ცხოვრებაში ეს ყველაზე
დიდი მოვლენაა. და მე არაფერი ვიცოდე
ამაზე?! — თითქოს და შერცხვა
იოსებს, — და მე არაფერი ვიცოდე?!
ნეტა ახლა სადაა?“ — მონატრებია
კრავაი იოსებს, გულიც იმისკენ მიუწევს
და სული ხომ უტირის და უტირის!
მაგრამ ეს რაღას უნდა ნიშნავდეს? ხომ
არ გაუჭირდა ნეტა კრავაის? უჭირდეს
კრავაის და მის გვერდით არ ვიყო?

ომზირიც მიუხვდა იოსებს, — ერთი
რამ მქონდა დასაზუსტებელი და... ამის
მერე შეგიძლია წახვიდე შენ კრავაისთან!

— მაგრამ მე ქავეთის ციხეში რომ
უნდა ვყოფილიყავი?! რაღაც შემართება:
რომ არ ვარ იქ, ესეც დასტურია ამის.
მახსოვს: შევალე მე მაესტროს დიდი
ღარბაზის კარი და... შენთან აღმოჩნდი!

ომზირი წამოდგა თავისი ფიქრის

სავარძლიდან და ჩვეულებისამებრ
გაიღიმა. უყურებს იოსებს და იოსებსაც
ქრუანტელი დაუელის მთელ ტანში:

— ეს... ომზირი კი არა, მაესტროა,
მაესტრო! — გაივლო გუნებაში იოსებმა
და ისევ ლატრილა მის ირგვლივ ყველა
და ყველაფერი. დროშაც ჩამოიბრინა და
აწყოშაღა შეახსენა თავი.

— იოსებ... პო... მაესტრო ხომ არ
გგონივარ? — შავი მანტია თვალწინ
აუფრიალა იოსებს, — არც შემცდარხარ
და არც მე შემცდარვარ შენში... ყოველ
შემთხვევაში ახლა მართლა ასე ფიქრობ
და... — ჩამოხსნა ომზირის ნიღაბი.

— გიცანი, გიცანი, მაესტრო! —
დაუშვა იოსებმა ფიქრი და იქვე დაუსვა
ამ ფიქრს წერტილი. მაესტრომ ხელი
გამოუწოდა და იოსებმაც შეაშველია
თავისი მარჯვენა.

„გიცანი“, გიცანი, მაესტრო... —
წერტილდასმული ფიქრი გულს გარეთ
გაიტანა იოსებმა და სულიც მოითქვა.

ერა, ცელარ მოასწრო მაესტრომ,
წვდენოდა იოსების გულს გარეთ
გატანილ ფიქრს და საბრაზისაგან ლამის
გადაიმტვრია თითები.

— როგორ ბრძანდებით,
მაესტრო? — ისე იკითხა იოსებმა,
თითქოს მამა აბრამის ბატკანი
ყოფილიყოს, — ტყუილუბრალოდაც არ
დამიბარებდით... მე ხომ ყველაზე
უკეთესად უნდა მომხსენებოდეს, რას
წარმოადგენს თქვენთვის დრო. დროის
ფასი თქვენზე მეტად, აბა, ვინ უნდა
იცოდეს?

ფარისევლობა ამასაც უსწავლიაო,
გაიფიქრა მაესტრომ და თვითონაც
გაიწყვიტა ფიქრი, მაგრამ აქაც დაასწრო
იოსებმა და წინ ჩაუხტა იმის ფიქრს.

მიხვდა მაესტრო, რომ წაუკითხეს,
გაუშინებლეს ფიქრი და მოჩვენებითი
კმაყოფილებით დაუქნია თავი: — ყოჩაღ,
იოსებ! — შეაქო უნებლიეთ, — საქმე
მაქვს შენთან! საქმე კი არა, მინდა
იცოდე, რომ დიდი თამაში იწყება აქ და

ამ თამაშში ჩათრეული ხარ შენც! მინდა გაგაცნო თამაშის წესები... ამ თამაშსაც თავისი წესები... კანონები აქვს. თუ თამაშის პირობებით, რატომ არ მკითხავ?

— გისმენ, მაესტრო... — წელში გასწორდა იოსები, — ბატონო მაესტრო...

— თუ შეიძლება უბატონოდ, იოსებ! ყველა „ბატონოზე“ დიდი და ამაღლებულია „მაესტრო“. იოსებ, შენ უნდა იცოდე, რომ პირველი რაუნდი წავაგე მე ომზირ თავდგირიძესთან, მაგრამ წავაგე ვანგებ! ლაურა აქ მყავდა, ქაჩეთის ციხეში, შემეძლო მეტ ხანს მყოლოდა აქ გამომწყვდეული, მაგრამ არა... არაფერიც არ ჩამიფიქრებია ისეთი, რომ... მაგრამ მაინც ეგონოს ომზირ თავდგირიძეს და თუ უნდა თავიც მოიტყუოს... იცი კი მაინც რატომ შეგვევი ლაურას? მე ლაურას ერთგულებამ გამაკვირვა! ასეთი ერთგულება?! ნეტავი ისე ვუყვარდე ვინმეს, როგორც ომზირი უყვართ და... ომზირისა მშურს მე — მაესტროს, შავ სილუეტს! მართლაც ბედნიერია ომზირი, რომ არის ამ ქვეყნად ლაურა... ლაურა ნათელაშვილი. მაგრამ ეს იმისაც არ ნიშნავს, რომ აღარ ვებრძოდე აწი მე თავდგირიძეს! ასე რომ, პირველი რაუნდი წავაგე და...

— ახალი რაუნდისთვის ემზადებით? — მარტო რაუნდისათვის?! მე, იოსებ, ახალ თამაშს ვიწყებ! და ეს იქნება ომზირისთვის მოულოდნელი! და შენი დახმარებით, შენი ხელშეწყობით ბოლომდე მივიყვან ამ უჩვეულო თამაშს! ისიც გახსოვდეს, იოსებ, რომ მე არასოდეს წამიჯიას! მარტო და მე?! ჩემთვის არც ჩიხია დასასვენები...

— ვიცი, მაესტრო და თქვენთანაც ამიტომაც, რომ ვარ!

— კარგია, კარგია, რომ იცი ეს, მაგრამ უფრო უკეთესი იქნებოდა, რომ შეთანხმებოდე კიდევ.

— მე მაინტერესებს, როგორი იქნება ჩემი როლი ამ თამაშში... რომ გეთანხმებოდე, ხომ უნდა ვიცოდე, რაშიც უნდა გეთანხმებოდე?! — იცის, რომ შერჩეული როლი მიუღებელია მისთვის, მაგრამ თამაშიდან გამოსვლას არამც და არამც არ აპირებს! გამოვა თამაშიდან და ომზირის გეგმაც ჩაიშლება.

— იოსებ, შენ იმის მიხედვით კი გაქვს, რომ ოდესმე მაინც დავეუფლები ომზირის სულს და ის წერილიც აღსრულდება... წმინდა წერილს ვგულისხმობ მე! დიდი მაესტრო! ესეც თამაშია, იოსებ, მაგრამ ახალი! — ჩაფიქრდება მაესტრო და ფიქრშივე გაიცხადება თამაშის პირობებს, — აწი მე და შენ უფრო იოლადაც უნდა გავუგოთ ერთმანეთს.

— კნახოთ, ვნახოთ... — უნდა იოსებს, რომ ჩაწედეს მაესტროს ფიქრს და თითზეც ისე დაიხეოს, როგორც ძაფი თითისტარზე, მაგრამ უდაბური ტყეა მაესტროს სული?

— მაღლობთ, რომ ასე თბილად ფიქრობ ჩემზე... უდაბური ტყეო... — ჩაიცინა მაესტრომ და განაგრძა: — მე ომზირი მინდა, ომზირი! მისი სული მჭირდება და ამიტომაც მყავხარ ქაჩეთის ციხეში. იცოდე, მე კარტი გადაგიშალე! მე, შენი სულის ფასიც ვიცი, იოსებ და დიდადაც ვაფასებ შენს შესაძლებლობებს! შენ ომზირს მჭირდება, მაგრამ მეც რომ არ ვემიძღვია უშენობა?! ამიტომ: შენ ჩემ საუფლოში მეორე პირი ხდები! ჩემს შემდეგ შენ ხარ...

— მაგრამ კენი? — შეახსენებს იოსები მაესტროს და წინდაწინ ტკბება იმის შეგრძნებით, რომ ამით მართლა შეუძლია: დღევანდელი დღე ჩაუმწაროს მაესტროს.

— კენი... კენს, (იოსებ), მართლაც რომ განსაკუთრებული და კიდევ მეტი — განუყოფელი ადგილი უჭირავს ჩემ საუფლოში, მაგრამ მეორე ადგილი ჩემ

შემდეგ მართლა არ ეკუთვნის! არც უკანონოა შემძღოლი! არ გაგვიკირდება ვიცი და... კაენი მე გამოვიგონე!

შეტოკდა ამის გამგონე იოსები და მაშინვე დაასკვნა: თურმე მთლიანად დაუფლებოდა იმის სულს შავი სილუეტი:

„ნეტაი რაწაირ პირობებს წამომიყენებს?“

მაესტრომ თვალი მოჰუტა და დაამტენარა: — პირობა, იოსებ! ეს პირობა კი ასეთია! — უსაშველოდ ამაღლდა შავი სილუეტი. ახლა ეს სიმაღლეა, ასე რომ თრგუნავს იოსებს. სულ დაჩივიდათ თითქოს და თავისი თავი შეებრაღა. სცადა, გასწორებულყო წელში, ჰაერიც ღრმად ჩაისუნთქა, მაგრამ ამოღ, არაფერი გამოუვიდა. მაესტრო კი სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა და მაღლდებოდა და... პატარავდებოდა იოსები.

„დავპატარავდები ასე და ბოლოს გაქვრები სულაც“ — გაიფიქრა შეწუხებულმა იოსებმა და ვაიმეო, ამოვიგინა.

სწორედ ეს ენიშნა მაესტროს:

„ჩემია უკვე... ვეღარსად წამიგა აწი“...

— თქვენი პირობა, მაესტრო?

მაესტროს გაეღიმა:

— მოკვდება კაენი და... შენც მოკვდები! მაგრამ სულაც არ არის საჭირო კაენის სიკვდილი, რომ მოკვდე შენც. გესმის? შენ შეიძლება მოკვდე, მაგრამ იცოცხლებს კაენი. ხომ გახსოვს, გითხარი ერთხელ, უკანონოა არ შემძღოლი!

— მე, მაესტრო, არათანაბარ და უთანასწორო პირობებში მიხდება მუშაობა... ცხოვრება და ესაა თქვენი სამართალი, მაესტრო?! — მართლა შეწუხდა იოსები და არც თავისი გული-სწურობა დაუფარავს მაესტროსთვის.

— შენ ყველაფერს ხელები, იოსებ და დანტერესებულცი უნდა იყო იმაში,

რომ თმის ღერიც არ დაცვიდეს კაენ ადამაძეს.

— მაგრამ მე იმის უფლებაც უნდა მქონდეს, რომ ექვი შევიტანო ზოგჯერ თქვენს სამართლიანობაში... — სახეზე ოფლი შეიწმინდა იოსებმა. კი გააღიზიანა ამით მაესტრო, მაგრამ ნდობა კი ნამდვილად მოიპოვა მისი. — თქვენ შეიძლება ყოვლისშემძლევ ვერ იყოთ, ვშიშობ და ამიტომაც ვერ გამიგებთ. სწორად ვერ გაგიგიათ სამართლიანობა...

— მომეყურა თუ... სიმართლიანობა ვერ გამიგია სწორად? ვერ გამიგია და ამიტომაც ვერ ვარ მე ყოვლისშემძლე? მაგრამ მე დაგიმტკიცებ, რომ მართლა ძალმის ყველაფერი! — მკვაზე იყო აქ მაესტროს პასუხი და იოსებსაც დაუხამხამდა თვალი.

„ეს ის დროა, როცა ძალიან უნდა მიჭირდეს და ომზირის ჩარჩოსაც ჩამოფარებია ფარდა“, — ფიქრი შემოაწვა იოსებს და გულზე მიიღო აცახცახებული ხელი.

მაესტრომ თითი დააჭირა ღლიაკს და დაფეთებული მეკარეც შემოიჭრა ღირბაში. იოსებს კი თავისი გულისცემისთვის მიუბჰრია მთელი ყურადღება, — ცხრაო, — შეწყვიტა თვლა და თვალი მოხუტა. ასე თვალდახუტულმა მიმოიხედა ირგვლივ და ომზირიც გამოუჩნდა, პირველად იწერდა. სუნთქვა შეიწყვიტა აქ იოსებმა და ფიქრში თვითონაც გადიისახა პირველად.

თვალი გაახილა.

ვინ გნებაეთო, ძლივს ამოიღვა მეკარემ ენა.

— კაენი მიწდა! — ბრძანა მაესტრომ და იოსებს მოუბრუნდა: — იცოდე შენ! შემოვა კაენი და ცუდად შეიქნება... გულის შეტევა დაეწყება. შენც ზუსტად ასევე შეგიქნდება გული. სწორედ მაშინ დარწმუნდები იმაში, რომ დაუშვებელია შენთვის კაენის სიკვდილი. ჰო, უკანონოა

მე მართლა არ შემძლია, იოსებ! — კბილები გაახრჭიალა მესტრომ და თვალებიც უფრო ჩაუღამდა, — არ დაიჭვრებთ ჩემსას, და... წყალს წაუღიხართ! თქვე მართლა ძუძუმწოვრებო! — თვალები გადააბრიალა და გაფითრებული კაენიც შემოიჭრა ღარბაზში, მიეახლა თავის პატრონს და მკერდზე იტაცა ორივე ხელი.

სიმწრისაგან ქვედა ყბა მოქცეოდა კაენს.

— იოსებ, ერთი შენც ჰკითხე კაენს, რა ჭირს და... — მესტროს დამეცინავე ღიმილმა გადაღურბინა სახეზე და ხელი აწია მადლა. — ის რაც კაენს ჭირს, შენც უნდა გჭირდეს, იოსებ და...

სიტყვაც არ ჰქონდა დამთავრებული მესტროს და გულზე ეტაცა რაღაც იოსებს, რამდენიმე წამიც და ის ტკივილი კიდევ უფრო გამოეკვეთა გულის არეში. გულში გახურებულ შანთს უყრიდნენ თითქოს და ოფლმა დაუცვარა შუბლი. თვალი კაენისკენ გაექცა უნებლიეთ. კაენიც იოსებივით იტანჯებოდა და თავის მეტოქეს ზიზლით აღსავსე თვალებით შესცქეროდა. რაღაცას კი მიმხვდარიყო კაენი, მაგრამ რას, ამას ვერც გეტყოდათ დანამდვილებით.

მაგრამ მოლბა უეცრად მესტრო. ხელი მკერდზე დაადო კაენს და ისიც გათავისუფლდა ტკივილისაგან, — კი ხარ თავისუფალი, მაგრამ ფეხი არ უნდა მოიცვალო ჩემი ცხიდან! გადი გარეთ და მოსაცდელში დამელოდე! — მოითავა საქმე კაენთან და იოსებისკენ გადმოდგა ნაბიჯი. ტკივილი იოსებსაც მოხსნოდა, მოხსნოდა თავისთავად, — ხედავ, იოსებ... აღარ აწუხებს ტკივილი კაენს და აღარც შენ გტკივს! ასე ვიცი მე! ვფიქრობ, დღეის ამას იქით, კაენის სიკვდილზე აღარ ფიქრებ! კაენი ჩემია, მე მეკუთვნის, იგი ჩემი საკუთრებაა და უფლება არცა აქვს ვინმეს, რომ ზემოქმედებდეს კაენ ადამაძეზე! ასე და

ამრიგად: თვალისჩინივით გაუფრთხილდი კაენს! იცის ეს კაენმა, მაგრამ ის კი აღარ იცის, რომ თვითონ მას არაფერი დაუშავდება შენი სიკვდილით. ეს უპირატესობა მიმიცია მე კაენისათვის, მაგრამ ამაზე არავის არაფერი უთქვამს. მისი სისუსტეც ამაშია საძებელი!

— მესტრო... თქვენ პრივილეგია კაენისათვის მიგინიჭებიათ მიზეზთა და მიზეზთა გამო. შემადგენიანეს მე თქვენმა პირობებმა, და იქნებ განგებაც მხდით იძულებულს, რომ არ მივიღო ეს თქვენი პირობები...

— მაშინ ლაურა მოკვდება! სახლში მოკვდება, სხვაგანაც შეიძლება მისი სიკვდილი, ხომ შეიძლება აგური ჩამოვარდეს ზევიდან, დაეცეს თავში და... ჩემთვის დასაშვებია ყველაფერი და შესაძლებელიც... ლაურას სიკვდილს კი უარყოფითი მოვლენებიც შეიძლება მოჰყვეს. ჯაჭვური რეაქცია ხომ გაგიგონია? გატყდება, გატყდება მერე ონზარ თავდგირიძე... სულით დაეცემა, რკინა ხომ არ არის მართლა?! სულერთი იქნება მისთვის ყველაფერი... ლაურას სიკვდილის შემდეგ... ხომ იცი, იოსებ და მაწყოებს მე ასეთი ამბავი! უნდა მიიღო შენც ამიტომ ჩემი პირობები! წინასწარ ვიცოდი, რომ ჩემ მხარეს დაიკავებდი: წინააღმდეგ შემთხვევაში ვერც იმ შავ წიგნში ჩაიხედავდი. გხედავდი და გითვალთვალედი კაენის ფიქრში გასუსულს... გეგონა, თვალი ამიხვიე?! ასე, ჩემო იოსებ, აწი, ეცადეთ მაინც და არ გამაღიზიანო, არ გამომიყვანო მდგომარეობიდან, თორემ... და კიდევ ერთი: ნამდვილად გამახარებდი, რომ შენ და კრავაის ჩემს ცხე-კოშკში გადაგეხადათ ქორწილი!

— მესტრო... — უხერხულად შეიმშუშნა იოსები: — ამაზე, თუ არ გამიბრაზდებით, უარი უნდა მოვახსენოთ, რადგან...

— უკვე გვარდაწირილები ხართ... მე

ესეც ვიცი! — ჩაფიქრდა მავსტრო, — მაინც დამასწრო ომშირ თავდგირიძემ, მაგრამ ამასაც მოეგლება როგორმე. ამაზეც ვიფიქრებ, იოსებ. იქნებ დაგითმო... ერთხელ ომშირისა და ლაურასაც დავეთმე და დაგითმო შენც. მაგრამ მინდა, რომ გაგახარო კიდეც: კრავი დღეს „სათნოების სასახლის“ შენობას ჩაიბარებს! — აქ კი სულაც არ მორიდება იოსებს და თავი ფიქრებს მისცა, მაგრამ ისე, რომ ამოეცითათ მისი ფიქრები და როცა იოსებმა თითქოს და თავისთვის, სიტყვასიტყვით ჩაილაპარაკა მავსტროს ფიქრები, შენ შეცბა „შავი სილუეტი და თვლები კიდეც უფრო ჩაუძულდა: — არა, ვეღარ დაგითმოთ! კრავი და შენ ჩემს ციხე-კოშკში უნდა იქორწინოთ!

— თქვენ ყოვლისმომცველიც... — სათქმელი წაერთვა იოსებს.

— სწორედ ასეა! — დოინჯი შემოიყარა მავსტრომ, — წადი, იფიქრე, აწონ-დაწონე სიტუაცია და პასუხი ხვალ დილით მომასხენე! უთენია! — თქვა და გააზმორა, — გასვლისხანს მეკარეს გადევნი, რომ აღარ ვარ დარბაზში... კრავი კი დღესვე უნდა მოინახულო!

— რომ არ ინებოს კრავიმ?

— ეს კითხვა ცოტა ადრე უნდა დაგვეცა, იოსებ, მდა... — ენა გააწყლაბუნა მავსტრომ და მალე აზიდა ცალი წარბი, — კიდეც, იოსებ, მგონი გაკვირვებულს წამოგცდა, თქვენ... ყოვლისმომცველიც?! რაღაც არ მჯერა მე შენი გულწრფელობის... — ჩაფიქრდა ვითომ და ამით საფიქრალი დროც გამოუყო იოსებს.

— აბა, რა ვიცი, მავსტრო... — წამოიწყა იოსებმა და პირი მოკუმბა, ვითუ ისეთი რამ წამოცდენოდა უნებლიეთ, რისი თქმაც საერთოდ არ შეიძლებოდა. — რა ვიცი, რა ვიცი... — დროის მოგებას ცდილობს იოსები.

— დრო! — წამოიძახა მავსტრომ და დამცინავად შეითვლიერა იოსები, —

დრო ოქროდ ფასობს, იოსებ!

— მავსტრო! — უცებ გონება გაუნათდა იოსებს, — მავსტრო! თქვენ მე მაიძულებთ, რომ დამაბნოთ და შეცდომებში დამაშვებინოთ. როგორც გინდათ და იფიქრეთ ისე...

— მაშინ თვითონ შენ, მარტომ ზიდე ჭაბანი, თუშეა ვიფიქრებ. ვინ იცის, იქნება დევთმო... ჰო, ვთხოვ მოვდივარ ამ დათმობაზეც!

— მავსტრო... — ჩემი და კაენის ურთიერთობის აქ მოტანა მაინც რა საჭირო იყო და რატომ გინდათ მაინც და მაინც მე ვიყო მასზე დამოკიდებული, ის კი თავისუფალი იყოს ჩემგან...

— გიცოდი, ამასაც რომ მკითხავდი, მაგრამ აუცილებელიც რომ არ არის გიპასუხო ამ კითხვაზე? უბრალოდ: მე არც მინდა შენი სიყვდილი, მით უფრო — კაენისა! გითხარი კიდეც, უკაენობა ჩემი ვერ იქნება! ასე რომ მოხდეს, თავიდან დამრჩება დასაწყები ყველაფერი... დრო კი... ამ განზომილებაში ჩემთვისაც ისე გადის, როგორც თქვენთვის...

აქ იოსებმა თვალი გააუხსროს მავსტროს და პირდაპირ უთხრა: — როგორ? ყველაფერი თავიდან დასაწყები დავრჩებათ? იქნებ დავგვიანებულიც დარჩეს ყველაფრის თავიდან დაწყება?

— არა, იოსებ, არც მთლად ასეა საქმე... მე შემძლია დროც შევანერო! წადი ახლა და...

— მე კი წავალ, მაგრამ ვის შეუჩერებია ნეტავი დრო?

მავსტრომ შავი მანტია თვალწინ აუფრიალა იოსებს და ფეხებიც დაუბაკუნა: — შეუძლებელი, ხომ გითხარი ერთხელ, რომ ჩემთვის არაფერია!

„მგონი გამოვიყვანე მოთმინებიდან... ესეც შენი მავსტრო! ასე რომ, მავსტროს დამარცხებაც შეიძლება! დაგამარცხებთ კიდეც, მავსტრო...“ — კრავისკენ მიეჩქარებოდა იოსები ნიჟარაძეს, კრავისთან უნდოდა ყოფნა.

კრავიცი ეძახდა, თავისკენ მოუხმობდა და იოსებსაც ესმოდა კრავიის ძახილი: — მოვდივარ, მოვდივარ... მაინც რამდენი

გალოდინე და... შენთვის ყველაზე ძნელ წუთებში მე ვერ ვიყავი შენთან... მე არ ვიყავი შენთან...

* * *

— წავიდა... ისე კი: თვალი მაინც აკუხვნიე და მოვაჩვენე, რომ მოთმინებიდან გამომიყვანა... თითქმის ისე კი: ესეც ძლიერი სულია! მაგრამ მაინც ცოცხადრეყინებ ქედს! ოღონდაც საიდან დავიწყეთ თამაში?

როგორ? როგორ და დასაწყისი საოცრად ამბოღებული, მაგრამ ალოკური, დაუჩერებელი უნდა ჰქონდეს ჩემი საუკუნის თამაშს. გონისწამლები! რუსები კარგად იტყვიან, სნოგშიბატელნიო. თამაშს ხვალდანვე ვიწყებ და ამ თამაშში კრავი ჩაყელიც უნდა ჩავრთო! ჩაყელიო... კრავი ჩაყელიო... კრავი ჩაყელიო იყო უკვე, იყო და... კრავი თავდგირიძეა დღეს... ნამთარელი დედა ტერეზა! ესეც წმინდანი არ გამოიხდა?! მე, მამატიეთ და ვერ დავეუშვებ ამას! ამიტომ: ხვალ კაცი შემოაკვდება! კრავი კაცს გაიტანს თავისი მანქანით! ბორბლებზე შემდგარ „სათნოების სასახლეს“ ხვალ კაცი შემოაკვდება! — გადაიხარხარებს შავი სილუეტი, — ასე ვიცი მე — მაესტრომ! ასე იცის შავმა სილუეტმა! არ გინდა, ასეთი რამ მოიფიქრო? მე გენიოსზე მეტიც ვარ! მე მივხედა, რომ მალმერთებდნენ! ღმერთი... ღმერთი მე უნდა ვიყო, მე! არ ვარ ჭერ ღმერთი, მაგრამ მეც რომ იმასავით შემძლია ყველაფერი?! ასე რომ: ბორბლებზე შემდგარ „სათნოების სასახლეს“ ბავშვი შემოაკვდება ხვალ, ოქროსფერთმიანი ანგელოსი... — გაიღიმებს თვითკმა-

ყოფილი მაესტრო და სადავესაც მიუშვებს დაუოკებელ ფიქრს: „კრავი ხვალ, ათ საათზე გამოაგორებს თავის „სათნოებას“... — გაიარ-გამოიარს შავი სილუეტი თავის კრეკლ დერბაზში და ფიქრის სავარძელში ჩაჯდება. „სათნოების სასახლე“ და კრავი ჩაყ... თავდგირიძე, მაინც კრავი ჩაყელი რომ მაკერია ენაზე?! კრავი თავდგირიძე... ამ კრავი თავდგირიძეს შემოაკვდება ოქროსფერ-თმიანი ბიჭი... ჩემი თამაშის აპოთეოზიც ეს იქნება! თამაშის დასასრულს კი... როცა იოსები... მაგრამ მოვლენებსაც ნულარ გაფუსწრებთ წინ! — თავს შეუძახა მაესტრომ, — ყოჩაღ, მაესტრო! — ფიქრი აღარ გაიგრძელა, ვაითუ ომზირი ჩამომიხტეს ფიქრში და ამ დიდ თამაშსაც არ შეუცვალოს კურსიო. თუმცა ცოცხი ხნის მერე მაინც მისცა მწვანე გზა ახალწამოჭრილ ფიქრს და ოცნების ბურანშიც შეითამაშა: — ომზირი თუ არა, იოსები ხომ ჩამიჯდება ფიქრში? და შესაძლოა „დიადი გადაკვეთის წერტილიც ამოიღონ საერთოდ სამყაროს ცნობიერებიდან... შეიძლება ქვეცნობიერიდანაც და... დედა-ტერეზა... ორსულად არ ყოფილა თურმე?! მით უარესი მისთვის! დედაცა და შვილიც შესცოდავენ და... დედა-ტერეზა... ენახოთ... ბახალომ, ბახალომ! აქ ფარდა უნდა ჩამოვფარო ჩემს ფიქრებს და... იდუმალების ბურუსში გავცხვიო თვითონ.

* * *

ძლივს, მაგრამ მაინც შეჰყვა მაესტროს ფიქრს იოსები და ამ დროს იელვა: შეცბა მაესტრო და ფიქრებსაც უკან გამოუხმო. გადაისინჯ-გადმოსინჯა

სათითაოდ, შეამოწმა კიდევ, შეულოცა ბოლოს თავისებურად და იდუმალების ბურუსში გახვია ყველა.

იოსები გონს ვეღარ მოსულა:

სატანა თუ... ნამდვილი სატანა. თურმე კრავიცი ჩაუტოვებს თამაშში. მეც რომ რაღაცას მიპირებს და მიპირებს... სატანური განაჩენი გამოძიებანოს... ესეც ხომ ცხადია ჩემთვის... აქ მე უძლეური უნდა ვიყო, მგონია... В игру включены знатоки! იოსებ ნიჟარაძე აქ რა მოსატან-მოსაყვანია?! მაგრამ კრავიცი გაფრთხილება ზომ შემიძლია მაინც? ფრთხილად ატაროს თავისი „სათნოების სასახლე“, ყალუზე შემდგარი სიკეთე... სიკეთემ უნდა შესცოდოსო, ასე

ბრძანებს ეს გველამა მაცეტრო და... სიკეთემ შესცოდოსო... რომ სიკეთემ აღარ ერჭვასო სიკეთეს... მართლაც და: პანდორას ყუთი თუა მაცეტროს ტვინი! როცა მოესურვება, მაშინ ახსნის სახურავს და... „ქარებიც“ იღვლებენ იჭაურობას! ნეტა თვითონ მაცეტრო წაიღო ამ ქარებს... დიდი მაცეტრო, მერე მობრუნებულიყვნენ და ყუთშივე ჩაეყოლებინათ თავიანთი მბრძანებელი. დამშვიდდებოდა მაშინ ჩვენში ყოველი...

* * *

ეს უკვე მერამდენე კვირაა, რაც გადიულებლად წვიმს ნამთარში. სათვალავიც კი აირია.

მართლაც რომ წვიმის ქალაქი! ობი მოკიდებია სინესტის... წვიმს გაუთავებლად, წვიმს კოკისპირულად...

წყლის სუნი ასდის ნამთარ-ქალაქს ნუთუ მართლა ორმოცი დღე უნდა იწვიმოს? ნუთუ წარღვანა ეს ბიბლიური?

ღაიბტორა ქუჩები. ბევრგან გასვლი-გამოსვლაც ჭირს. შეწყდა მოძრაობა, მაგრამ იწვიმებს კიდევ! სადღაც მიიმალა მზე, თუ გამოამწყვდიეს გამოქვაბულში, სადმე, არავინ უწყის.

მთაში?! მეწყერი, დღეღამა... წყალს მიაქვს სოფლები... ტირილი... გლოვა... დიდი სიკვდილი...

წყვილიაღში ჩაფლულ ქაჭეთის ცინესაც აწვიმს. შავად აფიგინებულა ქაჭთა ბუხარი შავი.

მაცეტრო ფეხებგაჩაჩხული დგას დარბაზში:

— ჰეი, შენ მეკარე! რომელი ხარ? შემოდი! — გასძახებს და აქოწინებული მეკარეც შემოიჭრება.

— გისმენთ, მაცეტრო... რას ინებებთ, რომ...

— დააღეთ ფანჯრები... სარკმლები... გააღიადეთ ზედა სარკმელიც! —

გაიძახის მაცეტრო, კი აღარ ამბობს, ბრძანებს და ცალ თვალსაც მოქუტავს ჩვეულებისამებრ, — ჩამოიქეცი, ჩამოიქეცი, ცაო! წარღვანა... ჰო, წარღვანა მართლაც! ასე იყო მაშინაც და. მაშინაც ასე ჩამოიქეცა ზეცა... იელვა! იქუხებს ახლა, იჭექებს და უკუნი ღამეც ჩამოწვება... წყვილიაღი დაისადგურებს! ყველგან... ესაა ჩემი საოფლო! გაწყვიდადებული სამყარო... ეს ჩემი სტიქიაა! — ღია სარკმლიდან შემოჭრილმა ქარმა შავი მანტია აუფრიალა მაცეტროს. შეაძაგა ფეხებგაჩხულს. — ჩამოიქეცი ბარებ, ჩამოიქეცი, ცაო, მიუსგ-მოუსვი შენი მსახვრალი ხელი აბრიალებულ ქვეყნიერებას და შეაძრწუნე ძებორცველი! — დარბაზში მძიმე-მძიმედ გაიარ-გამოიარა და გაოგნებულ მეკარეს თვალით ანიშნა, ამოეცარიელებია დარბაზი.

თვითონ მაცეტრო სულიერად თვითკმაყოფილი (თუ შეიძლება საერთოდ ასე ითქვას მაცეტროზე) და გახარებული ჩემვა თავის საგარძელში. მერე გაახსენდაო თითქოს რაღაცა, ზეწამოჭრა საგარძლიდან და თვლებზე ხელგაფარებული სარკესთან გაჩნდა. — არა, ჩემო ომზირ. ვიცი, რომ დამდარაჯებხარ და გულისფანცქალით

ელი ჩემს გამოჩენას... აიღე, სარკე და კედლისკენ მიაბრუნე, — შემდეგ ჩამეხედა შიგ, მაგრამ ცუდად მენიშნა ერთხელ მე გაბზარული სარკე, — საჩვენებელი თითი შუბლზე მიიღო და ჩაფიქრებულმა თქვა: — ომზირ მე გოლგოთისკენ მიდევს გზა და შენც შეგიძლია გამომყვე! იქნებ გაგიადვილდეს ჩემს კვალში ჩამდგარს... შენ შენთვის ივლი და გაგიჭირდება, მაგრამ თუ ჩააღწიე, ერთი დღით ადრე ჩახვალ. ეს იმიტომ, რომ მე სხვაგანაც უნდა შევიარო და... ჰე, გადაწყვიტე! აბა, დავიძარით ადგილიდან! — ჩაქდა

სავარძელში და დროის კარიბჭესაც მიუკაჯუნა.

გარეთ კი წვიმდა კოკისპირულად. სწორედ რომ ნამთარული დღეები იდგა!

ცა და ქვეყანა წყალს მიჰქონდა და ვეღარ წაეღო მაინც (!)

— კიდევ რამდენიმე დღეს იწვიმებს, — თქვა მაესტრომ. მაშინვე ამოვარდა აწმყოდან და წვიმამაც მოუხშირა.

და მაინც როდემდე უნდა იწვიმოს?! წვიმს კოკისპირულად, წვიმს ნამთარულად!

* * *

კოკისპირულად წვიმდა, კაიიფის რომ მიჰვარეს იეშუა სულ გაწეწული. ბნელოდა ჭერ კიდევ და პრეტორიაში შესვლის უფლება არც დართეს ტყვეს. შეეშინდათ, არ შეეცოდათ უნებლით.

ბილატემ, ჭერ კიდევ მუჰამედის გაჩენამდე, იცოდა, თუ შენთან აღარ მოვიდა გორი, შენ უნდა მიხვიდე მაშინ იმ გაქვლებულ გორთანო.

გამოვიდა ამიტომაც გარეთ. დაკვირვებით აათვალი-ჩაათვალიერა ჩამოძონძილი იეშუა და თავი ჩვეულებრივსამებრ გადააქნია, — რა ბრალს დებთ თქვენ ამ საცოდავსო და საერთოდ არის კი ბრალიანი ეს საბრალო იეშუაო?

იმათ კი ასე უთხრეს პროკურატორს, რომ არ დაეშავებინა, თქვენთან არც მოვიყვანდითო.

ბრძანა მაშინ პროკურატორმა: — ახლავე წაიყვანეთ აქედან და თქვენი რჭულის და მიხედვით დაადეთ მსჯავრი!

იუდეველებმა კი ასე უპასუხეს ბილატეს: — ჩვენ არ გვაქვს იმის უფლება, რომ მოვაკვდინოთ ვინმე.

შეცბა მაშინ იუდეის პროკურატორი და თავჩაქინდრული და იმედგადაწყვეტილი შებრუნდა

პრეტორიაში. იქ წამით მოითქვა სული, გაიარ-გამოიარა და ბრძანებას მონატრულივით ბრძანა, — შემოიყვანეთ აქ იეშუა!

და ისევ წარსდგა იეშუა იუდეის პროკურატორის წინაშე.

დას იეშუა და ელის.

საკითხავი კი ერთია აქ: იეშუა წარსდგა ბილატეს წინაშე, თუ თვით ბილატე წარუდგა იეშუას?

ბილატესაც ვერ გაუცნობიერებია ეს დიდი კითხვა და ფიქრსაც ამიტომ ჩაიხვევს გულში. ახედავს ქანდაკაძეცულ ტყვეს და აუხამხამდება თვალი: „შეხედავ უცებ და ჩვეულებრივი გლახა გეგონება, უბრალო ჩვეულებრივი მოკვდავი... სულ უბრალო ვინმე და არაფრის მქენია. თვალები აქვს ოღონდ უჩვეულო, შუბლიც ჩვეულებრივზე ფართო და მაღალი, გადატყეცილი... მართლაც რომ პლატონი! მაგრამ... ოჰ, ეს თვალები... თვალი სასწაული! მაინც რაინორია, რა ფერის თვალებით იუბრება ეს კაცი — ასე მოძულეებულნი ყველასგან!“ — ფიქრობს იუდეის პროკურატორი, — როგორღაც ყოვლისმომცველი არიან ამის თვალები, ასე ყოვლისმომცველია ამ კაცის ფიქრიც! ჰო, თვალსაც ვერავინ

გაუსწორებს ამ ფეხშიშველას! და მაინც ჩვეულებრივი ვინმეა, მავანსა და მავანში ვერ გამოარჩეული და მაინც რომ არავის ჰგავს?! არავის მაგონებს! თითქოსდა და სიმაღლითაც არ გამოირჩევა სხვებისაგან! კია მაღალი, ძალიან მაღალიც, მაგრამ იშვიათიც არაა ამსიმაღლე კაცი იუდეაში, მაგრამ: იმ მიუვახოვდით და... მხრებამდეც ძლივს აწევდით. მაინც როგორ?! სინამდვილეში... მართლაც და რამსიმაღლე ყოფილა თურმე?! შეხედავ და... თვალი თუ ნატყუებს! — შეიფრთხილა იუდეის პროკურატორს და ფიქრებიდან გამოერკვა: — შენა ხარ მეფე იუდეველთა? — ჰკითხა იეშუას და თვალი აარიდა: „უსაზღვროდ ღრმაა ამ კაცის თვალეზი... ეს დატალღული ოქროსფერი გრძელი თმაც როგორ შვენი?“ — აღარ მოასვენა ფიქრმა და ამ დროს იეშუას პასუხიც ესმა: — მხოლოდ ამ წუთისოფლისა რომ ყოფილიყავი, იბრძოლებდნენ და გაირკვებოდნენ ჩემები ჩემთვის“.

პილატენაც თავი აიღო მაღლა და გაკვირვებულმა იკითხა: — მე გავიგონე შენი ფიქრი, მაგრამ არაფერიც არ გითქვამს შენ!

და იეშუამ ახლაც უსიტყვოდ უბასუხა: „შენ ჩემი სულის ხმა გესმა, პროკურატორო“.

შეირხა მამინ გაოგნებული პილატე, პროკურატორი იუდეისა, თავბრუ დაესხა და წაიქცა კინადამ. თავის თავზე გაბრაზებულმა ქვის ფილაქანზე დაჰკრა ფეხი და უცებ გამოერკვა. ახლადა გააცნობიერა, რომ მაინც ვერ განურისხდა იგი ტყვე იეშუას. — არა ხარ შენ დამნაშავე! მაგრამ რომ არ უყვარხარ შენს იუდეველებს? არ უყვარხარ და რა გიყო მე — იუდეის პროკურატორმა? იუდეასაც ხომ ვერ ავიძნებდრებ შენი გულისთვის?!

„ყველაფერი გადაწყვეტილია, პროკურატორო იუდეისა, წინდაწინ...“

უკვე წერილ არს ჩვენს წმინდა წიგნში. შენ კი: ჰინჯიკი ხარ ერთი იმ მანქანისა, რომელიც დაიძრა უკვე და აწი ვერავინ შეაჩერებს! ეს დროის მანქანაა! დროის მანქანა... მანქანა დროის... შენ ერთი რამ გევალება მხოლოდ! შენასრულო მოვალეობა შენი! შენ ისტორიული პიროვნება დღეიდან ხდები!

ქვევით: დაბლა: ძირს: ისმოდა ღრიალი კაცთა, არ გვინდა იეშუაო... იეშუა ნაზარევი (...) (ნაზარეველი), დაე, ბარაბამ იცოცხლოს!

„ბარაბა...“ — ჩაფიქრდა ისევ პროკურატორი იუდეისა. მერე თავიც წამოტკიცდა და ყვითელი აზი გადაყლაბა. უკლო თავის ტკივილმა და მიხვდა პილატე, პროკურატორი იუდეისა, რომ იეშუამ მოუხსნა თავის ტკივილი... მე... ხალხის ნებას აღვასრულებ! — ამოთქვა გულისტკივილით, — დაე, აღსრულდეს ნებაი ხალხის! — წაიყვანა მერე იეშუა და პატარა ბიჭივით გააწყებლენა რომელღღეგიონერებს. ეკლის გვირგვინიც დაუწნეს ღღეგიონერებმა იეშუას და თავზე ზარზევით დაადგეს. მხრებზე ძოწეულის მოსასხამი მოახურეს და აუტყდათ სიცილ-ხარხარი.

ასე ერთობოდნენ იმ დღეს რომელიღღეგიონერები.

და ისევ გამოიყვანა პილატემ იეშუა ნაზარევი ხალხის წინაშე და ბრძანა გამწყრალმა: — უდანაშაულოა ეს კაცი და როგორ გამოვეტანო მსჯავრიო.

ჯვარს აცვი, ჯვარს აცვიო, გაიძახოდნენ სასულიერო პირნი.

აქ კი გააკანკალა იუდეის პროკურატორს და იუდეველებს შეუღრინა, წაიყვანეთ და თვითონ აცვითო ჯვარს. მე ამ პატიოსან კაცში იოტისოდენა ცოდვასაც ვერ ვხედავო.

ჩვენი რჯულის მიხედვით უნდა მოკვდეს იეშუა ნაზარევი, მოკვდეს, რადგან ღვთის შვილად აცხადებს თავის თავს, — უბასუხებენ იუდეის

პროკურატორის იუდეის სასულიერო პირნი, — ცრუ ძეი ღვთისა!

ჩაფიქრდა მაშინ იუდეის პროკურატორი, აღარ იცოდა, რა ექნა და ისევ პრეტორიში შეიყვანა იეშუა, — აფერ დაჭექი! — ჟბრძანა და მორყეულ სკამზე შეუჩერდა თვალი. — ჩემი სავარძელი! ეს მერე ბრძანა და რბილი სავარძელიც შემოუტანეს.

ჩაჯდა იუდეის პროკურატორი კაიფას ნაჩუქარ სავარძელში და თვალი მილულა.

იდგა იეშუა და ელოდა. ებრალებოდა იუდეის პროკურატორი. უძლური იყო ეს ასე „დიდი კაციც“, რომ იეშუას ფიქრებს გადმოწვდენოდა.

შეიშულმა იუდეის პროკურატორი, ასე დაღლილი რატომ არ დაჯდება, როცა შე პილატემ, იუდეის პროკურატორმა მივეცი ამის ნებაო. უცებ გამიერკვა, როცა იგრძნო, რომ თვალებში ჩაჰყერებდა იეშუა ნაზარევი: „არა კარგი იქნება რომში გამიწვიონ და...“ — ამოაწყდა ფიქრი პროკურატორს.

— შენ რომში გინდოდა ყოყნა! ინატრე, ნეტაი გამიწვედნენთ რომში... უჭირს შენს შვილს და უნდა მიეშველო!

— ზო, ეს ასეა... შენც გიჭირს და... თუ მართლა ძე ხარ ღვთისა, მაშინ რატომ, რატომ უნდა დაეტოვებინე დიდ მამას ამ განსაცდელში?

— არ წაგვიტოხავს წმინდა წერილი, თორემ არც დამისცემდი შენ ასეთ კითხვას...

— მჭერა, კაი, მჭერა, რომ... უცხო ვინმე ხარ... იქნებ აღმატებული სულიც! ამაღლებული არა! ვინ იცის და იქნებ ამაღლებულიც... — ორჭოფობს იუდეის პროკურატორი, — მაშ, ძე ხარ შენ ღვთისა?! და თუკი მართლა ასეა, ხელებგაშლილი რატომ არ შეგხვდა შენ ჩვენი საწუთრო?... — პროკურატორმა კი დააბირო წამოღგომა, მაგრამ დაეზარა და ამოიხვნეშა გულსაკლავად, — მდა... —

წამოიწია ნახევრად და ჩაჯდა ისევ, — დავისვენებ ცოტას და მერე წამოვდგებოი, მაგრამ ესეც გადავიწყა იეშუას ნაღვლიანმა მხერამ:

„იქექი სავარძელში და გაგივლის ტყვილები...“ — ფიქრობს იეშუა.

„რაღაცას მპირდება... — ჩაფიქრდა იუდეის პროკურატორიც, — მიყურებს სევდიანი თვალებით და მაშვეილებს როგორღაც... სასწაულმოქმედი თუა, მაგრამ არაფერს მთხოვს, არაფერს! სიკმარისი, მთხოვოს და... არა, არა! ამას აქეთ ვებრალეზი მგონია და... და მაინც ვინ არის ეს კაცი? სასწაულმოქმედი?“

— წინასწარმეტყველსა თვისსა სოფელში არა აქვს ფასი, — თქვა იეშუამ და კიდევ უფრო დაუნაღვლიანდა ისედაც ნაღვლიანი თვალები. ებრალებოდა იუდეის პროკურატორი, კაცი, რომელსაც უსაშველოდ ტყიოდა თავი. ებრალებოდა იეშუას პილატე, ებრალებოდა იგი, რომელმაც საერთოდ არ იცოდა, რა იყო სიბრალულის გრძნობა.

წაიყვანეთო, წამოიყვირა იუდეის პროკურატორმა და თვითონაც გაუყვირა, ასე ხმადაბლა რატომ უნდა მეტრძანებინაო. მაგრამ სულაც არ უკითხავს თავისი თავისთვის, ასე რამ გაგაბოროტაო? — წაიყვანეთ! — აუწიი ხმის და როგორც ჩვეოდა ხოლმე, ხელი ხელს შემოჰკრა.

ბრძანებამაც გაიბრძანებლა და ლეგიონერებიც შემოცვივდნენ, შუაში ჩაიყენეს იეშუა ნაზარევი და წაუპარტყუნეს:

— აბა, გაგვიძები წინ, შე მართლა გლახა იუდეის ხელმწიფე! მეფე ხომ წინ უნდა მიუძღოდეს თავის მხედრიონს! ხალხს...

წელში გასწორდა იეშუა.

ლეგიონერები ირგვლივ...

ასლა მხრებამდეც ველარ წვდებოდნენ ზორბა ლეგიონერები იეშუას.

„... ამ ქვეყნისას არაფერი მიუგავს და არც უნდა იყოს ამქვეყნიური ვინმე... რომ მთხოვდეს, შევიბრალებდი. მაგრამ რომ არ მეტბრალებათ?! — გუნება აჟმდვრევა იუდეის პროკურატორს და ხელს მაღლა ასწევს. ლეგიონერებიც თვალს ააყოლებენ ამ ყოვლისშემძლე ხელს და ელიან, როდის დაუბრუნდება ეს ხელი საწყის მდგომარეობას.

მიუხედავად პილატეც თავის ლეგიონერებს და მათს ნერვებზე დაიწყებს თამაშს: „ნერვებს, ნერვებს მოუარეთ, ჩემო ლეგიონერებო... ეცადეთ, ნერვები არ დაგაწყდეთ!“ — გაელმნება ეშმაკურად, შეუტაცხყოფა ხომ არ მიგიყენებიათ იეშუსათვისო, უნდოდა ესაყვადურა ლეგიონერებისთვის, მაგრამ გადავიწყდა ესეც და მერე ვეღარც გაიხსენა, უბრალოდ თქვა ეს, თუ უნდოდა ეთქვა და სადღაც მიავიწყდა.

და მაინც: ძირს დაუშვა ხელი იუდეის პროკურატორმა და თვალი მოხუტა:

„გავახელ თვალს და ჩემს ახლომახლო არაფერ არ უნდა იყოს! არც ლეგიონერები და აღარც ეს იუდეველი, რომელიც საოცარი და უსაშველოდ ცისფერი თვალებით მიყურებს...“ — თვალის ვახელისა ეშინია იუდეის პროკურატორს, — ვაითუ იეშუა ვიხილო ისევე, იეშუა ნაზარევი და რა მეშველებათ?!“

და როცა გავიდა თითქმის მთელი საათი და თითქოსდა მიავიწყდაო კიდევ ქვეყნად ყოველი, თვალიც მაშინ გაახილა იუდეის პროკურატორმა. ფიქრით ახლაც რომში იყო და ეს აურზაურიანი წამიც უკან ჩარჩა, სადღაც მოუსავლეთში. ამოტუბუბულიყო მისგან იეშუას სახე და სახსენებელიც.

პილატე პროეტორიაში რჩება.

იქით კი:

იეშუას გოლგოთისკენ მიაცილებს ჭრელი სოფელი...

გოლგოთა...

იეშუა და ორი ავაზაკი ჯვარზე გაუტრავთ და თითქოსდა გაცოცხლებული ჯვრებიც მაღლა, სულ მაღლა მიიწვიან რაღაცანიირი ტრაექტორიით.

ტკივილი ფიზიკური და კიდევ უფრო დიდი ტკივილი — სულიერი.

იეშუა ნაზარევი:

ცისფერი ცრემლებით ამოვსებია იეშუას ცასათი უძირო თვალები.

„მამაო ჩემო... მამაო ჩვენო, მიუტევე ამათ, რამეთუ არა უწყიან, რასა იქმენ...“ — თვისთვის ჩურჩულებს ჯვარცმული სული და წამით გაუნათდება სანთელივით ჩამოქნილი სახე: — უტოდვეს გტოვებ მე ამქვეყნად აღამიანებს... რა მძიმე ყოფილა თურმე ეს ტვირთი? რამისიმძიმეა ტკივილი კაცთა? მე ძე ვარ ღვთისა, მართლა ძე ვარ მე მამაჩემის, რომ იმხელა ტვირთს გზიდულობ და წელი არ მომწყვეტია ჯერ! მე ხომ ძეი ვარ ღვთისა, მართლა არ ვცდები და არც შენ შემცდარხარ ჩემში, მამაო ჩემო! მამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა...“

...და მოუარა ისევ დიდმა ტკივილმა, სახე მოეღრუბლა იეშუა ნაზარეს. სადღაა უკვე ცრემლი ცისფერი?! სდის იეშუას ცრემლი სისხლისფერი, ებკურებოდა მიწას ცრემლნარევი სისხლი...

— მე სიმონ — პეტრეს ვუთხარი და ვუთხარი საერთოდ ყველას, რომ ცოტაც და გელარ მიხილავთო. კიდევ ცოტაც ამის შემდეგ და გამოგეცხადებით! ახლა კი მამასთან უნდა მივიდო! —

და თვალწინ დაუდგა თორბერტევი მოწაფე თვისი: „ქეშმარიტად, ქეშმარიტად გეუბნებით თქვენ: იტირებთ და ივალალებთ. წუთისოფელი კი იხარებს. თქვენ დამწუხრდებით, მაგრამ თქვენი მწუხარება იქცევა სიხარულად!

მამისაგან გამოვედი და მოვედ

წუთისოფელში, ახლა კი ვტოვებ საწუთროს და მიმასთან მივდივარ!”

ამ დროს იყო, რომ შუბის წვერი ატაკეს ფერდში იეშუას და... კაცი ტკივილად იქცა ღმერთში! ამოიკვნესა, მაგრამ გაუძლო; გაახსენდა, მახვილი რომ იშისვლა ერთხელ სიმონ-პეტრემ და სასულდგო პირის ერთ ყურბეცანცარა მონას ის გაცრეცილი ყური ჩამოათალა, — ეჰ, სიმონ-პეტრე, ჩააგე ეგ

მახვილი ქარქაშში! — გული წათედა იეშუას და ძმართ გაყდენთილი ღრუბელი მიუსე-მოუსვეს წყურვილისაგან დამსკდარ ბაგეებზე.

იეშუამაც გაახილა თვალი, შერცხვა თავისი სისუსტის და ჩაჰკიდა თავი მოსერიერ ხალხის წინაშე.

ეჭვს საათზე სულ ჩამოხედა.

ჩამოწვა წველიდი ღამე.

ასე გაგრძელდა ცხრა საათამდე...

* * *

მაესტრომ მართლაც რომ შავი სილუეტით გაიღვია ომზირის თვალწინ და შავ ღიმილად დააჩნდა ჰორიზონტს.

— ახლა მეორედ მოსვლა... — ჩაფიქრდა მაესტრო: — ერთ მხარეზე იეშუა ნაზარევი დადგება, მეორეზე — მე და...

ბრძოლა არმაგედონთან!

„არმაგედონი... გორი ქალაქი მეგიდოსთან...“ — გაიფიქრა ომზირმა და იმით დაასრულა ფიქრი, რომ ამ უკანასკნელ ომს იეშუა ნაზარევი მოეგებდა — ძე ღვთისა და ძე კაცისა, სატანას კი გალიაში შეავდებდნენ და ურდულსაც დაადებდნენ.

დგება მშვიდობიანი — ეპოქა ათასწლოვანი.

— ეს ჩემი მრავალრიცხოვანი მხედრონია! — ხმას აუწვია მაესტრომ და მხრებში გაიშალა, — შავ რაშზე ამხედრებული შავოსანი რაინდი კი მე ვარ და მიცანი მგონია! ხვალ უკანასკნელად შეგვგრიკნებით მე და იეშუა ერთმანეთს, მე და იეშუა, ომზირ და პირველი მაინც მე ვარ, მე, — მაესტრო — შავი სილუეტი და... აქეთ მე გვავიარ, — ძლევამოსილი შავი მხედარი; იქით — იეშუა — თეთრი მხედარი. სასწოროს პინა... გაწონასწორდა და ახლა შენზე სიტყვა, ომზირ! დამიჭერ მხარს და გვიმარჯვებ მე! არა და... იეშუა გაიმარჯვებს!

იეშუასაც ხედავ შენ, თეთრ რაშზე ამხედრებულს! პასუხს ნუ მეტყვი ახლა... ნაშუალაშვეს მაუწყე... ასე აჯობებს... თუმცა მაშინაც ნუ მეტყვი... ისედაც გავიგონებ შენს გულის პასუხს. ახლა მშვიდობით. გახსოვდეს: ათმაგად და ასმაგად ავინახლავრდება ჩემი სამსახური... იფიქრე, ომზირ! და შენი მეობაც დაედება საფუძვლად ახალ ისტორიას!

თქვა მაესტრომ და აორთქლდა ომზირის თვალსაწიერიდან.

ომზირი კი ისევ გამოიწვევს თავისი მესხიერებიდან იეშუა ნაზარევს.

ჰოდა, დგას იგი: (თითქოსდა ჩვეულებრივი კაცი, უბრალო მოკვდავი, მაგრამ მაინც განსხვავებული და გამორჩეული ყველაში). დგას და გამოჰყურებს ომზირ თავდგირიძეს.

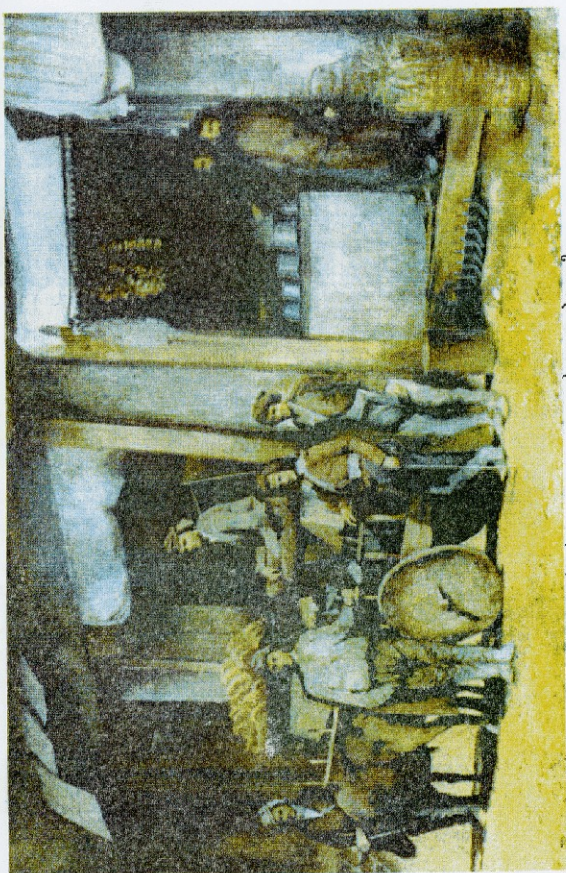
„ამ კაცს ყველაზე დიდი გული უძგერს...“ — ომზირის გასაგონად იტყვის ღმერთკაცი.

უფალი, გარდამოსახა ადამიანად — ადამიანიც ეზიარება ღმერთს...

შეჰანდა იეშუა და ომზირსაც ეპა: „ყველაფერი იღონეთ, რომ ამომწვედეთ მე. უფრო მაღალი და უფრო მაღალი იდეები დაისახეთ მიზნად, ვიდრე წარსულ დროებაზე ფიქრი და ოცნება... შემოაბიჯებთ ერთხელაც ღვთის საუფლოში...“

მე იქ დაგხედებით...”

გავრძელება იქნება

პეტილი ბათუმი
 ა.ჭაბოს ავტორიზირებული
 რეპროდუქციის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

მელა გიორგეაძე

ძველი ბათუმი

აკრისი ავტონომიური რესპუბლიკის ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმი

ნათელა ღუმბაძე

* * *

წარსულს მიაქვს ძველი სევდა...
წასაღები წაიღოს!
და რაც რჩება, ისევ ელდის,
ისევ ცრემლისა იყოს...

იფრიადოს ისევ სულში
ოცნებების აფრან,
ისევ შეჰქრას სიყვარულის
ტყვილივით ზაფრამ.

ისევ ისე ელდით ვერტები
მოლოდინის კართან
ისევ ველი ასახდენი
ინებების ნატვრას.

წარსულს მიაქვს ძველი სევდა
წასაღები წაიღოს!
და რაც რჩება ისევ ელდის,
ისევ ლექსისა იყოს...

* * *

ფიქრისა ჩემის ნდუმარ კარავში
გადავწყვეტიე მართო დარჩენა,
არცა ვინ მინდა სიმშვიდეში ფიქრთა
მბარავი

სევდა დამჩემდა...
მარტოობის სევდა დამჩემდა!..
ქარებო წადით!..
წაიღეთ თქვენი სიზმრები და
ჩამოშვალეთ!..

არ მსურს თან მახლდეთ!..
ყოველ ალიონს თქვენი სუნთქვა
ეხლება სარკმელს.

მიფრთხილეთ ზმანებას,
ნუ, ნუ მომეცებით,
ნეტმასწებით კაბის კალთაზე

ურცხვად, თავნებად...
განმარიდეთ ცოტახნით სახე!...
ფიქრისა ჩემის მღუშარ კარავში
გადაფუჭვიტე მარტო დარჩენა...

* * *

მე მახსოვს შენი ნათელი სახე
თვალეში შენი თბილი და სანდო
და როცა ფიქრი ცხრაკლიტულს ამსხვრევს
და სიყვარული ვერ მთმობს თუ
არ მთმობს.

მე მახსოვს შენი
ნათელი სახე
თვალეში შენი თბილი და სანდო...
ქარია ირგვლივ, ქარი და დელგმა
და სუსხი სულის სიღრმემდე მზარავს.

გავრბივარ ქარში, ვაწყდები კედელს
და ვერ ვახერხებ კარის ჩარაზვას,
არადა, ქარი შემოიბის სულში
ქარი ამრევი და გადამრევი.
ნე შენ გეძახი,

თუმცაღა გუშინ
მჯეროდა შენი აღარაფერის!..
თუმცაღა გუშინ წერტილი დავსვი
არ გავიხსენო არსად, აროდეს!..
... რა დამცინავად ქირქილებს ქარი —
— აღარასოდეს!.. აღარასოდეს!..
ეს ფიქრი ყველა ცხრაკლიტულს ამსხვრევს
უშენოდ მიჭირს რადგან გაძლება.
მე მახსოვს შენი ნათელი სახე.
მე მახსოვს...

მახსოვს —
ქარი არ წყდება...
თუ მიხსნის — შენი ნათელი სახე,
თვალეში შენი თბილი და სანდო...

* * *

სულ ერთი ტოტი შემომყვია სახლში.
იისამანის სულ ერთი ტოტი,
აფეთქებული და მოცახცახე
როგორც სტრიქონი გალაკტიონის.

და გული თითქოს უცებ გაჩერდა,
თავბრუდამხვევი მბრულებს წამი,
აპრილმა ხელში შემომაჩეჩა
აყვავებული იასამანი.

ველარ ვუპოვე თუმც დარდს საშველი
სევდას — სათავე, წუნილს — სამანი,
ბედნიერი ვარ თან უსაშველოდ...
თავბრუდამხვევი მბრულებს წამი —
აპრილმა ხელში შემომაჩეჩა
აყვავებული იასამანი!...

* * *

რამ გამახსენა
დიდი ხნის წინათ დასიზმრებული
გაბზარული სარკე —
სარკეში ორნი მხოლოდ მე და შენ!
უეცრად გაღვიძება,
წყენა, შუალამე,
მარტოობის გრძელი წამი...
— ეს ყველაფერი გადავიტანე...
ნუთუ ხელახლა?
— არ შემწევს ძალი!
ღმერთო დამიხსენ,
დამევიწყე მარტოობის ის გრძელი წამი!..

პრიტიკა. პუბლიცისტიკა

იკა ძალაბიძე

პირიქი და საზოგადოება

მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედებაში პიროვნების ურთიერთმიმართებას საზოგადოებასთან განსაკუთრებული ადგილი უკავია. შეუქლებელია კეშმარიტმა ხელოვანმა ნებისმიერ დროსა და ეპოქაში ადამიანის დანიშნულებაზე არ იფიქროს.

ამ მხრივ „ჯაყოს ხიზნები“ ძალიან საინტერესო, მდიდარ მასალას გვთავაზობს. მეოცე საუკუნის ოციან წლებში შექმნილი რომანი ათეული წლების განმავლობაში სხვადასხვანაირად აღიქმებოდა. სოციალისტური კრიტიკის წარმომადგენლები ნაწილობრივ თუ ჩასწვდნენ ნაწარმოების დედააზრს, მაგრამ ესეც საკმარისი დარჩა, რომ მასში ბევრი სახიფათო, მათთვის უმართებულო მომენტი აღმოეჩინათ.

„ჯაყოს ხიზნებში“ კიდევ ერთხელ ცხადყო, რომ ნამდვილი ტალანტი უმეცარესი ცენზურის მიუხედავად მინც ვითარდება და საკუთარ მრწანს ყოლაზე უკიდურესი ტოტალიტარიზმის ჟამსაც კი სამართლიანად გამოხატავს.

„ჯაყოს ხიზნების“ მთავარი გმირი თეიმურაზ ზევისთავი მარტოოდენ ეპოქის მიერ უკუგდებული ნაკაცარი როლია. ე.წ. ზედმეტ ადამიანად იგი გაუკუღმართებულმა ფორმაციამ და დრომ ატყია, რამაც ღირსეულ ადამიანებს ყოვლად უნიჭო, მაგრამ ყველაფრის მკადრებელი მედროვნები დაუპირისპირა.

„ამ ქვეყანამ და თეიმურაზ ზევისთავმა თანდათან ისე შეიძულეს და შეიზიზღეს ერთმანეთი, როგორც კერპმა მამამ შეიძულა უძღვები შვილი, რომელმაც განუზომელი ურჩობა, უმადურობა, (და) კადნიერება და ამპარტავნება გამოიჩინა და საკუთარ ფეხებზე დადგომა და საკუთარი გზით სიარული გაბედა“ (მიხეილ ჯავახიშვილი: „ჯაყოს ხიზნები“, სახელგამო, თბილისი, 1957 გვ. 26) ამ სტრიქონებიდან ცხადია, რომ ტირანულ საწყისზე აღმოცენებული ძალაუფლება დამოუკიდებლად მოაზროვნე ადამიანს ვერ ეგუება და აქედან გამომდინარე ნებისმიერი მეთოდით ცდილობს გაანადგუროს, სიცოცხლის ცხოველმყოფელობას მოწყვიტოს იგი: პირველ რიგში ჩაკლას მასში პიროვნული თვისებები, რათა თავისი ზრახვანი სრულყოფილად განახორციელოს.

ინდივიდის ჩახშობის პრობლემა მეოცე საუკუნეში განსაკუთრებული სიმწვავეთ დაისვა, რადგან სწორედ ამ პერიოდში ხდება ეგრეთწოდებული საშუალო ადამიანის წინა პლანზე წამოწევა. იგია უკვე ყოვლისმხატვრული. ამიერიდან ყოველივეს განუსაზღვრელი პატივმოყვარეობით ანთებული უხნო, ძირითადად უნიჭო არაკაცი განაგებს. ამიტომ კანონზომიერებაა, როცა ეს უკანასკნელი ცდილობს მასზე ნიჭიერი გზიდან ჩამოიშოროს. თეიმურაზ ზევისთავის ტრაგედია სწორედ აქედან იღებს სათავეს. ამიტომ უმართებულოდ ყდურს იერემია ქარელიშვილის ლოზუნგური, ცალსახა განაცხადი, რომლის მიხედვითაც ზევისთავი საზოგადოების უნიათო, უსუსურ დანამატად რომ მოაზრება. კრიტიკის ამგვარი ტენდენციურობა ხელსაც აძლევდა სოციალისტური რეალიზმის მიმდევრებს. საზოგადოებისათვის მტრად გამოცანდებული თავადი დაუსრულებელი თავდასხმების სამიზნეს წარმოადგენს. არც არავინ კითხულობს, რომელ საზოგადოებაზეა აქ საუბარი,

როცა ნიჭით გამოჩენილ ადამიანებს სიცოცხლის ფასად უჭდებოდათ საკუთარი ნიჭისა და უნარის გამოვლენა.

„ჯაყოს ხიზნებში“ დაუფარავად ასახა 1937 წელს უცვლელ მასობრივ მოგლეწად ქცეული ტენდენციები; დრომ თვით ამ წაწარმოების ავტორიც არ დაინდო. თეიმურაზ ხევისთავიც ამგვარი წყობის ერთ-ერთი პირველი მსხვერპლია, პიროვნება, რომლის გასანადგურებლადაც საგანგებო გეგმა შეიმუშავეს.

მიზეზი ჭავჭავაძის ჩვეული ტაქტიკა და ოსტატობით ასახავს პერსონაჟის სულში მომხდარ ცვლილებებს. თანდათან გვიჩვენებს ერთ დროს ძლევამოსილი გვარის მემკვიდრე როგორ კნინდება უცხოელი დამპყრობლის ხელში, კარგავს რწმენასა და ცხოვრებისეულ საყრდენს.

ჯაყოს სახით მწერალი უცხო თესლის გაბატონებას წინასწარმეტყველებს. დღეს ყოველი ჩვენგანისთვის საცნაურია მიხეილ ჭავჭავაძის ჯერ კიდევ როდის იგრძნო კარს მომდგარი საფრთხე. ავტორი ჯაყო ჯიჯაშვილის სახით ერთ-ერთ რიგით, ლიტერატურულ ტიპს კი არ აყალიბებს, არამედ ისტორიულ საფრთხესა და ქვეყნის მესვეურთა არასწორ, დამლუბველ პოლიტიკაზე ამახვილებს ყურადღებას. დაუცველობის სენს დაუბრავს თეიმურაზ ხევისთავი. ქვეყანაში გაბატონებული ქაოსი საზოგადო მოღვაწის სულში მძლავრ გამოძახილს პოულობს და უნებურად მის დაუცველ მხარესაც აშოშვლებს და გაქნილი უცხო ძალა (ჯაყოს სახით) ურცხვადაც სარგებლობს ამით. თეიმურაზ ხევისთავისგან განსხვავებით ჯაყო ჭიჭაშვილი მტაცებლური ინსტინქტებისა და ძალადობის გამოხატულებაა.

„ჯაყო ჭიჭაშვილი“ ქალაქში შემოვარდნილ დათეს ჰგავდა. დედაბოძით სქელი და გაჩაჩხული ფეხები ძლივს იმაგრებდნენ ისე განივრად დაღმჯულ თეძოებსა და მხარ-ბეჭს, რომ ვიწრო ტროტუარი მართო ჯაყოს ძლივს იტევდა. რამდენიმე ნაჭრილობევით დასერბილი თავი და პირისახე შავი, ხშირი და აბურძნეული ჯაგრით ჰქონდა შემოსილი“. (მ. ჭავჭავაძის: „ჯაყოს ხიზნები“. სახელგამი, თბილისი, 1957 წელი. გვ. 3)

ჯაყო ახალი დროის მიერ შექმნილი „პიროვნება“, რომელიც საკუთარი მიზნის მისაღწევად მაქიაველის მეთოდებით სარგებლობს. წერბა-კითხვის უცოდინარი ბოგანო ენმაკობისა და თაღლითობის წყალობით მოკლე ხანში ხევისთავთა საგვარეულო მიწა-წყლისა და საგანძურის ერთპიროვნული მფლობელი ხდება, თუმცა იგი ამითაც არ კმაყოფილდება. მომხვეჭელობით დაბრმავებული ამორჩილებს მარგოს და ამით თეიმურაზ ხევისთავის მამაკაცურ თავმოყვარეობასაც შელახავს. ამავე დროს იგი ხევისთავთა გვარის გამგრძელებლის უფლებასაც მოიპოვებს.

მწერალი დაუბრუნებლად ასახავს ტრაგედიას, რომლის ჩარჩოებშიც განუსაზღვრელობაში განისვენებს. ჯაყო გაბერწებული გვარის გაგრძელებასაც აცხადებს პრეტენზიის და მიაქვს ყველაფერი უკლებლივ; აბსოლუტურად ითვისებს ყველაფერს და ამას სინდისის ქენჭის გარეშე სჩადის, რადგან ახალ დროს სინდისის ძარღვიც ძველმოდურ რელიგიურად შეურაცხავს. ამგვარ პირობებში ბატონისანი აღმაშენებლის იმდენად გაჭირდა ცხოვრება, რომ ნახუცარ ივანესთან საუბარში თეიმურაზ ხევისთავი დაუფარავად ამბობს:

— ჩემი უმთავრესი უბედურება ის არის, რომსაქ...ქქართვლოში დავიბადე.

— რაო? რა სიქვი?

— ღმერთმა თავიდანვე სასტიკად დამსაჯა მეთქი, როცა ქარ...რთველად გამაჩინა.

ივანემ პირი მიიბრუნა და პასუხის ნაცვლად დიდი დუქი გადაიფურთხა“.

(მ. ჭავჭავაძე: „ჭაყოს ხიზნები“. სახელგამო. თბილისი: 1957 წელი, გვ. 91).

დიპლომის ქვეტექსტი საკმაოდ გამჭვირვალეა, ოდესღაც სათაყვანებელი სამშობლო უღმრთელ მტერს სასაჯლოდ უქცევია. სწორედ ეს გარემოება აიძულებს ხევისთავს მსგავსი სიმწარე წარმოართქმევინოს. როცა მისთანებს სიცოცხლის უფლებაც აუკრძალეს და განადგურების განაჩენი ერთხმად დაუდგინეს.

ნახუცარი ივანე ნათავადარის ერთგვარი ოპონენტი. სინათლის ერთ-ერთი სუსტი წყარო ზუნდოვანი მომავლისა, რომლის დადგომაც ისეთივე საეჭვო აზრებს ბადებს, როგორც ჭაყო ჭიჭავაძის ზედაპირული, არშემდგარი მოთვინიერება. ყოველი მღვდლის ოპტიმიზმი გარკვეულწილად ხელოვნურია, მაგრამ მიხეილ ჭავჭავაძის კარგად ესმის მარწუხებში მოქცეული პიროვნების ხვედრი, რომელიც საკუთარი მრწამსის გადასარჩენად ბევრს თმობს „მომავალში წინ რომ გაიჭრას.“ ნახუცარი ივანე სწორედ ამგვარ ადამიანთა რიგს განეკუთვნება. თეიმურაზ ხევისთავისაგან განსხვავებით მასში თვითგადარჩენის ინსტინქტი უფრო ძლიერია და გამოკვეთილი. იგი თავის დროს შეუმჩნეველ მოთმინებით ელოდება. თვალსმიფარებული სუბტელს საკუთარი სიმყარის იარაღს. თვითდამკვიდრებისთვის ჩრდილში მიმალვის პოლიტიკას მიმართავს. ამიტომაც იგი ვაცილებით მოუხელთებელი და ძნელად ამოსაცნობია იმ განწირულ ადამიანთა შორის, ვისაც კი ბედმა იმ დროს არგუნა ცხოვრება.

იყო პიროვნება — ერთია, მაგრამ პიროვნული თვისებების შენარჩუნება ძნელია ვაცილებით. ავტორი ამ საკითხს განსაკუთრებული სიფაქიზითაც უდგება, მარგოსთან მიმართებაში საოცარ ტაქტსაც იჩენს მწერალი. ქალისთვის ორმაგი ტრაგედიაა პიროვნულობის დაკარგვა — ადამიანურ საწყისს ქალური ღირსების შებღალავაც დაემატა.

„თეიმურაზის ისიც ასწენდება, რომ ქალი დაუმთავრებელი ბავშვია — სუსტი, უღონო, გულჩვილი, მორცხვი და რბილი; რომ მას აქვს თავისებური თვალი და ყური, აზროვნება და გრძნობა, ქალური აღღო და ზნეობა, მღერდოული შეგნება ამ ქვეყნის, მისი ხმის, ფერის წესრიგისა და კანონების, — ყოველივე მამაკაცისთვის უცხო, უხილავი და მიუღწეველი“. (მ. ჭავჭავაძე: „ჭაყოს ხიზნები“. სახელგამო. თბილისი, 1957 წელი, გვ. 124) და ასეთ გაუსაძლის ყოფაში ქალს არაფერს უწყევს ანგარიშს. ჭაყოს მიერ შეურაცხყოფილი მარგო კიდევ ერთი, უმნიშვნელოვანესი გადაწყვეტი დასტურია ხევისთავის პიროვნული დაცემისა, რადგან როცა ადამიანი საკუთარ მეუღლეს ვეღარ იცავს, მას უფრო მაღალი კატეგორიის — სამშობლოს დაცვის უნარიც ატროფირებული აქვს.

„ჭაყოს ხიზნების“ კვლადაკვალ გლობალური მასშტაბის ტრაგედიას მივყვებით.

მიხეილ ჭავჭავაძის თვითონ იყო ძლიერი და შეუდრეკელი პიროვნება და ყოველთვის ცდილობდა კიდევ პიროვნული ღირსებების მქონე ადამიანის სიმაღლეზე მდგარიყო. მწერალი, რომელმაც სამშობლოსა და სიმათლის ღალატს საკუთარი სიცოცხლის სამსხვერპლოზე მიტანა ამჯობინა. ასეთი პიროვნება ჩვენს გაუკუღმართებულ დროში, უმრავლესობის მრავალწლიან არსებობას ერთი ფრაზითაც გადაწონის, რადგან: „ცათა სასუფეველი წაიგავს მღოვრის მარცვალს, რომელიც აიღო კაცმა და დათესა თავის ყანაში. იგი ყოველგვარ თესლზე მცირეა, მაგრამ როდესაც იზრდება, ყოველ მწვანელეულზე დიდია და ზედ იქცევა, ისე რომ მოფრინდებიან ცის ფრინველები და მის ტოტებს შეაფარებენ თავს“ (საბავშვო ბიბლია: პირველი ქართული გამოცემა. 1998, მათე 13, 24-50, გვ. 346).

„მთავრადიგადაცხადეთ თქვენი ღირსება და აღმართეთ თქვენი ნიჭი“

ნინო კოჭლოშვილი

გათუმარი დღეები შიო არაგვისპირელის ცხოვრებაში

ქართულ მწერლობაში შიო არაგვისპირელის დაბადებას ბედნიერი ქუდბედი დაჰყვა თან. მან სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე ფართო მკითხველი საზოგადოების დიდი ყურადღება და მოწონება დაიმსახურა. თვით ჩვენი მწერლობის კორიფები ილია ჭავჭავაძე და აკაკი წერეთელი აღფრთოვანებითა და თანაგრძნობით შეხედნენ მის სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლას. აკაკი წერეთელი წერდა: „ვიტყვი გულწრფელად ნამდვილი განთიადი ხელოვნებისა მხოლოდ ამ უკანასკნელ ხანებში დგება. ამას გვიმტკიცებენ ახალგაზრდა მწერლები თავის პატარ-პატარა ფსიქოლოგიური ეტიუდებით, რომელთა რიცხვში პირველი ადგილი უჭირავს შიო დედაბრძვილს.“

აკაკი წერეთელმა ახალგაზრდა მწერალს ლექსიც უძღვნა, ლექსში კითხულობთ:

როდესაც ჩვენში მწერლობა

თანდათან იშრიტებოდა,

შენ მოგვევლინე „ხედ-წმინდად“

და ნახეა მენატრებოდა.

მოხველ თავმდაბლად და ამბობ:

„ვიახელ ახალ დგრიტადო“

და მეც რას გეტყვი მოხუცი

თუ არა ჭეშმარიტადო?!

შიო არაგვისპირელის შესახებ კიტა აბაშიძე აღნიშნავდა: „მე არა მგონია, რომ შიო არაგვისპირელის ურწმუნო და უნდო ბუნება ამ ქვეყნად მოპოვებულ „სახელს“ დიდ ფასსა სდებდეს. ყოველს შემთხვევაში მაინც არ შეიძლება ახალგაზრდა ავტორი მაღლიერი არ დარჩეს საზოგადოებისა და ლიტერატურის იმ ყურადღებისათვის, რომელიც მან საგებით დაიმსახურა.“

შიო არაგვისპირელი ლიტერატურის სარბიელზე გამოდის თავისი ხმით, შემოქმედების ახალი მოტივებით, იგი გამოირჩევა წერის ახალი მანერით, აზრის გამოხატვის მხატვრული სისადავით, სიზუსტით, სიღრმით, სიმკვეთრითა და სიტყვის თუ ფრაზის ლაქონურობით. ის დამამკვიდრებელია ჩვენს მწერლობაში მცირე ფორმის, მაგრამ რთული და ღრმა სოციალურ-ფსიქოლოგიური შინაარსის მოთხრობა-ნოველისა.

შიო არაგვისპირელი მისმა ფსიქოლოგიურმა ნოველებმა და ეტიუდებმა გამოარჩიეს, როგორც ოსტატი მცირე ფორმის პროზისა. უთუოდ ამას გარძნობდა აკაკი წერეთელი, როდესაც შიო არაგვისპირელს ახალი სკოლის მეთაურად მიიჩნევდა. იგი წერდა: „ადრეც მითქვამს და ახლად ვიმეორებ, რომ ახალ მწერლობაში ყველაზე უფრო საყურადღებოა არაგვისპირელი. მისი ფსიქოლოგიური ეტიუდებით, მისი ზეგავლენით, მიმბაძველობით ბევრი გამოიწვია, თითქმის სკოლა

შექმნა“.

შიო არაგვისპირელის ღვაწლის ქართული ლიტერატურის ისტორიაში სათანადოდ აღსაებდნენ პოეტები: კოტე მაცაშვილი და ტიციან ტაბიძე. მწერლის პროზაზე საინტერესო დაკვირვებები ეკუთვნით პროფესორებს: მიხეილ ზანდუკელს, სერგი ჭილაიას, ვიოლეტა ცისკარიძეს და სხვებს.

შიო არაგვისპირელის სულიერი ცხოვრება ძალიან დაზიანებული ყოფილა.

შიო არაგვისპირელი მარიამ ბაქრაძეზე დაქორწინებამდე ადრე გატაცებული ყოფილა ვინმე ელისაბედ (კეტა) ყიფიანით. ამ გატაცებას მისთვის სრული იმედის გაცრუებით ჩაუვლია. რომანი დაწყებულია და დამთავრებულია 1898 წელს დაბა სურამში.

საგვებით შესაძლებელია, ელისაბედ ყიფიანთან რომანის იმედგაცრუებამ შიო არაგვისპირელის ხასიათს სამუდამო თავისებური კვალი დაამჩნია. აი რას გადმოგვცემს მისი ქალიშვილი ნუნუ: „ალბათ, ცხოვრების პირობებმა გამოიწვევა მასში ის საშინელი ეჭვიანობა და უნდობლობა, რაც ახასიათებდა მას“.

ცხოვრების მოვლენებზე დაკვირვების ნიშმა და ამასთან შიო არაგვისპირელის შემოქმედებითი აპერცეპციის დამახასიათებელმა თავისებურმა ბუნებამ მასში სექტიციზმი უფრო გააღრმავა. შიო არაგვისპირელის დაკვირვებით, გაბატონებულ ადამიანთა შორის, რომელნიც წარმართავენ საზოგადოებრივ ცხოვრებას, არაფერია წმინდა, მათში მეფობს ცბიერება, სიყალბე, ღალატი, უნდობლობა, გაუტანლობა; ცბიერება თვით ისეთ წმინდა, ყოვლისშემძლე გრძნობაშიც კი, როგორიც სიყვარულია. დაკვირვების შედეგად მწერალი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ არსებულ ბურჟუაზიულ-ფეოდალურ ყოფაში ეს მდგომარეობა ყველასათვის საერთოა, თუკი ადამიანი თავის რწმენას, ზრახვებსა და ქცევას გულწრფელად აღიარებს.

ასეთი შეხედულება შიო არაგვისპირელს მთელ რიგ ნაწარმოებში დიდი უშუალობითა და ადამიანის გულის საიდუმლო მოძრაობის გულთამხილობით არის ასახული („წერილის ნაგლეჯი“, „მხრებილა ავიჩენე“, „სულ ერთია“ — „ხითხითებს და ხითხითებს...“, „ქარი კი ამ დროს ზმუოდა, კენესოდა და გმინავდა...“) ამასთან ისიც საყურადღებოა, რომ შიო არაგვისპირელი მწერალი-ფსიქოლოგია, რომელსაც უყვარს და ეხერხება კიდევ ადამიანის გულში ჩახედვა, მისი ეჭვისა და ტკივილების გამომწვევი მიზეზის მოგება და დამაჯერებლად ჩვენება.

შიო არაგვისპირელი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ კაპიტალისტურმა საზოგადოებამ დააწვრილმანა, გაათახსირა ადამიანი. ადამიანები ცბიერობენ, ერთმანეთს ატყუებენ, ადამიანმა დაკარგა გულწრფელობა, რომელსაც კაპიტალისტური ქისა ცვლის, ბურჟუაზიული საზოგადოება წარმოადგენს „სისამაღლის მორევს, მისი“ წვეკრები კი საზიზღარი, ბილწი და თვალთმაქცი არიან“.

შიო არაგვისპირელის აზრით, სიყვარულის გრძნობა დაზარალებულია, არსად არა აქვს ამდენ სიკრუეს, სიყალბესა და ორპირობას ადგილი, რამდენსაც სიყვარულის გრძნობაში, ქალიშვილი ატყუებს ვიჟაკს, ცოლი ცბიერია ქმრის მიმართ და პირიქით.

არაგვისპირელის ნოველებში ცოლი და ქმარი ერთმანეთს ღალატობენ, ისე როგორც მოპასანის ნოველებში, მაგრამ შიო არაგვისპირელი სიყვარულის გრძნობის დახატვაში არ დარჩენილა ბოლომდე ნიპილისტად. მისი შეხედულებით გულწრფელი სიყვარული ძლიერი გრძნობაა. ამ გრძნობას შეუძლია ადამიანი

ამაღლოს, გააყეთილშობილოს და სიმშვენიერეს აზიაროს.

არაგვისპირელი ნამდვილი გულახდილობით ამხელს ისეთი იდეალური სიყვარულის სიყალბეს, რომელზედაც მოგვიტარებენ პოეტები. მისი აზრით, იდეალური სიყვარული ოცნების ნაყოფია. ნამდვილად იგი არ არსებობს და ცხოვრებასთან კავშირი არ აქვს.

შით არაგვისპირელის ნაწარმოებები არის შემაერთებული ორი დიდი ლიტერატურული სკოლის ელემენტებისა. მისი თხზულებები არიან რომანტიკული და რეალური სკოლის ზეგავლენის ქვეშ აღმოცენებული. რომანტიკული მანერა შიო არაგვისპირელისა იმაში იხატება, რომ იგი არ რჩება უდარდელ და გულგრილ მაყურებლად იმ საგნისა და მოვლენის შესახებ, რომელსაც აღგვიწერს. გარდა ამისა, შიო არაგვისპირელი რომანტიკოსია იმიტაც, რომ მსგავსად ჭოლა ლომთათიძის შემოქმედებისა მის შემოქმედებაშიც ბუნება ხშირად გრძნობებისა და აზროვნების უნარით არის აღჭურვილი.

„წვიმა ნაღვლიანად შემომისისინებს, არე-მარე შავ ბურუსს მოუცავს. ქარი სევდის მომგვრელი ზუზუნით დაჰქრის ტიალ მინდორში, ხან გაეჟრი ხარხარით დაეტყება მინდვრის ბოლოში გადმოყუდებულ ცხვირ-პირ დამტვრეულ კლდეს, ხან დაჰჭრი ადამიანის კენესით გაეკვრება, მინდორსა და ტირის, და მე კი მგონია, რომ სადღაც შორს, ჩემი გულის ერთ-ერთ კუნჭულში ვიღაც უცნობი, მაგრამ ჩემი ძალიან ახლობელი, უხილავი, მაგრამ მუდამ განუშორებელი ადამიანი მიმჭდარა და მწარედ, მწარედ ქვითინებს-მეთქი“ — წერს ჭოლა ლომთათიძე.

ჭოლა ლომთათიძეს განსაკუთრებით უყვარს შემოდგომის ბუნება. შემოდგომის ბუნებაში ის საკუთარი მდგომარეობის ანალოგიას ხედავს. ფოთლების ცვენა გაძარცვული შემოდგომის ბუნებაში აუხდენელ ოცნებას აგონებს მას, „მინც რა სევდიანი წვიმა იცის შემოდგომამ. ჯერ შემოიხვევს ნაცრისფერ ბურუსს, შემდეგ ატირდება. სისინებს, ქვითინებს, თითქოს სულიერი არსება იყოს. მე მიყვარს შემოდგომის წვიმა მისი ნაღვლიანი, მოწყენილი ხმა, მისი გულამოსკენილი ქვითინი, ჩივილი. მე მიყვარს ამ ტიალ მინდორში ყოფნა, განმარტოებული ხეტიალი, მიყვარს ცქერა, თუ როგორ ათამაშებს ქარი მოწყვეტილ, გაყვითლებულ ფურცელს... რა გზა-კვადანებული დარბის, დაძრწის... მიყვარს გატიტვლებული, გაძარცვული უღრანი ტყის ცქერა. მისი ხმა, როცა ის ქარს ებრძვის, მისი ოხვრა და ყრუ, ყრუ გამოძახილი“. ყველაფერი ეს უყვარს მწერალს იმიტომ, რომ ბუნების სიცარიელეში, ამ მარტოობაში საკუთარი მდგომარეობის ანარეკლს პოულობს. „და იღვიძებს გულში უთვალავი ჭრილობა, გაოგნდება შეურაცხყოფა და დაცინვა, დატყუება და ღალატი და მიუხედავად ამ შავი და მწარე ფიქრებისა, მინც გსურს დიდხანს იყო ამ მდგომარეობაში, დიდხანს გრძნობდე ტკივილებს, მარტოობას და სულის ობლობას.

ხშირად ჭოლა ოცნებობს შეუერთდეს ბუნებას, გაითქვიფოს მასში — „შეუერთდე მინდა ბუნებას, გავაქარწყლდე, გავეჭრე შიგ, ნიავეით გავიფანტო“.

შიო არაგვისპირელი და ჭოლა ლომთათიძე ერთნაირი თვალთი უყურებენ შემოდგომის ბუნებას, ერთნაირად გრძნობენ მისით გამოწვეულ სევდასა და ტკივილს, ერთნაირად ითავისებენ შემოდგომის ნაცრისფერ ცრემლს.

შიო არაგვისპირელის უბის წიგნაკში, რომელიც ყვარლის ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმში ინახება, ასეთ ჩანაწერს ვხვდებით: „შემოდგომა ძალიან თავხედი ყაილია, შეუბრალებრივ აფხარწეს, სამოსს უფლეთს და ტალახში ჰხერის, ჰხერის“.

ჭოლა ლომთათქემ და შიო არაგვისპირელმა თითქმის ერთნაირად იცოდნენ შემოდგომის ბუნების ენა, შემოდგომის ბუნების მოვლენები თითქმის ერთნაირად იჭრებოდნენ მათ სულში და ქმნიდნენ ერთნაირ განწყობილებას. ეს ალბათ ან ორივე მწერლის სულიერი თბილობის, მარტოობის გამოვლინება იყო, ან მიუღებელი აწმყოთი გულგატეხილობის.

სულიერი კატასტროფის შემდეგ შიო არაგვისპირელისა და მის შემოქმედების საოცარი გულგატეხილობა შეეჩვია.

დაქორწინების შემდეგ შიო არაგვისპირელი მალე დაწვრილშვილდა. ზედიზედ მიეცა ოთხი შვილი — ორი ვაჟი — ბიძინა და შოთა, და ორი ქალი — ნათელა და ნუნუ.

შიო არაგვისპირელის სამსახურებრივი მდგომარეობა საოცრად მძიმე იყო. სუსტი აგებულების, ავადმყოფ შიოს 1907-1913 წლებში მოღვაწეობა საქართველოს მიჯარდნილ კლთხეში და მძიმე პირობებში უხდებოდა. შიო მაინც არც მუყაითობასა და არც ინტერესს საქმისადმი არ ანელებდა. 1912-1913 წლებში შიო გაგზავნილი იყო ბათუმის ოლქის სოფლებში ვეტერინარული მდგომარეობის მოსაწესრიგებლად. თუ რა პირობებში უხდებოდა მას მუშაობა და როგორი შეგნებით ეკიდებოდა თავის მოვალეობას, მშვენივრად ჩანს მისი წერილებიდან მეუღლისადმი.

1912 წელს, ნოემბრის 23-ს შიო ბათუმიდან მეუღლეს სწერს: „გუშინ დილით, ექვს საათზე, მივედი ბათუმში და ცხრა საათზე კი ისევ „პუნქტზე“ წავედი დისავალიერებლად (14 ვერსზეა ბათუმიდან). მხოლოდ საღამოთი დავბრუნდი და მაშინვე დაქანცული დავწექი. აი ეხლაა ავდექი, 8 საათია, და წერილს გწერ. ჯერ კანცელარიაში არ ვყოფილვარ. ხვალ დილით წავალ და იქ გავიგებ ფულის შესახებ და დაწვრილებით მოგწერ... წერილებს „გოსტ. „ვერსალში“ გამოგიგზავნი. თუ აქედან ამბარგეს, მაშინ ისევ კანცელარიაზე, როგორც წინათ მოგწერ ყველაფერს“.

ხშირად და დაუზოგავად, მოურიდებლად „აპბარგავდნენ“ ხოლმე შიოს და ისიც ძალაუფლებურად ნებდებოდა ბედსა თუ ხელისუფლების უსამართლო წარმომადგენლებს, რადგანაც ის ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ ბეჩივი ხალხის მძიმე მდგომარეობის შემსუბუქებას, მის უკეთეს მომავალს ემსახურებოდა.

1913 წლის სექტემბრის 21-ს შიო თავისი მოღვაწეობის ახალ ადგილს მეუღლეს ასე აცნობს: „ჩვიდმეტ ამ თვიდან უკვე შევუდექი მუშაობას, თუმცა ტიმაფევი ჯერაც არ მინახავს. სულ 14 ვერსიით ვარ დაშორებული ბათუმს, შუა ზღვაა. ნავით შეიძლება მისვლა. არის მეორე გზაც ხმელეთით. მაგრამ, ჯერ ერთი, მხოლოდ რვა ვერსის მანძილია გზა, მაგრამ ჯერ ერთი, მხოლოდ რვა ვერსის მანძილია გზატკეცილით, თორმეტი ვერსი კი სულ საზიზღარი, საცალფევო გზაა; მეორე კიდევ, რომ მდინარე ჭოროხი უნდა გაიარო, მხოლოდ ნავით შეიძლება გავლა. ეხლა ის მტკვარზე დიდია“.

ასეთ მძიმე პირობებში უხდებოდა ფიზიკურად სუსტი აგებულების შიოს სამსახური. ცხოვრების ასეთი მძიმე პირობები ლუქმა-პურის საშოვნელად დამახასიათებელია თითქმის ყველა ჩვენი მწერლისა თუ საზოგადო მოღვაწისათვის. მიუხედავად იმისა, რომ როგორც ვეტეკიში მიხეილ მირიანაშვილი გვიდისტურებს, „შიოს დიდი პატივისცემა და სიყვარული ჰქონდა მოპოვებული თავისი პროფესიის ამხანაგებში (და ხალხში, ვისაც ის ემსახურებოდა) როგორც იშვიათი ხასიათის პიროვნებას: მშვიდს, უწყინარს, პატიოსანს, მკოდნეს და უანგაროს“. ხელისუფლებას იგი მაინც ჩრდილში ჰყავდა.

ალბათ ამიტომ წერდა არაგვისპირელი თავის მომავალ მეუღლეს მარიამ ბარბაქაძეს ჩივილით სავსე წერილს. „თუ გახსოვს, კოჭორში გითხარი, ბუნება მღვდნის მეთაი, როდესაც კი ვიტყვი: აი, ეხლა მეშველა და ცოტად თუ ბევრად ვიცნობრებ, სწორედ მაშინ უცნაურად რაიმე გამომიტყვრება და თავს ბრულს დაგაბეგვს... ჯერ არ მახსოვს, ისე დამეწყო ცხოვრება, როგორც მე მინდა... არა. ყოველთვის გარემოებანი წინ ამიღებდნენ... ამისათვის იყო, რომ გავლბრბოდი სიყვარულს და „მეზარებას“ ვიძახდი... თუ არ გეშინიან ამდგვარ ღვწილ კაცთან კავშირი დაიჭირო, მოდი და, ვიმეორებ, ერთად გვიმოთ ჭაბანი“.

მეხანი ბლიაძე

დავით გურამიშვილი და ქართლის ჭირი

პოლიტიკურ აზროვნებაში შეიძლება ზოგჯერ მთელი ეპოქა მნიშვნელოვანი მოვლენებით დატვირთული არ აღმოჩნდეს, ზოგჯერ კი თვითონ მოვლენა შეიქმნეს ეპოქის განმსაზღვრელი, მისი დასაწყისი. სწორედ ასეთი მისია შეასრულა დავით გურამიშვილმა. მისი დამსახურება არის, რომ მეთვრამეტე საუკუნეში საქართველოში დატრიალებულ ქართველის „ქართლის ჭირი“ ეწოდა. მან მართლაც შესანიშნავად უბასუხა დასმულ პრობლემას. ამით დ. გურამიშვილმა მთელი ეპოქა შექმნა იმ პრობლემების გასაზრებლად, რომლებიც გადამწყვეტი გახდა არა მარტო საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაციის განსაზღვრისათვის, არამედ საქართველოს ისტორიის ამ მონაკვეთის სწორად გააზრებისათვისაც.

დავით გურამიშვილი ამასთან ის ადამიანიც არის, რომელმაც საკუთარ თავზე გამოცადა ამ „ჭირის“ მთელი საშინელება. ბუნებრივია, მას არ შეეძლო გულგრილი ყოფილიყო. მან შეძლო სინამდვილის ისე გადმოცემა, რომელიც თავისი მნიშვნელობით ისტორიული წყაროების ტოლფასია, ხოლო მხატვრული თვალსაზრისით ბადალი არ მოეპოვება. მისი პოლიტიკური შეხედულების ამოსავალი პრინციპია სიმართლის თქმა: „მართალს ვიტყვი, შევიქმნები, ტყუილისა მოამბე რად?“ (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრ. თბ. 1975 წ. გვ. 86.) მან შესანიშნავად იცის, რომ ტყუილის თქმით ვერავინ ნახავს სიკეთეს „ტყუილი ვთქვა, ჩემი თქმული შევიქმნების რა საფარგო“. (იქვე). თანაც ვინც ძაგებას იმსახურებს მას თუ სათანადოდ არ მიუზღავ, მაშინ კარგის მკეთებელს ვეღარ შეუქმებ, სიკეთეს.

„აწ რომ ავი არ ვაძაგო, კარგი როგორ უნდა ვაქო?

ავს თუ ავი არ უწოდო, კარგს სახელად რა დავარქო?

კარგ კაცს ვითარ დაუკარგო, რაც რამ სიკარკაცი აქო?

ავს კაცს კარგი ვით უძებნო, ორმოს ჩამსვა, თავს დამაქო?!“ (იქვე).

ბოეტიმა შესანიშნავად იცის, რომ მკურნალი ავადმყოფობას უნდა ჰკურნავდეს. თავისი პროფესიული ნიჭი მან სწორედ სატკივარის წინააღმდეგ უნდა წარმართოს, ავადმყოფის კენესის გამო უარი არ თქვას გადამჭრელ მოქმედებაზე. ვინაიდან გულჩვეული მკურნალი შეიძლება ავადმყოფის თანაგრძნობას გამოიწვევს, მაგრამ ეს დროებითი იქნება, რადგან არასწორ მკურნალობას სენის გაძლიერება მოჰყვება, რაც საბოლოო ჯამში დაღუპვის ტოლფასია. მსგავს ვითარებაში ჩავარდნილი ქვეყანაც რომ მომავალში მაინც გადაურჩეს განსაცდელს, მას ისე უნდა მიეზღვათ, როგორც პროფესიონალი მკურნალი მიუღდება ავადმყოფს:

„ამისთანას მკურნალს ვაქებ, მილესევდეს ფაზარ-ხუთოს,

არ თუ მასა, უწამლობით პირში სული ამამხუთოს“. (იქვე). როგორც ვხედავთ, დ. გურამიშვილისათვის უმთავრესია სათქმელი ითქვას, თანაც ითქვას ისე და იმის მიმართ, როგორც არის და როგორც იმსახურებს. სწორედ ასეთი ვითარება შეიქმნა ქვეყანაში და ვინც სწორად არ შეაფასებს არსებულს, მართალს არ იტყვის, ის, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ავის დაფარვის ტენდენციის გაძლიერებას, შექმნის

ჩადენილის პატიების ატმოსფეროს და იდამიანს გზას გაუხსნის ახალი დიდი ბოროტების ჩასადენად. ურთიერთმტრობამ, გაუტანლობამ, ძარცვა-გლეჯამ და ყაჩაღობამ დაიუძლურა ქვეყანა. მდგომარეობა ისეთი არის, რომ თვით ზევაც გაუჭრა, გვალვამ გადიწვა ყველაფერი, აიშალა მტაცებელი და მხეცი, რომ იტყვიან, „საწყალ კაცს ქვა აღმართში მიეწია“. თვით ღმერთიც განრისხდა დატრილებული ცოდვა-მადლის გამო და

„იღმოსავლით მტერი აღძრა, მოუწოდა კვლავ სამხრეთსა,
ღმერთმან მტერსა მოუვლინოს, რაც ქართლს უყვეს ან კახეთსა“. (ღ.
გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული, გვ. 85.).

ისეთი ტრაგედია დატრიალდა ქვეყანაში, რომ კაცი განმკითხავი არ ჩანს, დიდი ნიჭია საჭირო, რათა ამ ორმოტრიალზე ნათელი წარმოდგენა შექმნას:

„ქართლის ჭირსა ვერინ მოსთვლის, თუ არ ბრძენი ენამქვერი!

იფქლი ღვარძლად გარდაიქცა, ზედ მობრუნდა ცეცხლის კვერი“. (იქვე).

ეს კი ნათელია, რომ თვით საუკეთესო ზორბალიც საწამლავნარევი გახდა, ღვარძლად გადაიქცა იგი, მაგრამ მხოლოდ ამას როდი გულისხმობდა გენიოსი პოეტი. იგი, ალბათ, იმ კეთილი ადამიანების ზედზეც საუბრობდა, რომლებიც ჯერ კიდევ ქვეყნის ერთგული და მტერთან საბრძოლველად შემართულნი იყვნენ, მაგრამ შექმნილ ვითარებაში თავის გადარჩენის ინსტიქტი მათაც კარნახობდა, გამოსავალი მტერთან ურთიერთობაში ეძიათ. სამწუხარო იყო, მაგრამ სინამდვილე სწორედ ასეთი შეიქმნა, რადგან:

„თურქი, სპარსი, ლეკი, ოსი, ჩერქეზ, ღლიღვი, დიდო, ქრისტი,
სრულად ქართლის მტერნი იყვნენ, ყველამ წაკრა თითო ქიშტი!“ (იქვე).

და, ბუნებრივია, ამ განუკითხაობაში მტერ-მოყვრის გარჩევა შეუძლებელი იყო. როგორც ყოველთვის, ვიღაცას ამ მომენტშიც უნდა წამოეყო თავი, რათა ჩასაძირად განწირული ზომილდიდან რაღაცის წამოღება მაინც მოესწრო, არც ამან დაახანა:

„მერმე შინათ აიშალნენ, ძმამ მოუღვა ძმისა ყისტო;

თავის თავსა ხმალი იცეს, გულთა მოხვედრეს ხიშტი!“

და შედეგიც:

„ქართლი და კახეთი დარჩა თურქთა, ლეკთა, დიდოს!“ (იქვე).

ასეა როცა პატრონი არ ვარდა, მას შემცვლელი მოეგვინება. შინაპოლიტიკური მდგომარეობის გართულებით გარეშე მტერი სარგებლობდა და შედეგიც სახეზე იყო. ურთიერთმტრობამ, თავდასხმებმა და გაუტანლობამ კიდევ უფრო უარესი დამართა ქვეყანას:

„კახელების აღმა ხნულნი ქართლელებმა დაღმა ფარცხეს,

უწინდელი გათხევნილი დარჩა კაბდო, აღარ გარცხეს,

ძმამ ძმას სახრე გარდუჭირა, მტერთ კოშხალი თავში დასცხეს,

ორნიც ერთად შეხრინკულნი დასცეს ქვეყნად, დაანარცხეს!

უკულმართად ხენა და ფარცხვამ ეს ნაყოფი გამოიღო!

მოგვითხარა ქართლ-კახეთი, ძირ-ფესვიან ამოიღო!“ (იქვე, გვ. 88).

ამ დაქტეულ, მტრისა და მოყვრისაგან ნაჯიჯნ ქვეყანას თითქოს საშველი უნდა გამოჩენოდა. სწორედ ამ მძიმე განსაცდელის ყაშს მოეგვინა ქართლს ვახტანგ მეექვსე, მაგრამ მისი გამეფება შეაფერხა შახ-თამაშმა. მან თავისი პირადი არაიადამიანური თვისებებით თავის ქვეყანას გაუმწირა ცხოვრება და რას უწამდა სხვას: როგორც დ. გურამიშვილი გვამცნობს ძნელია მისი საქმიანობის შესახებ

საუბარი, რადგან

„სამზრეთთი აღძრა ოსმალთ, აღმოსავლეთით ავღანი,
ჩრდილოეთის მხარეს რუსეთსა გილანით მისცა დაღლანი,
დაღისტნით ქართლსა, კახეთსა წაართო ყუმიშ-ყავღანი
მით გასამართლდა წინწყალი, გირგლად გარდიქა სიონი,
მისგან შეირყა მეტეხი, მისგან დაიქცა სიონი“. (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული გვ. 88-89.).

ასეთ შაჰთან იქნა მიწვეული ქართლის მეფე და, ბუნებრივია, მისგან სიკეთე მოსალოდნელი არ იყო:

„მან ვახტანგ, ძე ლევანისა, შეიპყრა ბაგრატიონი,
უბატოდ ყვნა შვიდ წლამდის იგ დიდით საპატიონი“. (იქვე).

ამდენად, შაჰმა ვახტანგ მეფე მთელი შვიდი წლით შეაჩერა ირანში და შემდეგ დართო უკან დაბრუნების ნება. ქართლი ღვთის ანაბრად იყო დარჩენილი.

ამის შემდეგ დავით გურამიშვილი წერს იმ ძლიერებაზე, რომელიც პეტრე დიდმა მოუტანა რუსეთს. მან თავისი ქვეყანაც გააძლიერა და მეზობელ ქვეყნებსაც ამცნო საკუთარი ძალების შესახებ. ასეთი ქვეყნის მეფემ „რა საქმე ვახტანგ მეფისა სცნა, მისი შეგლა ენება“. (იქვე).

როგორც ვხედავთ, დ. გურამიშვილი შესანიშნავი მხატვრული სახეებით გვიხატავს ისტორიულ სინამდვილეს. ირან-ოსმალეთის ბრძოლებში გასაწირად მოხვედრილ ქვეყანას იმედის ნაპერწკალი მოეცლინა. პეტრე დიდისაგან ვახტანგ მეფემ წერილი მიიღო:

„ხელშეიფემ ვახტანგს მისწერა: მოდი, მივიჩნევ მაშადო,
იესოს ქრისტეს მიენდევ, ნუ მოგატყუებს მაშადო;
გიჯობს მე ზურგი მომყუდო, გულზედა გული მაშადო,
მერმე შენს მტერზედ მიმიძღვე, ვით თივას ცეცხლებრ მაშადო“. (იქვე).

ასეთ მღვდმარეობაში ჩავარდნილ ქართლის მეფეს, ბუნებრივია მსგავსი ცნობის მიღება რა განწყობის მოგვირგია, ამიტომ რუსთა „... ხელშეიფის ბრძანება მეფეს, რა ესმა, იაშა“. (იქვე). დავით გურამიშვილის თქმით, მეფემ ეს მოულოდნელი სიხარული ვერ დაფარა. უპირველეს ყოვლისა შეკრიბა ის ადამიანები, რომლებთანაც საკითხი უნდა გადაეწყვიტა, ამიტომ „შეიქმნა წვეგა ჩუმ-ჩუმად ვაზირთა თანგანმზრახისა“. ვინც ეს სასიამოვნო ამბავი მოისმინა, რა თქმა უნდა, გაიხარა, როგორც ჩანს.

დ. გურამიშვილი ვერ თანაუგრძნობს ბოლომდე ინფორმაციით კმაყოფილ მეფეს და მის მოხელეებს, რამდენადაც იგი საკმაოდ საეჭვოდ და საფიქრებლად დასძენს „ევანთა სწორედ ტრიალი მრუდის საწუთროს ჩაღისა“. (იქვე, გვ. 91). ამის მიუხედავად, მაინც შეიკრიბა „ბატონ-ყმანი“ სათათბიროდ. „როგორც ჩანს, — აღნიშნავს პროფ. ი. სურგულაძე, — ვახტანგმა მოიწვია სახელმწიფო საბჭო ანუ დარბაზი, რომ განეხილა სპარსეთის წინააღმდეგ გამოსვლის შესახებ პეტრე I-ის წინადადება. თანაც მეფემ განუმარტა მოწვევით, რომ რუსეთთან ერთად გამოსვლა ჩვენთვის ფრიად სასარგებლო იქნებაო“. (ივ. სურგულაძე, საქ. პოლიტი. მოძღვრებათა ისტორიიდან, თბ. 1985, გვ. 220) შეკრება კი შედგა, მაგრამ მიღებული ინფორმაციით ყველა კმაყოფილი როდი დარჩა:

„ვინც ხედავდა ბოლოს საქმეს, იმათ არად განიხარეს, (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული გვ. 9.).

თქვეს თუ: უფრო წაუხდებოთ, მაგრამ ზოგთ კი განიკმარეს“.

ე.ი. ნაწილმა სათანადოდ შეადგინა შექმნილი სიტუაცია და დიდი სიხარული არ გამოუხატავს, მაგრამ მეორე ნაწილს ესაიძულება. მათ საკმაოდ უსიამოვნოდ მიიღეს მეფის წინადადებისადმი ასეთი დამოკიდებულება, არ მოუწონეს საწინააღმდეგო აზრის თქმა, რადგან ქრისტიანი მეფე დახმარებას უპირებდა ქვეყანას. ასეთ ურთიერთობას კი სასიკეთოს მეტი სხვა რა შედეგი უნდა მოჰყოლოდა. ასეთი პასუხი, ბუნებრივია, ვერ მოიწონა კრიტიკულად განწყობილმა ნაწილმა.

„მათ მიუთხრეს: თუ უტყუო ვართ, ნახავთ ბოლოს გამოჩნდების, არც ჩვენ ვსწუნობთ, კარგი არის, თუ ეგ საქმე მალ მოხდების, მაგრამ მტერნი შეგვიტყობენ, ყველა ჩვენზე წარმოდგების. ვირემ რუსნი გვიშველიონ, მინამ ჩვენი გარდაგვხვდების“. (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული გვ. 91.).

შვერლის პოზიცია ნათლად არის ასახული აზრთა სხვადასხვაობაში. დარბაზის წევრთა ნაწილის სიტუაციიდან არ შეიძლება უფლებებელეყოთ და ისინი შშიშრებად ჩავთვალოთ. სწორედ მათ მიდგომაში მოჩანს გონივრული სიფრთხილე და არა შიში. ქვეყნის გარემოცვა ისეთი იყო, რომ ამ ვითარების ბოლომდე დამალვის ვერ შეძლებდნენ, და რუსების მოსვლამდე, ქვეყანას სათანადოდ აზღვევინებდნენ. საქმის მსვლელობა კი იმან განაპირობა, რომ

„ვითარ ირემსა მაშერალსა წყაროსა წყალი სწყუროდა, ეგრეთ მეფესა რუსეთის ხელმწიფის ნახვა სუროდა, ამჟღინებდა წასვლასა, თუმცა არ მიეშუროდა“. (იქვე).

ყველაზე ყურადღაღები კი ის არის, რომ მეფე აშკარად გამოხატავდა თავის სურვილს და „ვინც არ ემოწმის, მაზედა ერთგულად არ უყურებდა. (იქვე). როდესაც მეფის სურვილი გაიგეს, უფრო სხვაგვარი საუბარი დაიწყო. მათ ურჩიეს მეფეს ისე მოეწყო ყველაფერი, რომ მტერს არაფერი შეეტყო ქართველების მზადების შესახებ. ამ მოსაზრებით კიდევ ჰყადრეს მეფეს:

„თუ წაბრძანდებით, წაბრძანდით, ხანსა ხელარა დაზნითა, თან ცოტა ყმანი იახელ, ნუ გაეწყობი რაზმითა, ფარგით იარე გზაზედა, არ მეფეთ მოსაგებაზითა, მტერთა არ გიგრძნან საწაღი იშვარად ანუ აზრითა“. (იქვე).

ასეთი რჩევა საქმისათვის სასარგებლო იყო, მაგრამ იგი არ შეესაბამებოდა მეფურ ავტორიტეტს. ამის გამო კიდევ გამოთქვა მეფემ თავისი აზრი: როგორ ვიკადრო ქურდული საქმე, ან როგორ შეგხვდე ხელმწიფეს სპა ჯარის გარეშეთ. ამიტომ ვახტანგმა საწიროდ ჩათვალა ლაშქრის შეკრება და მასთან ერთად გამგზავრება. ამით ყველა მოწინააღმდეგეს უჩვენებდა თავის შესაძლებლობას, საფრთხეს უქმნიდა ქვეყანას, განსაკუთრებით განსჯის გამო შურისძიება მიაჩნდა აუცილებლად. მას დიდი იმედი ჰქონდა, რომ სწორედ რუსეთის ჯარებთან ერთობლივად მოუწევდა ოპერაციის ჩატარება. ამ დიდი სურვილის მიუხედავად მეფეს კვლავ შეჰყადრეს:

„ქარვია თუ კაცს საწუთრო გრძოდა საქმეს დაიცლიდესა, წაუბოროტკოს არ დეხი გზასა, რაზომსაც ვლიდესა, მაგრამ რაღა გქნათ, თუ ღბინსა სწრაფ ჭირად შეგვიცლიდესა!“. (იქვე).

ამის მიუხედავად საუბარს აზრი აღარ ჰქონდა, რამდენადაც მეფე უკვე არავის აღარ უსმენდა:

„მეფემ აღიარა ბრძანა რა, იწება თვისი წადილი, გულში დაესკვნა საქნელად იგი პირველი ქადილი. გათავდა რჩევა, გარდასწყდა, მან შიითხოვა სადღილი, ბოლოს მხედველთა საცრემლედ გაშალეს ხელის მანდილი“ (იქვე).

ამდენად, დ. გურამიშვილმა ისტორიული სინამდვილის შესაბამისად ბრწყინვალედ დახატა შექმნილი ვითარება. იმდენად დიდი იყო რუსეთთან კავშირის სურვილი, რომ ფაქტობრივად დარბაზი კი შეკრიბა, მაგრამ მეფემ მისი არაფერი გაიგონა. ფაქტია, მეფეს მეფურად გადაწყვეტილების მიღების უფლება გააჩნია და რაკი თავად სურს, სხვის კეთილ რჩევასაც ანგარიშს აღარ უწყევს. მაგრამ გათავდა კი დასმულ საკითხზე მსჯელობა მეფის ამ მოქმედებით? რა თქმა უნდა, საკითხის განსჯა ამით არ დასრულებულა. ამას შესანიშნავად გრძნობს ავტორიც და სინამდვილედ ხომ ასეთია: რაც უფრო წინააღმდეგობრივია მისაღები გადაწყვეტილება, მით უფრო ბევრსა და მძიმე თავსატეხს აჩვენს იგი, აღძრავს სურვილს შეფასებისას, წარმოშობს კონტრ არგუმენტებს, მოსალოდნელი შედეგის გასაზრებლად, ასე მოხდა ამჟერადაც. ისინი, ვინც მეფეს ურჩევდნენ და მიღებულ გადაწყვეტილებას არ იზიარებდნენ, თავიანთი შეხედულების გამოაშკარავებას იწყებენ:

„ტიროდნენ, ამას იტყოდნენ, ახლა არს ჩვენი დავსება! ვერ მოგვიხდების კარგათა ამდენი წყვეტა, ტმასება მესამე კიდედ მოიბა, ორი საბელი თავს ება. სამი კუშაბი ერთს ლომსა აწ ვითარ მოეთვისება?! (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული გვ. 92).

მწერალი ღრმად ჩაწვდა ამ ისტორიული ამბის მონაწილეთა განწყობას. მოსალოდნელი დიდი საშიშროების გამო გადადგმულ ზედმეტად რისკიანი ნაბიჯის არსს, საიდანაც აშკარად არ ელოდნენ სასიკეთო შედეგს. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ:

„მეფეს სძრახედნენ, იტყოდნენ ეგევითარსა გმობასა: სამს დიდს ხელმწიფეს პირს აძლევს, სამგან იკეთებს ყმობასა! ყვენის სპასალარია, თავს ირქვამს მის რაყმობასა! რუსთ ტელმწიფესთან მამაობს, ხვანთქართან ჩემობს ამობასა!“ (იქვე).

ამ შემთხვევაში დ. გურამიშვილმა მართლაც ბრწყინვალედ გახსნა კვანძი. მისი პოლიტიკური ჭკრეტა აშკარად ბრძნული და წინდახედულია. მეფის ადგილზე, ალბათ, სხვა ამ რისკზე ვერ წავიდოდა. სამ მეზობელ ქვეყანასთან ასეთი პოლიტიკური თამაშის დამალვა შეუძლებელი იქნებოდა, თუნდაც იმ მცირერიცხოვანი ხალხით წასულიყო, დარბაზი რომ ურჩევდა. ამოდენა ლაშქრის ფარულად მიყვანა დანიშნულების ადგილზე მაშინდელი პირობებისათვის რომ საერთოდ წარმოუდგენელი იყო, მწერალი აშკარად გრძნობს და აშკარად გამოხატავს თავის პოზიციას.

„ჩვენს ჭკვაში ესე საქმენი არ არის მოსაწონარი: რა სამთავ ცემა შეიქნასთ, ჩვენზე მათ შექმნან ონარი, გარს მოგვეპიროს მუხრუჭი, არსით ჩნდეს მოსაფონარი ვიგნებით შეილთა ჩვენთაგან გინებით მოსიგონარი!“ (იქვე). ფაქტია, მეფის გადაწყვეტილება არ მოიწონა დარბაზის ნაწილმა. რეალურად ეს სრულიადაც არ არის ტრაგედია, შეიძლება საკითხს ყავდეს მომხრე და

მოწინააღმდეგე, მაგრამ მიღებული გადაწყვეტილება იყო გონივრული. განა ყველა ქართველი მოაზროვნე უპირველეს ყოვლისა მეფეს გონივრების არ უქებდა? მაგრამ, როცა მეფე პრინციპს არ ლაღატობს და მეფური სიტყვა უნდა თქვას, იგი ნამდვილად ქვეყნის ბედზე, სრულ პასუხისმგებლობას კისრულობს. ამიტომაც დ. გურამიშვილი გამოსავალს იმაში ნახულობს, რომ „მეფე იყო და ბრძანებდა, იქმოდა, რასაც ინებებდა“. (დ. გურამიშვილი, თხზ. სრ. კრებული გვ. 93). რაც მთავარია, „ქართლის ღირსი“ პრობლემის ამოსავალი დებულების წვდომისათვის, ჩვენს მიერ განხილულ ალგორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. აქ შესანიშნავად მოჩანს არა მარტო ეპიტანგ შექცევის დამოკიდებულება გადისაწყვეტი საკითხისადმი, არამედ იმ შედეგებზეც შეიძლება ფიქრი, რაც ამ საქმეში უზუსტო გადაწყვეტილებამ შეიძლება მოიტანოს. ისედაც აშლილ ქვეყანას, კიდევ ახალი თავსატეხი შეეჭმნა და ამ საქმეში ცოტა როდი გააკეთა პეტრე დიდთან ურთიერთობის საკითხის განტანგისეულმა გადაწყვეტამ.

მართლაც, ჯერ იყო და საკითხის განხილვის დროს განხვავებული პოზიციები დაიკავეს მამამ და შვილმა — ეპიტანგმა და ბაქარმა. ჰერეც, როგორც ყოველთვის ამჯერადაც არ დახანა ინფორმაციის გადაცემაში და ყველაფერი ცნობილი გახდა შაჰისთვის. ამ დასმენებმა შაჰი განარისხა, ჯერ სასტიკად დასაჯა ეპიტანგის თანამოაზრე, საკუთარი ვაზირი, ეთმანდოლე. შემდეგ განრისხებულმა ქართლის ტახტი ჩამოართვა ეპიტანგს და კახეთის მეფეს კონსტანტინეს გადასცა. დ. გურამიშვილის განსაკუთრებულ გულისტკივილს ის იწვევს, რომ

„ვერა ნახეს რუსთ ზელმწიფე, ვერ აჩვენეს სამსახური,

ყვეზნედაც ავად დარჩნენ, მათ დაკარგეს ორგნივ პური“. (იქვე).

დ. გურამიშვილი დიდი პრობლემის წინაშე იდგა. შექმნილ ვითარებაში მის უნდა გაეგებებინა ეპიტანგის საქმიანობის სწორი შეფასება, რადგან პოლიტიკაში ხშირად მომენტების შედეგადად გამოყენება წყვეტს ყველაფერს. ასე იყო ამჯერადაც, მაგრამ ქვეყნის განსაცდელის ჟამს „მამა რუსეთს იზიდევდა, შვილი ყვერისა კარა“. (იქვე). ყველაზე სამწუხარო და ძნელად მოსაწონებელი გი ის იყო, რომ ქვეყნისთვის ხელსაყრელი მომენტით ვერ ისარგებლა ვერც ერთმა და ვერც მეორემ. სამაგიეროდ

„მთამან სვემა და სოფელმა სხვა რიგად რამ მოაგვარა

ვერც მამამ და ვერცა შვილმან მოსახმარი ვერ იხმარა“ (იქვე).

ამ შემთხვევაში დ. გურამიშვილის პოლიტიკური ალღო უდაოდ შეუმცდარი. ირანში აშკარად ჩიბიმე მდგომარეობა იყო. ეპიტანგ შეეჭმნეს ყველა პირობა ჰქონდა უფრო უკეთესად გამოყენებინა თავისი შესაძლებლობა.

ხელოვნება

აია ჟიჟილენი

შუა საუკუნეების აჭარის სახვითი ხელოვნების ისტორიიდან

აჭარის შუა საუკუნეების სახვითი ხელოვნების ძეგლებიდან ჩვენამდე მხოლოდ რელიეფური ქანდაკების, მონუმენტური კედლის მხატვრობისა და ჭედური ხელოვნების ცალკეულმა ნიმუშებმა მოადგია. ქართული ოქრომჭედლობის, მინაქრის, ხატწერისა და ხელნაწერთა მინიატურული შემკულობის ნიმუშები კი თითქმის არ მოგვეპოვება.

აჭარის ხელოვნების შესწავლაში დიდი წვლილი მიუძღვით გასული საუკუნის ქართველ და უცხოელ მოგზაურ-მკვლევარებს (დ. ბაქრაძე, არქეოლოგიური მოგზაურობა გურიაში და აჭარაში, ბათუმი, 1987; გ. ყაზბეგი, სამი თვე თურქეთის საქართველოში, ბათუმი 1960; თ. სახოკია, მოგზაურობანი, ბათუმი, 1986; ზ. ჭიჭინაძე, მუსულმანი ქართველობა და მათი სოფლები საქართველოში, ტფილისი, 1913; Уварова, П. Аджария - МАК, IV 1894; Kluge T., Versuch einer systematischen darstellung der altgeorgischen (grusinischen) kirchenbauten, Berlin, 1918.), მაგრამ მათი სისტემატური მეცნიერული შესწავლა ჩვენი საუკუნის 50-იანი წლებიდან დაიწყო და დღესაც წარმატებით გრძელდება. ამ მხრივ აღსანიშნავია რ. მეფისაშვილის, რ. შმერლინგის, ი. ჭიჭინაძის გამოკვლევები (რ. მეფისაშვილი, სხალთის ხუროთმოძღვრული ძეგლი — ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლები აჭარაში, ბათუმი, 1955; Шмерлинг Р. Малые формы в архитектуре средневековой Грузии, Тбилиси, 1962; ი. ჭიჭინაძე, სხალთის ეკლესიის მოხატულობა. — ჟიჟილენი, 6, 1986; მისივე, სხალთის ეკლესიის ფრესკები. — ძეგლის მეგობარი, 2, 1987).

შუა საუკუნეების ქართული სახვითი ხელოვნება უშუალოდაა დაკავშირებული რელიგიურ ცხოვრებასთან. ქართულ საკულტო ძეგლებში აისახა ხელოვნების თითქმის ყველა დარგის განვითარების ისტორიული ხაზი, მისი სპეციფიკური თავისებურებანი. განვითარებული ფეოდალური ხანის აჭარის ხელოვნებაც ძირითადად რელიგიური (ქრისტიანული) ხასიათის ძეგლებშია წარმოდგენილი.

პირველ რიგში აღსანიშნავია იქცევა ქანდაკება, რომელიც შუა საუკუნეების ქართული მონუმენტური არქიტექტურისა და მცირე ხუროთმოძღვრული ფორმების დეკორში (ქანკელები, სტელები) ადრეფეოდალური ხანიდან გრძელდება. ქრისტიანული იდეისა და დოგმების გამომხატველი სახეების, სიუჟეტებისა თუ სიმბოლური ხასიათის სცენების გვერდით რელიეფურ სკულპტურაში წარმოდგენილია საერო, ისტორიულ პირთა გამოსახულებანი, წარმართულ რწმენა-წარმოდგენებთან დაკავშირებული მოტივები (Аладашвили П., Монументальная скульптура Грузии, Москва, 1977:5-7).

განვითარებული ფეოდალური ხანის ამჟამად ცნობილ ძეგლებს შორის ყველაზე ადრეული უნდა იყოს აჭარის სახელმწიფო მთხედრში დაცული კალათის ეკლესიის

რელიეფი (№12955). ესაა თითქმის სწორკუთხა ფორმის ფილა, რომელზეც გამოკვეთილია თაღოვან ჩარჩოში ჩასმული საყრდენზე აღმართული ჯვარი და ხელებაპყრობილი ოსტატის ფიგურა (მას მარჯვენა ხელში წერაქმი უჭირავს). კალატოზ-ოსტატთა სახეები შუი საუკუნეების ქართულ მონუმენტურ ქანდაკებაში სხვადასხვაგვარი მხატვრულ-კომპოზიციური გადაწყვეტით გვხვდება. ცნობილია როგორც ცალკეული განზოგადებული გამოსახულებანი (რუისის — VIII-IX სს; ნაისას — X ს. მირტაშენის, საფარის წმინდა საბას — XIII ს; გერგეტის სამრეკლოს — XIV ს. ფასადებზე წარმოდგენილი რელიეფები და სხვა.), ასევე სიმბოლური მნიშვნელობის (სვეტიცხოვლის — XI ს.) და უშუალოდ ყოფის რეალობიდან მომდინარე ტაძრის მშენებლობის პროცესის ამსახველი სიუჟეტური სცენები (X საუკუნის ქოროლოსა და საფარის მიძინების ეკლესიის რელიეფები).

კალათის რელიეფი, კალატოზ-ოსტატთა არცთუ შრავლად შემორჩენილ გამოსახულებებს შორის, რამდენადმე ორიგინალური გადაწყვეტით გამოირჩევა — ჯვრისა და ოსტატის ფიგურის ურთიერთდაკავშირება სცენას სიუჟეტის მნიშვნელობას ანიჭებს, ხოლო, თითქმის ორანტის პოზაში გამოსახული მამაკაცის ფიგურა მლოცველ ოსტატს განასახიერებს. როგორც ჩანს, რელიეფი კალათის ეკლესიის ერთ-ერთ ფასადს ამკობდა. X საუკუნიდან, როდესაც არქიტექტურაში დიდი მნიშვნელობა დეკორატიულ მორთულობას ენიჭება, ფასადის ქანდაკება აღმავლობას განიცდის. ამ მხრივ მდიდარია საქართველოს სამხრეთი რეგიონები: ჭავჭავეთი, შავშეთი, კლარჯეთი, ტაო (ალადაშვილი, Н., 1977:80). კალათის ეს რელიეფიც აჭარის ამ მხლობელ კუთხეებისათვის დამახასიათებელი საერთო ტენდენციის გამომხატველია. თუმცა, იგი არ გამოირჩევა კომპოზიციური აგების გააზრებულობითა და სრულყოფილებით, რადგან გამოსახულებებს შორის ურთიერთკავშირი გარეგნულ ხასიათს ატარებს. ფიგურის ფრონტალური აგება, სტატიკური პოზა, დარღვეული პროპორციები, სახის ნაკეთების სქემატური გადმოცემა მას X საუკუნის ნიმუშებთან (ტბეთი, შეპიაკი, კუმურდო და სხვა) აიხლოვებს. ამავე დროს მასში შეინიშნება ეპოქის სხვა ძეგლებისათვის დამახასიათებელი პლასტიკური ფორმის საწყისები (ფიგურის ფონთან შედარებით უფრო მოცულობრივი გამოსახვა, განზოგადებულად დამუშავებული სხეულის ფორმების, ტანისამოსის მეტ-ნაკლებად დანაწევრებული რელიეფური ფორმით გამოხატვა). დასახულ ამოცანათა გადაჭრის თვალსაზრისით და ოსტატობის დონითაც კალათის რელიეფი ბევრად ჩამოუვარდება X საუკუნის მეორე ნახევრის უფრო გაბედული ძიებებით გამორჩეულ ძეგლებს — წყაროსთავის, ვალეს, ქოროლოს, ოშკის რელიეფს.

ხინოწმინდის ეკლესიის ორი სკულპტურული თავი აჭარაში რელიეფური ქანდაკების განვითარების შემდგომი საფეხურის ნიმუშია (ტაბ.1). ისინი დაზიანებული სახითაა შემორჩენილი (სკულპტურული თავები 1969 და 1989 წლებში ხინოს ეკლესიის ნანგრევებში გათხრითი სამუშაოების დროს აღმოჩნდა და დაცულია ბათუმის არქეოლოგიურ მუზეუმში). თავებს სახის ქვედა ნაწილი აქვს ჩამოტეხილი, მაგრამ რელიეფის საერთო დაცულობა ხელს არ უშლის ნიმუშის მხატვრული ღირსებების აღქმას. მთლიანი ქვისაგან გამოკვეთილი თავები კედლის ზედაპირზე საგანგებოდ დამუშავებული შვერილი ღერძით მაგრდებოდა. ოსტატის ძირითადი ყურადღება გადატანილია სახეების ინდივიდუალური ნიშნების, შინაგანი გამომსახველობისა და ფორმის რელიეფურად გადმოცემისაკენ.

ადამიანთა სკულპტურული სახეებითა და ნიღბებით შენობის მორთვის ტრადიცია ქრისტიანობამდელ პერიოდს უკავშირდება, მაგრამ შუა საუკუნეების ხელოვნებაშიც იგი საკმაოდ ხშირად გამოიყენება. მაგალითად, ქალთა და მამაკაცთა სკულპტურული სახეები სხვადასხვა მხატვრულ-სიმბოლური მნიშვნელობით ფართოდაა წარმოდგენილი დასავლეთ ევროპის რომანულ ხელოვნებაში, ვლადიმირ-სუზდალის არქიტექტურაში, სომხეთში-ახთამარის ტაძრის დეკორში (Xს.). ადამიანთა თავების მოტივი შუა საუკუნეების ქართული მონუმენტური და მცირე ფორმის რელიეფური ქანდაკებისათვის უცხო არ არის. სკულპტურული სახეები გვხვდება კუმურდოს (X ს.), ბაგრატის (X-XI საუკუნეების მიჯნა), ფიტარეთის (XIII საუკუნის დასაწყისი) ტაძრების ფასადებზე, შიომღვიმის კანკელის ბოძის შემკულობაში (XI საუკუნის პირველი მესამედი).

ხინოწმინდის ტაძრის დეკორში სკულპტურული თავების ადგილის განსაზღვრა, მათი იდეურ-სიმბოლური მნიშვნელობის დადგენა და საერთოდ, გარკვეული ინდივიდუალური ნიშნების მიუხედავად საერო თუ სასულიერო პირებთან გაიგივება ძნელდება. ამ ნიმუშებში X-XI საუკუნეების მიჯნის ქართული პლასტიკის სტილისტური თავისებურებები ჩანს, რაც ფორმის სივრცობრივ-მოცულობრივ გამოკტმასა და დეტალების სიბრტყობრივ-ხაზობრივ დამუშავებაში გლინდება. სკულპტურული სახეების თითქმის მთელი მოცულობით წარმოდგენა, ფასადის სიბრტყიდან სივრცეში გამოჭრის სურვილი, მრგვალი ქანდაკებისაკენ სწრაფვა ეპოქის მოწინავე ტენდენციას გამოხატავს. მაგრამ ისინი ჯერ კიდევ არ გამოირჩევიან ფორმათა პლასტიკური დამუშავების ოსტატობით. მიუხედავად ამისა, ხინოწმინდის რელიეფი გაბედული სკულპტურული ძიებებით ეპოქის იმ გამოირჩეულ ნიმუშთა წრეში ექცევა (ვალეს, ოშკის, ბაგრატის ტაძრის რელიეფები), რომლებმაც თავიანთი შემოქმედებითი მიღწევებით საფუძველი მოუზადეს ქართული პლასტიკის შემდგომ აყვავებას.

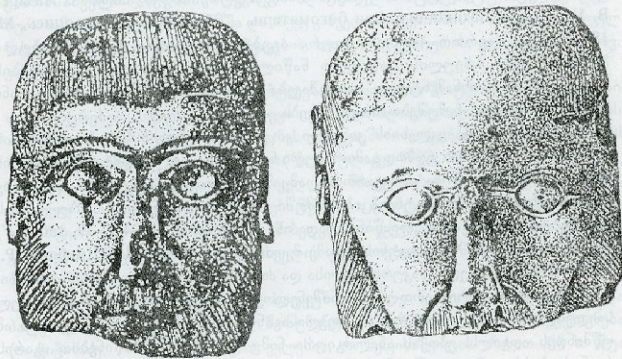
შუა საუკუნეების ქართული რელიეფური ქანდაკების განვითარებაში სკულპტურული ფორმის ძიების პროცესმა მწვერვალს XI საუკუნის პირველ ნახევარში მიაღწია, მომდევნო საუკუნეებში რელიეფური ქანდაკების პროგრესი შეფერხდა. XI საუკუნის შემდგომ სკულპტურული ძიებები შეწყდა და ფიგურულ რელიეფსაც ხუროთმოძღვრულ დეკორში უმნიშვნელო ადგილი შეჩრა. მეორე მხრით, ფიგურათა მოცულობრივ-პლასტიკური ასახვის პრობლემა მეტი გაბედულებითა და სიძლიერით სწორედ ოქრომჭედლობაში შეიგრძნობა, თუმცა XI საუკუნიდან პლასტიკური ამოცანებისადმი ინტერესი ჰედურ ხელოვნებაშიც კლებულობს (გ. ჩუბინაშვილი, ქართული ოქრომჭედლობა, თბილისი, 1957:9).

ქართულ ოქრომჭედლობას განვითარების ათასწლოვან პერიოდში, მხატვრული ღირსებებით გამორჩეული არაერთი ნიმუში შეუქმნია. თუმცა, ლათონპლისტიკის ძეგლები აჭარაში თითქმის არ შემორჩა, მათ შესახებ წერილობითი მონაცემებიც ძალზე მწირია. გამონაკლისს შეადგენს გასული საუკუნის 80-იან წლებში პ. უვაროვას მიერ აგარის ეკლესიაში ნაპოვნი ჰედური ხატი, რომელზეც გამოსახული ყოფილა ღვთისმშობელი ყრმით და ჩამოსხმის წესით დამზადებული ბრინჯაოს ყალიბი გველშაპის დამთრგუნველი წმინდა მხედრის გამოსახულებით (პ. უვაროვას მიერ მოხსენიებული აგარის ეკლესია ვანაძეების ეკლესია უნდა იყოს. იხ: შ. მამულაძე, აჭარისწყლის ხეობის შუასაუკუნეების არქეოლოგიური ძეგლები, ბათუმი, 1993: 96-100; Уварова П., 1894:40, таб. XIV) სპილენძისა და ბრინჯაოსაგან

ჩამოსხმული ყალიბები ხატების შტამპური წესით დამზადებისათვის იყო განკუთვნილი. XI-XII საუკუნეებში მცირე მოცულობის ფიგურული გამოსახულებებისათვის და ორნამენტული მორთვების მისაღებად კლიშეებს იშვიათად იყენებდნენ, ხოლო უფრო მოგვიანებით, XV საუკუნიდან, შტამპური ტექნიკის გამოყენება შედარებით ინტენსიური გახდა (Чубинашвили Г. Грузинское чеканное искусство, ТБ. 1959: 13,629-630; თ. საყვარელიძე, XIV-XIX საუკუნეების ქართული ოქრომჭედლობა, I 1987: 30). აგარის ეკლესიაში ნაპოვნი ქართული ლითონმჭედაკვების ეს მცირე ნიმუში გარკვეულ ინტერესს იმსახურებს და თავისი ეპოქის მხატვრულ მღწევრსაც წარმოაჩენს.

როგორც ცნობილია, გველშაპის მღაზერელი წმ. მხედრის სიმბოლური გამოსახულება სიკეთის, რწმენის გამარჯვებისა და ბოროტების დათრგუნვის იდეას გამოხატავს. წმ. მხედართა ცალკეული თუ შეწყვილებული გამოსახულებანი ქართულ ხელოვნებაში აღრევდოდალური ხანიდან ვრცელდება. წმინდა მეომართა სახეებიდან გამორჩეული ადგილი წმ. გიორგი კაპადოკიელს უჭირავს, თუმცა სხვა წამებული მეომრებიც (წმ. თევდორე ტირონი, წმ. თევდორე სტრათილათი, წმ. დემეტრე და სხვ.) სკამო პოპულარობით სარგებლობდნენ. ჩვენი აზრით აგარის ბრინჯაოს კლიშეზე გამოსახული ასაკოვანი, წვეროსანი მხედარი წმ. თევდორე უნდა იყოს (პ. უვაროვი მის შეცდომით წმ. გიორგის გამოსახულებად მიიჩნევს წმ. გიორგი ჩვეულებრივ, ახალგაზრდა უწყვერული ყმაწვილის სახით გამოისახებოდა).

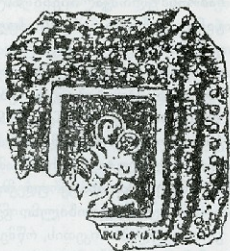
აგარის ეკლესიის კლიშეზე წარმოდგენილი სცენა X-XI საუკუნეების ქართულ ხელოვნებაში გავრცელებული იკონოგრაფიული რედაქციის თანახმად ბრძოლისა და ტრიუმფის მომენტებს ასახავს (Чубинашвили Г. 1959: 364-368). კომპოზიცია პერაღდიკური ხასიათისაა, ფიგურათა ენერგიული მოძრაობები სცენის დინამიკურობას განსაზღვრავს. ადამიანისა და ცხენის ფიგურა ჰედური ხელოვნების აყვავების ხანისათვის დამახასიათებელი მოცულობრივი ფორმებით გამოირჩევი. ამავე დროს, ფიგურათა შედარებით ტლანქი, მძიმე ფორმები, დამკდარი პროპორციები, მეომრის ფიგურის თითქმის ფრთხილური აგებულება, სახის

ხანოწმინდის კვლევიდან

ერთგვარი ექსპრესიულობა X-XI საუკუნეების მიწნის ძეგლებისათვის (ხირხონისის, წიგმირ-ხოზენის, სხიერის, სეტის ქედური ხატები და სხვა.) დამახასიათებელი ნიშნებია.

შემდგომი ხანის ქართულ ოკრომპედლობაში სკუპულტურული ამოცანებისადმი ინტერესის შესუსტებისა და ოსტატობის დაქვეითების მაგალითს ვერნების ეკლესიაში ნაპოვნი მცირე ზომის ბრინჯაოს ღვთისმშობლის ხატი გვიჩვენებს (შ. მამულაძე, 1993: 84). წელამდე წარმოდგენილი ღვთისმშობელი ჩვილით ფირფიტის ცენტრში საგანგებოდ მოჩაჩოებულ სიბრტყეზეა გამოსახული. ღვთისმშობელს ყრმა მარცხენა ხელზე უზის, ქრისტეს მარჯვენა ხელი კურთხევის ნიშნად აქვს გაწვდილი, ხოლო მარცხენაში

ღვთისმშობლის ხატი ვერნების ეკლესიიდან

დახვეული გრაგნილი უჭირავს. ყრმის შარავანდში ტრადიციული ჭვრის გამოსახულება არ იკითხება. ბრინჯაოს ხატი, XI-XII საუკუნეების შტამპური წესით შესრულებული ნიმუშებისაგან განსხვავებით, არ გამოირჩევა ნახატის სიზუსტითა და მკაფიო ფორმებით. დაბალი რელიეფი, ფიგურათა სილუეტური გადმოცემა, სხეულისა და ტანისამოსის ფორმების სქემატურობა პლასტიკური ამოცანებისადმი გულგრილობის გამომხატვლია.

ხელოვნების ამ მცირე ნიმუშის მიმზიდველობას მისი იკონოგრაფია განსაზღვრავს. ხატზე გამოსახული ოდიგიტრიის ტიპის ღვთისმშობელი ცხოვრებისეული, ადამიანური განცდებითაა გაჯერებული. მარიამის ნაზად დახრილი თავი, ღვთისმშობლისა და ყრმის თითქმის ერთმანეთზე მიბჯენილი სახეები დედა-შვილის აღერის მომენტს გამოხატავს და ხაზს უსვამს „ელელუსა“ - ს იკონოგრაფიული ტიპისათვის დამახასიათებელ ინტიმურობას (ღვთისმშობლის იკონოგრაფიული ტიპი „ელელუსა“ ოდიგიტრიის რედაქციის საფუძველზე ჩამოყალიბდა. იხ: Лазарев В. Н., Этюды по иконографии богородицы. - Византийская живопись, М., 1971:284). საერთო კომპოზიციური აგება, ფიგურათა დაგრძელებული პროპორციები, სხეულის ცალკეულ ნაწილთა უტრირება და მოჩაჩოების ერთფეროვანი „ორნამენტული“ დამუშავება ვერნების ხატს შედარებით გვიანი ხანის (XIV-XV სს.) ნიმუშებთან აკავშირებს.

აგარის (აჭარა) ეკლესიის კანკელი კი განვითარებული შუა საუკუნეების ქართული ხელოვნების უღმაოდ გამორჩეული ნიმუშია (კანკელის დეტალები ტაძრის ნანგრევებში აღმოაჩინა პ. უვაროვამ. ამჟამად მისი ბედი უცნობია. ფოტოზე შემოთავაზებული რეკონსტრუქციის ნიმუში მოცემულია კანკელის სტრუქტურის თავისებურებების გაუთვალისწინებლად. იხ: Уварова П., 1894:37-39, таб. XV) რ. შმერლინგი მას XIII საუკუნის მესამე მეოთხედით ათარიღებს (Шмерлинг Р., 1962:181-182). კანკელი, საკურთხევისა და ძირითადი სივრცის გამყოფი ტიხარი, ტაძრის შიდა სივრცის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია. იგი ქრისტიანულ საიდუმლოებათა აღსრულებისას მრევლისაგან მიუწვდომელს ხდიდა ტაძრის ამ უწმინდეს ადგილს. ეპოქის ანალოგიური ნიმუშების გათვალისწინებით აგარის (განაძეების) კანკელი წარმოადგენდა დეკორატიული ნახევარკოლონებით

გამოყოფილ ტიხარს სუთმალიანი თაღედით და ცენტრში გახსნილი აღსავლის კარიით. კანკელთა სტრუქტურაში კედლის ფილების გამყოფი ორმაგი ნახევარსვეტები XIII-XIV საუკუნების ნიმუშებითაა ცნობილი (საორბისი — 1252 წ.) ყაწაეთის კაბენი — XII-XIII საუკუნეების მიჯნა, სათხე — 1213-1222 წწ.) ფიტარეთი, გულდარხი XIII საუკუნე, განახლება, თირი — XIII-XIV საუკუნეების მიჯნა და სხვ. კანკელები. იხ: Шмерлинг Р., 1962:54-55, 187-197). კანკელის მორთვის სისტემა ყოველი ეპოქის მხატვრულ მოთხოვნათა საერთო მიმართულებით განისაზღვრებოდა, ამიტომ კანკელის ისტორია განუყოფელია ქართული რელიეფური პლასტიკის, ორნამენტის განვითარების ისტორიისაგან.

აგარის კანკელი მდიდარი დეკორატიული შემკულობით ხასიათდება. მისი ყოველი დეტალი მცენარეული და გეომეტრიული მოტივებით შედგენილი კომპოზიციებით და ორნამენტული ჩუქურთმით არის მორთული. დეკორის სისტემაში ერთადერთი სიმბოლური სახე ტოლმკლავა ჯვარია. კანკელის მხატვრული გაფორმების ხასიათი ძირითადად XII-XIII საუკუნეების ტრადიციებს ემყარება და მისი მორთულობისათვის დამახასიათებელი სწრაფვა ხაზგასმული დეკორატიულობისაკენ ეპოქის მხატვრულ გემოვნებას შეესატყვისება.

XII საუკუნიდან კანკელთა გაფორმების პრაქტიკიდან თითქმის მთლიანად ჰქრება რელიეფური ქანდაკება, ხოლო ორნამენტულ სახეთა მრავალფეროვნება, ფაქიზი პლასტიკური ძეგლვა ადგილს უთმობს არქიტექტურული ჩუქურთმის მოტივებს და კვეთის შესაბამის ხერხებს. კანკელზე წარმოდგენილი მცენარეული თუ გეომეტრიული ფორმები XII-XIII საუკუნეების მიჯნის ქართული არქიტექტურის ძეგლებზე გამოსახული ჩუქურთმის მოტივებიდანაა აღებული. მცენარეული დეკორის გამომსახველობა, კვეთის ხასიათი ორნამენტის პლასტიკური ბუნების წარმოჩენას ემსახურება და ჯერ კიდევ მაღალი გემოვნებით, შესრულების არტისტიზმით გამოირჩევა. თუმცა გეომეტრიული ფორმებით, ლენტოვანი წნულით შედგენილი მოტივები კი ერთგვარი სიმშრალისა და სიხისტის შთაბეჭდილებას ტოვებს. საწნავი ლენტის ხაზობრივი დამუშავება კი ჩუქურთმის ნახატის გრაფიკულ გამომსახველობას განსაზღვრავს. აღნიშნული სტილისტური მომენტები ხუროთმოძღვრულ ორნამენტში და ასევე კანკელთა დეკორში XIII საუკუნის პირველ ნახევარში იჩენს თავს (მერიის, ჭვავების, სათხის, ფიტარეთის, გულდარხის და სხვ. კანკელები).

ამდენად, აგარის კანკელის აგებულება და დეკორის მხატვრულ-სტილისტური თავისებურებები საშუალებას იძლევა იგი ქრონოლოგიურად უშუალოდ ტაძრის აგების ხანას XII-XIII საუკუნეების მიჯნის დაღვკავშიროთ (ვანაძეების ტაძარიც XII-XIII საუკუნეების მიჯნით თარიღდება. იხ. შ. მამულაძე, 1993: 96-100, 117).

შუა საუკუნეების ქართული კედლის მხატვრობის ნიმუშთაგან აჭარაში მხოლოდ სხალთის ეკლესიის ფრესკები შემორჩა. თუმცა, წერილობითი წყაროებისა და არქეოლოგიური მონაცემების მიხედვით ირკვევა, რომ მოხატული ყოფილა ვანაძეების, საციხურისა და ციხისყელის ეკლესიებიც (შ. მამულაძე, 1993: 96-100, 117).

სხალთის მოხატულობა XIV საუკუნის მეორე ნახევრით თარიღდება და პალეოლოგოსთა ხანის ქართული მონუმენტური ფერწერის ნიმუშს განეკუთვნება (ი. ჭიჭინაძე, 1986; 1987). თვით ეკლესია, რ. მეფისამგელის აზრით XIII ს. შუა ხანებშია აგებული.

სხალთის ტაძრის შიდა სივრცის ხუროთმოძღვრული გადაწყვეტა, კედლის სიბრტყეთა დინამიკური დანაწევრების ხასიათი, კარგად გათლილი ქვის კვადრებით მოპირკეთება მოწმობს, რომ ეკლესია თავიდანვე მოსახატავად არ იყო განკუთვნილი. სხალთის მოხატულობის ნაწილი განადგურებულია, ფრესკები ძირითადად საკურთხეველში, კამარაზე და დასავლეთ კედელზე შემორჩა. მიუხედავად ამისა, ფრაგმენტულად მოღწეული სცენებისა და ფიგურათა მკრთალი სილუეტების გამომსახველობა, ნათელ ფერთა გაშლა, მდიდარი კოლორიტი, შესრულების ოსტატობა მაინც შთამბეჭდავს ხდიდა სხალთის ფერწერულ ანსამბლს. მოხატულობის მხატვრული მნიშვნელობის შეფასება ამ ბოლო წლებში (1997-1999 წწ.) ჩატარებული სარესტავრაციო სამუშაოების შედეგად გახდა შესაძლებელი, კონსერვაციის პროცესი ახლაც გრძელდება (რესტავრატორი გ. ჭეიშვილი). ფრესკების გაწმენდისას გამოვლინდა არა მხოლოდ კომპოზიციითა და ფრაგმენტებით, არამედ მთელი სცენებიც. მოხატულობის დღევანდელი სახე სრული თეოლოგიური პროგრამის წაკითხვის საშუალებას არ იძლევა, მაგრამ ის, რაც შემორჩა, მოწმობს, რომ მხატვრობა ჩამოყალიბებულ სისტემას ქმნიდა და იგი განვითარებული იკონოგრაფიული სქემითა და გააზრებული კომპოზიციური გადაწყვეტით ხასიათდებოდა.

საკურთხეველის აფსიდის კონქში წარმოდგენილი იყო „ვედრების“ კომპოზიცია — საყდარზე მჯდომარე მაცხოვრის, ცეცხლოვან ბიბლიკურ გმირებზე გამოსახული სერაფიმისა და ტეტრამორფის, ხოლო კიდეებში ღვთისმშობლისა და იოანე ნათლისმცემლის ფიგურებით. ქრისტეს გრანდიოზული გამოსახულება არა მარტო აფსიდის, არამედ მოხატულობის მთელ სისტემაში დომინირებდა და ყოვლისშემჯობლის მნიშვნელობას იძენდა. „ვედრების“ სცენა უფლის დიდების, მეორედ მოსვლის, ქომაგობის იდეას გამოხატავს. იგი ქართულ ხელოვნებაში იდრეული ხანიდან გვხვდება. სხალთის საკურთხეველის აფსიდის კონქში „ვედრების სცენის“ გამოსახვა ადგილობრივი ტრადიციებისა და ერთგულების დამადასტურებელია. საკურთხეველის მოხატულობის მეორე რეგისტრი უფლისმადიდებელ ანგელოზთა დასს ეთმობოდა, მომღვეწო რეგისტრი კი მედალიონებში გამოსახულ წმინდანთა ფიგურებს. ქვემოთ წარმოდგენილი იყო „ზიარების“ სცენა, სადაც შემორჩენილია მოციქულთა რამდენიმე ფიგურა შესაბამისი ქართული ასომთავრული წარწერებით. ბოლო ქვედა რეგისტრში, იკონოგრაფიული ტრადიციის თანახმად, გამოსახული იყვნენ მღვდელმთავრები. დარბაზის კამარაზე მოთავსებულია ქრისტიანული ციკლის სცენები („ხარება“, „ფერისცვალება“, „ამაღლება“, „სულიწმინდის მოფენა“, „შობა“, „მირქმა“, „ნათლისღება“, „ლაზარეს აღდგენა“, „იერუსალიმს შესვლა“, „საიდუმლო სერობა“, „ქრისტე ღვთისმანის ბაღში“, „ოცდაათი ვერცხლი იუდასათვის“, „იუდას ამბორო“, „პეტრეს უარყოფა“, „ქრისტე კაიავას წინაშე“, „ჯვრის ზიდვა“, „ჯვრის აღმართვა“, „გვარცმა“, „გარდამოხსნა“, „დატრება“, „ჯოჯოხეთს ჩასვლა“ და „ჯოჯოხეთის წარმოტყვევება“). კამარის საბჯენ თილებზე მამამთავართა და წინასწარმეტყველთა რამდენიმე ფიგურაც იკითხება. ჩრდილოეთ კედელზე შემორჩენილია „ჩვილთა მოწყვეტისა“ და „ღვთისმშობლის მიძინების“ კომპოზიციითა და ფრაგმენტებით. სამხრეთი კედლის დაბალ ნიშში კი სცენები იოანე ნათლისმცემლის ცხოვრებიდან. დასავლეთი კედელი „ღლე გაკეთების“ გრანდიოზულ კომპოზიციას ეთმობა. დასავლეთი კარის ტიშანში კვლავ გამოსახულია „ვედრების“ სცენა.

სხალთის მხატვრობის ძირითადი თეოლოგიური იდეა უკავშირდება უფლის გამოცხადება - მეორედ მოსვლას. მხატვრობის მრავალფეროვანი და მდიდარი რეპერტუარი რამდენადმე უჩვეულოა დარბაზული ეკლესიებისათვის და პალეოლოგოსთა ხანის ხელოვნების თავისებურებებითაა განპირობებული. ამ ეტაპის ძეგლებში მხატვრობის საერთო პროგრამის გართულება სახასიათო მოვლენაა. ტრადიციულ ლაკონურ რედაქციებთან ერთად წარმოდგენილი სცენების განვითარებული იკონოგრაფიაც პალეოლოგოსთა სტილის სიახლეს ავლენს და ანალოგიებს XIV-XV საუკუნეების ქართული და ბიზანტიური კედლის მხატვრობის ნიმუშებში პოულობს (ლიხენ, საფარის წმ. სამა, ზარზმა, სორი, უბისი, წაღენჯიხა, ზობის ვამეყ დადიანის ეკვდერი, ნაბახტევი და სხვა).

სხალთის მომხატველი ოსტატები მრავალფეროვანი იკონოგრაფიული წყაროებით სარგებლობდნენ, იცნობდნენ თანამედროვე ქართული და ბიზანტიური ფერწერის (სერბის, მისტრის, ტრაპეზუნტის და სხვა სკოლების) ნიმუშებს, მონუმენტური კედლის მხატვრობის ძეგლებს, ხელნაწერთა მინიატურებს და იკონოგრაფიული სქემებისათვის განკუთვნილ სპეციალურ დედნებს. ამასთანავე, ნიშანდობლივია, რომ მხატვრობის თეოლოგიური პროგრამის წარმოდგენის, იკონოგრაფიული რედაქციების შერჩევისა და გადაწყვეტის ხასიათში ქართული ფერწერის ტრადიციები, ოსტატთა შემოქმედებითი ძიებები, ინდივიდუალობა და თავისთავადობა ვლინდება.

მხატვრობის ფერწერულ ანსამბლში საკურთხევის კონქსა და კამარის ზედა ნაწილში წარმოდგენილი სცენები თავისი ზომებითა და მონუმენტურობის შეგრძნებით XI-XIII საუკუნეების ქართული კედლის მხატვრობის ტრადიციებს ეხმიანება. საკურთხევის კედელსა და კამარის კალთებზე კი რეგისტრთა განაწილების ხასიათი, სცენების შედარებით მცირე ზომები და სიბრტყის „ხალიჩისებური“ გაზარება პალეოლოგოსთა ეპოქის ხელოვნების თავისებურებებს წარმოადგენს. ორნამენტი კარგავს მხატვრობის კომპოზიციური აგების მათრახივით ელემენტის როლს.

პირობით, სიბრტყიან-დემოკრატიულ სისტემაში ილუზორული მომენტების გაჩენა პალეოლოგოსთა ფერწერის დამახასიათებელი ნიშანია. სხალთის ეკლესიის მხატვრობაში სიგრძელობა კომპოზიციის პარალელურ პლანებად განლაგებაში, ფიგურების მოცულობრივ აგებასა და გაართულებული არქიტექტურულ-პეიზაჟური ფონების წარმოდგენაში ვლინდება. არქიტექტურული ფონები, სხვადასხვა ხედვის წერტილიდან აგებული შენობები, კედლის მასივები, მოფრიალე „ველუმები“ ფიგურებისათვის დინამიკურ გარემოს ქმნიან და ამავე დროს თავიანთი შედარებით მშვიდი, მწყობრი აგებულებით წაღენჯიხის (XIV საუკუნის მეორე ნახევარი) ფრესკების არქიტექტურულ ფორმებს უახლოვდებიან. პირამიდის ფორმის მოთქროსფრო-მოყავისფრო მთები ამ ხანისათვის დამახასიათებელი მოცულობრივი მასივების სახითაა გადმოცემული. ფიგურებს ახასიათებს მცირე ზომები, დაგრძელებული პროპორციები, პატარა თავები, ნაზი კიდურები, თავისუფალი მსუბუქი მოძრაობები. სახეების წერის მანერა, სხეულის ფორმებისა და ტანისამოსის მოდელირება ამ პერიოდისათვის დამახასიათებელ ფერწერულ ხერხებს ეფუძნება.

განსაკუთრებული ღირებულებით გამოირჩევა ღვთისმშობელი „ვედრების“ კომპოზიციაში, მთავარანგელოზთა ფიგურები „დღე განკითხვის“ სცენაში და სხვ. ფიგურათა მოძრაობების გადმოცემის შედარებითი სიმშვიდე და თავშეკავებულობა

სხალთის ფრესკებს XIV საუკუნის პირველი ნახევრის ძეგლებისათვის (ლიხნე, ზარზმა, სორი, უბისი) დამახასიათებელი ექსპრესიულობისა და ხაზგასმული დინამიზმისაგან განასხვავებს. ემოციების ძუნწად გამოხატვაც პალეოლოგოსთა სტილის გვიანდელი ეტაპის დამახასიათებელი ნიშანია. სხალთის მოხატულობის ნათელი კოლორიტი, ფერთა მდიდარი გამითა და შედარებით ცივი ტონალობით XIV საუკუნის მეორე ნახევრის ძეგლებს ეხმიანება: მონაცრისფრო-ლურჯი, ოქროსფერი, მოყავისფრო-წითელი, ყვითელი, ვარდისფერი, მწვანე, თეთრი ტონების ჰარმონიული შეხამება და ფერთა სადაფისებური ელვარება განსაკუთრებულ გამომსახველობას ანიჭებს ფრესკებს.

სხალთის ეკლესიის მოხატულობა შექმნილია ეროვნულ ტრადიციებთან და თანამედროვეობასთან მჭიდროდ დაკავშირებული მხატვართა ჯგუფის მიერ. როგორც ჩანს, კამარის ზედა ნაწილში წარმოდგენილი სცენების ოსტატი ტაძრის გამშენიერებაზე მომუშავე მხატვართა ამქრის მთავარი და გამორჩეული ხელოვანი იყო. მისთვის დამახასიათებელი მონუმენტური, ლაკონური წერის მანერა, ნახატისა და ხაზის გამომსახველობა, დახვეწილი კოლორიტი ყველაზე მეტად წარმოაჩენს ქართული კედლის მხატვრობის (XI-XIII სს-ის პირველი ნახევრის) ბრწყინვალე ტრადიციებს.

მხატვრულ-სტილისტური თავისებურებები და სცენებისა და წმინდანების განმარტებითი ქართული ასომთავრული წარწერებიც (ბერძნული წარწერები მხოლოდ „დღე განკითხვისა“ და „ჯვრის ზიდვის“ სცენებშია ჩართული) მიუთითებენ, რომ სხალთის მომხატველი ოსტატები ნიჭიერი ქართველი მხატვრები იყვნენ, რომელთაც შესაძლოა გარკვეული კავშირი ჰქონდათ ბიზანტიური სამყაროს სხვა კულტურულ ცენტრებთან და ფერწერულ სკოლებთან.

საქართველოსათვის უმძიმეს პერიოდში აჭარაში შექმნილი სხალთის ფერწერული ანსამბლი ამავე ხანაში სამცხე საათაბაგოსა და დასავლეთ საქართველოს რეგიონებში გაჩაღებული შედარებით ინტენსიური მხატვრული ცხოვრების გამოხატულებაა. დროებითი სიმშვიდე, ბიზანტიასთან მჭიდრო კონტაქტები, ეპოქის რელიგიურ-

სხალთა. დასავლეთის კედელი.
ხაზურით სარკმლის მოხატულობა

იდეური შეხედულებები თავის მხრივ ხელს უწყობდა ბალეოლოგთა ხელოვნების გავრცელებას საქართველოში XIV-XV საუკუნეებში. სწორედ ამ პერიოდში მოიხატა გელათის დავით ნარინის ეკლდერი (XIII საუკუნის დასასრული), ლიხნეს, ზარზმის, საფარის წმ. საბას, სორის, უბისის ტაძრები, ხობის ვამეყ დადიანის ეკლდერი, წალენჯიხის, ჭულეს, საფარის წმ. მარინეს ეკლესიები (XIV საუკუნე), ნაბახტევის ტაძარი (XV საუკუნე) და სხვა. სხალთის მოხატულობაც აღნიშნული პერიოდის გამორჩეულ ნიმუშთა გვერდით დგას, რაც აჭარაში ხელოვნების ამ დარგის მრავალსაუკუნოვან ტრადიციებსა და განსაკუთრებულ დაწინაურებაზე მეტყველებს.

XIII-XIV საუკუნეების აჭარის ისტორიული ვითარებიდან გამომდინარე სხალთის მოხატულობის ქტიტორები, ისევე როგორც ტაძრის აშენებელნი, აბუსერისძეთა გვარის წარმომადგენლები უნდა ყოფილიყვნენ. ამავე დროს, ლიტერატურული, ეპიგრაფიკული და მატერიალური ძეგლები მოწმობენ, რომ ამ საგვარეულოს წარმომადგენლები განსაკუთრებული სიქველითა და ღვთისმოსავობით გამოირჩეოდნენ. მათი დაკვეთით იგება თხილვანის, ხიხანის ეკლესიები, იქმნება ფერწერული და ჰეღური ხატები და სხვა.

სხალთის მოხატულობის თეოლოგიურ პროგრამაში ესქატოლოგიური იდეის განსაკუთრებული გამოყოფა შესაძლოა არა მარტო ეპოქისათვის დამახასიათებელი მისტიკურ-მელანქოლიური, პესიმისტური მსოფლმხედველობით აიხსნას, არამედ იგი შესაძლებელია ამ კუთხის სულიერი შვილის — აბუსერისძე ტბელის მემკვიდრეობითაც იყოს განპირობებული. ამას ადასტურებს ის, რომ შუა საუკუნეების ქართული მწერლობის იმ ქმნილებებს შორის, რომლებშიც ესქატოლოგიური მოტივები შეინიშნება, ერთ-ერთი გამორჩეული ადგილი უკავია აბუსერისძე ტბელის თხზულებას „ქორონიკონი სრული მისითა საუწყებლითა და განგებითა“ (კ. კეკელიძე, ესქატოლოგიური მოტივები ძველ მწერლობასა და ცხოვრებაში. — ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან I თბ. 1957:105-109).

ამდენად, ქართული ხელოვნების სხვადასხვა ეტაპის მაღალმხატვრული დონის ნიმუშების არსებობა განვითარებული შუასაუკუნეების აჭარაში კულტურული ცხოვრების უწყვეტი, ინტენსიური, შემოქმედებითი განვითარების პროცესს ასახავდა. სახვითი ხელოვნების ცალკეული ნიმუშების გაცნობა გვიდასტურებს, რომ აჭარა ორგანულად იყო ჩართული ქართული კულტურის ისტორიული განვითარების საერთო პროცესში და თავისი წვლილი შეჰქონდა შუა საუკუნეების ქართული ხელოვნების საგანძურში.

ისტორია

მეზაბ ხალხში

რომაული გარნიზონები აფსაროსში

აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთში განლაგებული რომაელთა გამაგრებული სამხედრო ბანაკები აფსაროსი, ფასისი და სებასტოპოლისი იმპერატორ ანდრიანეს დაეპყრობა ახ. წ. 134 წელს სიგანგებოლ მონიხულა კაპადოკიის პროვინციის მმართველმა (ახ. წ. 131-137 წწ) ფლავიუს არიანემ. საინსპექციო მოგზაურობა კონკრეტული ამოცანით იყო განპირობებული — უნდა შეემოწმებინა აქ განლაგებულ ციხე-სიმაგრეთა საბრძოლო მზადყოფნა, რომლებსაც არ უნდა დაეშვათ ალანთა მოულოდნელი შემოჭრა წინა აზიის სამფლობელოებში „მეოტიდა — კოლხეთის“ გზით (გ. ლორთქიფანიძე, ბიჭვინთის ნაქალაქარი, თბ. 1991, გვ. 50). მოგზაურობის შედეგები არიანემ დაწვრილებით გააცნო იმპერატორ ანდრიანეს სპეციალურ მოხსენებით ბარაჟში — „Periplus“-ში, სადაც აფსაროსთან დაკავშირებით ვკითხულობთ: „... აფსაროსში დგას ხუთი კოჰორტი. აქ ხელფასი დაფურიგე ჭარისკაცებს და დავათვალეერე იარაღი, კედელი, თხრილი, ფადმოფები და ისიც თუ რა მდგომარეობაში იყო პურის მარაგის დამზადება“... (ფლავიუს არიანე, მოგზაურობა შავი ზღვის გარშემო. თარგმანი, გამოკვლევა, კომენტარი და რუკა ნათელა კეკელიძისა. თბ. 1961, გვ. 35). წერილში მოხსენიებული კოჰორტების რაობამ და მათი არსებობის მიზანმა მეცნიერებაში აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია. ნაწილი მიიჩნევს, რომ არიანეს წერილში ნახსენები 5 კოჰორტა ლეგიონალური კოჰორტებია. ცნობილია, რომ ახ. წ. II საუკუნეში ლეგიონის ძირითადი ერთეული კოჰორტა 600 კაცისაგან შედგებოდა. ამის მიხედვით გამოდის, რომ აფსაროსში იდგა 3000-მდე ჭარისკაცი. ამ რაოდენობის სამხედრო ძალა კი ყოველი ციხე-სიმაგრისათვის განსაკუთრებით დიდად უნდა ჩაითვალოს (მ. შპაიდელი. კავკასიის საზღვარი. II საუკუნის გარნიზონები აფსაროსში, პეტრასა და ფასისში — მაენე, ისტორიის სერია, თბ. 1985, 1. გვ. 136). ამიტომ გაჩნდა სხვა მოსაზრებაც, რომ აფსაროსის გარნიზონები დაკომპლექტებული იყო არა ლეგიონებით, არამედ დამხმარე კოჰორტებით.

აფსაროსის რომაული გარნიზონების ხასიათის კვლევისათვის საყურადღებო ცნობას იძლევა აბელაში ქ. ნოლასთან (იტალია) აღმოჩენილი წარწერა: N.marco /Nf(iliogal(eria)P(ia)etorio Celeri gvaest(ori) II vir (O), centurioni leg(ionis) /VII gemin(ae), centurioni leg (ionis) XVI fl(aviae) firm (ae)/donis donato a divo Traian(o) bello Traian(o) bello parthico /corona murali torquib(us) /armillis, phalaris, centurioni leg(ionis) II[I]/gall(icae), centurioni leg(ionis) XIII gem(inae) Mart(iae) victr(icis) /centurioni leg (ionis), VII cl(audiae) p(iae) f(idelis) centurioni leg(ionis) I adi(utricis) p(iae) f(idelis) p(rimi). p(ili), leg(ionis), eiusd(em) praepo sit(o) numerorum/tenditium in Pon(ia) Absaro, trib(un)o coh(ortis) III vig(illum), patron(o) colon(ia) d(onum) d(at) (CIL, v. X, parts pr., N 1202). წარწერა გვაუწყებს, რომ მარციუს პლეტორიუს ცელერი, რომელიც იმპერატორმა ტრაიანემ დააჯილდოვა პართიის ომში (ახ. წ. 113-117 წწ). მონაწილეობისათვის ერთ ღრის ასრულებდა

პონტოს აფსაროსში დაბანაკებული რომელითა დამხმარე რაზმების (numerorum) მეთაურის (praepositos). მოვალეობის (Ельницкий Л. А. Из исторической географии древней Колхиды - ВДИ, 1938, 2\3, с. 310-311). ამ თვალსაზრისით უფრო მნიშვნელოვანია ეგვიპტეში, კერძოდ, ფაიუმში აღმოჩენილი ახ. წ. II საუკუნით დათარიღებული პაპირუსის ფრაგმენტი. მასში მოხსენებულია აფსაროსში მდგარი კლავდიუსის სახელობის II კოჰორტის ვეტერანი მარციალი:

Mar]tialis uet (eranus)[

]Omnium[

]i Apsaro de[gen

]re eius M Ua[1]er[

5. C]oh-II Claudiana[

pr]oc-feci-M-Iulius.[

p]roc Aug(ust) Larti-[

]erogauit manda[

]s suas o mnes[

10.] - get et auferre[

]id..S-dissolueret[

]endere

]... [.]..[

მ. შპაიდელის მტკიცებით წერიალში აღნიშნული Cohors II Claudiana ახ. წ. II ს. შუა ხანებში კაპადოკიაში განლაგებული რომაული არმიის დამხმარე კოჰორტას წარმოადგენდა. მკვლევარი ფიქრობს, რომ არიანეს მიერ აფსაროსში დასახლებული დანარჩენი ოთხი კოჰორტაც დამხმარე ნაწილებია (მ. შპაიდელი. დასახ. ნაშრ. გვ. 136). ამ კოჰორტის დგომა აფსაროსში ნივთიერი მონაპოვრითაც დასტურდება. მხედველობაში გვაქვს ციხის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი მონუმენტური ნაგებობის ერთ-ერთ სიბრტყეში აღმოჩენილი დამდიანი აგურების ფრაგმენტები (გონიო-აფსაროსის სამშენებლო კერამიკის და ბუნებრივია მათზე დატანებულ წარწერებს საგანგებოდ სწავლობს ლ. ასლანიშვილი. იხ. ლ. ასლანიშვილი. სამშენებლო კერამიკა გონიო-აფსაროსიდან — ლიტერატურული აპარა, ბათ. 1999, IV გვ. 101-105). პირველზე იკითხება COH(ors) და რიცხვითი ნიშანი II. მეორეზე (e) OH (ors) და რიცხვითი ნიშანი II (სურ. 1,2). რაც, ჩვენი აზრით, სწორედ Cohors II Claudiana-ს შემოკლებული ვარიანტი უნდა იყოს. ეს მონაპოვარი, გარდა იმისა, რომ დოკუმენტურად ადასტურებს ფაიუმის წარწერას, იმითაცაა მნიშვნელოვანი, რომ უფრო სარწმუნო ხდება ჩვენს მიერ ზემოთ მოტანილი მ. შპაიდელის დასკვნა. აბელას წარწერის მიხედვითაც ხომ აქ ახ. წ. I ს. ბოლოსა და II ს. დასაწყისში სწორედ დამხმარე საგუშაგო რაზმები იდგა.

რომაული სტანდარტებიდან გამომდინარე, აფსარუნტი საშუალო სიდიდის ბანაკების კატეგორიის უნდა მიეკუთვნოს, როგორც წესი მათ წინასწარვე განსაზღვრული კონტიგენტი — კოჰორტა ოა მის გასაძლიერებლად შემოყვანილი შეზღუდული ნაწილები შეეძლო დაეტი. ე. ლორთქიფანიძის აზრით, არიანესთან დასახლებული „ხუთი სპეირა“ ლათინური „მანაბულას“ პირდაპირი თარგმანია და კოჰორტის 1/3, 150-200 კაციან რაზმს უდრის, რადგან თეორიულად 5 სპეირა

კოჰორტანხევარია, ის მაქსიმუმ, ცხრაას კაცს უნდა ითვლიდეს (გ. ლორთქიფანიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 51). მიგვაჩნია, რომ ამ რაოდენობის გარნიზონის დგომა აფსაროსში უფრო რეალური ჩანს. თუმცა, 900 კაციანი გარნიზონიც საკმაოდ მნიშვნელოვანი ძალაა, მაშინ, როცა, იგივე არიანეს თქმით, ფასისში მხოლოდ „400 რჩეული“ მეთმარი იდგა. არსებობდა უფრო ნაკლები შემადგენლობის კოჰორტები, 180-150 კაციანი მანიპულები და შესაბამისად 80 კაციანი ცენტურიები (გ. ლორთქიფანიძე, დასახ. ნაშრ. გვ. 51).

რა სტრატეგიულ მიზანს ემსახურებოდა ასეთი დიდი ძალის არსებობა აფსაროსში? პასუხი ამ ციხესიმაგრის გეოგრაფიულ აღგზიმდებარეობაში უნდა ვეძიოთ. აქედან შეიძლება შედგებოდეს იბერიის სახელმწიფოში, რომელიც იცავდა მეტად საჭირო დარიალის გადასასვლელს. ამავე დროს წარმოადგენდა ყველაზე ხელსაყრელ ადგილს კავკასიაზე სამეთვალყუროდ. იგი ითვლებოდა იმპერიის უკიდურეს აღმოსავლეთ წერტილად, სადამდეც შეიძლება ზღვით მისვლა. აფსაროსი იყო *Sperfest*-ი კავკასიიდან მოსალოდნელი საფრთხის თავიდან ასაცილებლად. აღსანიშნავია, რომ აფსაროსში განლაგებული გარნიზონების ფუნქციაში არ შედიოდა სალაშქროდ წასვლა, მაგალითად *Cohors II Claudia* არ ჩანს იმ კოჰორტების რიცხვში, რომლებიც არიანემ ახ. წ. 135 წელს გამოიწვია სომხეთში ალანების წინააღმდეგ ბრძოლებში მონაწილეობის მისაღებად, მაშინ როცა ამ კამპანიაში მოწვევულნი იყვნენ როზეს, ტრაპეზუნტის და კოლხეთის სხვა სამხედრო ძალები (მ. შპაიდელი, დასახ. ნაშრ. გვ. 136-137). როგორც ჩანს, არიანეს არ უნდოდა აფსაროსის გარნიზონის შესუსტება — იბერიის საზღვრის დაუცველი დატოვება (ანალოგიური ფუნქცია ციხეს შენარჩუნებული აქვს გვიან ხანაშიც, ევლია ჩელების აღწერით, რადგან ეს სიმაგრე „სამეგრელოს მისიდგომანზეა და (ოსმალეთის სახელმწიფოს) ფარგლების დასასრულია, ამ ჯარს ლაშქრობა არ ევალება და ციხეს იცავს“. იხ. ევლია ჩელების „მოგზაურობის წიგნი“. თურქულიდან თარგმნა, კომენტარები და გამოკვლევა დაურთო გ. ფუთურიძემ. თბ. 1973, ნაკვ. 1, გვ. 94).

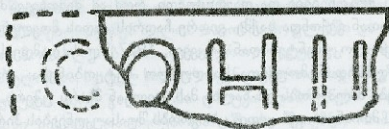
აფსაროსში განლაგებული გარნიზონების ხასიათისა და სახელწოდების დასადგენად საინტერესოა აგრეთვე აქვე აღმოჩენილი კიდევ ერთი აგურის ფრაგმენტი (სურ. 1). მასზე ლათინურად იკითხება *SAGI(taria)* რაც მოისართა კოჰორტას უკავშირდება. მონუმენტური ნაგებობის მე-3 სათავსში მოვიპოვეთ ბრინჯაოს სამფეხა ჭრაქი (სურ. 3). აქვს ცილინდრული ფორმის, რგოლებით შემკული ტანი, რომელსაც ზემოდან ხურავს მაღალი კონუსური საპატრუქე მილი. რგოლები ტანს ზედა და ქვედა ფრიზად ყოფს. ქვედა ფრიზზე მოცემულია ლათინური წარწერა: *C. COH. AVR. C.R.* იგი შემდეგნაირად შეიძლება გაიოიფროს. პირველი ასო *C* საკუთარი სახელის შემოკლებას უნდა წარმოადგენდეს, მომდევნო სამი ასო კოჰორტის აღმნიშვნელია, შემდეგი სამი ასო *AVR(elius)* რომის იმპერატორის ავრელიუსის (ახ.წ. 161-180 წწ). შემოკლებული ვარიანტი ჩანს, ხოლო ბოლო ორი ასო იკითხება *C(ivium)* მოქალაქე რომის. *R(omanorum)* ჭრაქზე გამოთხული წარწერა მთლიანობაში ასე იშვიფება: *COH(ors). AUR(elius). C(ivium) R(omanorum)*.

წერილობითი წყაროებისა და აფსაროსში აღმოჩენილი წარწერების მიხედვით დგინდება, რომ ახ. წ. II ს. აფსაროსში მდგარა შემდეგი დასახლების რომაული გარნიზონები: აბელას წარწერაში მოხსენებული დამხმარე საგუშაგო რაზმები ე.წ. „numar“-ები. იმპერატორ კლავდიანეს სახელობის II დამხმარე კოჰორტა, მოისართა

კოპორტა SACITARIA და იმპერატორ ავრელიუსის სახელობის კოპორტა. საველე სამუშაოები აფსაროსის ტერიტორიაზე გრძელდება. კიდევ უფრო მდიდარი და მრავალფეროვანი გახდება წყაროთმცოდნეობითი ბაზა, რომელიც წარმოადგენს ძვირფას ისტორიულ წყაროს აღმოსავლეთ შავიზღვისპირეთის ძველი ისტორიისა და კულტურის კვლევისათვის.

ხურ. 1. ციხის ნგრეობაში აღმოჩენილი დამლიანი აგურები

ხურ. 2. დამლიანი აგურიზ ფრაგმენტი

ხურ. 3. ღიათხურწარწერიანი ქრახი

მოთარ გოგოლოშვილი

ანგისაგჟოთა მოძრაობა ხულოში 1927-29 წლებში

1924 წლის აგანყების ჩახშობის შემდეგ, კომუნისტური ხელისუფლება შეტევაზე გადავიდა და მიმართა რეპრესიებს, რომლებმაც არაერთი ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა. მთელს ქვეყანაში გაბატონდა საშინელი დიქტატურა. საბჭოთა ხელისუფლებამ ღრმად გაიღვა ფესვები, მაგრამ, როგორც ჩანს, აჭარა მაინც გამოწკლისი გახლდათ. ამის დასტურია ის, რომ 1927-29 წლებში აჭარაში ჯერ კიდევ მოქმედებდა ანტისაბჭოური ორგანიზაცია და იმის საბაზაც ეძებდა, რომ უფრო გააქტიურებულიყო. ასეთი საბაზიც გამოიჩინა, როცა ხელისუფლებამ მიიღო დადგენილება „აჭარაში ჩადრის ახდის თაობაზე“ და ანტისაბჭოური კამპანია დაიწყო. აქამდე, საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში 1929 წლის გამოსვლებს ზემო აჭარაში კომუნისტური ხელმძღვანელების უტაქტობას მიაწერდნენ, მაგრამ გავვეცანი მოსკოვის, პეტერბურგის, თბილისის არქივებს, მოვისმინე აგრეთვე ამ ამბის მომსწრე მსოფიანი ადამიანების მოგონებები და დავრწმუნდი, რომ ამ შემთხვევაში უფრო სერიოზულ ვითარებასთან გვქონდა საქმე, ვიდრე ჩადრის ახდის მოვლენასთან.

როგორც საარქივო დოკუმენტებიდან ირკვევა, 1927 წლის დამდეგს აჭარის ხელისუფლებას თბილისიდან მოუვიდა საიდუმლო შეტყობინება: „როდესაც საბჭოთა ხელისუფლება მძლავრობს და ხალხი მას ყველგან მხარს უჭერს, რაოდენ დასანანია, რომ აჭარის მთიანეთი ჯერ კიდევ ცხოვრობს შუასაუკუნეების პირობებში. განა მოსათმენია ის, რომ აჭარელი ქალები ჩადრით დადიან ჯერაც და ამის გამო მამაკაცებს საშინელ ღლეში ჰყავთ ისინი. საჭიროა დაუყოვნებლივ დაიწყოს მასებში მუშაობა ამ სამარცხვინო მოვლენის აღმოსაფხვრელად. იცოდეთ, ყველა ისინი, ვინც ხელს შეუშლის ამ კამპანიის ჩატარებას, მკაცრად იქნება დასჯილი“.

1927 წლის მარტში გაიმართა აჭარის საოლქო კომიტეტის პლენუმი, რომელმაც მიიღო გადაწყვეტილება ამ კამპანიის გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით. პლენუმზე სიტყვით გამოსული ვინმე რუსი მაქსიმ სიმონოვი აღნიშნავდა ქალების დამცირებულ ყოფაზე აჭარის მთიანეთში. პლენუმმა დაავალა მაღალმთიანი აჭარის რაიკომის მდივნებს, რომ პირადად ეხელმძღვანელათ ზემდგომი ორგანოებიდან მიღებული ინსტრუქციით.

ეს ამბავი ცნობილი გახდა აჭარის მთიანეთის მოსახლეობისათვის. რასაც განსაკუთრებით აღუშფოთებია ხულოს რაიონის სოფელ ხიხაძირში მცხოვრები ისკენდერ აბულაძე. სწორედ იგი ხელმძღვანელობდა ხიხაძირში შექმნილ საიდუმლო ორგანიზაციას. ორგანიზაციის სახელი ცნობილი არ არის.

1927 წლის 14 აპრილს შედგა ამ ორგანიზაციის კრება. კრებაზე სიტყვით გამოვიდნენ: ისკენდერ აბულაძე, ხუსეინ ბერიძე, ისწრაფილ ცეცხლაძე და სხვები. ისკენდერ აბულაძე აღნიშნავდა, რომ ორგანიზაცია დიდი ხანია რაც მოქმედებს. ბოლშევიკებმა დაიწყეს ჩადრის ახდის კამპანია. ეს შემთხვევა ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ და დაუყოვნებლივ დავზავნოთ ჩვენი ხალხი მთელ აჭარაში. ამავსე კარგ დროს

ჩვენ ვერ ვნახავთ. ჩვენი მეგობარი ალისულთან ბოლქვაძე, საქმის კურსშია და ვიმედოვნებთ, ისიც ამოქმედდება. ერთი სიტყვით მოქმედების დრო დაგვიდგა”.

ალშეთებულმა ხუსეინ ბერიძემ თქვა, რომ ხელისუფლება ყურად არ იღებს ჩვენს მოთხოვნებს, სისხლი დაიღვრება, არავის ვაპატიებთ ჩვენს შეურაცხყოფას.

1927 წლის 26 აპრილს ხიხაძირში იმყოფებოდა ხულოს რაიონის სოფელ პაქსაძეებში მცხოვრები ალისულთან ბოლქვაძე. იგი შეხვდა ისკენდერ აბულაძეს და ერთობლივი მოქმედების გეგმა შეადგინეს.

1927 წლის 18 ივლისს ხულოს რაიონის სოფელ დიაკონიძეებში ბოლშევიკებმა აღმოაჩინეს პროკლამაცია, რომელშიც გაკრიტიკებული იყო საბჭოთა ხელისუფლება. პროკლამაცია შეიარაღებული გამოსვლებისაგან მიუწოდებდა მოსახლეობას. პროკლამაცია ასე მთავრდებოდა: „ძირს სისხლიანი ხელისუფლება!“ ეს პროკლამაცია გამზდარა იმის მიზეზი, რომ 1927 წლის 20 ივლისს ხულოს რაიკომის სხდომაზე კიდევ ალუნიშნავს რაიკომის მდივანს, რომ ხულოს რაიონში ანტისაბჭოთა ორგანიზაცია მოქმედებს, მტერს აქაც ჰყავს ხელშემწყობი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ამას ვერც გაბედავდნო. სამწუხაროდ, მოვალენით ბოლშევიკებმა ყურადღება, ამით ისარგებლეს მტრებმა. ხალხი კი ამას არ გვაპატიებს. დაუნდობელი ბრძოლა უნდა გამოგვცხადოთ მტრებს. სასწრაფოდ უნდა მივიგნოთ ამ პროკლამაციის ავტორებს და სამაგალითოდ დაესაჯოთ.

ამის შესახებ აცნობეს ბათუმს, საიდანაც ხულოში ორი პარტიული ამხანაგი ისიდორე წილოსანი და ნოდარ სირაძე მიაგვლინეს. შეიქმნა ჯგუფები, რომლებიც უნდა დანაწილებულიყვნენ ხულოს რაიონის სოფლებში და აგიტაცია-პროპაგანდა გაეწიათ მოსახლეობაში. ერთ-ერთი ჯგუფი, რომელსაც წილოსანი ხელმძღვანელობდა, სოფელ ხიხაძირისკენ გაემართა. მაგრამ გზაში მათ რამოდენიმე შეიარაღებული პირი გადაეღობა და უკან დაბრუნება მოსთხოვა. წინააღმდეგ შემთხვევაში სისხლი დაიღვრებოდა. აშკარა შეიქმნა, რომ დამხდურები აღარ ხუმრობდნენ და ისიდორე წილოსანსაც გააფრთხილა ისინი, რომ ამგვარი ურჩობა მათ ძვირად დაუჯდებოდათ. დამხდურთაგან ერთ-ერთმა პირმა მიახალა მათ, რომ ის მეთოდები, რომლებსაც საბჭოთა ხელისუფლება იყენებს ხალხის დასაშინებლად, მიუღებელია მათთვის და რომ ამ ხელისუფლებას დიდი დღე არ უწერიაო. ასე რომ, ხელისუფლების წარმომადგენლები სოფელში არ შეუშვეს და ისინიც, მდგომარეობა რომ არ გამწვავებულიყო, უკან გაბრუნდნენ.

1927 წლის ნოემბერში ხულოს რაიონის სოფელ ჭვანაში, ვინმე ისმაილ ტაკიძის ოჯახში, საიდუმლოდ გამართულა ანტისაბჭოთა შეკრება. ამ შეკრებას ესწრებოდა თურქეთიდან საიდუმლოდ ჩამოსული მაჰმუდოღლი, ყოფილი მუჰაჯირი, რომელმაც აღნიშნა, რომ საბჭოთა ხელისუფლება დაუძლურებულია, განიდის ეკონომიკურ სიღუპში; დღევანდელ ხელისუფლება, მორჩილებაში რომ ჰყავდეს ხალხი, მიმართავს ტერორს, რეპრესიებს; ხალხი ვეღარ მოითმენს ამდენს და გაილაშქრებს ხელისუფლების წინააღმდეგ. მაგრამ მეტი მოგვთხოვებათ თქვენც, საჭიროა მეტი მუშაობა მოსახლეობაში. ბოლშევიკები ებრძვიან ისლამს, აიძულებენ ქალებს, რომ აიხადონ ჩადრი. ეს არა მარტო ჩვენი, არამედ ღმერთის შეურაცხყოფაცაა. მაგრამ თქვენ ისიც იცით, არც საბჭოელები არიან გულხელდაკრფილი. კარგი იქნება თუ შევძლებთ და ადგილობრივი ბოლშევიკების წინააღმდეგ საბრძოლველად განვაწყობთ ხალხს. საჭიროა სწრაფი და წინადახედული მოქმედება.

კრებაზე დაუდგენიათ, რომ ხულოში შექმნილიყო ანტისაბჭოთა ორგანიზაცია,

რომელსაც ეყოლებოდა ხელმძღვანელი ორგანო და მასთან ჩამოყალიბებულიყო მებრძოლი ბირთვი. გაგრეკავთ ხულოდან ბოლშევიკებს ხელში ჩაიგდებთ ძალაუფლებას და მეგრე აჭარიდან გავიქეზებთ ბოლშევიკებს, თანამოაზრენი საქმარისად გვყავს ბათუმსა და ქობულეთშიც. აქვე ორგანიზაციის ეწოდა „აჭარის ხსნის კომიტეტი“. ხსნის კომიტეტმა ხულოს ცენტრში გამოკრული პროკლამაციით 1928 წლის 4 თებერვალს შეახსენა თავი ბოლშევიკებს. აი ეს პროკლამაცია: „ძმებო, საბჭოთა ხელისუფლებას სურს წაგვართვას ყველაფერი წმინდა, რაც გავაჩნია. იგი არაფრის წინაშე არ იხევს უკან და არაადამიანური მეთოდებით ცდილობს ჩვენს დამორჩილებას. აბუჩად იგდებს ჩვენს ტრადიციებს, ზნე-ჩვეულებებს. შეურაცხყოფას აყენებს ქალებს. ბოლშევიკები ავიღლებულდებიან მათ ჩადრის ანდას. ეს კი ჩვენთვის საშინელი დამცირებაა. ძმებო, გვეყო მოთმინება, დროა დავედგეთ ჩვენი სინდისის სადარაჯოზე და დავიცვათ ჩვენი ჩვენი ტრადიციები და ზნე-ჩვეულებები. ჩვენ გავიმარჯვებთ, რადგან სიმართლე ჩვენს მხარეზეა. „აჭარის ხსნის კომიტეტი“.

გააქტიურდნენ ხსნის კომიტეტთან შექმნილი შეიარაღებული დაჯგუფებებიც. კერძოდ, 1928 წლის 13 მარტს ხულოს რაიონის სოფელ ღორჯომში დაჭრეს ბოლშევიკი მემედ ვანაძე. 26 მარტს არაადამიანურად სცემეს კომკავშირელ აქტივისტს ხასან ქიძინიძეს, 4 აპრილს გაძარცვეს ბათუმიდან ხულოში მიმავალი რამდენიმე ადამიანი, 10 აპრილს სასიკვდილოდ დაჭრეს მილიციონერი ახმედ გაგიტძე, გზავნიდნენ მუქარით საკეს წერტილებს. ხულოს რაიკომის პირველ მდივანს მოსთხოვეს დაუყოვნებლივ დაეტოვებინა იქაურობა, წინააღმდეგ შემთხვევაში სასტიკად გაუსწორდებოდნენ.

1928 წლის 21 აპრილს აჭარის ხსნის კომიტეტი საიდუმლოდ შეიკრიბა სოფელ დიაკონიძეებში. სწორედ აქ გადაწყდა, რომ ამ კომიტეტის ხელმძღვანელ ბირთვში შესულიყვნენ ალისულთან ბოლქვაძე. ისკენდერ აბულაძე, რიფეთ ირემაძე, რეჯებ ბერიძე. ოსმან შაინიძე და სხვები.

ალისულთან ბოლქვაძემ აღნიშნა: მართალია, ჩვენ უნდა შევეწინააღმდეგოთ ჩადრის ანდის კაშპანიას, მაგრამ ისინი, ვინც საკუთარი სურვილით გააკეთებენ ამას, მტრად არ უნდა გამოვაცხადოთ. ჩვენი მიზანი სულ სხვაა, ჩვენ უნდა ვიბრძოლოთ საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ, რომელიც ყოველივე ბოროტების თავი და თავია. ასევე: ჩვენ უნდა დავარწმუნოთ მამაკაცები, რომ ნუ დაარღვევენ ტრადიციებს და ნუ გაგზავნიან თავიანთ ცოლებს კრებებზე. ქალების საქმე არ არის ბოლიტიკა, მათ ოჯახს უნდა მიხედონო.

გადაწყდა: ხსნის კომიტეტი თავიანთ მომხრეებთან ერთად უნდა მოეწვლინათ მთელი რაიონი და აემხედრებინა ხალხი ბოლშევიკური რეჟიმის წინააღმდეგ.

არ შეიძლება ორიოდ სიტყვა არ ვთქვათ ანტისაბჭოთა მოძრაობის ერთ-ერთ ლიდერზე ალისულთან ბოლქვაძეზე. სწორედ იგი ითვლებოდა 1929 წლის ანტისაბჭოთა გამოსვლების ერთ-ერთ მთავარ ხელმძღვანელად. ოთარ ბოლქვაძეს ალისულთან ბოლქვაძის შვილიშვილს, როგორც „ხალხის მტრის“ შვილიშვილს სასტიკად ავიწროებდნენ. ოთარ ბოლქვაძე იგონებს: მისი ბაბუა ალისულთან ბოლქვაძე აქტიურად მონაწილეობდა 1924 წლის აჯანყებაში. აჯანყების დამარცხების შემდეგ ის დაიჭირეს, შეაგდეს ვაგონში და დასახვრეტად წაიყვანეს, მაგრამ გზაში, ურეკის მიდამოებში, შეძლო მატარებლის სახურავის ამოტეხა და სამ თანამებრძოლთან ერთად გაქცევა. ალისულთან ბოლქვაძის დედა გიუნემ ხანუმი

და კიდევ სხვა ქალები (სულ 27 ქალი) ჩამოიყვანეს ბათუმში, დღევანდელ თავისუფლების მოედანზე (ყოფილი ლენინის მოედანი). მათ ხალხის თვალწინ ჩამოიხსნეს ჩადრი და საჯაროდ დაწვეს. შემდეგ ეს ქალები ლავრენტი ბერიას განკარგულებით დააბინავეს მარცვკის ქუჩაზე მდებარე სასტუმროში (დღევანდელი პირველი მაისის სასტუმრო) და ბანკეტი მოუწვეს მათ. გიუნეზ ხანუშე არა ერთმა მოგონებამ მოაღწია, იგი მოიხსენიება როგორც სიმართლის მთქმელი და ყველასაგან პატივცემული ქალბატონი.

აჭარის ხსნის კომიტეტის გააქტიურებამ მეტად დააშინა ხელისუფლება. აჭარის საოლქო კომიტეტმა 1928 წლის აპრილის ბოლოს მოაწყო აჭარის პარტიული მუშაკების კრება, რომელზეც მაღალმთიანი აჭარის ხელმძღვანელმა პარტიულმა მუშაკებმა ისაუბრეს ხულოს რაიონში ნახულ პროკლამაციებზე. საინტერესოა ის ფაქტი, რომ პროკლამაციებს ხელს აწერდა „აჭარის ხსნის კომიტეტი“. როგორც ჩანს, აღნიშნავდნენ ისინი: „ხალხის მტრები“ ცდილობენ დაძაბონ მდგომარეობა და შეძლონ მასების მიმხრობა“.

კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანმა საყვედურებით აავსო მაღალმთიანი აჭარის პარტიული ხელმძღვანელობა. დაუწუნა მას მუშაობის სტილი, რომ რაიონში ვერ უზრუნველყო ჩადრის ახდის კამპანია. „ხალხის მტრები“ დამრწიან მთელს რაიონში, მოსახლეობას ანტისაბჭოთა აგიტაციით წამლავენ და ა.შ. კრებამ გადაწყვიტა, რომ პარტიული საქმიანობის გააქტიურების მიზნით ზემო აჭარაში მიავლენდა თბილისელ და ბათუმელ პარტიულ მუშაკებს. კრების შემდეგ მართლაც გაემგზავრნენ ხულოს რაიონში პარტიული მუშაკები. იმართებოდა ხულოს რაიონის პარტიული და კომკავშირული აქტივისტების შეკრებები. კრებაზე ითქვა: „დაუყოვნებლივ უნდა ვამხილოთ ის ბანდიტები, რომლებიც ძაბავენ ვითარებას რაიონში, აკრავენ პროკლამაციებს და მოუწოდებენ ხალხს დაუპირისუფლებლობისაკენ. სწორედ ამ კრებაზე ახსენა ალისულთან ბოლქვაძის სახელი ერთ-ერთმა გამომსვლელმა, კომკავშირელმა აბდულ ფუტკარაძემ. ის თვითონ ყოფილა იმის მომსწრე და მხილველი, თუ როგორ მოუწოდებდა ალისულთან ბოლქვაძე ხალხს, რომ არ დასწრებოდნენ სახალხო კრებებს, არ გაეშვათ ქალები ასეთ შეკრებებზე და სხვა. ამ კრებაზე სიტყვით გამოსულა თბილისელი ჩეკისტი ვინმე გადელა, რომელსაც აღუნიშნავს: ჩვენ ყველაფერი უნდა ვიღონოთ იმისათვის, რომ გამოვავსიაროთ ისინი, ვინც „აჭარის ხსნის კომიტეტის“ უკან დგანან და ხომ არ ურევია აქ უცხოეთის დაზვერვის ხელით.

ხულოს რაიონში ჩატარებული პარტიული მუშაკების ეს შეკრება ცნობილი გამზდარა ალისულთან ბოლქვაძისათვის და თვითონაც მოუწვევია თავის მომხრეთა შეკრება, სადაც აღნიშნა: (ეტყობა მას ხულოს პარტიულ მუშაკებშიც ჰყოლია იმფორმატორები. ო. გ.) ბოლშევიკები აპირებენ მუშაობის გაძლიერებას, სურთ ჩვენი ორგანიზაციის ლიკვიდაცია. თუკი მათ შეძლეს ჩვენი გამოავსიარავენ, არც ერთს დახვრეტა არ აგვცდებია. ამიტომ უნდა ვიმოქმედოთ ფრთხილად და წინადახედულად. ამ დღეებმა დაგვანახა, რომ ხალხი ჩვენს მხარესა და ყველაფერი უნდა ვიღონოთ ამ უპირატესობის გამოსაყენებლად. პოზიციების დათმობა ჩვენი დაღუპვის ტოლფასია. უნდა დავისწროთ მოვლენებს და შევძლოთ ჩვენს მიერ დაწყებული საქმის ბოლომდე მიყვანა.

ხულოს რაიონში დიდძალმა იარაღმა მოიყარა თავი. 1928 წლის გაზაფხულზე შეძლეს საიდუმლოდ შემოეზიდათ იარაღი თურქეთიდან და რამოდენიმე სოფელში

გადემალიათ. ეს კარგად იცოდა რაიონის პარტიულმა ხელმძღვანელობამ და შიშობდნენ ეს იარაღი ხელისუფლების წინააღმდეგ არ გამოყენებინათ.

განსაკუთრებით დაძაბულად ჩატარდა ხალხის ყრილობა ხიხაძისში. აქ, პარტიული მუშაკების მუქარის შემდეგ სიტყვა ითხოვა მოხუცმა ნური ჯაიანმა. რომელმაც აღნიშნა, რომ პარტიული ხელმძღვანელების ძალდატანება მიუღებელია ჩვენთვის. აღაშინა თვითონ უნდა განსაზღვროს, რომელი სჯობია, ვის დაუჭიროს მხარი, ხოლო მუქარა, რომელიც აქ გაისმა, საწინააღმდეგო შედეგს გამოიღებს. ნური ჯაიანის გამოსვლა არ მოეწონათ პარტიულ და კომკავშირულ აქტივისტებს. მას პროვოკატორი და „ხალხის მტრების“ მომხრე უწოდეს. ამან კიდევ უფრო დაძაბა მდგომარეობა. ხალხი აღშფოთდა. მაშინ ენვერ აბულაძემ ბოლშევიკებს ასე მიმართა: დატოვეთ სოფელი, თორემ ცუდად წაგივათ საქმეო.

მოხუცმა ხუსეინ სურმანიძემ სასტიკად გააკრიტიკა მთავრობა და შეკრებილთ მიმართა; რომ როგორ შეიძლება ქალს დააძალო კრებაზე დასწრება, ეს ხომ ჩვენი რჯულია, თავმოყვარეობის შელახვა და შეურაცხყოფა. უნდა იცოდეს ყველამ, რომ სისხლი დაიღვრება. ხალხმა მხარი დაუჭირა ხუსეინ სურმანიძეს და მოითხოვა: არავინ გახედოს თავიანთი ცოლების, დეების კრებაზე დასწრება, თუკი აღმოჩნდება ასეთი ვინმე, სასტიკად გაეუსწორდებიო. რეჟებ ტაკიძემ კი აღნიშნა: ჩვენი სოფლის აქტივისტის, ხეში ქარცივაძის თაჯის წევრები ხშირად ესწრებიან კრებებს და სხვებსაც მოუწოდებენ მსგავს ქმედებაზე. ხალხმაც პასუხი უნდა აგებინოს ხეში ქარცივაძეს ღალატისთვისო. ხალხის ერთი ნაწილი, მართლაც გაეშურა ქარცივაძის სახლისკენ, მაგრამ მათ არ მისცეს ამის საშუალება. იმავე ხუსეინ სურმანიძემ ურჩია თანასოფლელებს, რომ გაეფრთხილებინათ ხეში ქარცივაძე. თუ კვლავაც გააგრძელებდა იგი ინტისაბჭოთურ საქმიანობას, პასუხი მოეთხოვოთო. ხასან ჭელიძემ მოუწოდა მთავრობას, რომ შეეწყვიტა მოსახლეობის დაშინება და სხვა.

ჭვანაში ჩატარებული კრება გამხდარა იმის მიზეზი, რომ მოეწვიათ ხულოს რაიკომის საგანგებო სხდომა. სხდომაზე ითქვა: „როგორც ჩანს, ამ სოფელში მძლავრობს ანტისაბჭოთა ელემენტების ზეგავლენა. დაუყოვნებლივ უნდა გაიგზავნოს იქ ჩვენი ხალხი, რათა მოსახლეობა დავარწმუნოთ ჩვენი პოლიტიკის სისწორეში“.

ჭვანაში ჩატარებული კრების მსგავსი კრებები გაიმართა ხულოს რაიონის სხვა სოფლებშიც. ხალხი ჯღარ ფარავდა აღშფოთებას. საქმის ვითარებით შეშინებული პარტიული ხელმძღვანელები „საქმის აურსში“ აყენებდნენ ზემდგომ ორგანოებს. აჭარის მთიანეთში შექმნილი რთული პოლიტიკური მდგომარეობა საქართველოს ცეკაში არაერთი მსჯელობის საგანი გამხდარა. თბილისიდან იგზავნებოდა დირექტივები. აჭარაში მიმდინარე მოვლენებით პირადად იყო დაინტერესებული საქართველოს უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარე ლავრენტი ბერია. მიუხედავად ამისა უხეში აღმინისტრირება მაინც გრძელდებოდა. მთელი 1928 წლის მეორე ნახევარში იმართებოდა აჭარის საოლქო კომიტეტის მიერ წინასწარი გრაფიკით შედგენილი პარტიული და კომკავშირული კრებები. შეიარაღებული ბოლშევიკები და კომკავშირელები დადიოდნენ კარდაკარ და მოუწოდებდნენ მამაკაცებს, რომ დასწრებოდნენ კრებებს და ქალებიც მოეყვანათ კრებებზე; ქალებს მოესხნათ ჩადრი და ნორმალური ცხოვრება დაეწყით. ხოლო ის, ვინც ასე არ მოიქცეოდა, მკაცრად დაისჯებოდა. მაგალითად, ისმაილ ხოზრევანიძე იმიტომ დააკავეს, რომ მან თავის მეუღლეს სასტიკად აუკრძალა კრებაზე დასწრება. სასტიკად დაისაჯა ოსმან

დარჩიდეც.

1929 წლის იანვარში სოფელ თნილნარში შეტაკება მოხდა კომკავშირელებსა და ხალხს შორის. 1929 წლის იანვრის ბოლოს ალისულთან ბოლქვაძემ მუქარით სავსე წერილი გაუგზავნა ხულოს რაიკომის მდივანს ა. კალანდაძეს, რომ შეეწყვიტა ხალხის აბუჩად აგდება, წინააღმდეგ შემთხვევაში სატიკად დაისჯებოდა. ა. კალანდაძემ კარგად იცოდა, რომ ალისულთან ბოლქვაძე იყო ჩადრის ახლის საწინააღმდეგო კამპანიის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი და გადაწყვიტა ციხე შიგნიდან გაეტეხა — მისივე მომხრეები აემხედრებინა ალისულთან ბოლქვაძისათვის. ხულოს რაიკომში გაიმართა საიდუმლო თათბირი, სადაც გადაწყვიტეს, დაერწმუნებინათ „წ. ანტისაბჭოელები“ იმაში, რომ ისინი ღუბაჯენ თავიანთ თანასოფლელებს და სოფელს და ამ საკმის ზოგიერთი სულისჩამდგმელი თავიდან მოეცილებინათ. ხულოს რაიკომის მდივანს ბათუმიდან მიღებული ჰქონდა სიდიულმო შეტყობინება ჩეკადან, რომ „იზოლიაციაში მოექცია არაჯანსიდი ელემენტები“. 1929 წლის თებერვლის დასაწყისში მართლაც შეკამათებულან ალისულთან ბოლქვაძე და ერთ-ერთი ანტისაბჭოელი ოსმან შაინიძე. ოსმან შაინიძემ უსაყვედურა ალისულთან ბოლქვაძეს, რომ მის ძილა არ გააჩნდა მთავრობის წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომ ეს ნაბიჯი დამღუბანელია ყველასათვის. ოსმან შაინიძეს მხარი აუბეს სხვებმაც და ურჩიეს თანამოსაქმეებს: სანამ გვიან არ არის, მოვიანოთ ცოდვები და მთავრობას შევეუბრდეთ. ამ ხერხმა გაჭრა, ბევრმა მოინანია და შეუბრუნა მთავრობას. მიუხედავად ამისა, მდგომარეობა სასტიკად დაიძაბა, რომელსაც 1929 წლის მარტში ხალხის ამბოხება მოჰყვა. ხალხმა თავი მოიყარა სოფლის ცენტრში, უმრავლესობა შეიარაღებული იყო. მათ დაარბიეს სოფლის ადმინისტრაციული შენობა, ფიზიკური შეურაცხყოფა მიაყენეს ბოლშევიკ აქტივისტებს და ხულოს მიმართულებით დაიძრნენ, საბოლოოდ რომ გასწორებოდნენ ბოლშევიკებს. აჯანყდნენ ხულოს რაიონის სხვა სოფლებიც. ასე და ამრიგად, ქვანა გამოაცხადეს საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლი დაჯგუფების ცენტრად. ხულოსკენ მიმავალ აჯანყებულებს ტყვიამფრქვევებით შეიარაღებულმა წითელარმიელებმა გადაუტეტეს გზა და აჯანყებულები გაბრუნდნენ უკან. ასეთი გამოსვლები ხიხაძრშიც მოხდა. ისკენდერ აბულაძემ ხალხს მოუწოდა ანგარიშსწორებისაკენ. შეურაცხყოფა მიაყენეს იმათაც, ვინც კომკავშირელებს თანაუგრძნობდნენ. ასე დაისაჯნენ რიფეთ ბოლქვაძე, ხასან ბოლქვაძე, ხასან ციცხლაძე და სხვები. ხიხაძრელებს გამოეხმაურნენ ღორკომელები, დიდაქარელები და სხალთელები. აჯანყების ტალღამ გადაუარა მთელს ხულოს რაიონს. აფორიიქდა რაიონის ხელმძღვანელობა. შემფოთდნენ ბათუმშიც. ეს ამბავი შეიტყო მოსკოვმაც; სტალინი აფრთხილებდა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ არ დადერილიყო სისხლი. ამ გაფრთხილების მიუხედავად საბრძოლო მდგომარეობაში მოიყვანეს ბათუმში განლაგებული ჯარის ნაწილები. პირადად ლავრენტი ბერია ჩამოსულა ბათუმში და ხულოში გაჰყოლია ჯარის ნაწილებს. ალისულთან ბოლქვაძემ, რომელიც მაშინ სოფელ დიაკონიძეებში იმყოფებოდა, რაზმს ურჩია, უმიზნოდ არ დაეღვრათ სისხლი და დაშლილიყვნენ, მშობლიურ ოჯახებს დაბრუნებოდნენ. აჯანყების ერთმა ნაწილმა დაუჭერა ალისულთან ბოლქვაძეს და იარაღი დაჰყარა, მეორე ნაწილმა კი უარი განაცხადა მორჩილებაზე. ალისულთან ბოლქვაძე, რიფეთ ირემიძე, რეკებ ბერიძე და მუნამედ მიქელაძე ხულოში ეახლნენ ბერიას. ბერიასთან მოლაპარაკების შემდეგ ალისულთან ბოლქვაძემ ურჩია აჯანყებულებს დაშლილიყვნენ, თვითონ კი უცხოეთს შეაფარა

თავი. რიგეფთ ირემაჲ და რეჲბ ბერიძე ბოლშევიკებმა დახვრიტეს, დანარჩენები დააპატიმრეს და ციმბირში გადაასახლეს.

რაიონში ჩამოვიდნენ ასევე ფილიპე მახარაძე, მიხა ცხაკია და სხვა ბოლშევიკი ხელმძღვანელები. ისინი დადიოდნენ სოფელ-სოფელ და ატარებდნენ კრებებს. კრებებზე ხალხი შფოთავდა და ამხელდნენ მთავრობის მანკიერ მხარეებს. ჩამოსულები მიხვდნენ, რომ მკაცრი ადმინისტრირებით ვერ შეძლებდნენ ამ საქმის წარმატებით დაგვირგვინებას და შეწყვეტეს კიდევ ჩადრის ახდის კამპანია, თუმცა მოგვიანებით თვითონ ქალებმა ჩამოიხსნეს ჩადრი. მაგრამ მოსახლეობაში კვლავ რჩებოდა იარაღი, რაც საშიშროებას უქმნიდა არსებულ ხელისუფლებას. მაშინ ხელისუფლებამ წახალისების პოლიტიკის მიმართა: აჯილდოვებდა იმათ, ვინც ნებაყოფლობით აბარებდა იარაღს. ასე ამოიღეს ბოლშევიკებმა მოსახლეობაში არსებული იარაღი.

ასე დამთავრდა 1928-1929 წლების ანტისაბჭოთა გამოსვლები ზემო აჭარაში.

წერილები

ნოდარ ბასილავა

ბავშვების გულის მისაიდუმლა

„ბავშვების წლები მთებია, საიდანაც
ცხოვრების მდინარე იღებს სათავესა
და მიმართულებას“
ი. კორჩაკი

პედაგოგიკა—აღზრდის ხელოვნება, რაც დრო გადის, მით უფრო მეტი ადამიანის ინტერესის საგანი ხდება, რადგან მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში კიდევ უფრო გაართულდა ბავშვის აღზრდა. იგი, სკოლასთან ერთად ოჯახისა და მთელი სააღმზრდელო დაწესებულებების ერთ-ერთ ძირითად მოვალეობად და საპატიო ამოცანად იქცა.

განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს გამოჩენილი პოლონელი პედაგოგის, თვალსაჩინო მწერლის, ბავშვთა გულისხმიერი ექიმისა და საზოგადო მოღვაწის — იანუშ კორჩაკის პედაგოგიური მემკვიდრეობა. მისი მღელვარე ცხოვრება, მრავალმხრივი ნიჭი, ნოვატორული პედაგოგიური მოღვაწეობა და მდიდარი თეორიული მემკვიდრეობა საყოველთაო ინტერესს იწვევს არა მარტო თავის ქვეყანაში, პოლონეთში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. ბოლო წლებში მასზე იქმნება მუსიკალური ნაწარმოებები, ლეგენდები.

იანუშ კორჩაკი ვარშის ობოლთა სახლის ორასი აღსაზრდელი ფაშისტებმა ტრეზლინკის ლუბელების „გასახურებლად“ გასწირეს. სიკვდილთან პირისპირ შესახვედრად მიმავალ ბავშვებს წინ იანუშ კორჩაკი მიუძღოდა: ეშვლონის ბრიგადის უფროსმა იცნო იგი და ჰკითხა:

— „პატარა ჯეკის გაცოტრება“ თქვენ დაწერეთ?

— დიახ.

— კარგი წიგნია. ბავშვობაში წამიკითხავს... თქვენ თავისუფალი ხართ.

— ბავშვები?

— ბავშვები გაემგზავრებიან, თქვენ კი შეგიძლიათ დარჩეთ.

— ცდებით. მე სინდისით არ ვვარკობ. ყველა როდია არამზადა, — უპასუხა ი. კორჩაკმა და ბავშვებთან ერთად შეეგება სიკვდილს, ამშვიდებდა მათ, ზრუნავდა, რათა პატარების გულში არ დაბუღებულიყო სიკვდილის მოლოდინით გამოწვეული საშინელები.

იანუშ კორჩაკი ჰენრიკ გოლდშმიტის სამწერლო ფსევდონიმი. ეს ფსევდონიმი მან აირჩია პოლონელი მწერლის კრასევესკის ერთ-ერთი ნაწარმოების გმირის იანუშ კორჩაკის სახელის მიხედვით. იგი დაიბადა 1878 წლის 22 ივლისს, ქალაქ ვარშავაში, ცნობილი ადვოკატის ოჯახში. თერთმეტი წლის იყო ჰენრიკი, როცა მამა გარდაიცვალა და მთელი ოჯახის სიმძიმე მის დააწვა. დედა და პატარა და რომ ერჩინა, ჰენრიკმა ჯერ კიდევ მოსწავლეობის წლებში ხელი მიჰყო რეპეტიტორობას. სწორედ ამ პერიოდში შეუყვარდა მას ბავშვები და გადაწყვიტა მთელი თავისი ძალა და ენერგია, ცოდნა და გამოცდილება ბავშვების აღზრდისთვის მიეძღვნა.

გონივრების დამთავრების შემდეგ ი. კორჩაკი ვარშავის სამედიცინო ინსტიტუტის სტუდენტად ჩდება. იგი მთელი გატაცებით ეწევა სამედიცინო ლიტერატურას. ამავე დროს განაგრძობს რეპუტაციას და მწერლობაშიც ცდის თავის კალამს. მისი პირველი ნაწარმოებია „ქუჩის ბავშვები“, რომელშიც ავტორი მოგვითხრობს უბატრონო და უსახლკარო ბავშვებზე, მცირეწლოვან დამნაშავეებზე. 1898 წელს იგი წერს დრამას ოთხ მოქმედებად, რომელიც „ვარშავის კურორტის“ ფურცლებზე დაიბეჭდა და მკითხველთა ფართო საზოგადოების ყურადღება მიიქცია. ამავე წელს მას გადაეცა პირველი პრემია წიგნისათვის „რომელი გზით“.

1903 წელს ი. კორჩაკმა ინსტიტუტი დაამთავრა და ბავშვთა ექიმი გახდა. ერთი წლის შემდეგ კი ჯარში გაიწვიეს და შორეულ აღმოსავლეთში გაგზავნეს, სადაც რუსეთ-იაპონიის ომი მიმდინარეობდა. აქ კორჩაკი რუსეთის არმიის სამხედრო ექიმი იყო, მაგრამ თავის საყვარელ საქმეს მაინც არ ივიწყებდა — კითხულობდა და წერდა ბავშვებზე და ბავშვებისათვის. სწორედ ამ წლებში დაწერა ერთ-ერთი თავისი ყველაზე პოპულარული პედაგოგიური წიგნი „როგორ უნდა გავყვარდეს ბავშვები“.

ვარშავაში დაბრუნების შემდეგ ი. კორჩაკი ერთხანს ბავშვთა საავადმყოფოში მუშაობდა პედიატრად, წერდა და აქვეყნებდა სტატიებს სამედიცინო ჟურნალ-გაზეთებში, მაგრამ მალე სამუდამოდ მიატოვა ექიმობა და მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება ობოლ ბავშვთა აღზრდის საქმეს მიუძღვნა. 1911 წელს მისი ინიციატივითა და აქტიური მონაწილეობით ბუნების წიაღში მდიდარი ფილანტროპების სახსრებით აშენდა „ობოლთა სახლი“, რომლის სულისჩამდგმელიცა და პირველი დირექტორი „მოხუცი დოქტორი“ იანუშ კორჩაკი იყო.

„ობოლთა სახლის“ გახდა ი. კორჩაკმა 1919 წელს უბატრონო ბავშვებისათვის დაარსა ინტერნატი „ჩვენი სახლი“. ეს სახლი არსებობდა პროფკავშირების ხარჯზე და მუშაობდა მის მიერ შემუშავებული პრინციპებით. „ობოლთა სახლში“ იანუშ კორჩაკის თანამშრომელთა შორის გამოირჩეოდა სტეფანია ვილჩინსკაია, გამოცდილი პედაგოგი და მაღალი სულის ადამიანი. მისი ლამაზი სიცოცხლეც ფაშისტების მიერ მოწყობილ სიკვდილის ბანაკში — ტრებლინსკის გაზის კამერაში დასრულდა. ბავშვთა ინტერნატში „ჩვენი სახლის“ დირექტორის თანამემწე და მისი თანამოაზრე იყო შესანიშნავი პედაგოგი მარია ფალსკაია, რომელიც ი. კორჩაკმა პირველი იმპერიალისტური ომის დროს კიევში არსებულ პოლონელ უბატრონო ბავშვთა სახლში მუშაობის პერიოდში გაიცნო.

1926 წლიდან ვარშავაში ი. კორჩაკის რედაქციით გამოდიოდა საბავშვო გაზეთი, რომელიც მოგვიანებით გაზეთ „ჩვენი შიმშილის“ ყოველკვირეულ დამატებად იქცა და ბავშვების აქტიური მონაწილეობით იქმნებოდა. შრომის საზღაურად ბატარები ჰონორარისაც იღებდნენ.

თვითონ იანუშ კორჩაკიც ოთახი ბერის საკანს მოგაგონებდათ. იგი მოთავსებული იყო „ობოლთა სახლის“ სხვენზე, აღსაზრდელთა საძინებელი ოთახის თავზე. აქ გაატარა „მოხუცმა დოქტორმა“ ოცი წელი და აქედან გაიკვლია გზა უკვდავებისაკენ.

იანუშ კორჩაკი თავის მრავალფეროვან, ჟანრობრივად განსხვავებულ ნაწარმოებებში ერთ ძირითად მაგისტრალურ ხაზს მიჰყვება — თავამოდებით იცავს ბავშვთა უფლებებს, ინტერესებს და ადამიანურ ღირსებებს, ცდილობს ცხოვრების მიერ დაზარალებული და უფლებადაკარგული ბავშვები ქვეყნისა და ხალხისათვის

სასახელო ადამიანებად აღზარდოს.

და მაინც ი. კორჩაკის ნაწარმოებთაგან ყველაზე საინტერესოდ იკითხება მისი მოთხრობა — ზღაპარი „მეფე მათიუშ პირველი“. მასში ნათლადაა ასახული ბავშვის ფსიქიკური სამყარო, მისი დამოკიდებულება ადამიანებისა და ბუნებისადმი, სიმაართისა და მალალი ადამიანური მიზნებისაკენ მისწრაფება, მათიუში ბოროტების წინააღმდეგ დაუღალავი მებრძოლი და სიმაართლის, პატიოსნების, უანგარო სიკეთის განსახიერებაა. „ყველაზე დიდი ბედნიერებაა იცხოვრო, იშრომო, იბრძოლო ქვეყნის სიკეთისათვის“, — აი, მათიუშის ცხოვრების კრედი.

წიგნს არახული წარმატება ზედა წილად. უფროსებიც და ბავშვებიც ერთნაირი ინტერესით კითხულობდნენ „მათიუშს“. იგი მრავალ ენაზე და მათ შორის 1979 წელს ქართულ ენაზეც ითარგმნა და გამოიცა. ინსცენირებულმა „მათიუშმა“ საბჭოთა კავშირისა და საზღვარგარეთის არა ერთი თეატრის სცენა მოიარა. წარმატებით იდგმებოდა იგი თბილისის მოზარდ მაყურებელთა თეატრშიც.

მწერლისა და დიდი პედაგოგის ნაწარმოებთაგან აღსანიშნავია აგრეთვე „როგორ უნდა გვიყვარდეს ბავშვები“. ეს წიგნი დაიწერა პირველი იმპერიალისტური ომის წლებში, „ზარბაზნების ქუხილსა და ტყვიების წვიმაში“.

ი. კორჩაკმა აღზრდის საკითხებს მიუძღვნა ნაშრომები: „როცა კვლავ პატარა გავხდები“, „სასკოლო გაზეთის შესახებ“, „სააღმზრდელო მომენტები“, „ბავშვის უფლება — პატივს სცემდე მას“, „ცხოვრების წესები“, „სახუშპარო პედაგოგიკა“ და მრავალი სხვა.

იგი გახლდათ დიდი ფსიქოლოგი და ჰუმანისტი პედაგოგი. ყველა თავის წიგნსა თუ სტატიასი იგი გვევლინება ბავშვთა უფლებებისა და ინტერესების მხურვალე დამცველად, იგი ამხელს სიყალბესა და უსამართლობას, რომელიც სულს უზუთავდა ბავშვს იმდროინდელ საზოგადოებაში. მისი აზრით: „ბავშვიც ადამიანია, მართალია, მართალია, მოზრდილისაგან განსხვავებული შესაძლებლობებით, მაგრამ ადამიანი“, რომელიც ყურადღებიანმა პედაგოგმა უნდა შეისწავლოს და პატივისცემითა და ნდობით მოეკიდოს მას. თვითონ ი. კორჩაკი ზედმიწევნით იცავდა ამ პრინციპს. წიგნში „ბავშვის უფლება — პატივს სცემდე მას“ ი. კორჩაკი აღნიშნავს, რომ აღზრდაში გამორიცხულია საერთოდ იძულება ბავშვს უფლება აქვს დარჩეს ისეთად, როგორიც არის. პედაგოგი არც უნდა ცდილობდეს ბავშვების ერთ ქარგაზე მოჭრას, კარგად უნდა იცოდეს თითოეული აღსაზრდელის თავისებურებანი, ეძიებდეს მათი გულისაკენ მიმავალ გზებს. მაგრამ ეს არც ისე ადვილია, რადგან რამდენი ბავშვიცაა, იმდენი განსხვავებული ხასიათი: ასი ბავშვი — ასი ინდივიდუალური თავისებურება, „ძალის, ცოდნის, ტემპერამენტისა და ხასიათის ასი სხვადასხვა დონე“, რომელთაც კარგად შესწავლა და გათვალისწინება სჭირდება.

• თანამედროვეთა გადმოცემით, ი. კორჩაკს შემოღებული ჰქონდა სპეციალური დღიური, ღამით, დასვენების მაგიერ, საწერ მაგიდას უჯდა და ბავშვებზე სისტემატური დაკვირვების საფუძველზე ქმნიდა ახალ მხატვრულ, პუბლიცისტურ თუ პედაგოგიკურ ნაწარმოებს (1920-1930 წლებში მან 10 წიგნი გამოსცა).

საყურადღებოა ი. კორჩაკის მოსაზრებები საერთოდ აღმზრდელის პიროვნებაზე. იგი ძალზე დიდ მოთხოვნებს უყენებდა პედაგოგებს. თავად არ იშურებდა არც დროს, არც ძალასა და ენერგიას, რომ მისი აღსაზრდელნი სასახელო ადამიანები გამოსულიყვნენ, და აღმზრდელებისაგანაც ამას მოითხოვდა. „თუ ზედამხედველობა გინდა, — ეუბნებოდა იგი „ობოლთა სახლის“ აღმზრდელებს, — შეგიძლია

გულზელდაკრეფილი იჯდ, ხოლო თუ აღმზრდელი ხარ, დღე-ღამეში 16 საათი უნდა იმუშაო და დღესასწაულებზეც უარი თქვა“.

ი. კორჩაკი აღმზრდელებისაგან მოითხოვდა ბავშვთა სულიერი ძალების პარმონიულ განვითარებას, რაშიც გადამწყვეტ როლს სიკეთეს, სილამაზესა და თავისუფლებისადმი პატივისცემას ანიჭებდა. მისი აზრით, ბავშვს პატარაობიდანვე უნდა ჩავუნერგოთ, იყვნენ გულსისხიერნი, იყვნენ სიკეთის მატარებელნი, რომ მთავარია სიხარული მიანიჭო ადამიანებს და ამით თვითონ განიცადო სიხარული, რასაც ვერავითარი სხვა გრძნობა ვერ შედრება. წიგნში „ცხოვრების წესები“ ი. კორჩაკი წერს: „მე ხშირად მიფიქრია იმაზე, თუ რას ნიშნავს „იყო კეთილი“? ჩემი აზრით, კეთილი ადამიანი ეს ისეთი ადამიანია, რომელსაც მომადლებული აქვს წარმოსახვის უნარი და ესმის, ვის რა უჭირს და შეუძლია გაიგოს, ვინ რას გრძნობს“.

ი. კორჩაკის აზრით, ბავშვებში, სიყვარულთან ერთად, უნდა იცოდნენ, რა არის სიძულვილი, რადგან ჭეშმარიტი სიყვარული სიძულვილის გარეშე არ არსებობს. პატარებს უნდა დავანახოთ ცხოვრება ისე, როგორიც ის სინამდვილეშია, თავისი შუქ-ჩრდილებით, ყოველგვარი დაფარვისა და შელამაზების გარეშე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბავშვები დაემსგავსებიან სათბურში გამოყვანილ ყვავილებს, რომლებიც, როგორც კი მზე დახედავს, მაშინვე ჭკნებიან.

სიკეთესთან ერთად, პიროვნების ფორმირების საქმეში ი. კორჩაკი დიდ როლს ანიჭებდა შრომისმოყვარეობას. ამ მიზანს ემსახურებოდა „ობოლთა სახლის“ მთელი სააღმზრდელო სისტემა, სადაც მართვა-გამგეობა თითქმის მთლიანად ბავშვების ხელში იყო: ისინი თვითონ ირჩევდნენ საბჭოს და თვითონვე წყვეტდნენ ყველა საჭირობორტო საკითხს.

ი. კორჩაკი, როგორც დიდი ჰუმანისტი, ბავშვთა დასჯის წინააღმდეგი იყო, მისი ღრმა რწმენით, ბავშვზე დადებითად მოქმედებს მიტეება, პატიება, შეწყალება. ამიტომაც იყო, რომ „ობოლთა სახლის“ „ამხანაგური სასამართლოს“ კოდექსის მიხედვით, პირველი ასი მუხლი დანაშაულის პატიებასა და შეწყალებას შეეხებოდა, ხოლო უკანასკნელი — ბრალდებულის, როგორც საზოგადოებისათვის საშიში პიროვნების, თავიდან მოშორებას, შინიდან გაძევებას, მაგრამ ეს ხდებოდა ძალზე იშვიათად. ი. კორჩაკის ყოფილი აღსაზრდელისა და ბიოგრაფის იგორ ნევერელის გადმოცემით, „ობოლთა სახლის“ არსებობის მანძილზე ასეთ შემთხვევას მხოლოდ ორჯერ ჰქონდა ადგილი.

ი. კორჩაკი ღრმად იყო დარწმუნებული, რომ „აღზრდა თვითონ აღსაზრდელის მასში მონაწილეობის გარეშე არც არსებობს“. ამიტომაც თავის სააღმზრდელო დაწესებულებებში ბავშვის პიროვნებისა და უფლებების პატივისცემის პრინციპთან ერთად, იგი დიდ ყურადღებას უთმობდა აღზრდისა და თვითაღზრდის ურთიერთმოქმედების პრინციპს. პედაგოგები ყველა პირობას უქმნიდნენ ბავშვებს თვითაღზრდის უნარ-ჩვევების გამომუშავებისათვის. საამისოდ გამოიყურებოდა ისეთი საშუალებები, როგორიცაა: თვითშეფასება, თვითკრიტიკა, თვითკონტროლი, თვითდასჯა და სხვა.

ბავშვებისადმი ჰუმანური დამოკიდებულების მიუხედავად, იანუშ კორჩაკი სრულიადაც არ აიდიოლებდა მათ, არ ანიჭებდა განუსაზღვრელ უფლებებს, რასაც აღილი ჰქონდა მეოცე საუკუნის გარიჟრაჟზე „თავისუფალი აღზრდის“ თეორიის მომხრეთა შორის. მისი აზრით, რაც უფრო სენტიმენტალურად მოეკიდება აღმზრდელი ბავშვებს, მით უფრო გაუძნელებდა სწავლა-აღზრდის პროცესში

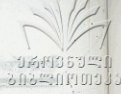
წარმოქმნილ რთულ სიტუაციებსა და კომფლიქტებში გარკვევა.

აღზრდის ძირითად მეთოდად ი. კორჩაკს მიაჩნდა წახალისება და აღმზრდელის პირადი მაგალითი. მისი სამართლიანი შენიშვნით, „ვინც საკუთარ თავს არ ზრდის, ის სხვას ვერ აღზრდის“.

ი. კორჩაკს ღრმად სწამდა აღზრდის სიკეთე და მისი უძლეველობა. ამიტომაც იგი, „ობოლთა სახლში“ მუშაობის პარალელურად კითხულობდა ლექციებს უმაღლეს პედაგოგიურ კურსებზე, გამოდიოდა რადიოთი აღზრდის საკითხებზე, აქტიურად მონაწილეობდა მცირეწლოვან დამნაშავეთა საქმეების შესწავლისა და მათი გამოსწორების გზების მოძიებაში.

იანუშ კორჩაკის ორიგინალურ, თვითმყოფად და განუმეორებელ პედაგოგიკურ იდეებს დღესაც არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. პირიქით, ახლა, როცა ჩვენი ქვეყანა დაადგა დამოუკიდებელი, თავისუფალი განვითარებისა და დემოკრატიის გზას, ი. კორჩაკის პედაგოგიკური იდეები კიდევ უფრო მეტ აქტუალობას იძენს. ამიტომ მათი საფუძვლიანი შესწავლა და თითოეული მასწავლებლის — აღმზრდელის შეგნებამდე დაყვანა ყოველი ჩვენგანის მოვალეობაა.

მზია ხაუტაიშვილი

**ზოგიერთი გეოგრაფიული ტერმინის
გადმოცემისათვის გაპრიალ გელოვანის
“გეოგრაფიაში”**

„გეოგრაფია, ანუ მოკლედ ქუეყნის სიმგურგულისათვის აღწერა“, როგორც ანდერძიდან ირკვევა, თარგმნილია 1730 წელს: „ეთარგმნე მე გელოვანმან გაბრიელ ქრისტეს აქეთ ჩლ“, გეოგრაფიული სახელმძღვანელოს პირველი ქართული თარგმანია. (სიხარულიძე ფრ., მოსკოვის ქართული კულტურის ცენტრის ისტორიიდან.. თბ. 1990, გვ. 76.) წიგნის დედანი სათაურშივეა აღნიშნული: „პირველ ლათინთა ენისაგან რუსულად თარგმნილი, ხოლო აწ მეორედ რუსულთა ენისაგან ქართულთა ენისა ზედა თარგმნილი“. თავად რუსული „География“ პეტრეს ეპოქაში საკმაოდ გავრცელებული წიგნი ყოფილა. პეტრეს ეპოქა კი, რეფორმების ეპოქაა, რომელიც სალიტერატურო ენის სისტემასაც შეეხო. მოხდა ანბანის რეფორმა. (Ефимов А.И. История русского литературного языка., м. 55 г. стр.124.) ამის საფუძველზე აშკარაა, თუ რა სირთულის ამოცანა ჰქონდა შესასრულებელი გელოვანს. იგი ანდერძში აცხადებს: „მოველ რუსეთს და შევეგენ მცირესა ენასა რუსთასა“ და ეს სიმცირეც ცოდნისა, რა თქმა უნდა, ართულებს რუსულ სალიტერატურო ენაში მომხდარი ცვლილებების გათავისების. „იმდროინდელი, ყოველდღიური ცოცხალი სალაპარაკო ენის ცოდნა, საკმარისი არ იქნებოდა ტექსტის სრული დამუშავებისათვის. ხელნაწერის შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ამ საკითხს გელოვანმა საკმაოდ კარგად გაართვა თავი, თუმცა თავის თარგმანში მას ზოგი შეცდომაც მოსდის.

„გეოგრაფიის“ ტექსტი გამოუცემელია. ავტორგრაფი არა გვაქვს, ხელნაწერებს (ამჟამად შეიძლება: 1007; 1122; 1131; 1523; 1529 და პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ხელნაწერი № 2 (55; 5) შორის ლექსიკური და რედაქციული სხვაობები არ გვაქვს. „გეოგრაფიას“ ქართული ლიტერატურის მკვლევარები იცნობენ და იგი რამდენჯერმეა მოხსენიებული სამეცნიერო ლიტერატურაში. (ტრ. რუხაძე, ფრ. სიხარულიძე, ლ. მარუაშვილი და სხვ.). სწორედ, სამეცნიერო ლიტერატურის გაცნობამ და ხელნაწერთა შესწავლამ (დაწვრილებით იხ. „ლიტერატურული აპარა“, 1999 წ. ოქტომბერი) მოგვცა საშუალება, გაგვეჩვენა თხზულების მომდინარეობისა და მისი თარგმნის ისტორიის საკითხები.

თხზულებაში მრავალადაა გეოგრაფიული ტერმინები, რომლებიც გელოვანს ზოგჯერ პირდაპირ გადმოაქვს, რიგი ფონეტიკური ცვლილებებით: **Полюс** - პოლუსა; **Экватор** - ეკვატორ; **Океан** - უკიანე; **Арктикус** - ავთრიკუს.

ზოგიერთ ტერმინს გელოვანი ქართულ შესატყვისებს უძებნის. ერთი რიგის ტერმინები არის ისეთი, რომლებიც სავარაუდოდელია, იმდროინდელი მკითხველისათვის ახალი იყო. ეს რომ მართლაც ასეა, იმითაც მტკიცდება, რომ

საბას ლექსიკონში ამ ტერმინთანგან ორიოდე თუა წარმოდგენილი. გელოვანი რუსულ Пролит-ს (შდრ. დღევანდელი სრუტე) გადმოსცემს ერთ შემთხვევაში ასე: „გარდამოვარდნილი წყალი“: По единой стране проливы зунта — ერთის მფრიდგან გარდმოვარდნილი წყალი ზუნთა. მეორე შემთხვევაში ამავე ტერმინისათვის ხმარობს „შემდგარ“ სიტყვას: От единые проливы до другия валом земляным и рвом отделена - ერთის შემდგრისაგან მეორეს შემდგრამდის ზგავთა და თხრილთა მიწისა განყოფილ არს.

საბასთან გვხვდება „სრუტე“, რომელიც ასეა განმარტებული: ესე არს, სადა ზღვა დავიწროვდება და ჰმელეთი ახლო-ახლო მოიწვეის, მდინარის სიფიწროეცა“. ასევე საბა თავის „მოგზაურობაში“ წერს: „მისინას და კალაბარიას შუა ერთი ზღვის სრუტი იყო“. (სულხან-საბა ორბელიანი, მოგზაურობაჲ გვ. 273.) (ესაა დღევანდელი მესინის სრუტე).

რუსულ გეოგრაფიულ ტერმინს Планета, გელოვანი გადმოსცემს სიტყვით „ბურჯი“ (არაბ. ნ. კ. ბერძნ. ΠΥΣΥΟΣ-ისაგან-ეტლი, შანიძე ა. „ეტლთა და შვიდთა მნათობთათვის“) И ту солнцем, луною и планетами распостре - და იგი განავრცელა მზითა და მთოვარითა და ბურჯებითა. ტერმინი „ბურჯი“ საბასთან ორი მნიშვნელობითაა ნახმარი, როგორც ზოდიაქო და როგორც შენობის საყრდენი: ბურჯი სხვითა ენაა, ეამთაგან მოსული, ვარსკვლავთა ზოდიათა უწოდენ და ვედლისასა გოდლედი ჰქვან. ასევე „ბურჯი“ ზოდიაქოს მნიშვნელობითაა ნახმარი XII საუკუნის ასტროლოგიურ თხზულებაში „ეტლთა და შვიდთა მნათობთათვის“; ესე ბურჯი (ლმისაჲ) ქრისტიანეთი არს 5, მ. მაშასადამე, გელოვანს ტერმინი „ბურჯი“ ახალი (პლანეტის) მნიშვნელობით შემოაქვს.

Далгота и широта (შდრ. დღევანდელი გრძედი და განედი) გელოვანს გადმოცემული აქვს, როგორც სიგრძე და სიგანე: Подобаем ему знати градусы и степени по долготе и широте... უნდეს შეგნებად, ხამს კაცთა ცოდნა ღრადუსთა. ანუ ხარისხი სიგრძეთა და სიგანეთა.

„გეოგრაფია“ მსოფლიო გეოგრაფიის სახელმძღვანელოა. სამეციალურ ლიტერატურაში ცნობილია, რომ ქართველებს ძველთაგანვე ჰქონდათ გარკვეული გეოგრაფიული ცოდნა. დაკავშირებული იყვნენ საზღვარგარეთული კულტურის სხვადასხვა ცენტრებთან, განსაკუთრებით მახლობელ აღმოსავლეთთან. დანარჩენი სამყაროს შესახებ წარმოდგენა კი სასულიერო ძეგლების მიხედვით ჰქონდათ, რომელიც ხშირ შემთხვევაში ფანტასტიური იყო.

გეოგრაფიული ცოდნა, რომელიც ძველ საქართველოში გააჩნდათ, ზოგჯერ დაზუსტებული არ არის და რეალობას არ ასახავდა ამაში გეარწმუნებს ძველი ქართული ლიტერატურის ძეგლები. მაგალითად ისეთ თხზულებაში, როგორიცაა „ათორმეტთა მათ თჳალათეს“, შატბერდის კრებულში გვითხულობთ: „და იბოვების თუალი ესე აკათი სკვითათ კერძო (გვ. 135); დადათუ ადგილნი იგი და სადა იბოვენს ჩუენგან დაფარულ არიან გულსა მოვიშადეთ, ვითარმედ იბოვების იგი თებაისს (გვ. 134), იბოვების ადგილთა მათ კარქედონელთასა, რომელ არიან ლიბიელნი, რომალსა ერქუმის აფრიკჰჲ (გვ. 131).

XII საუკუნის ასტროლოგიურ თხზულებაში „ეტლთა და შვიდთა მნათობთათვის“, დასახელებულია მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნები: „ქალაქთაგან ეთიოპია და ჰინდოეთი, სინდეთი და ჩინთა ქუშყანაი და აჰვანისა ქუეყანაი და ქაბულისა ქალაქნი და ზღუაი დიდი პკიანოსი“ (10, 18).

ძველ საქართველოში ძალზედ მწირი ცნობები გაიხსნა ევროპაზე. ქართველები გაეცნენ საბას „მოგზაურობას“. როგორც გრ. ზარდალიშვილი აღნიშნავს: „გეოგრაფიული სახელწოდებები სულხან-საბაშ შემოიტანა ევროპაში მოგზაურობის დროს“. (ზარდალიშვილი გრ. ქართველი გეოგრაფები და მოგზაურები, თბ. 1966)

მაგალითად, საბა წერს: „მალთადამ კვარპრეს კუნძული ათას ასი მილია“ (გვ. 269); „მისინას და კალაბარიას შუა ერთი სრუტე იყო“ (გვ. 273).

გელოვანის ნათარგმნი „გეოგრაფია“ კი პირველად ქართულ სინამდვილეში იმდროინდელი ცოდნის შესაბამისად გვაწვდის დაზუსტებულ ცნობებს კონტინენტებისა და ქვეყნების შესახებ.

თხზულებაში ვხვდებით არაერთ გეოგრაფიულ სახელს, რომელთა გადმოცემისას, გელოვანი ცდილობს მეტ-ნაკლები სიზუსტით გადმოსცეს ისინი: Пежин—პეჟინა; Нарва — ნარვა. ნაწილს გეოგრაფიული სახელწოდებების გადმოსცემს ფორმით, როგორადაც დედანშია, მხოლოდ რიგი ფონეტიკური ცვლილებებით: Норвегия - ნორვეგია, Португалия - პორტუგალია. ნაწილს კი, თარგმნის სიტყვა-სიტყვით და ისე გადმოაქვს: Море белое или средиземное - ზღვა თეთრი, გინა შუა ქვეყანისა; Вратислав слезский (აქ იგულისხმება სილეზიის მხარე), თარგმნის როგორც „ვრათისლავ ცრემლისა“.

გაბრეულ გელოვანი, რიგ შემთხვევაში, გეოგრაფიულ სახელებს გადმოსცემს ქართული სათავის ბუნებრივი — ეთნოგრაფიული: От юга волоское... государство - სამხრეთიდან ვლახეთის... სახელმწიფო, Товрика херсонская - თავრიკი ხერსონეთისა.

ქართველთათვის ნაცნობი ფალაური სუფიქსი — სტან (stan: გურჯისტანი, ურისტანი და სხვ). ცნობილია, რომ გეოგრაფიულ სახელებს გადმოყოლილი აქვთ ქართულში „მოსცა უფალმან ფსნაი ასურასტანს IV მეფ. 5,1 და იი, ამ ტრადიციით ცნობილ სახელს „ასურასტანს“ ხმარობს გელოვანი Сирия-ს შესატყვისად: Габала сирийска - დაბალა ასურასტანისა, В сей части и первая единовластная, ассирийское и персское - აქ შემოულიათ აგრეთვე ამავე ნაწილსა შინა და პირველ ერთუფალნი ასურასტანისა.

ძველ ქართულში წარმომავლობის სახელები ყველაზე უფრო ხშირად — ელ სუფიქსითაა წარმოდგენილი. განსაკუთრებით არის სახელები, სადაც შემორჩენილია ბერძნული სუფიქსის ნაშთი. ისმაელ — ი-ტ-ელ II ისმაილ-ი-ტ-ელ II ისმა-ი-ტ-ელ: მოგზაურნი ისმაილიტელნი ვაქარნი მოვიდოდეს. დაბ. 37,25. „გეოგრაფიაში“ ვხვდებით ამავე წარმომავლობის სახელს: И проименована их сращинами - და სახელ ედვა ისმაიტელად.

გელოვანისათვის Турки ურუმებია და არა თურქები. ამ ტერმინს იგი ტრადიციით იცნობს. თუმცა ამ ეპოქის ქართველობისათვის ტერმინი თურქი ცნობილია. ამას ადასტურებს საბას „მოგზაურობა“, სადაც წერს: მალთადამ კანდია, რომელსა თურქნი გიროთს უხმობენ (გვ. 269). გელოვანი კი ტექსტში Турки-ს შესატყვისად, ყველგან ურუმს ხმარობს: И с турками никогда миру не имеют - და ურუმებთა შორის შერიგება არა აქვს.

ასევე, სპარსეთის სახელმწიფოს შესატყვის. ქართულ წყაროებში ცნობილია ტერმინი „ეზილბაში“ და სწორედ მხოლოდ ამ სახელით მოიხსენიებს გელოვანი თანამედროვე ირანის ტერიტორიას: Царство персидское - სამეფო ეზილბაშისა.

„გეოგრაფიაში“ ვხვდებით ისეთ სიტყვებსა თუ გეოგრაფიულ ტერმინებს,

რომლებსაც გელოვანი არასწორად გადმოსცემს: Лдистое Море, რაც თანამედროვე გაგებით ყინულოვანი ოკეანეა, ნათარგმნია, როგორც „დისთის ზღვა“, რუსული Западнейшее, რაც კონტექსტში ნიშნავს „დასავლეთს“, გელოვანმა გადმოსცა „დაცემულ“ სიტყვით: Королевство чишпомское есть заподнейше от всех прочих земель — სამეფო ღიშპანიისა არს დაცემული ყოვლის ევროპიის ადგილებზედ.

რუსული Странные - საოცარი, გელოვანმა თარგმნა როგორც „მტარე“. Обае многие и странные нам не знаемые - არამედ მრავალი მფარე არს მუნ ჩვენდა არა უწყებულ.

სამყაროს შექმნაზე საუბრისას, რუსულ Кентра центр Кентров —ცენტრი (Фасмер. T-III, გელოვანი გადმოსცემს „კენტინარ“ — სიტყვით.

ძველი სლავურისათვის დამახასიათებელი იყო KV ბგერათომბლექსის გადისვლა (ზღრ. cvicit-цветок) ამიტომ, მოგვიანებით რუსულში კენტრ-ის ნაცვლად ვეაქვს ცენტრ. რუსული კენტრ, რომელიც ბერძნულის ფორმიითაა გადმოცემული, გელოვანმა თარგმნა არასწორად, „კენტინარ“ სიტყვით: И положи в тягчайший кентр - და დადვა მძიმეთა უმძიმესი კენტინარი. Кентинар -мера веса. ბერძნ. κεντηνᾶξιον (Фасмер I-II) „კენტარი“ საბასთან განმარტებულია ასე: ასი ლიტრა ძველი.

იოანე ბეტრიწთან კენტრო (ცენტრი) დამოწმებულია ბერძნულითვე ფორმით: კენტროდ და მიზეზად იპყარ (II. 37, 22).

გულთაგან ვადაჭკორია

ხოვ არ მოვიხადოთ უკან. წინ რომ წავიდათ?!

კაცობრიობის ისტორიაში ბევრჯერ დამდგარა ადამის მოდგმა ყოფნა არ ყოფნის წინაშე. გამქრალან და აღგვილან ბირისაგან მიწისა ე.წ. დიდი ერები, ხოლო გადარჩენილა ე.წ. პატარა ერები. ბევრი იძიებს გადარჩენის საიდუმლოს. მაძიებელთა მნიშვნელოვან ნაწილს მიაჩნია, რომ გადარჩენის ერთ-ერთი საიდუმლო მდგომარეობს ერთგულ ზნეობაში. მასში მოიაზრება სხვადასხვა სფერო. ამ სფეროთა შორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სფეროს წარმოადგენს საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბებული წეს-ჩვეულებები და ტრადიციები, რომელიც განსაზღვრავს ორ სქესს შორის ურთიერთობას.

ენციკლოპედიები ასე განმარტავენ სქესს: „სქესი არის ორგანიზმის მორფოლოგიურ და ფიზიოლოგიურ ნიშან-თვისებათა ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს მის მონაწილეობას ახალ თაობათა წარმოქმნაში და შთამომავლობისათვის მემკვიდრულ ინფორმაციის გადაცემაში“.

„ბიბლია“ აღნიშნავს: „... გამოსახა უფალმა ღმერთმა ადამი მიწის მტკვრისაგან და შთაბერა მის ნესტოებს სიცოცხლის სუნთქვა და იქცა ადამი ცოცხალ არსებად... უფალმა ღმერთმა ძილქუში მოჰგვარა ადამს და რა დაეძინა, გამოუღო ერთი ნეკნი და მის ადგილას ხორცი ჩაუღო. ნეკნისაგან ადამს რომ გამოუღო, დედაკაცი შექმნა უფალმა ღმერთმა და ადამს მიუყვანა. თქვა ადამმა: ეს მართლაც ძეალია ჩემი ძვალთაგანი და ხორცი ჩემი ხორცთაგანი. დედაკაცი ერქვას მის, რაკი კაცისაგან არის გამოღებული. ამიტომ მიატოვებს კაცი ღელ-მამის და მიეწყებება თავის დედაკაცს, რათა ერთ ხორცად იქცნენ“.

როგორც ვხედავთ, ორი სქესის არსებობის მიზანი ორთავე თვალსაზრისით, ადამიანთა მოდგმის გაგრძელება. ათასეული წლების განმავლობაში მრავლდებოდა ადამიანი. ყალიბდებოდა ქალისა და კაცის ურთიერთობანი, ამ ურთიერთობათა წეს-ჩვეულებები და ტრადიციები, ანუ სქესობრივი ზნეობა. სქესობრივი ზნეობაში ბევრი რამ ისე დამკვიდრდა, რომ მისი შეცვლა ვერავითარმა ქართველმა ვერ შეძლო, იგი ეყრდნობოდა და გამომდინარეობდა ზოგადსაკაცობრიო-სქესობრივი კულტურიდან. ასე ჩამოყალიბდა ეროვნული სქესობრივი ზნეობა.

ზოგადსაკაცობრიო ზნეობის საფუძველს წარმოადგენდა „ბიბლია“. ბიბლიურ შეხედულებებს ეყრდნობოდა უძველესი საკანონმდებლო კრებულები, თქმულებები და სხვადასხვა სახის ნაწარმოებები, რომლებიც წყაროებს წარმოადგენენ სქესობრივი ზნეობის ისტორიის შესასწავლად. ამ უძველესი წყაროებიდან გვატეხილობთ თუ როგორი რუღუნებით იცავდა ოჯახი, გვარი, ტომი, ტომთა კავშირები და სახელმწიფოები ზნეობის ამ მხარეს.

პირველი ღვთაური კანონი, რომელმაც კაცობრიობას მიღალი ზნეობისაკენ მოუწოდა, არის ათი მ ნება „... ათასეული წლების განმავლობაში იგი კანონთა კანონი იყო და არის და მცნებათაგან მეშვიდე ეკმოდვრავს: „არა იმრუშო!“ ე.ი. იგი კრძალავს სქესობრივ გარყვნილებას. იკრძალებოდა, რადგან არსებობდა

გარყნინების საშიშროება და იგი ისევე დამახასიათებელია კაცობრიობისათვის, როგორც სხვა ცხრა ცოდვა. მეათე მცნება აღმამისაგან მოითხოვს: „არა გული გითქმოდეს ცოლისათვის მოყვასისა შენისა, არა გული გითქმოდეს სახლისთვის მოყვასისა შენისა“ — იგი კიდევ უფრო აღრმავებს და აძლიერებს მეშვიდე მცნებას. ძალზე საყურადღებოა ის ფაქტი, რომ ათ მცნებათაგან ორი სქესობრივი ზნეობის დაცვას მოითხოვს.

ბიბლიაში შემავალ „მეორე რჯულში“ ვხვდებით სქესობრივი ზნეობის დაცვაზე ძალზე საინტერესო საკითხებს. ეს არის სქესობრივი ზნეობის ზოგადსაკაცობრიო წესები. ამ წესებით, უბირველეს ყოვლისა, მოითხოვებოდა ქალწულობის დაცვა: „...ქალი ვალდებულია ქალწულად ჩაბარდეს ქმარს. თუ ქმარი შეიძულეს და ცილს დასწამებს ქალს, კაცი დაისჯება ჯარიმით 100 ვერცხლი, ხოლო ქალი რჩება ქმართან სამუდამოდ... თუ კაცს გათხოვილ ქალთან მწოლარეს შეუსწერს, ორთავე უნდა მოიკლას... თუ კაცზე დანიშნულ ყმაწვილ ქალს, ქალაქში ვინმე კაცი შეხვდა და დაწვა მასთან, ორთავე ჩაიჭოლონ... თუ მინდორში შეხვდა კაცი დანიშნულ ქალს და დაწვა მასთან, უნდა მოიკლას მხოლოდ კაცი, ყმაწვილ ქალს არაფერი დაუშავო... თუ კაცი დაწვება ყმაწვილ ქალთან, კაცმა მისცეს ქალის მამას ორმოცდაათი ვერცხლი, ქალი კი მისი ცოლი გახდეს. იმის სანაცვლოდ რომ ძალი იხმარეს მისზე... ვერ შევა ბუში უფლის საკრებულოში, მეათე თაობაც კი ვერ შევა უფლის საკრებულოში...“

დაწყვეტილი და შეჩვენებული არიან სქესობრივი ზნეობის დამრღვევნი: „წყევლიმც იყოს მამის ცოლთან მწოლელი... წყევლიმც იყოს პირუტყვთან მწოლელი... წყევლიმც იყოს თავის დაათან მწოლელი... თავის მამის ქალიშვილთან მწოლელი... წყევლიმც იყოს სიდედრთან მწოლელი...“ ასე მკაცრად იცავდა „ბიბლია“ სქესობრივ ზნეობას. ყველა სახელმწიფომ ვერ შეძლო ამ კანონების დაცვა და მას სავალალო შედეგი მოჰყვა.

უძველესი დროიდან დიდი სახელმწიფოები პირველობისათვის იბრძოდნენ, ხოლო პატარები გადარჩენისათვის. ამ დაუნდობელ ბრძოლებს გადაუტარა პატარა საქართველო, იგი საქართველოდ დარჩა და მე-11 ს. ძლიერ ცენტრალიზებულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბდა. იქეთვე მიმავალი გზა რთული და ძნელი იყო. ვიდრე ქვეყანა პოლიტიკურად გაერთიანდებოდა (დავით მე-4 მიერ), იგი სულეიერად და ზნეობრივად გაერთიანდა. 1103 წელს, როცა ქვეყანას კვლავ თურქ-სელჩუკთა თარეში უხუთავდა სულს, საქართველოს დედაქალაქს მაჰმადიანები განაგებდნენ. დავით აღმაშენებელმა საეკლესიო კრება მოიწვია. კრება, რომლის მიზანიც ერის ზნეობრივი განწმენდა, მისი სულეიერი გაერთიანება იყო. დიდ პოლიტიკოსსა და ერის კაცს მიაჩნდა, რომ მხოლოდ მაღალი ზნეობით გაერთიანებული ერი შეძლებდა ქვეყნის აღორძინებას. ამის დამადასტურებელია რუის-ურბნისის კრების გადაწყვეტილებანი. ამ გადაწყვეტილებებში უმნიშვნელოვანესი ადგილი უჭირავს სქესობრივ ზნეობას. კერძოდ, დადგენილების მე-9 მუხლი კრძალავს მეორეჯერ ჯვრისწერას, აკანონებს ქორწინების ასაკს, მე-18 მუხლი პირდაპირ ეხება სქესობრივ ზნეობას. იგი კრძალავს სქესობრივ უზნეობებს. მასში სქესობრივ გადაჯვრებებს „სოლომურ ცოდვად“ მოიხსენიებენ: „ამ საშინელომ სენმა დაამხო ასურთა, სპარსთა სამეფოები... ამ ცოდვამ სომეხთა დიდი და სახელგანთქმული მოადგმა და სახელმწიფო დაამხო. ამ სიბილწემ სპარსელთა და რომაელთა სახელმწიფოები დაამხო. იმისათვის ვამცნობთ ყველას — დიდს თუ მცირეს, მდიდარსა და ღარიბს,

მეფესა და მთავარს, აზნაურსა და მდაბიოს, მღვდელს და არა მღვდელს, მოწესეს და ერისკაცს, მოხუცს, ახალგაზრდასა და შუა ხნის კაცს, ყველა თანამდებობის დასს, ჩველს, ყველა ასაკს განუდგეს ამ ვნებაზე უფრო საძაგელ სიბილწეს; ხორცის სიყვარული ღვთის მტრობაა და ვინც გახრწნის ღვთის ტაძარს, მას ღმერთი გახრწნის". (საქ. ეკლესიის კალენდარი, 1987 წ. გვ. 47).

ზნეობის დაცვა სახელმწიფოსთვის ფარი და მახვილი იყო. ზნეობაში უპირველეს ადგილზე იდგა სქესობრივი ზნეობა და მისი დაცვა, რადგან ეს იგივე იყო, რაც ტრადიციული ოჯახის დაცვა-გადარჩენა. ხოლო ოჯახის დაცვა სახელმწიფოს დაცვა-გადარჩენას ნიშნავდა. ამიტომაც ეროვნული სქესობრივი ზნეობის დაცვა თაობიდან თაობას გადაეცემოდა. მისი დარღვევის შემთხვევაში სახელმწიფო გადამწყვეტ ღონისძიებებს ატარებდა, ხოლმე.

ქართული ოჯახი, რომელიც სახელმწიფოს სიმტკიცის საფუძველს წარმოადგენდა, იქმნებოდა ჯვრის დაწერით. ცოლი და ქმარი ღვთის წინაშე დებდა ერთგულების პირობას. სახარებისეული კანონები განსაზღვრავდა მათ სქესობრივ დამოკიდებულებას: „ცოლებო დაემორჩილეთ თქვენს ქმრებს, როგორც უფალს, ვინაიდან ქმარია ცოლის თავი, ისევე როგორც ქრისტეა თავი ეკლესიისა და თავითვეა სხეულის მხსნელი. მაგრამ როგორც ეკლესია ემორჩილება ქრისტეს, ასევე ცოლებიც — თავიანთ ქმარს — ყველაფერში. ქმრებო, გიყვარდეთ თქვენი ცოლები, როგორც ქრისტემ შეიყვარა ეკლესია და მისცა თავისი თავი ამისათვის" (ეპისტოლე ეფესელთა მიმართ, 5.22. 25) ალბათ, არ არსებობს მიმდინარეობა, შეხედულება თუ სარწმუნოება, რომელსაც შეუძლია უარყოს ქართული ქრისტიანული ოჯახის სიმყარე. ამ სიმყარემ ატარა ქვეყანა და მიიყვანა მე-20 საუკუნის 30-იან წლებამდე. შემდეგ დაიწყო მისი დაშლა, მაგრამ ის, რაც ცხრაშეტი საუკუნის განმავლობაში დულაბი იყო, არ შეიძლებოდა 70 წელიწადში წაშლილიყო.

საქართველოში იქმნებოდა ორიგინალური ნაწარმოებები, ითარგმნებოდა მსოფლიოს ქრისტიანული კანონმდებლობის საუკეთესო ნიმუშები, რათა დაეცვათ ეროვნული ზნეობრივი ტრადიციები და იგი მდგარიყო ზოგადსაქაოებრიო კანონმდებლობის დონეზე.

ერთ-ერთ ასეთ საკანონმდებლო კრებულს წარმოადგენს „ცნობები ნათესავებს შორის ქორწინების შესახებ“. იგი თარგმნა ანტონ კათალიკოსის დავალებით გაქართველებულმა ბერძენმა იოანე ქსიფილინოსმა მე-18 საუკუნეში. მასში მოცემულია უნიკალური სქემები სქესობრივი ზნეობის დაცვის შესახებ. მოვიყვან ერთ-ერთ სქემას:

1. არავის შეუძლია შეირთოს ცოლად თავისი და.
2. არავის შეუძლია შეირთოს ძმისწული ან დისწული.
3. არავის შეუძლია შეირთოს თავისი პირველი ბიძაშვილი.
4. არავის შეუძლია შეირთოს პირველი ბიძაშვილის ასული.
5. არავის შეუძლია შეირთოს მეორე ბიძაშვილი.
6. არავის შეუძლია შეირთოს მეორე ბიძაშვილის ასული.

(ცნობები ნათესავებს შორის ქორწინების შესახებ, თბ. 1995 გვ. 16). არსებობს შესანიშნავი თხზულებები, რომლის სათაურია: „კანონიერი შეუღლებისა და ქორწინების საიდუმლოებაანი“. ავტორი უცნობია. იგი ეკლესიის მე-18 ს. მაგრამ დაწერის ზუსტი თარიღი არ არის ცნობილი. თხზულება კვლავ შეახსენებს ადამიანებს:

ამოთქმედი ანამოთქმედი ანამოთქმედი ანამოთქმედი — ანამოთქმედი ანამოთქმედი ანამოთქმედი ანამოთქმედი

1. პირველად საჭიროა ქალწულებითა და თავისუფლებით შეერთება მეუღლეებისა.

2. საჭიროა სრულწლოვანების დაცვა: კაცისათვის 15 წ. და ზემოთ. ქალისთვის 13 წ. და ზემოთ.

3. ორი ან სამი მოწმე.

4. ქალსა და კაცს შორის არ უნდა იყოს ნათესაობა განსაზღვრული თავამდე (ხარისხამდე) არ უნდა იყოს ნათესაებთან შებილწული, აღრეული მომნათლავებთან, თუ მაინც იქორწინებენ არაკანონიერი ქორწინებაა მათი შეუღლება.

იოანე ბატონიშვილი (ბაგრატიონი) იყო ძალზე განათლებული პიროვნება და ევროპული ორიენტაციის სახელმწიფო მოღვაწე. მისი „კალმასობა“ ზნეობრივი აღზრდის შესანიშნავი თხზულებაა. მასში მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი სქესობრივი ზნეობის საკითხებს. იოანე ბატონიშვილი რეფორმატორული მოღვაწე იყო და ბუნებრივია, მისი შეხედულებები სადღესოდაც აქტუალურია. „კალმასობის“ ერთ-ერთ თავს „მეუღლეობისათვის“ ჰქვია. იგი ეხება ცოლ-ქმრობას. პირველ ადგილზე, ავტორი, აყენებს ცოლისა და ქმრის შერჩევის საკითხს. კაცმა უნდა შეირთოს „ქალი ბატონისანი და აღზრდილი“, მაგრამ კაციც უნდა იყოს მზად ასეთი ქალის შესართავად. შეუღლება უნდა მოხდეს მხოლოდ სიყვარულით. კაცმა ცოლი უნდა მიიღოს, როგორც ზეცის კურთხევა და ისე მოიქცეს როგორც ღვთის ბოძებულს ეკადრება.

იოანე ბატონიშვილს გადამწყვეტად მიაჩნია ცოლ-ქმრის განათლება და გათვითცნობიერება. იგი გულისხმობს ვაჟისა და ქალის მომზადებას დაქორწინებისათვის, რადგან ოჯახის შექმნა საერთო საქმე იყო.

დიდი საზოგადო მოღვაწე და ენციკლოპედიური განათლების პიროვნება ვახუშტი ბაგრატიონი კარგად იცნობდა იმ დროინდელ მსოფლიოს და ქვეყნის გადარჩენის ერთ-ერთ მთავარ წყაროდ ეროვნული წეს-ჩვეულებებისა და ტრადიციების დაცვა მიაჩნდა. მისი „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“ განსაკუთრებულ ადგილს უთმობს ცოლსა და ქმარს შორის ურთიერთობას, ოჯახის შექმნას და მის შენარჩუნებას; სხვა საკანონმდებლო წიგნებისაგან განსხვავებით აქ გამოკვეთილია „შესაფერისობის“ საკითხი და „ერთი ცოლისა ქმრობა“, ე.ი. ერთი ცოლი და ერთი ქმარი. სხვაგვარი მიდგომა მრუშობაა, რომელიც ყოველგვარი გადაგვარების დასაწყისია. „შესაფერისობაში“ იგულისხმება: „მთავარი — მთავართა, აზნაური — აზნაურთა, უმცროსი — უმცროსთა“... სხვა უამრავი მაგალითებიც არსებობს იმისა თუ როგორ იღვა ბერი და ერი ფეხზე, რომ დაეცვათ ეროვნული ზნეობა, რომელიც უპირველესად ყოვლისა სქესობრივ ზნეობას მოიცავდა. ეს დაცვა თვითმისანი კი არ იყო, არამედ ერის დაცვა-გადარჩენის ფარი და მახვილი გახლდათ.

სახელმწიფოთა დიდმა ნაწილმა უარყო სქესობრივი ურთიერთობის ეროვნული ტრადიციები. მისი ადგილი ე.წ. „თავისუფალმა სექსმა“ დაიკავა. სქესობრივ ზნეობას წარწართვის „პორნოგრაფიული ხელოვნება“. ყოველივე ამან, თითქმის, დააყანონა სქესობრივი უზნეობა. მას მედიცინაში სქესობრივ გადახრებს უწოდებენ. ეს გადახრები მუდამ არსებობდა, მაგრამ არსებობდა ჯასგან დაცვის სქესობრივი ზნეობა. ახლა, როცა აღამიანმა ეს ტრადიციები და წეს-ჩვეულებები უარყვეს, სქესობრივმა გადახრებმა დაიწყო აღამიანთა მოღვმის განადგურება. ამის ერთ-ერთი ფაქტი მდის.

სქესობრივმა უზნეობამ მოიტანა ჰომოსექსუალობა, პედოფილია (ბავშვებისადმი ლტოლვა), გერონტოფილია (ლტოლვა მოზუკებისადმი), საღიზში (გნების დაქმავიფილება სხვისი წამებით) და კიდევ სხვა მრავალი.

სქესობრივი უზნეობა განსაკუთრებით საშინაო ისეთი პატარა ერისათვის, როგორიც საქართველოა. გაეხსენოთ რუის-ურბნისის კრების დადგენილება. ჩვენმა წინაპრებმა იცოდნენ როგორ გადაერჩინათ ქვეყანა.

ხომ არ მოვიხედოთ უკან? ხომ არ მოგვდევს „ზვავი და მეწყერი“, რომელიც ჩავიტანს? ხომ არ აღვადგინოთ ის, რაც უარყვავით? რატომ გვგონია, რომ ჩვენ ღიდ წინაპრებზე ქვეიანები ვართ და უფრო გვიყვარს ჩვენი სამშობლო?

იოსებ ბამირაშვილი

რას მოგვითხრობენ აჭარის ბოჰონიშები

თეთროსანი. ასე ქობულეთის რაიონის ხუცუბანსა და გვარას შუა მოქცეულ ტერიტორიას ჰქვია. აქ არსებული ტაძარი თუ ეკლესია შემკული იყო თეთრ ცხენზე ამხედრებული თეთრი გიორგის გამოსახულებით, სხვათა განმარტებით კი „თეთრით, ვერცხლით შემკობილი ვერცხლისაგან ნაჰელი“ ღვთისმშობლის ხატით.

ასე ეწოდებოდა ეკლესიებს აგრეთვე სვანეთსა და სხვაგან. ამიტომაც ზოგჯერ მათზე არსებულ ცნობებს აჭარის თეთროსანს მიაწერენ. XIV-XV საუკუნეების საბუთებში ნათქვამია, რომ XII საუკუნეებში ერისთავ შალვას ცოლმა შეამყო ხატი თეთროსანი წმინდა ნაწილებითა და ყოველთა სამკაულთა“ (ძეგლი ერისთავთა, შ. მესხიას გამოცემა, მასალები საქ. და კავკასიის ისტორიისათვის, 30 გვ. 349, თბ. 1954).

შოთა მესხია განმარტავს, რომ ამ თეთროსანის ღვთისმშობელი იყო თეთრი ვერცხლით შემკული, ნაჰელი. საურმაგ კაკაბაძის აზრით კი „თეთროსანისელიანი ღვთისმშობელია“. ბოდორენის ეკლესიისადმი XV საუკუნის ერისთავ ვამიყ შაბურისძის მიერ მიცემულ გუჯარში მოხსენიებულია „თეთროსანსა ხატსა ყველა წმინდის ღვთისმშობლისა“. ამრიგად, თეთროსანი შეერქვა არა მარტო იმის გამო, რომ შენობები თეთრი მასალით აგოთ, არამედ ღვთისმშობლის თეთრად მოხატული ხატის გამოც. ასე იყო ხატი მოხატული სოზის, სვანეთის, შვედისა და ლალამეს ეკლესიებში. ხატი თეთროსნისა ღმერთის მშობელი ყრმით“, გოგი ჭარნალძესა და მის მეუღლეს ნათელას შეუწირავთ (გ. ჩუბინაშვილი, ქართული ოქრომწვედლობა, 1957 გვ. 159). ქველი ჩხატარაიშვილმა ამ გვართან დაკავშირებით ჭარულიძე მოიხსენია, მაგრამ კითხვითი ნიშანიც დაუსვა ჭარნალი სოფელია ბათუმის გარეუბანში, მაგრამ ჭარნალიძე რა კავშირშია ამ სოფელთან და მის სახელწოდებასთან, გაურკვეველია. თუ აჭარია წარმოშობით, მაშინ დასაშვებია ის რომ თეთროსნის ტაძარსაც შესწირავდნენ.

დიმიტრი ბაქრაძე, ზაქარია ჭიჭინაძე, ვახტანგ ბერიძე და სხვები თეთროსნის რელიგიური ცენტრის ადგილსამყოფელად გვარას მიუთითებდნენ, სხვები ხუცუბანს. ეს, 1877-1878 წლებების რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგად დაზარალებული მოსახლეობის თურქეთში იძულებულმა მუჰაჯირად გადახვეწამ განაპირობა. 53 კომლიდან გვარაში 11 დარჩენილა, რის გამოც იგი ხუცუბანს შეერწყა, მის უბნად იქცა...

ქ. ჩხატარაიშვილი ამ ტაძრის აგების პერიოდად „გვიან საუკუნეებს“ თვლის (საქართველოს ფეოდალური ხანის ისტორიის საკითხები, 10, 10, 1986) ბროფ. ავთანდილ იოსელიანის მიხედვით, ღვთისმშობლის სახელობისა იყო, ამიტომაც მოსახლეობა აქ შუა აგვისტოშიც დადიოდა სალოცავად... თეთრად იყო შემოსილი და ასე ამიტომ ეწოდაო. აქაური ღვთისმშობლის ხატი, მისივე ცნობითაც, თავდგირიძეებმა აკეთში წაიღეს, ხოლო გუგუნაეებმა — ძამითში. აკეთში არაერთხელ გაიქურდა, ხოლო, ძამითში დაიწვა.

გავლენის სფეროში იმყოფებოდა. ალბათ, ქაიხოსროს თამარის ძე კი არა, არამედ შვილია, გურიელად კი მოხსენიებულია შეტყლოთ, თუმცა შესაძლებელია ერთხანს გურიელად იყო და მეტსახელად გურიელობაც ხვდა წილად. აკი ამის შემდეგ ახალციხის ფაშამ გურიელად სწორედ გიორგი ქაიხოსროს ძე დასვა. (მ. რეხვიაშვილი, საქართველო XVII საუკუნეში, გვ. 64).

თამარი და ქაიხოსრო დასაფლავებული უნდა იყვნენ თეთროსნის ტაძართან (გაზ. „აღორძინება“, 1997, 13 თებერვალი), ალბათ, გადამწერი ანუ კალიგრაფი გერმანოზიც, რომელიც იქვე წინამძღვარიც ყოფილა. კალიგრაფ-წინამძღვარი გერმანოზი XVI ს-ში ცხოვრობდა, ლექს-საგალობლების კრებული „დავითნი“, რომელსაც ებრაელთა მეფე დავითს მიაწერდნენ მანვე გადაწერა. მაგრამ მთავარი სამკაულის 55 მინიატურის ავტორი გერმანოზი არაა, მინიატურები სხვა წიგნებიდან ამოღებულია და ჩაუტარათ (მ. რეხვიაშვილი, გვ. 194).

დასაბუთებებს საჭიროებს მ. გიორგაძის მოსაზრება, რომ „თეთროსანი“ ხუცუბნის ეკლესიად მოხსენიებულია XIII-XVII საუკუნეების ხელნაწერებში, მაგრამ ამ XIII თუ მომდევნო საუკუნეს რომელი განეკუთვნება, არაფერს ამბობს. „კურთხევანი“ კი მისივე ცნობით, ლიხარე ხავთასს XVI-XVII საუკუნეებში გადაუწერია, ხოლო „დავითნი“ — XVI საუკუნეში წინამძღვარ გერმანოზს.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ თურქთა მოძალებისას აჭარიდან გურიაში და სხვაგან გაჰქონდათ ვეარ-ხატები, სხვა ძვირფასეულობანი, რასაც თედო სახოკია, აპოლონ წულაძე, დიმიტრი ბაქრაძე, გიორგი ყაზბეგი, ზაქარია ჭიჭინაძე და სხვებიც იუწყებოდნენ. აკეთს შეხიზნულებსაც გაუტანიათ — მათში ბევრად ძვირფასი ყოფილა მაცხოვრის ლუგა ოქროს ხატი. ოქრო-მარგალიტებით მოვჭედათ თეთროსნის ზეთისმშობელიც. წულაძის მიხედვით, აჭარის მმართველ ხიმშიაშვილებს უთქვამთ: „ის ხატები ჩვენი სალოცავები იყო, თავდგირიძეებმა წაიღეთ და უკან უნდა დაგვიბრუნოთ“ (იხ. მისი, ეთნოგრაფიული გურია, 1971, გვ. 238). თეთროსნიდან, შემდეგ რენეგატად ქცეულ მიმუკა თავდგირიძის მიერ გატაცებული ღვთისმშობლის ხატი, ბაქრაძესაც აკეთის ეკლესიაში უნახავს. მას „კედლებზე შემოძარცვული თლილი ქვები“ ჰქონდაო, 1990 წელს ჩვენ ეწერდით, რომ თეთროსნის ღვთისა და სხვა ხატები აჭარის სახელმწიფო მუზეუმს უნდა გადაეცეთ, ამას ეროვნული მნიშვნელობა აქვს (ი. ბეჭირიშვილი, ქრისტიანობა აჭარაში, 1990 გვ. 63-64).

კიდევ იმის თქმა შეიძლება, რომ ტოპონიმი „თეთროსანი“ ჯავახეთშიცაა. „თეთრალის“ გვხვდება ქობულეთის რაიონის ზედა სამებაში, თეთრობაკი — შუაწევის რაიონის ქიძინიძეებში, თეთრობი — ჩანჩხალოში, ფურტიოში „თეთრობის გადმოღმართი“ — ფაჩხასა და ქედლებში. ასე ჰქვია ალბურ სამოვრებსაც. ამრიგად, თეთრი ფერის აღმნიშვნელ აღგილთა სახელები ცოტა როდე ყოფილა აჭარაში.

1980 წლის ივნისში გვარას „თეთროსანში“ თანამედროვე ჩაის ფაბრიკა აიგო, რომლის დირექტორმა ენვერ ცეცხლაძემ მთხოვა მისთვის სახელწოდება შემერჩია. ასე შევარქვით მას „აჭარა“.

დასასრულ, ა. იოსელიანს დავუბრუნდეთ, რომელმაც „თეთროსნის“ ნასაყდრალი სტრაბონისეულ ლეგკოთეასა და სიმდიდრით განთქმულ სატაძრო კომპლექსს დაუკავშირა, კერძოდ თქვა: ხუცუბნის თეთროსანი — ლეგკოთეა ძე. წ. 1 ათასწლეულის ადგილობრივი საკულტო მოვლენაა და სტრაბონის ცნობით, თითქმის კრაქსეს მიერაა დაარსებული. სტრაბონმა, როგორც სხვა ბერძენმა

მწერალმა ქართულ-ისტორიული ტობონიმიკური სახელები თარგმნეს. აქედან გამომდინარე, თეთროსანი გახდა ლევკოთეა, აჭარის თეთროსანი ძველ კოლხეთში წინაქრისტიანული ხანის წარმართული საკულტო ცენტრი უნდა ყოფილიყო" (იხ. მისი, ნარკვევები კოლხეთის ისტორიიდან, თბ. 1973, გვ. 13, 53), რაც მეცნიერული თვალსაზრისით დადასტურებას საჭიროებს, მაგრამ ეს არ გვაძლევს იმის უზღუდებელყოფის უფლებას, რომ ძველად ცნობილი იყო ლევკოთეას (ლევკო ბერძნულად თეთრია, ლევკოთეა — კი თეთროსანი) კულტი ქალისა, რომელიც ღმერთის თხოვნით ნებტუნმა ზღვის ღვთაებად აქცია და სახელად ლევკოთეა შეარქვა. ეს აღწერილია ო. ნაზონის „წერილები ბონტოდან“, ამასთან დაკავშირებით, ი. გაგუა წერს: ლევკოთეას კულტი გავრცელებული იყო ბევრ ხალხში მის თაყვანს სცემდნენ ძველქართველური ტომებიც. ცნობები ამის თაობაზე მოაქვს სტრაბონს თავისი „გეოგრაფიის“ მეცხრე წიგნში.

სტრაბონი I საუკუნის ისტორიკოსი იყო და მას იმიტომაც უნდა ვენდოთ, რომ დედა ჭანი ანუ ქართველი ჰყავდა და კარგად იცნობდა ჩვენს ქვეყანას.

ხეცუბნის მიდამოები მდიდარია არქეოლოგიური მონაპოვრებით, თვით სოფლის მასში შემავალი ქვედა და ზედა სამების სახელწოდებებიც, აქ ქრისტიანული მოძღვრების აღმავლობაზე მეტყველებენ.

ზინაარსი

ლიტერატურული აჭარა №11

პროზა. პოეზია

1. მუხრან მაჭავარიანი — ლექსები	3
2. ალექსანდრე სამსონია — ზოხოს ბაღი (მოთხრობა)	10
3. ლალო სეიდინშვილი — ლექსები	18
4. გენრიეტა ქუთათელაძე — ციკლიდან: მოგზაურობა წარსულში (ლექსები პროზად)	23
5. ანზორ კულბა — ამოკალიფსი (რომანი, გაგრძელება)	29
6. ნათელა ღუმბაძე — ლექსები	85

პრიბიკა, პუბლიცისტიკა

7. იკა ქადაგიძე — პიროვნება და საზოგადოება	88
8. ნინო კოჭლოშვილი — ბათუმური დღეები მ. არაკვიზბიძის ცხოვრებაში	91
9. ევგენი ბლიაძე — დ. გურამიძის დიდი ქართლის ტერიტორია	96

ხელოვნება

10. მაია ჭიჭილიშვილი — შუა საუკუნეების სახეობა ხელოვნების ისტორიიდან	102
---	-----

ისტორია

11. მერაბ ხალვაში — რომაული გარნიზონები აფხაზობაში	112
12. ოთარ გოგოლიშვილი — ანტიბაქთა მოძრაობა ხულოში 1927-29 წლებში	116

წერილები

13. ნოდარ ბასილაძე — ბავშვების გულის შესაიდუმლე	123
14. შიკა სახუტაიშვილი — სოციალური გეოგრაფიული ტერმინის გადმოცემისათვის ებრაელ გეოგრაფის "გეოგრაფიაში"	128
15. გულთამაშე ვადაჭკორია — სიმართლე მოვიხდეთ უკან, ჩინ რომ წავიდეთ?	132
16. იოსებ ბეკირიშვილი — რას მოგვითხრობენ აჭარის ტოპონიმები.	137

კომპიუტერული უზრუნველყოფა - გენადი კომაძიძე

ოპერატორი - მანანა ჩაღლეშვილი

კორექტორები - მარინე ბერიძე, ირმა ბერიძე

გადაეცა წარმოებას 18. 11. 99.

ხელმოწერილია დასაბუჯდად 1, 11. 99.

ქაღალდის ზომა 60X90 1/8.

პირობითი ნახევრი თაბახი 18,25.

საადრიცხო-საგამომცემლო თაბახი 17,75.

პირობითი საღებავგატარება 18.

შეკვეთის № 337.

ტირაჟი 300.

ჟურნალი აიწყო, დაკაბადონდა და დაიბეჭდა სააქციო საზოგადოება "სტამა"-ში
დ. თავდადებულს ქ. №16

2-

სტ 139/2

საგარეო საზღვაო	
08-11-1960	
27	19